قابۇسنامە

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس

تورغا يوللىغۇچى: ئىپتىچىلار توردىن Huxdil

رەتلەپ pdfقا ئايلاندۇرغۇچى ئىنتىلدىن چىلىشچى(دىلمۇرات)

بىرىنچى باب: ئاتا-ئانا ھەققىنى تونۇش ۋە ئورنىغاكەلتۈرۈش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل، بىلىشىڭ كېرەككى،تەڭرى بۇ جاھاننى ئاۋات قىلىشنى ئىرادە قىلىپ،ئىنسانلارنىڭ نەسلىنى كۆپەيتىش ۋە بىر-بىرىگە باغلىنىشلىق قىلىش ئۈچۈن، شەھۋەت (ئىسپېرما)نى ياراتتى.ئاتا-ئانىلارنى پەرزەنتىنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە سەۋەب قىلدى.

ئەي ئوغۇل، ئاتا-ئانىڭنىڭ ھەققى ۋە ھۆرمىتىنى ساقلىغايسەن، ئۆز ئەسلى-زاتىڭنى ئۇلۇغلىغايسەن .ئاتا-ئاناڭنى ھۆرمەت قىلساڭ ،ئۆز ئەسلىڭنى ھۆرمەت قىلغان بولىسەن << .ئاتا-ئانامنىڭ مەندە نېمە ھەققى بار؟>>? دېمە.چۈنكى،ئاتا-ئاناڭ سېنى دۇنياغا كەلتۈردى. ئاتا-ئاناڭ بولمىسا،سەن دۇنياغا كەلمەس ئىدىڭ.ئاتا-ئاناڭ ۋۇجۇدىدىن سېنى تۇغۇپ، چەكسىز جەبىر-جاپالار بىلەن ئاسراپ،تەربىلەپ،ئەڭ چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن سېنىئۆستۈرۈپ ئادەم قىلىپ،كىشىلىك قاتارىغا قوشتى.ئەگەر ئاتا-ئاناڭ سېنى شۇنداقيېتىشتۈرمىسە،سەن نەدىن كەلگەن بولاتتىڭ ۋە قانداق بولۇپ بۇ يىگىتلىك___ياشلىقھالىتىگە

www.intil.cn
www.kizzik.cn

يېتەتتىڭ؟

ئەمدى ساڭا زۆرۈرى، ئۆز جېنىڭنى قانداق سۆيسەڭ ئاتا-ئاناڭنى شۇنداق سۆيۈپ قەدىرلىگەيسەن، ئاتا -ئانىنى ھۆرمەتلىمىگەن____ئاتا-ئانا قەدرىنى بىلمىگەن پەرزەنت تەڭرى بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدىكى سەۋەب بولغۇچى نەرسىنى بىلمىگەن بولىدۇ.

ئاتا-ئانىغا بوي سۇنماق پەرزدۇر. ئاللا تائالا>>:تەڭرىگە ۋە تەڭرىنىڭ پەيغەمبىرىگە، ئۆزۈڭلاردىن بولغان پەرمان ئىگىسىگە بويسۇنۇڭلار<< دەيدۇ.ئاللانىڭ بۇ ئەمرىدىكى >> پەرمان ئىگىسى << ئاتا-ئانىنى كۆرسىتىدۇ.ئاللا تائالا يەنە ئاتا-ئانىنى خورلىماسلىقنى، ئۇلارغا گۈزەل، ياخشى، يۇمشاق سۆزلەشنى بۇيرۇيدۇ.

ئەگەر ئاتا- ئانا ھەققىنى دىن يۈزىسىدىن كۆرمىسەڭمۇ ئەقلىيۈزىسىدىن ئويلاپ كۆر، ئاتا-ئاناڭ سېنىڭ دۇنياغا كېلىشىڭگە ۋە ئۆسۈپ يېتىلىشىڭگە،تەربىيىلىنىشىڭگە سەۋەبچى بولغان تۇرسا،سەن ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ،خىزمىتىنىياخشى قىلمىساڭ،ياخشى پەرزەنت ۋە ياخشى ئادەم بولمىغان بولىسەن.ھەر قانداق ئادەمئاتا-ئانىسىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىسا، باشقا كىشىلەرنىڭ ھەققىنى ئەسلا ئادىقىلالمايدۇ.مۇنداق ئادەم ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەيدىغان يامان ئادەم ھېسابلىنىدۇ.يامان ئادەمگە باشقىلارنىڭ ياخشىلىق قىلىشىمۇ دۇرۇس ئەمەس

سەن ئەگەر پەرزەنتىڭدىن ھۆرمەت ئۈمىد قىلساڭ،ئالدى بىلەن ئۆزۈڭ ئاتا-ئاناڭغا ھۆرمەت قىلىشىڭ لازىم.بالىلىرىڭ ئاتا- ئاناڭغا قىلغان ھۆرمەت خىزمىتىڭنى كۆرۈپ، ساڭا ئىززەت-ئىكرام ۋە ياخشى خىزمەت قىلىدۇ. چۈنكى،بالا ئاتا-ئانىسىنىڭ قىلمىشىنى كۆرۈپ ئۆگىنىدۇ. سەن بىرمىۋىلىك دەرەخكى ئوخشايسەن، بالىلىرىڭ شۇ مېۋىلىك دەرەخنىڭ مېۋىسى. ئاتا-ئاناڭنىڭ خىزمىتىنى قانچىلىك ياخشى قىلساڭ،شۇنچىلىك رازىلىقىنى____دۇئاسىنى ئالىسەن. ئاتا-ئانىنىڭ دۇئاسى ئىجاۋەتتۇر.

ئاتا-ئاناڭ سەندىن رازى بولسا، تەڭرىمۇ سەندىن رازى بولىدۇ.ئەي ئوغۇل>>: ئاتا-ئانام ئۆلسە ئۇلاردىن ماڭا مال-مۈلۈك،پۇل مىراس قالاتتى <<دېمە، ھەتتا بۇنداق يامان خىيالنى كۆڭلۈڭگىمۇ كەلتۈرمە. ئاتا-ئاناڭ ئۆلۈشتىن بۇرۇن سەن ئۆلسەڭ قانداق قىلىسەن؟

ئەي ئوغۇل، ئۆزۈڭنى يۇقۇرى مەرتىۋىلىك كىشىگە سېلىشتۇرۇپ قايغۇرما، ھەر قاچان ئۆزۈڭنى تۆۋەن مەرتىۋە،تۆۋەن تۇرمۇشتىكىلەرگە سېلىشتۇرۇپ ئۆز تۇرمۇشۇڭغا شۈكۈر قىل. ئەگەر سەن يوقسۇل ئىكەنسەن، ئەقىل-ئىلمىڭ،ھۈنەر-كەسپىڭ بولسا،بايسەن.چۈنكى، ئەقىل-بىلىم____مال-مۈلۈك،بايلىقتىن ياخشى. ئەقىل-بىلىم بولسا،بايلىق ئۆزى كېلىدۇ.لېكىن ئەقىلنى، بىلىمنى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولمايدۇبىلىم

www.intil.cn
www.kizzik.cn

بولمىسا مال-مۈلۈك،بايلىق قولدىن كېتىدۇ،تۈگەيدۇ.ئەمما ئەقىل-بىلىم داۋاملىقسەن بىلەن بىللە تۇرىدۇ
ئەقىل-بىلىمىڭ بولسا، ھۈنەر-سانائەت ئۆگەنگىن.ئەقلىڭ،بىلىمىڭ ۋە ھۈنىرىڭ بار ئىكەن، ئەدەپ-ئەخلاقىڭ ياخشى بولسۇن، چۈنكى>> ئەدەپ___ئەقىلنىڭ سۈرىتى-شەكلى <<دۇر.

ئىككىنچى باب:ھۈنەر-سانائەتنىڭ نەسەبتىن ياخشىلىقى ھەققىدە

www.kizzik.cn www.intil.cn

ئەي ئوغۇل، بىلگىنكى،ھۈنەر-سانائەت بىلەن ئىپتىخارلىنىش نەسەب بىلەن پەخىرلىنىشتىن ياخشى .ھۈنەر ئۆگىنىشكە تىرىشقىن،ھۈنىرى يوق كىشىنىڭ ھېچ ئادەمگە پايدىسى يوق، بەلكى ئۆزىگىمۇ پايدىسى يوق. ھۈنىرى يوق ئادەم گويا ئاق تىكەنگە ئوخشايدۇ. تىكەننىڭ ھېچ ئادەمگە سايىسى چۈشمەيدۇ. ھەر قانداق ئادەمگە ھۈنەر زۆرۈر. ھۈنىرى يوق ئادەم ھايۋان دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالىدۇ. بەلكى ھايۋان ھۈنەرسىز ئادەمدىن ياخشىراق.چۈنكى، ھايۋان خەلققە مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ.
ھۈنەرسىز ئادەمنى>> ئىنسان سۈرەتلىك ھايۋان << دېيىلگەندۇر. ئەي ئوغۇل،>> مەن پالانى ئۇلۇغ، ياخشى كىشىنىڭ ئەۋلادى <<دەپ يۈرمەي، ھۈنەر ئۆگەنگىن>>.شان-شەرەپ ئەقىل،ئىلىم ۋە ئەخلاق بىلەن كېلىدۇ<<
ئەي ئوغۇل، ئاتا-ئانادىن قالغان نام(نەسەب) بىلەن ئەمەس،بەلكى ئۆز

ھۈنەر-كەسپىك ۋە ئەقىل-پاراسىتىڭ بىلەن ئېپتىخارلان.چۈنكى،ئاتا-ئانائىڭ ساڭا

چىرايلىق قىلىپ ئەھمەد ياكى مەھمۇد، ئابدۇللا،ئابدۇراخمان دەپ ئىسىمقويغان

بولىسا،بۇ ئىسىم ساڭا شەرەپ بولالمايدۇ. سەن ئۆزۈڭ تىرىشىپ ھاسىل قىلغان

ئالىم،پەيلاسوپ،دوختۇر،ئۇستاز-مۇئەللىم ياكى ھۈنەرۋەن دېگەن ناملارنىڭ ساڭا

مەنسۇپ بولۇشى شەرەپلىكتۇر، تىرىشىپ ياخشى، شەرەپلىك نامغا ئېرىشكىن.يامان نام

بىلەن مەشھۇر بولۇشتىن ساقلانغىن

كىمكى ئۆزى نادان(ئىلىمسىز،ھۈنەرسىز) بولىسا ھېچنەرسىگە ئەرزىمەيدۇ.نادان

ئادەمنىڭ سۆھبىتىدىن يىراق تۇرۇش كېرەك.چۈنكى،بىلىمسىزئادەمدىن ساڭا نەپ

تەگمەيدۇ. ئالىم ۋە ھۈنەرۋەن ئادەمنىڭ سۆھبىتىنى غەنىمەت بىلىشكېرەك

ئەي ئوغۇل، ھۈنەرلەر ئارىسىدا قايسى ھۈنەر ياخشىراق ؟ ھۈنەرلەر ئارىسىدا

>>ناتىقلىق) << سۆزلەش ماھارىتى(

ياخشىدۇر. ئىنسان پۈتۈن مەخلۇقلار ئىچىدە 10 نەرسە بىلەن پەخىرلىنىپ تۇرىدۇ. ئۇ

10 نەرسىنىڭ بەشى مەخپىي،بەشى ئوچۇق بولىدۇ.مەخپىلىك ئىنساننىڭ ئىچكى

دۇنياسىدا بولىدۇ. ئۇنىڭ بىرى،ئورتاق ھېس ؛ بۇخەۋەرنى تاشقى ئالەمدىن ئادەمنىڭ

ئىچكى دۇنياسىغا يەتكۈزىدۇ. ئىككىنچىسى،خىيال؛ بۇخەۋەرگە شەكىل

بېرىدۇ.ئۈچىنچىسى، پىكىر؛ ئۇ شەيئىنىڭ ئاقىۋىتىگە نەتىجە بېرىدۇ.

تۆتىنچىسى،پەم(ئويلاش)؛ بۇ شەكىلگە بېرىلگەن نەرسىنىڭ ياخشى-يامانلىقىنى پەم

قىلىدۇ .بەشىنچىسى>>ھاپىزە<<؛ ئۇ ئەستە ساقلاش،پىكىر قىلىشتىن ھاسىل بولغان

يىغىندا خەۋەر ۋە شەكىللەرنى ساقلايدۇ

ئوچۇق بەش نەرسىنىڭ بىرى، ئاڭلاش؛ ئىككىنچىسى، كۆرۈش ؛ئۈچىنچىسى،تۇتۇپ

بىلىش ؛ تۆتىنچىسى،تېتىش ؛ بەشىنچىسى،پۇراش. بۇ نەرسىلەرنىڭ بەزىسى ھايۋاندىمۇ

بولىدۇ.ئەمما ئادەمدە بولغاندەك دەرىجىدەئەمەس.شۇنىڭ ئۈچۈن،ئادەم گوياكى

پۈتۈن ھايۋانات ئۈستىدىكى پادىشاھقا ئوخشايدۇ. بۇيەردە بايان قىلىنغان10

ئامىلنىڭ خۇلاسىسى ئىنساننىڭ سۆزلەش خۇسۇسىيىتىدۇر. پەمئىنسان سۆزىنىڭ قانداق

مەنىسى بولىشىغا قورالدۇر،خىيال ئاڭلىغان نەرسىگە شەكىلبېرىشكە قورالدۇر،

باشقىلىرىنىمۇ شۇلارغا قىياس قىلىش لازىم

ئەي ئوغۇل، تىرىشىپ تىلىڭنى سۆزلەش ماھارىتى ۋە پاساھەت(ئوچۇق،ئېنىق،گۈزەل

سۆزلەش) بىلەن بېزىگەيسەن،

خەلققە تاتلىق تىل بىلەن گۈزەل سۆزلەشنى ئادەت قىلغايسەن.ھەر كىمنىڭتىلى

تاتلىق،گۈزەل بولىسلا،دوستلىرى كۆپ بولىدۇ. ئالىملار،پەيلاسوپلارئېيتقانكى، >>

كىمنىڭ تىلى تاتلىق بولىسا،دوستلىرى كۆپ بولىدۇ<سۆزگە ئۇستا كىشى ھەر بىر

سۆزنى ئورنىنى تاپمىسا ئېيتمايدۇ.چۈنكى، ھەر بىر سۆز جايىدا سۆزلەنمىسە،ھەر قانچە
گۈزەل بولسىمۇ تېتىقسىز ئاڭلىنىدۇ. بەزى سۆزلەربولىدۇكى،ئۇنىڭ سەۋەبىدىن
سۆزلىگۈچى جەبىر-جاپاغا يولۇقىدۇ،ھەر بىر سۆزنى ئۆزئورنىدا سۆزلەشنى بىلىش
كېرەك. ھېكمەت ئالىملىرى سۆزنى شارابقا ئوخشىتىدۇ.شارابخۇمار كەلتۈرىدۇ (شاراب
ئىچىپ ئادەتلەنگەن ئادەمنىڭ يەنە ئىچكۈسىنى كەلتۈرىدۇ(ئىچكەندىن كېيىن
باشنى ئاغرىتىدۇ،بەدەنگە زىيان يەتكۈزىدۇ.سورىماستىن ئىلگىرىسۆزلىمە، زۆرۈر
بولمىغان ئورۇنسىز، بىھۇدە سۆزدىن ساقلىنىشىڭ كېرەك. ئاڭلىغانسۆزۈڭنىڭ
ھەممىسىنى سۆزلەۋەرمە، بەزى سۆزنىڭ ئاساسي--ئەگىسى يوق بولۇپ قالسا،
يالغاندىن ئىغۋا تارقاتقان بولىسەن. بىر كىشى سەندىن نەسىھەت ئاڭلاشنى
خالىمىسا،ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلما. بولۇپمۇ نەسىھەتكە ئەمەل قىلمايدىغان كىشىگە
نەسىھەت قىلما. چۈنكى خەلق ئارىسىدا نەسىھەت قىلساڭ،ئۇ كىشىنىڭ بارلىق
ئەيىبلىرىنى بېشىغا ئۇرغاندەك بولىسەن. كۆپ كىشىنىڭ ئارىسىدا نەسىھەت قىلىش
ئادەمنىڭ بېشىغا ئۇرغانلىق بولىدۇ. ئادەم ياشلىق ۋاقتىدىن باشلاپ توغرا نىيەت ۋە
ياخشى ئەخلاق بىلەن تەربىيىلىنىشى لازىم. ياشلىق ۋاقتىدىن باشلاپ توغرا
تەربىيىلەنمىگەن ئادەم ئەگرى ئۆسۈپ قىرىغان دەرەخكە ئوخشايدۇ. ئەگرى ئۆسۈپ
قىرىغان دەرەخنى تۈزلەشكە بولمايدۇ.ئۇنى پالتا بىلەن كېسىپ ئوتۇن قىلىشقا
بولىدۇ. سۆزنىڭ ئۆز ئورنى تېپىلغاندا،بخىللىق قىلماي سۆزلەش كېرەك. تۆھمەت
ئېھتىمالى بولغان يەردە ئولتۇرما، يامان يولدا يۈرگەن كىشىگە ھەمرا بولما، چۈنكى
ئۇ سېنى يامان يولغا باشلايدۇ. يامانىنىڭ كاساپىتى تېگىدۇ. خۇش تەبىئەتلىك
ئىكەنسەن، خۇش تەبىئىتىڭنى ھېچقاچان ئۆزگەرتمە.بىر كىشى غەم-قايغۇغا
يولۇقسا، سەن شادلانما، خەلق قايغۇغا دۇچ كەلسە، سەنمۇ تەڭقايغۇرغىن.
ئۆزۈڭدىن تۆۋەن كىشىلەرگە زورلۇق قىلما،ئادالەتلىك بول،چوڭلاردىن زورلۇق
كۆرمەيسەن. خەلققە توغرا سۆزلە، سەنمۇ خەلقتىن توغرا جاۋاب ئاڭلايسەن.
ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمىگەن كىشىگە ياخشىلىق قىلما، ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى
بىلمىگەن ئادەمگە ياخشىلىق قىلىش شورلۇق يەرگە ئۇرۇق چاچقانغا ياكى شورلۇق
يەرگە كۆچەت تىككەنگە ئوخشايدۇ. ياخشىلىق قىلىشقا تېگىشلىك ئورۇن ۋە
ئادەمگە ياخشىلىقىڭنى ئايىما، ئەگەر كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش قولۇڭدىن
كەلمىسىمۇ، يامانلىق قىلما. خەلقنى ياخشىلىق قىلىشقا دالالەت قىل. چۈنكى،
كىشىلەرنى ياخشىلىق قىلىشقا دالالەت قىلغان كىشىياخشىلىقنى ئۆزى قىلغانغا
ئوخشاش بولىدۇ. ئەگەر كىشىگە ياخشىلىق قىلغان بولساڭ>> مەن پالانى كىشىگە
ئەجەپ ياخشىلىق قىلغان ئىكەنمەن<<دەپ ئېيتما .كىشىگە خيانەت قىلىشتىن

ساقلان. شۇنداق ھالەتلەر بولىدۇكى، بەزى يامانلىقنىڭ جازاسىمۇشۇ دۇنيادىلا يېتىپ

كېلىدۇ، بەزى ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتىمۇ كېلىدۇ. ئەگەر كىشىگەخىيانەت قىلىپ ئۆزنىڭ

كۆڭلىنى ئاغرىتساڭ سېنىڭ كۆڭلۈڭگىمۇ شۇنداق رەخمەت- ئاغرىنىشكېلىدۇ. بەلكى

سەن يەتكۈزگەن ئازار-زەخمەتتىن ساڭا ئېغىرراق يېتىدۇ. خەلق قايغۇلۇقبولسا،

سەنمۇ قايغۇلۇق بول. چۈنكى بىراۋ سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەن خوشاللانسا سەنمۇ خوشال

بولىسەن. مەلۇمكى، ياخشىلىق ۋە يامانلىق قىلساڭ، جازا ۋە مۇكاپاتنى بۇ دۇنيادا

كۆرسەن. مۇبادا بۇ دۇنيادا كۆرمىسەڭ ئاخىرەتتە چوقۇم كۆرىسەن. بۇ سۆزنى

ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدۇ، ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئەسلا بەدەلسىز قالمايدۇ

ئەي ئوغۇل، ئىمكانىيەتلا بولسا، ياخشى ئىشلارنى قىلغىن، ياخشىلىق قىلىش جەريانىدا

ھەر قانچە جەبىر-جاپا چەكسەڭمۇ زىيىنى يوق. ئۇنىڭ ئاقىۋىتى راھەتلىك

بولىدۇ،ياخشىلىق قىلىشتىن توختىما >> .كۆپ ياخشىلىق قىلدىم،پايدىسىنى

كۆرمىدىم <<دېمە. بۇنداق دېيىش ناھايىتى خاتا. خەلق ئىچىدە>>:ياخشىلىق يەردە

قەلمايدۇ <<دېگەن سۆز بار. خەلقنىڭ كۆزىگە ياخشىلىق بىلەن كۆرۈنگىن، يامانلىق

بىلەن كۆرۈنۈشتىن ساقلان. ھېچقاچان بۇغداي كۆرسىتىپ، ئارپا ساتما. قارىماققا

ياخشى كۆرۈنۈپ، ئارقىدىن يامانلىق قىلما. ئەگەر قارىماققا ياخشىلىق قىلغاندەك

كۆرۈنۈپ، ئارقىدا يامانلىق قىلساڭ مۇناپىقلىق قىلغان بولىسەن. ھەر قانداق ئىش

قىلساڭ ئادالەت)توغرىلىق،راستلىق) بىلەن قىل. زالىملىق قىلما، زالىملىق قىلساڭ

ئۆزۈڭگە قايتىدۇ .قىلمىشىڭغا يېقىپ جازاسىنى كۆرىسەن

ئەي ئوغۇل، بىلىشىڭ كېرەككى، ئادەمنىڭ ئىككى ھالىتى بولىدۇ، ھېچ ۋاقىت

ئۇنىڭدىن خالىي بولمايدۇ. ئۇنىڭ بىرى، خوشاللىق، يەنەبىرى، قايغۇ. ئەگەر خوشال

بولساڭ ياكى قايغۇغا دۇچ كەلسەڭ، شۇنداق ئادەمگەئېيتقىنكى، سېنىڭ

خوشاللىقىڭ بىلەن ئۇ خوشال بولسۇن، قايغۇڭ بىلەن ئۇ قايغۇلانسۇن.شۇنداقتىمۇ

خوشاللىق، قايغۇلۇق ھالىتىڭنى كىشىگە بىلىندۈرمىگىنىڭ ياخشى. چۈنكى ھەركىم ھەر

خىل سۆز قىلىپ، قايغۇڭنى ئاشۇرىدۇ،ئەھۋالىڭنى يامانلاشتۇرىدۇ. يەنە ياخشىلىق ۋە

يامانلىق تېز سۆيۈنمە ۋە ھودۇقما. تېز سۆيۈنۈش، ھودۇقۇش باللارنىڭئىشىدۇر.

ئازغىنە بىر ۋەقە ئۆچۈنتەبىئىتىڭنى ئۆزگەرتمە، ئەقىل ئىگىلىرى بۇ ھالنىخوپ

كۆرمەيدۇ. ھەر قانداق خوشاللىق كەلسە،ئالدىراپ سۆيۈنمە، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن

قايغۇسى بولىدۇ. ھەر قانداق كۆڭۈل يېرىملىق، خاپىلىق كەلسە، رەنجىپ كەتمەي

ئۆزۈڭنى چىڭ تۇتۇپ يۈرگىن، ئاخىرىدا شادلىق كېلىدۇ.ھەققانىي (توغرا)ئىشلارنى

ئىنكار قىلىشتىن ساقلىنىشىڭ لازىم. بىر نەرسىنى ۋە بىرەر ئىشنى پۈتۈن خەلق ياخشى

دېسە، ئەلۋەتتە ئۇياخشى. سەن ئۇنى يامان دېمە،يامان دېسەڭ توغرا ئىشنى يامان

دېگەن بولسەن

كىشى بىلەن قاتتىق ۋاقىراپ سۆزلەشمە. سۆزلىگەندە ئاڭلىغۇدەك سۆزلىسەڭ كۇپايە،
تەمكىنلىك بىلەن سۆزلە.ئەگەر بىر كىشى ساڭا قاتتىق سۆزلىسە، سەن ئىنىڭغا
مۇلايىمىق بىلەن جاۋاب قايتۇر.ئەخمەق (نادان)لار ساڭا قوپاللىق قىلسا، سەن ئۇنىڭغا
جاۋاب بەرمە. چۈنكى دانالار ئېيتقانكى، >>ئەخمەقكە بېرىلدىغان
جاۋاب---سۈكۈتتۇر <<!بىر كىشى ياخشىلىق قىلسا، ئۇنىڭ ياخشىلىقنى ئۇنۇتما.ئۇنىڭ
ياخشىلىقنى قايتۇرالمىساڭمۇ ئۇنتۇپ قالما! ئۇرۇق-تۇققانلىرىڭغا ۋە يېقىن
دوستلىرىڭغا قولۇڭدىن كەلگىنىچە ياخشىلىق قىل.

بىر شەھەر ياكى بىر يېزىدا تۇرساڭ ئۇ شەھەر-يېزىنىڭ ياشانغان كىشىلىرىگە ھۆرمەت
قىل، چۈنكى دۇنيادىكى بارلىق مىللەت ۋە دىنلاردا ياشانغانلارھۆرمەتلىنىدۇ. بولۇپمۇ
ئۆز خەلقىڭنىڭ ياشانغانلىرىغا ھۆرمەت قىلىشىڭ زۆرۈر.ياشانغانكىشلەرنىڭ
پەزىلەتلىرىدىن مەھرۇم بولما. ئەگەر ياشانغان كىشلەردە بىرەر ئەيىب
كۆرسەڭ، ئۇنىڭغا كۆز سالما،ياخشىلىق تەرىپىگە كۆز سال.ئىلىم-ھېكمەت كۆزۈڭ
بىلەن قارىساڭ ئاجايىپ ئىبرەت ھاسىل قىلالايسەن

بىر ئادەم بىر يامان ئىش قىلسا، ئىبرەت كۆزۈڭ بىلەن قارىغىن. ئۇ ئۇنداق
قىلدى، مۇنداق قىلدى، دەپ ئەيىبلىمە. ئۆزۈڭنىڭ ئاشۇنداق يامان ئىش قىلمىغىنىڭغا
شۈكۈر قىل. ئەي جېنىم ئوغلۇم، ئەگەر تونۇمىغان كىشى بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇپ
قالساڭ، ئۇنىڭدىن تېز ئايرىلغىن ، خاتىرجەم-ئامان بولىسەن. چۈنكى ئۇ،
سىنالمىغان، ناتونۇش ئادەم بولغانلىقتىن گۇمان-شۈبھىدىن خالىي بولغىلىبولمايدۇ.
مەسىلەن بىر كىشى ساڭا يېمەك ئۈچۈن بىر نەرسە بەرسە، سەن ئۇ يېمەكلىكتىن
گۇمان قىلساڭ ئۇنى يېمە، چۈنكى زەھەر دەپ گۇمان قىلىنغان نەرسىنى يېمەك ئەقىل
ئىگىسىنىڭ ئىشى ئەمەس.ئەگەر ئۇ نەرسە زەھەرلەنگەن نەرسە بولمىسىمۇ، گۇمان
بىلەن يېگەن نەرسە زىيانلىق. كىشىنىڭ مال-مۈلكىدە سېنىڭ ھەققىڭ يوق. كىشىنىڭ
ياخشى ئىشلىرىغا قارا. كىشىنىڭ تۇرمۇش ھاياتىغا چىدىماسلىق ، كۆرەلمەسلىك قىلما.
ئۆزۈڭ تىرىشساڭ مال-مۈلۈك، بايلىق ھاسىل قىلىش ئىقتىدارىڭ بار. ئاچ قېلىشقا رازى
بولساڭ بولغىنكى، ئىلىمسىز،ھۈنەرسىز قېلىشقا رازى بولما. دانا كىشلەرنى تاپساڭ
ئۇنىڭدىن ئىلىم،ھۈنەر ئۆگەنگىن. ئىلىم،ھۈنەر قانداق كىشىدە بولسا، ئار كۆرمەي
ئۆگەنگىن >>.خەزىنە ۋەيرانىلەردە، ئىنچۇ>مەرۋايىت < ،گۆھەر سەدەپتە <<بولىدۇ.
سەدەپكە قارىماي، ئىچىدىكى ئىنچۇ،گۆھەرگە قارىغىن

خەلق ئىچىدە ياخشى ئىشلارنى كۆرسەڭ، ئۇنى ئۆگەنگىن ۋە ئەمەلگە ئاشۇرغىن.
يامان ئىشلارنى كورسەڭ، ئۇنىڭدىن ساقلانغىن. قانداق نەرسە خەلققە پايدىلىق

www.intil.cn www.kizzik.cn

بولسا، ساڭا ھەم پايدىلىق، خەلققە زىيانلىق نەرسە ساڭا ھەم زىيانلىق
دائىم ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ نەسىھەت قىل ئۆزۈڭنى تۈزۈك تۇتقىن. ئۆزۈڭنى تۈزۈك تۇتۇش
شۇكى، ئۆزۈڭ ئۆگىنەلەيدىغان ئىشقا ئەخلىقنى--- ئىلىمگنى سەرپ قىلغىن. زۆرۈر
نەرسىنى ئۆگەنگىن. ئۆگىنىشكە ۋاقىت يوق دېمە، ھېچقانداق ۋاقتىڭنى بوش-بىكار
ئۆتكۈزمە. ئەگەر ھۈنەر ئۆگىنىشكە بىر ھۈنەرۋەن ئادەم تاپالمىساڭ، يەنە بىر ھۈنەر
بىلمەس كىشىنىڭ ئەھۋالىغا قارا، ئۇنىڭ قىلغان يارىماس ئىشىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن
ياخشى ئىشنى ئىشلەشكە ئىجتىھات قىل، ھۈنەرۋەن بولىسەن.

ھەر بىر كىشىگە لازىمكى، ئىشنىڭ چوڭ-كىچىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرمەي، ھۈنەر-بىلىم
ئاشۇرۇشقا تىرىشىش كېرەك. لوقمان ھېكىمدىن<<: ئەدەپ-ئەخلاقنى كىمدىن
ئۆگەندىڭىز<<? دەپ سورالغاندا، >> ئەدەپسىزلەردىن ئۆگەندىم<<
)ئەدەپسىزلەرنىڭ قىلمىشلىرىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى ساقلىدىم(دېگەن.
ئادەم نەسىل-نەسەبى (ئاتا-بوۋىلىرى) بىلەن باشقىلاردىن ئۇلۇغ بولالمايدۇ ئۇلۇغلۇق
ئىلىم-بىلىم، ھۈنەر بىلەن بولىدۇ

مەلۇمدۇركى، ئىنسانلارنىڭ دۇنيادا كۆپ مەقسەتلىرى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسان
ئىلىم-بىلىم، ھۈنەر، پەزىلەت ۋە ئىقتىدار ھاسىل قىلسۇن. شۇنداق قىلغاندىلا
مەقسەتلىرىگە ئېتىدۇ. چۈنكى، ئىلىم، ھۈنەر، پەزىلەت ئاشۇرۇش ئۆز
دەۋرىمدىكىلەردىن ئارتۇق بولاي دېگەنلىكتۇر. ھەر كىم ئىلىم، ھۈنەر پەزىلەت
ئۆگىنىشتىن ئۆزىنى تارتسا (ئۆگەنمىسە) ئاجىزلىق، بىچارىلىكتە رازى بولغانلىقتۇر،
مۇنداق قىلىش غەيرەتسىزلىك ۋە ھىممەتسىزلىكنىڭ ئالامىتىدۇر. غەيرەتسىز، ھىممەتسىز
كىشى ھېچقانداق ئۇلۇغلۇق (يۇقىرى مەرتىۋە) قا ئېرىشەلمەيدۇ
ئەي ئوغۇل، ئىجتىھات قىل، تىرىشقىن، ھورۇنلۇق قىلما، بەدىنىڭنى ئەمگەك، ھەر خىل
مەشغۇلات بىلەن چېنىقتۇرۇش غايەت پايدىلىقتۇر. ئەگەر بەدىنىڭ بوشاڭلىق،
ئاجىزلىق كۆرسەتسە، سەن ئۇنى ئىختىيارىغا قويۇپ بەرمە. بەدىنىڭنى خىزمەتقىدۇر،
تېنىڭنى ھورۇنلۇققا ئۆگەتمە، ئەگەر ئۆز ھالىغا قويۇپ بەرسەڭ سۇسلۇق-بوشاڭلىق
پەيدا بولۇپ، بارا-بارا بەدىنىڭ ساڭا بوي سۇنمايدۇ
بەدەنىڭ ھەرىكىتى ئۆز تەبىئىتىدىن ئەمەس، ئۇ سېنىڭ بۇيرۇقۇڭ بىلەن ھەرىكەت
قىلىدۇ. بەدىنىڭنى ئۆزۈڭگە بويسۇندۇرغىن. بەدىنىڭنى ھورۇنلۇق-بوشاڭلىققا
ئادەتلەندۈرسەڭ، ساڭا بويسۇنمايدۇ، سەن ئۇنىڭغا بوي سۇنىسەن
ئەگەر بىر كىشى ئۆز-ئۆزىنى باشقۇرالمىسا، باشقا كىشىنى ئۆزىگە قانداق بوي
سۇندۇرالىسۇن ئەگەر سەن قانداق يول بىلەن بولسۇن بەدىنىڭنى ئۆزۈڭگە
بويسۇندۇرالىساڭ، باشقا ئادەملەرنىمۇ بويسۇندۇرالايسەن. ھەر قاچان ئۆز بەدىنىڭنى

www.kizzik.cn www.intil.cn

ئۆزۈڭگە بويسۇندۇرساڭ ۋە ھۈنەر ئۆگەنسەڭ، جەزمەن بىلىشلىك ئازىمكى، ئىككىلا جاھاندا خاتىرجەم بولىسەن. شۇنداق ئىكەن، ئىلىم-ھۈنەر ئۆگىنىشنى ۋەبەدىنىڭنى ئۆزۈڭگە بويسۇندۇرۇشنى دۇنيادا ئامانلىق ئۈچۈن غەنىمەت بىل. ئەي جىگەر ئوغلۇم، تېخى يەنە بىر نەچچە گۈزەل سۈپەتلەر بار، كىشى ئۇ سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىنىپ، ئۇ سۈپەتلەرگە ئىگە بولسا، ئاللا ۋە خەلق ئالدىدا يارامىلىق كىشىلەردىن بولىدۇ. ئۇ سۈپەتلەر: (1) ئىلىم؛ (2) ئەدەپ؛ (3) كەمتەرلىك؛ (4) تەقۋادارلىق (ياman ئىشلاردىن ئۆزىنى ساقلىماق)؛ (5) سۆز-ھەرىكەتتە توغرىلىق؛ (6) دىن-دىيانەتتە پاكلىك؛ (7) خەلقنى رەنجىتمەسلىك؛ (8) زىيان-زەخمەت يەتكەندە سەۋرلىك بولۇش. بۇ ئىشلارنىڭ تايىنىدىغان كۈچى ھايادۇر. ھايا ئىماننىڭ جۈملىسىدۇر. ئادەمدە ھەرقاچان ھايا بولسا، ئىمانىمۇ بولىدۇ. ھايا بولمىغان ئادەمدە ئىمانى كامىللىق بولمايدۇ. ئىمانى بار ئادەمنىڭ ھەممە ئىشلىرى ياخشى بولىدۇ. لېكىن، ئادەم ۋاقتىنىڭ ئوغلى بولۇشى كېرەكيەنى ھەر ئادەم ئۆزى ياشىغان ۋاقىتقا قاراپ ئىش قىلىشى كېرەك. بىر ئىشنى قىلىش بىلەن زىيان كېلىدىغان بولسا، بۇ ئىشنى قىلمىغان ياخشى.

ئەي ئوغۇل، تارتىنچاق بولمىغىن، ئىشلىرىڭدا يېتەرسىزلىك بولمىسۇن ۋە پايدىلىق ئىشىڭدا زىيان بولمىسۇن. كۆپ ئىشلار بولىدىكى، تارتىنىپ تۇرساڭ، مەقسىتىڭ ھاسىل بولمايدۇ. بۇنداق ئىشلاردا تارتىنماسلىق كېرەك، ئەمما، مەنىسىز سۆز-ھەرىكەتتىن، خەسىسلىكتىن ۋە خىيانەتچىلىك، يالغانچىلىقتىن ھايا قىلىش كېرەك. بىراق، گۇناھ بولمايدىغان سۆز-ھەرىكەتلەردە ھايا قىلىپ، تارتىنىپ تۇرساڭ، مەقسىتىڭ ھاسىل بولمايدۇ. تارتىنىش رىزىقتا تۇسالغۇ بولىدۇ. ھايا قىلىدىغان ۋە ھايا قىلمايدىغان ئورۇننى بىلىش كېرەك. ساۋاب ۋە پايدا بولىدىغان ئورۇنلاردا ھايا قىلىشقا بولمايدۇ. ئەمما، خەلق ئالدىدا، تەڭرى ھۇزۇرىدا، خەلق سۆيگەن ئۇلۇغلار ئالدىدا ھايا قىلىش كېرەك. ئاقىل-دانا كىشىلەرنىڭ ھەركىتى ئەنە شۇدۇر.

ئەي ئوغۇل، ئىلىم ۋە مەرىپەتتى يوق كىشىنى ئادەم ئورنىدا قويما ۋە ئادەم قاتارىدا ھېسابلىما، مۇنداق ئادەم بىلەن ھەمسۆھبەت بولما، بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ نادانلىقىنى ئىلىم ئورنىغا قويىدىغان ئادەملەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولماسلىق لازىم. كۆپ مۇرەككەپ نادانلىق <<دېيىلىدۇ. ئەگەر سۆھبەتلەشسەڭ، بىلىملىك، ياخشى كىشىلەر بىلەن سۆھبەتلەش. چۈنكى، بىلىملىك، ياخشى ئادەملەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولساڭ ساڭا ھەر جەھەتتە پايدىسى بولىدۇ. مەسىلەن، قىزىل گۈل يېغى ئەسلىدە ياغاچنىڭ يېغى، گۈل چېچەكى بىلەن ھەمسۆھبەت بولغانلىقتىن > گۈل يېغى <<دەپ ئاتىلىدۇ.
ھەرزىتى مۇھەممەد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن>>: (بىر ئادەم بىر جامائەت بىلەن 40 كۈن بىللە يۈرسە، شۇ جامائەتنىڭ جۈملىسىدىن بولىدۇ <<

دەپتىكەن.

ھەر قاچان ياخشى ئىشقا دۇچ كەلسەڭ ياكى ياخشى كىشلەرنىڭ ياخشى ئىشلىرىنى كورسەڭ ئىنكار قىلما، ياخشىلىقنى ئۇنۇتما، سەندىن ئۈمىد قىلغان ئىشلىرىغا ھىممەتسىزلىك قىلما .

ئەي ئوغۇل، گۈزەل ئەخلاق بىلەن سۇغىرىلغىن ، يامان ئەخلاق(خۇي-ئادەت)لەردىن يىراق بول.سۆز ياكى ھەركىتىڭ ئارقىلىق بىرەر كىشىگىمۇ زىيىنىڭ يەتمىسۇن، خەلق ئارىسىدا يامان دەپ ئاتالما. سېنى كىشلەر ماختىسۇن. چۈنكى ئاقىل كىشلەر سېنىڭ كۆركەم ئەخلاقىڭ ۋە ئىلىم-پەزلىتىڭنى كۆرۈپ ماختايدۇ. ئەمما نادانلار سېنىڭ يامان ئىشلىرىڭنى كۆرۈپ ماختايدۇ. بۇ ئىككى خىل ئادەملەر، يەنى ئالىملار ۋە نادانلار بىر-بىرىگە قارشىدۇر. چۈنكى، ئالىمغا خاس بولغان ئىشنى نادانلار ياخشى كۆرمەيدۇ. نادانلارنىڭ ئىشىنىمۇ ئالىملار ياخشى كۆرمەيدۇ.نادانلار ئالىملارغا دۈشمەن. چۈنكى، نادان كىشى ئالىم بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئىلىمنىڭ ئەسلىنى بىلمەيدۇ. ئالىم-ئاقىل كىشى ئۆزىنىڭ تەبىئىتىگە مۇۋاپىق ئىشنى سەندەكۆرۈپ، سېنى ماختايدۇ.

نادان-جاھىل كىشى ئۆزىگە مۇۋاپىق ئىشنى سەندە كۆرۈپ، سېنىماختايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، نادانىنىڭ ماختىشىدىن ساقلىنىشىڭ كېرەك. نادانىنىڭ سېنىماختىشى ئالىمنىڭ نەپرەتلىنىشىنى كەلتۈرىدۇ. بۇ سۆزنىڭ ھەقىقىتىنى بىلدۈرىدىغانمۇنداق بىر ھېكايە بار: يۇنان ئالىملىرىنىڭ بىرىگە بىر كۈنى شەھەر خەلقىدىن بىرئادەم كېلىپ سالام بېرىپتۇ ۋە ئالىمنىڭ سۆھبىتىدە ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ ئادەم>>:ھەي دانا ئالىم، پالان كىشى سېنى ياقتۇرىدىكەن، شۇڭا ھەر بىر يىغىندا سېنى ماختايدۇ <<دەپتۇ. بۇ كىشى ئېيتقان ئادەم ئەسلي نادان ئادەم ئىكەن. ئالىم بۇسۆزنى ئاڭلاپ كۆڭلى يېرىم بوپتۇ-دە، خاپا بولۇپ يىغلاپتۇ. ئۇ كىشى بۇ ھالنى كۆرۈپ ئەجەبلىنىپتۇ ۋە>> :ئەي دانا ئالىم، مەن ساڭا نېمە دېدىم، سەن خاپا بولۇپ يىغلىدىڭ، ئەگەر ساڭا نامۇۋاپىق سۆزنى قىلىپ قويغان بولسام ئەپۇ قىل<<دەپتۇ. ئالىم ئۇنىڭغا>> : سەندىن ماڭا ھېچقانداق نامۇۋاپىق سۆز ۋە زىيان يەتمىدى. لېكىن ، مېنى بىر نادان ماختىغان ئىكەن، مەن نادانغا ياخشى كۆرۈنىدىغان بىرئىش قىلغان ئوخشايمەن، ئۇ نادان يامان ئىشىمنى ياقتۇرۇپ مېنى ماختاپتۇ. ماڭا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق خورلۇق بولارمۇ ؟ كاشكى ئۇ نادان ياخشى كۆرۈپ ماختىغان ئىشنى بىلسەم توۋا قىلغان بولاتتىم. نادانىنىڭ مېنى ماختىشىغا قارىغاندا مەن تېخى جاھىل ئىكەنمەن، ئەگەر جاھىل بولمىسام، نادانلارغا لايىق ئىش قىلمىغان بولاتتىم. نادانھەرقاچان ئۆزىگە ئوخشاش نادانىنى ماختايدۇ <<دەپتۇ. يەنە شۇنىڭغا ئوخشاش بىرمەسەل بار:

مۇھەممەد بىننى زەكەرىيا دېگەن ئالىم بىر كۈنى شاگىرتلىرى بىلەن مەھەللىچىدىن

ئۆتوپ كېتىۋاتقىنىدا ئالدىدىن بىر مەجنۇن (ساراڭ)ئادەم تاسادىپىي چىقىپ‌كېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە قاراپ كۈلۈپتۇ. مۇھەممەد بىننى زەكەرىيا ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ‌دەرھال ئەفتىمون * قايىنىتىپ ئىچىپتۇ. شاگىرتلىرى بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ .مۇھەممەد بىننى زەكەرىيا جاۋاب بېرىپ >>:ئۇ ساراڭنىڭ يۈزۈمگە قاراپ كۈلگىنى ئۈچۈن ئەفتىمون قايىنىتىپ ئىچتىم. چۈنكى، ئۇ ساراڭ مەندە ئۆزىگە لايىق بىر نەرسىنى كۆرمىسە كۈلەمتى ?ھەر بىر قۇش ئۆز جىنسى بىلەن ئۇچىدۇ<<دەپتۇ.

ئەي ئوغۇل، بەك ياۋاش بولما ۋە بەك جىددىي(ئالدىراڭغۇ) بولما. ئارتۇقچە ياۋاش بولساڭ، باشقىلار سېنى باسىدۇ، زىيادە جىددىي-ئالدىراڭغۇ بولساڭ، كىشىلەر سەندىن قاچىدۇ >> .ياۋاش بولساڭ باسارلار، يامان بولساڭ ئاسارلار .<<ياۋاشلىق ۋە ئۆتكۈرلۈكنىڭ ئارىسىدا مۆتىدىل بول، شۇندىلا خەلققە دوست بولالايسەن. خەلققە دوست بولساڭ، ھاجەتلىرىڭ ھاسىل بولىدۇ. خەلق سېنى يامان ئىشلارغا باشلىمايدۇ ئەي ئوغۇل، كىشىنى رەنجىتمە، ھەتتاكى بىراۋ سېنى ئورۇنسىز رەنجىتسىمۇ، سەن ئۇنى رەنجىتمە، ئېسىل يىگىتلىك شۇدۇر. شەھەر ۋە يېزىدا تۇرساڭ، ياخشى كىشىلەرنىڭ مەھەللىسىدە تۇر.ياخشى كىشىلەرنىڭ ساڭا زىيىنى يەتمەيدۇ. تەجرىبىلىك، شەپقەتلىك دوستلارنىڭ نەسىھىتىنى قوبۇل قىل، ئۇلار ساڭا شەپقەت قىلىدۇ. شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان دوستلارنىڭ قېشىغا خاس چاغلاردا بېرىپ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىغىن. خاس چاغدا ئاڭلىغان نەسىھەت كۆڭۈلگە ياقىدۇ. جامائەت ئارىسىدا ئاڭلىغان نەسىھەت قۇلاققا كىرمەيدۇ >> .بارلىق ئىلىم-ھۈنەرلەرنى ئۆگىنىپ بولدۇم<<دېمە. بۇنداق دېيىش ئويئوچۇق نادانلىق. ئەگەر نادانلىقتىن خالاس بولاي دېسەڭ، قانچىلىك ھۈنەر-ئىلىم، پەزىلەتلىك بولسا ھامان بىلمەيمەن دېگىن، چۈنكى ھۈنەر-پەزىلەت ئىگىلىرىگە بىلمەيمەن دېگەندىن ئۇلۇغ پەزىلەت يوق

ھېكايەت :نوشىرۋان زامانىدا، نوشىرۋانغا بۇزۇر جۇمھۇر ئىسىملىك بىر دانا، ئالىم كىشى ۋەزىر ئىدى. رۇم (رۇما)دىن بىر ئەلچى كەلدى. نوشىرۋانغا ئەلچىنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر يەتكۈزۈلدى. ئەلچى كىرىپ نوشىرۋان بىلەن كۆرۈشكەندە، پارسلارنىڭ رەسىم-يوسۇنى بويىچە ئىززەت-ھۆرمەت قىلىنىپ، سوئال-جاۋابلار تامام بولۇپ، ئەلچىنىڭ قايتىش ۋاقتى بويىچە نوشىرۋان ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ھەم ۋەزىرى بۇزۇر جۇمھۇرنىڭ ئىلمىنى، ئىقتىدارىنى بىلدۈرۈشنى خالىدى:

_ئەي دانا،-دېدى نوشىرۋان بۇزۇر جۇمھۇرغا- ئالەمدە مەۋجۇتنەرسىلەرنى بىلەمسەن؟

نوشىرۋاننىڭ شۇنداق سوراشتىن مەقسىتى بۇزۇر جۇمھۇرنى‌بىلمەن دەپ ئېيتقۇزۇش ئىدى. ئەمما، دانا ۋەزىر-بۇزۇر جۇمھۇر كامىل ئەقلى‌بىلەن:

www.kizzik.cn www.intil.cn

_ياق پادىشاھىم، بىلمەيمەن،- دېدى
نوشىرۋان بۇ جاۋابنىڭ ئۆز مۇددىئاسىدەك بولمىغانلىقى ئۈچۈن، كۆڭلىدە رەنجىدى ۋە يەنە سورىدى:

_كىم بىلىدۇ؟

_شۇنداق بىر كىشى بىلىدۇكى،-دېدى بۇزۇر جۇمھۇر،-ئۇ،پۈتۈن ئالەمگە باراۋەر بولالىسا، لېكىن پۈتۈن ئالەمگە باراۋەر ئادەم ئانىسىدىن تېخى تۇغۇلمىدى

نوشىرۋان بىلدىكى، بۇزۇر جۇمھۇر دانانىڭ بۇ سۆزلىرى ئىنتايىن ئاقىللىق بىلەن ئېيتىلغان. رۇم ئەلچىسىمۇ بۇزۇر جۇمھۇرنىڭ سۆزىنى ماقۇل كۆردى.

ئەي ئوغۇل، ئۆز-؟ئۆزۈڭنى بىلمەسلەر ۋە ئىقتىدارسىزلار مەرتىۋىسىدە تۇت. يەنى ھەر قانچە بىلسەڭمۇ مەندىن ئارتۇق بىلىدىغانلار بار، دەپ قىياس قىل>> .بىلمەيمەن دېيىش ئىلىمنىڭ يېرىمىدۇر .<<ئالىم كىشىنىڭ ھۈنىرى شۇكى، سۇقرات ھېكىم شۇنداق ئۇستازلىقى ۋە شۇ قەدەر ئىلمى بىلەن>>:مەندىن كېيىن كەلگەن ئالىملار ۋە ئۇلۇغلارنىڭ سۇقرات زور دەۋا قىلغان ئىكەن دەپ مېنى ئەيىبلەشلىرىدىن قورقمىسام ھېچ نەرسە بىلمەيمەن، دەپ ئېيتاتتىم ۋە ئۆزۈمنى ئاجىز دەيتتىم.ئەمما، نېمە دەيمەنكى، ماڭا ئوخشاش كىشىنىڭ سۆزى بۇ ئەمەس، چۈنكى بۇ سۆز زور دەۋادۇر>> دېگەن ئىدى. ئەبۇ شۇكرى سۇلايمان بىننى سەئىدمۇ بۇ توغرىدا پارچە بىر ياخشى بېيىت ئېيتقان:

مەنكى ئىبنى سەئىد سۇلايمانەم،
مەخزەنى دانىشى خۇراسانەم.
تا بەدانجا رەسىد دانىشمەن،
كى بەدانىشتەم كى نادانەم

www.intil.cn
www.kizzik.cn

تەرجىمىسى:

مەن سەئىد ئوغلى سۇلايمان ئىدىم
خۇراسان ئىلمىنىڭ خەزىنىسى ئىدىم.
يەتتى شۇ يەرگە مېنىڭ ئىلىم-دانىشىم،
ئەمدى بىلدىمكى، بىلىمسىز نادان ئىدىم

.

ئەي ئوغۇل، ئەمدى ئەگەر ئىلىمدە ۋە كەسىپ-ھۈنەردە كامىل بولساڭ ۋە ھەرقانچە بىلىملىك بولساڭ، ئۆز بىلىمىڭدىن مەغرۇرلانما. بىر ئەقىللىق كىشى بىلەن كېڭەش-مەسلىھەت قىلغىن، مەسلىھەتلەشمەي ئىش قىلما، ئۆز رايى بىلەنلا ئىش قىلغۇچىلاردىن بولما. مەشھۇر مەسەلدۇركى<<: كېڭەش قىلىشقا كىشى تاپالمىساڭ، بۆكىڭ بىلەن كېڭەش.<<مەسلىھەت-كېڭەشنى ئەيىب دەپ ھېسابلىما، پىكىر-مېنىڭ پىكىرىم دېمە، يەنى ئۆز بىلگىنىم بىلەن ئىش قىلىمەن، كىشىنىڭ بىلگىنى ماڭا كېرەك ئەمەس، دېمە. چۈنكى، كۆپ ۋاقىتلاردا ئۆز پىكرى بىلەن ئىش قىلغان كىشى ئاخىر پۇشايمان قىلىدۇ. ئەقىللىق مويسىپىتلار، شەپقەتلىك دوستلار بىلەن كېڭىشىپ ئىش قىل. كۆرمەمسەن، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ تۇرۇقلۇق ئاللا

ئۇنىڭغا مەسلىھەت بىلەن ئىش قىلىشقا پەرمان قىلىپ >>: ئەي، مۇھەممەد، ئىشلىرىڭدا ساھابىلىرىڭ بىلەن مەسلىھەتلەشكىن <<دېدى. ئاللا ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئىشلىرىنى مەسلىھەتسىزمۇ توغرا قىلالايتتى، ئەمما پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتىگە سۈننەت (يول، تەلىم (بولسۇن دەپ مەسلىھەتلىشىشكە بۇيرۇدى<< .ئەي ھەبىبىم (دوستۇم)، ھەر ئىشىڭنى ساھابىلىرىڭ بىلەن كېڭىشىپ ئىشلىگىن، تەدبىر قىلماق سەندىن، توغرا قىلماق مەندىن << دېگەن ئىدى.ئەي ئوغۇل بىلگىنكى بىر كىشىنىڭ ئەقلى ئىككى كىشىنىڭ ئەقلى بىلەن باراۋەر ئەمەس. چۈنكى، بىر كۆز بىلەن كۆرۈش ئىككى كۆز بىلەن كۆرۈشكە تەڭ ئەمەس. بىلىشىڭ كېرەككى، بىر تېۋىپ ئاغرىپ قالسا، ئۆزىگە -ئىگىزى داۋا قىلالمايدۇ .چۈنكى ئۇ، ئۆزىنى-ئۆزى داۋالىسا، كېسىلىنى ئېغىرلاشتۇرۇۋالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىككىنچى بىر تېۋىپتىن ياردەم تەلەپ قىلىشقا مۇھتاج بولىدۇ. ئەگەر داۋالاشتا ياردەم سورىغۇچى تېۋىپ داۋالىغۇچى تېۋىپتىن ئالىم بولسىمۇ، كېسەللىكى سەۋەبىلىك ئۆزىگە-ئۆزى داۋا قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ. باشقا ئىشلارمۇ شۇنداق. ھەر كىم بىر ئىشتا نېمە قىلىشنى بىلەلمىسە، باشقا كىشىلەرنىڭ ياردىمىگە مۇھتاج بولىدۇ. ئەي ئوغۇل، جىنسداشلىرىڭنىڭ بىرەر ئىشتا ساڭا ھاجىتى چۈشسە، شۇ ئىشنىڭ ھاسىل بولۇشى ئۈچۈن تىلىڭ بىلەن بولسۇن ياكى كۈچ، قەدىمىڭ بىلەن بولسۇن، ئىقساد ياكى ئابرۇيۇڭ بىلەن بولسۇن ئۇنى ھەل قىلىشقا تىرىشقىن. سەندىن ياردەم تەلەپ قىلغۇچى ئەگەر دۈشمىنىڭ بولسىمۇ ياردەم قىلىشنى رەت قىلما، ياخشىلىقنى ئايىما، ئېھتىمالكى ئۇنىڭ دۈشمەنلىكى دوستلۇققا ئۆزگىرىدۇ

ئەي ئوغۇل، ھەرقاچان سۆزنى چۈشىنىدىغان كىشىلەرۋە ئالىملار زىيارىتىڭگە كەلسە، ئۇلارغا غايەت ھۆرمەت قىل، ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىنى غەنىيمەت بىل. چۈنكى، ئۇلارنىڭ سېنى زىيارەت قىلىپ كېلىشى سېنى ئۇلۇغلىغانلىقى.ئۇلارنى ھۆرمەتلىسەڭ، ياخشى ئادەملەر ھەر قاچان سېنى ھۆرمەتلەشكە ئامراق بولىدۇ .ياخشى كىشىلەر بىلەن مەجلىسداش بولساڭ، سەنمۇ ياخشى كىشىلەردىن بولىسەن. ياخشى كىشىلەرنىڭ سكھبەت-مەجلىسدە بولساڭ، ئەدەپسىزلىك قىلما. ھەرقانچە بىلىملىك بولساڭمۇ ئۇلۇغلارغا ھۆرمەت قىلىپ ئەدەپ ساقلا. كىشىنىڭ ئاغزىدىن چىققان ھەر بىر سۆزى گۆھەر ۋە ھېكمەت بولسىمۇ، ئەگەر ئەدەپسىزلىك قىلسا، ھېكمىتى، قىممىتى قالمايدۇ .سۆزنىڭ ساپاسى بولمايدۇ. ئەدەپسىزلىك بولماي دېسەڭ سۆزلەشنىڭ شەرتلىرىگە رىئايە قىل.

www.intil.cn
www.kizzik.cn

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس ئۇچىنچى باب: سۆزلەشنىڭ شەرتلىرى ۋە ئەدەپلىرى ھەققىدە ئاۋۋال بىلىش كېرەككى، گۈزەل-ياخشى سۆزلەش ھەركىمگە ۋاجىپ(زۆرۈر). ياخشى سۆزلەرنى ئاڭلاش ۋە پەملەش لازىم. يەنى ئۆزۈڭ ياخشى سۆزلەش ۋە سۆزلىگەن كىشىنىڭ سۆزىنى ياخشى پەملەش زۆرۈر ئىش. ئەي ئوغۇل، ئەمدى سەن ئۆزۈڭمۇ ياخشى سۆزنىڭ ياخشىسىنى سۆزلىگىن. يالغان سۆزلەشتىن ساقلانغىن، ھەرگىز يالغان سۆزلىمە. خەلق ئىچىدە يالغانچى دەپ نامىڭ چىقمىسۇن. خەلق ئىچىدە ھەققانىي سۆزلۈك، توغرا دەپ مەرۇپ-مەشھۇر بولۇشقا تىرىشقىن. ئەگەر ھەق-توغرا سۆز بولسىمۇ يالغانغا ئوخشاپقالىدىغان بولسا، مۇنداق سۆزنى سۆزلىمە، يەنى كىشىلەر ئىشەنمەيدىغان سۆزلەرنىسۆزلىمە. چۈنكى، توغرا سۆز يالغان سۆزگە ئوخشاپ قالسا، يالغان بولىدۇ. بەزى ھاللاردا بىر يالغان سۆز ھەق-توغرا سۆزگە ئوخشىسا، ھەق سۆزدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ

ھېكايەت : ئەمىر شاپۇر بىننى پەزلىنىڭ مەجلىسىدە ماڭا مۇنداق بىر ۋەقە دۇچ كەلگەن ئىدى : ئاللاتائالانىڭ بۇيرۇغان پەرزلىرىدىن ھەج تاۋاپ قىلىشتىن باشقىسىنى ئادا قىلدىم(بېجىردىم). ئاخىر ئاللاتائالا ھەج تاۋاپ قىلىشىمنىمۇ نېسىپ قىلدى، ھەج زىيارىتىنى ئادا قىلدىم. ھەجدىن ئۆز مەملىكىتىمگە قايتىپ كەلدىم. غازات قىلىشنى ئارزۇ قىلدىم. دەسلەپتە ھىندىستان تەرەپكە يۈرۈش قىلىپ كۆرۈپ، غازات قىلدىم . ئۇنىڭدىن كېيىن رۇم تەرىپىگە بېرىپ غازات قىلىش ئارزۇسىدا بولدۇم، تەييارلىق كۆرۈپ، كۇھىستاندىن رۇمغا يۈرۈش قىلدىم. ئۇ ۋاقىتتا رۇمنىڭ چېگرىسى گەنجە دېيىلىدىغان بىر مەملىكەتكە قەدەر سوزۇلاتتى. گەنجىگە ئەمىر شاپۇر بىننى پەزىل پادىشاھ ئىدى. ئۇ زېرەك، باتۇر، ناتىق ۋە دىنىي ئېتىقادى توغرا، پاك، ئىراقنى ئويلاپ ئىش قىلىدىغان ئادەم ئىدى، دۆلىتىنى پادىشاھلار نىزامى بويىچە باشقۇراتتى. دېمەك، مەن ئاشۇ پادىشاھنىڭ مەجلىسىگە باردىم. پادىشاھ مېنى قوبۇل قىلىپ ناھايىتى خۇش كۆردى، ئىززەت-ئىكرام قىلدى. سۆھبىتىمىز ئارىسىدا ھەر توغرىدا سۆزلىدى. مەندىنمۇ ھال سورىدى. سورىغانلىرىغا لايىقىدا جاۋاب بەردىم، جاۋابلىرىمنى ئەقلىگە مۇۋاپىق كۆرۈپ ھۆرمەت قىلدى. بىر نەچچە زامان ئۇنىڭ يېنىدا تۇردۇم. ئۆز مەملىكىتىمگە قايتاي دەپ رۇخسەت سورىسام قوبۇل قىلمىدى. مەن ئۇنىڭدىن مۇنداق ئىززەت-ئىكرام كۆرگەنلىگىم ئۈچۈن رۇخسەتسىز كېتىشنى لايىق كۆرمىدىم، يەنە ئۇنىڭ يېنىدا بىر نەچچە كۈن تۇردۇم .ھەر بىر يېمەك-ئىچمەكتە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولاتتىم. كۆپلىگەن سۆھبەتلىرى مەن بىلەن بىللە بولاتتى. دۇنيانىڭ ئەھۋالىدىن، پادىشاھلار ۋەقەسى-ھېكايەتلىرىدىن، تارىختىن سۆز سورايتتى. مەن بىلگىنىمچە بايان قىلاتتىم. شۇ ئارىدا سۆزدىن-سۆز چىقىپ، بىزنىڭ مەملىكىتىمىز ھەققىدە، كۇھىستان،

گۇرگان (جۇرجان)ۋە تەبەرىستان مەملىكەتلىرى   ھەققىدە سۆزلەر بولدى ھەم مەملىكەتنىڭ ئاجايىپ-غارايىبلىرىنى سۈرۈشتۈردى:

_مەملىكىتىڭىزدە قانداق ئاجايىپ-غارايىب نەرسىلەر بار؟

_گۇرگان يېزىلىرىدىن بىر يېزا بار،-دېدىمەن،-ئۇنىڭ چېتىدە بىر بۇلاق بار. ھەرقاچان ئاياللار ئۇ بۇلاققا سۇغا كەلسە بىر ئايال چېلەك كۆتۈرمەستىن بىللە كېلىدۇ. چېلەك كۆتۈرمەي بوش كەلگەن ئايال يولدىكى قۇرتلارنىسۇ كۆتۈرگەن ئايال دەسسۆەتمىسۇن دەپ، يولدىن يىراق قىلىدۇ. مۇبادا بۇ ئايال چېلەكنى سۇغا تولدۇرۇپ ماڭغاندا بىر قۇرتنى دەسسەپ   ئۆلتۈرۈپ قويسا، چېلەكتىكى سۇ نىجىس (ناپاك) بولىدۇ. قۇرتنى بىر نەچچە قېتىمدەسسەپقويسا، سۇ شۇنچە قېتىم ناپاك بولىدۇ. شۇ سەۋەبلىك سۇغا ئىككى ئايال بىللەكېلىدۇ.

پادىشاھ شاپۇر بۇ سۆزنى ئاڭلاپ مەندىن يۈزىنى ئۆرۈدى. بىر مۇددەت مەن   بىلەن سۆزلەشمىدى. مەن بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلمىدىم

پادىشاھنىڭ بىر ۋەزىرى بار ئىدى. ئىسمىنى دەيلىمى دەيتتى. ۋەزىر يېنىمغا كېلىۋىدى، ئۇنىڭدىن پادىشاھنىڭ مەن بىلەن سۆزلەشمەس بولۇپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى سورىدىم.

پادىشاھنىڭ سەندىن كۆڭلى قالغان بولسا كېرەك،-دېدى ۋەزىر،-چۈنكى، پادىشاھ خاپا بولۇپ مۇنداق ئېيتتى >>: شۇنچە كاماالەتلىك كىشى مېنىڭ سۆھبىتىمدە باللارنىڭ سۆزىنى قىلدى. نېمە ئۈچۈن ئالىمتۇرۇپ مېنىڭ مەجلىسىمدە يالغان سۆزلەيدۇ؟<<

مەن ۋەزىردىن شۇ سۆزنى   ئاڭلاپ، تورۆغرىلىقىمنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن دەرھال گۇرگانغا ئەلچى ئەۋەتىپ خەت بىلەنگۇرگاننىڭ ئەربابلىرىغا ئاھۋالنى بىلدۈردۈم ۋە >>ماڭا بىر گۇۋاھنامە يازدۇرۇپ، گۇرگاننىڭ رەئىسلىرى،   ئۆلىما ۋە قازىلىرى مۆھۈرلىرىنى بېسىپ ئىمزا قويۇپ ئەۋەتسۇن <<دېدىم. ئەلچى بېرىپ-كەلگۈچە تولۇق تۆت ئاي ئۆتۈپ كەتتى. گۇرگاندىن   بۇ ھەقتە گۇۋاھنامە كەلدى، پادىشاھقا يەتكۈزۈلدى، پادىشاھ كۆرۈپ كۈلدى ۋە

_ سېنىڭدەك كىشى مېنىڭ ئالدىمدا يالغان ئېيتماس دەپ بىلەتتىم، لېكىن ھەق سۆز بولۇپ، بۇ قەدەر ئىسپات، گۇۋاھچىلار بىلەن تۆت ئاي داۋامىدا ئۇنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلىغۇدەك ئەھۋال بولسا، ئۇئۇسۆزنى تىلغا ئېلىش تامامەن لازىم ئەمەس ئىدى، ئۇ سۆزنى مەن ساڭا زورلاپ ئېيتقۇزمىغان ئىدىم. ئۆزۈڭ سۆزلىدىڭ، ئىسپاتلاش ئۈچۈن بۇ قەدەر مۇشەققەتكە گىرىپتار بولدۇڭ،-دېدى.

ئەي ئوغۇل، بىلگىنكى سۆز تۆت تۈرلۈك بولىدۇ: بىر تۈرلۈك   سۆز باركى، بىلىپ قويۇشۇڭ كېرەك، ئەمما سۆزلىمە؛ يەنە بىر تۈرلۈك سۆز بار، بىلمەھەم سۆزلىمە؛ يەنە

www.intil.cn
www.kizzik.cn

بىر تۈرلۈك سۆز بار، بىلىشقا ھەم سۆزلە. يەنە بىر تۈرلۈك سۆز باركى، سۆزلەيسەن، بىلمەيەن.

بىل، سۆزلىمە دېگىنىم شۇكى، بىراۋنىڭ ئەيىبىنى   بىلسەڭمۇ سۆزلىمە، بۇ غەيۋەت دېيىلىدۇ. ئەقىللىق ئادەملەر مۇنداق غەيۋەت سۆزنى   بىلسىمۇ سۆزلىمەس. بىلمە، سۆزلىمە دېگىنىم شۇكى، ئۇنى سۆزلىسەڭ دىنىڭغا ۋە دۇنياۋى   ئىشلىرىڭغا زىيان كەلتۈرىدۇ. بۇنداق سۆزنى بىلىش ۋە سۆزلەشتىن ساقلىنىشىڭ كېرەك، بۇ سۆز يالغان سۆزدۇر. بىل ۋە سۆزلە دېگىنىم، كىشىنىڭ دىنىغا ۋە دۇنياسىغا پايدىلىق سۆزلەر. ئاللا ئۆز قۇرئانىدا بۇيرۇغانكى،   << تاشقى جەھەتتە مەنىلىرى قارىمۇ   قارشى ۋە تەلەپپۇزلىرى بىر-بىرىگە ئوخشاش<<ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئالىملار ئارىسىدا ئىختىلاپ تۇغۇلغان. بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرىنى ئاللادىن باشقىلار بىلمەيدۇ.بۇنداق ئايەتلەرنى ئوقۇساڭ، مەنىسىنى بىلمىسەڭ ساڭا ھېچ زىيىنى يوق. بۇ تۆت خىل   سۆزنىڭ ھەرقايسىسىنىڭ ئىككى سەۋەبى بار: سۆز گۈزەل، ياخشى ئىبارە ياكى يامان ئىبارە بىلەن سۆزلىنىدۇ. ھەرقاچان خەلققە سۆزلىسەڭ گۈزەل، يېقىملىق تەلەپپۇز بىلەن سۆزلىشىڭ كېرەك، شۇنداق بولغاندا، سۆزۈڭنى خەلق قوبۇل كۆرىدۇ. خەلق سېنىڭ قانچىلىك كىشى ئىكەنلىكىڭنى سۆزۈڭدىن بىلىۋالىدۇ. بىلىش لازىمكى>> ئادەم ئۆز سۆزى ئاستىدا يوشۇررىنغان بولىدۇ، سۆزلىمەي تۇرۇپ كىم ئىكەنلىكى بىلىنمەيدۇ. ھەزرىتى ئېلى ئېيتقانكى >> : ئادەم تىلىنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇنغان بولىدۇ.<<ئادەم سۆزلىگەندە، ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكى سۆزىدىن مەلۇم بولىدۇ

ئەي ئوغۇل، ھەر سۆزنى ئورنى كەلگەندە، ۋەقەلىكىگە مۇۋاپىق گۈزەل ئىبارە بىلەن سۆزلىگىن ، قاتتىق سۆزلىمە، قوپال سۆزلىمە. گۈزەل، كۆركەم سۆزنىڭ سۆزلىگۈچىگىمۇ پايدىسى بولىدۇ؛ ئاڭلىغان   كىشىنىڭ دىلىغا ھۇزۇر بېغىشلايدۇ. يامان سۆزنىڭ سۆزلىگۈچىگىمۇ زىيىنى بولىدۇ، ئاڭلىغان كىشىگە ياقمايدۇ. مەسىلەن، ھېكايەتتە بايان قىلىنىدۇكى، پادىشاھ ھارۇن رەشىد باغداتتا بىر كېچىسى چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ئاغزىدىكى چىشلىرىنىڭ ھەممىسى چۈشۈپ   كەتكەنمىش. ئۇ بىر تەبىر ئالىمى چاقىرتىپ بۇ چۈشىنىڭ تەبىرىنى سوراپتۇ

_بۇ چۈشنىڭ تەبىرى شۇكى،- دەپتۇ تەبىرچى ئالىم،-بارلىق تۇغقان-قېرىنداشلىرىڭىز سىزدىن ئىلگىرى ۋاپات بولىدۇ

ھارۇن رەشىد بۇ ئالىمنىڭ تەبىرىدىن رەنجىپتۇ، تەبىرچىنى100 قامچە ئۇرۇشقا پەرمان قىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا خىتىب قىلىپ

_ئەي سۆز بىلمەس نادان   ! سەن كىم ئىدىڭ ، مېنىڭ بۇ چۈشۈمگە قارىتا يۈزۈمدىن-يۈزۈمگە قوپاللىق بىلەن شۇنداق دەمسەن؟؟ ? قوۋم-قېرىنداشلىرىم مەندىن

ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتسە، ئۇ ۋاقىتتا مېنىڭ ھالىم نېمە بولىدۇ، دۇنيادىن ماڭا نېمە لەززەت-راھەت كېلىدۇ -دەپتۇ

ئىككىنچى بىر تەبىر ئالىمنى چاقىرتىلىپ، ئۇنىڭغا ئۆز چۈشىنى سۆزلەپتۇ

_ئەي خەلىپە،- دەپتۇ ئىككىنچى ئالىم،- بۇ چۈشنىڭ تەبىرى شۇكى، ھەزرەتلىرى بارلىق قوۋم-قېرىنداشلىرىدىن ئۇزاق ئۆمۈر كۆرىدىكەنلا

خەلىپە ھارۇن رەشىد بۇ ئالىمنىڭ سۆزىنى خۇش كۆرۈپتۇۋە:

_ئەقىلنىڭ يولى بىر. ئىككى سۆزنىڭ مەنىسى بىر. لېكىن، ئىبارىلىرىباشقىدۇر.-دەپ ئىككىنچى تەبىر ئالىمغا100 سەر ئالتۇن مۇكاپات بۇيرۇپتۇ

بىرىنچى ئالىمنىڭ تەبىرمۇ شۇ مەنىدە ئىدى، ئەمما قوپال ئىبارە بىلەن سۆزلىگەچ100 قامچا يېدى. ئىككىنچى ئالىم گۈزەل ئىبارە بىلەن بايان قىلىپ،   100 سەر ئالتۇن مۇكاپات ئالدى.

دېمەك، سۆز بىلەن سۆزنىڭ پەرقى بار

ئەي ئوغۇل، سۆزنىڭ ئالدى-ئارقىسىغا قاراپ، مەنىسىنى بىلىپ سۆزلە. بىر كىشى سۆزنىڭ مەنىسىنى بىلىپ سۆزلىمىسە، تۇتى قۇشقا ئوخشاش بولىدۇ. چۈنكى، تۇتى قۇش ئادەمگە ئوخشاش چىرايلىق، ئېنىق سۆزلەيدۇ، ئەمما ئۆزى سۆزلىگەن سۆزدىن خەۋەرسىز. بۇنىڭغا ئوخشاش ئادەمنى << سۆز سۆزلىدى >> دېيىلىدۇ >> .سۆز بىلىدۇ >> دېيىلمەيدۇ .سۆزنى بىلىپ سۆزلىسە، ئاڭلىغانلار ئۇ سۆزدىن بىر نەرسىنى بىلىۋالالايدۇ. ئەگەر بىلمەي   سۆزلىسە، ئاڭلىغۇچى ئۇنىڭ سۆزىدىن بىر نەرسە پەملىيەلمىسە، سۆزلىگۈچى ھايۋانغا ئوخشاش بولىدۇ. سۆز--- ئۇلۇغ، شەرەپتۇر، سۆزنى ئۇلۇغ بىلىشىڭ كېرەك. سۆز شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلۇغكى، ئىنساننىڭ كۆڭلىدىن كېلىپ چىقىدۇ. بۇ ئەزىز نەرسىنىڭ ئورنى كەلگەندە   بىلگىنىڭنى ئايىماي سۆزلە، ئورنى كەلمىگەندە ياخشى سۆزۈڭنى زايا قىلما. مەنىسىزسۆزلەرنى سۆزلىمە، ئەقىلگە ۋە ئىلمىڭگە زىيان كەلمىسۇن. ھەر نەرسە ئۇستىدەسۆزلىسەڭ توغرا سۆزلە، ئورۇنسىز دەۋا قىلما، پايدىلىق سۆزلەرنى قىلىشنى ئادەتلەن .ئەگەر بىر ئىلىمدىن خەۋىرىڭ بولمىسا، ئۇ ئىلىمدىن پايدا ئۈمىد قىلما. بىلگىنىڭنى   ئەمەلگە ئاشۇرغىن. ئىران ۋەزىرى بۇزۇر جۇمھۇرنىڭ يېنىغا بىر ئايال كېلىپ بىر مەسىلە   سوراپتۇ. بۇزۇر جۇمھۇر خاپا بولۇپ >> : بۇ مەسىلىنى بىلمەيمەن، مەندىن سورىما >> دەپتۇ. بۇ ئايال بۇزۇر جۇمھۇرغا >> : بۇ مەسىلىنى بىلمىسىڭىز پادىشاھنىڭ شۇنچە ماڭاشىنى نېمە ئۈچۈن يەيسىز <<? دەپتۇ. بۇزۇر جۇمھۇر<< : ماڭا بىلگىنىمگە ماڭاش بېرىدۇ، بىلمىگىنىم ئۈچۈن ماڭاش بەرمەيدۇ >> دەپتۇ. مەزكۇر ئايالنىڭ مەسىلىسىگە جاۋاب بەرمەپتۇ.

ئەي ئوغۇل، كىشىنىڭ خاپا بولۇپ تۇرغان ۋاقتىدا مەسىلە سورىما. ئەگەر سېنىڭ خاپا

www.kizzik.cn www.intil.cn

بولۇپ تۇرغان ۋاقتىڭدا بىراۋ مەسىلە سورىسا، سۆزىگە قاراپ جاۋاب بەر، ئەقىلىڭ يەتمەس سۆزنى سۆزلىمە، كۆچۈك يەتمەس ئىشقا ئېسىلما. ھەر ئىشتا ئوتتۇرا ھاللىقنى كۆزدە تۇتۇش كېرەك. چۈنكى، مۇھەممەدئەلەيھىسسالام >> : ئىشلارنىڭ ئوتتۇرا ھال بولغىنى ياخشى << دېگەن ئىدى . بىر ئىش قىلغاندا ياكى سۆزلىگەندە ئالدىراڭغۇلۇق، يەڭگىللىك قىلما، ئالدىراپ ئىش قىلما، ئالدىراپ سۆزلىمە، ئېغىر-بېسىق، سەۋرلىك بول. يوشۇرۇن ئىش بولسا، ئۇنى بىلىشتىن ساقلا پايدا-زىيان بولمىسا، ئۇنى بىلىشكە ھەۋەس قىلما ۋە بىر جامائەت ئىچىدە، بىر مەجلىستە يېنىڭدىكى كىشى بىلەن پىچىرلاپ سۆزلەشمە. چۈنكى، ئادەملەر بىر-بىرىگە يامان گۇماندا بولۇشتىن خالىي ئەمەس. ياخشى گەپنى سۆزلىسەڭمۇ خەلق يامان سۆزگە ئايلاندۇرۇپ گۇمان قىلىدۇ، >> بۇ سۆزدە بىر سىر بار، پىچىرلاپ سۆزلەشتى <<دەيدۇ. جامائەت بار يەردە، مەجلىستە بىرسىگە سۆزۈڭ بولسا، ئاشكاراسۆزلە، زۆرۈر بولمىسا، پىچىرلاپ سۆزلىششىنىڭ ھېچ پايدىسى يوق. ئەگەر بىرەر ئىش ئۈستىدە گۇۋاھلىق بەرسەڭ، بىلگىنىڭچە توغرا گۇۋاھلىق بەر. يالغان گۇۋاھلىق بەرمە، گۇۋاھلىق بەرگەندە بىر تەرەپنى قوللاپ گۇۋاھلىق بەرمە. ھەر ئىككى تەرەپ ئۇچۇن راستوغرا گۇۋاھلىق بەر. ئەگەر بىرەر خەۋەر ئاڭلىساڭ، ياخشى ئاڭلا. ئاڭلا-ئاڭلىمايلا)چۈشەنمەي تۇرۇپ) كىشىگە سۆزلىمە. سۆزلىشىدىغان سۆزۈڭ ئۈستىدە ئاۋۋال پىكىر قىل، ئاندىن سۆزلە، شۇنداقتا سۆزۈڭدىن پۇشايمان قىلمىغايسەن. ئالدىراپ سۆزلەشتە پۇشايمان قىلىش ئېھتىمالى بار. پايدىلىق سۆزنى سۆزلە، زىيانلىق سۆزنى سۆزلىمە. ھەر تۈرلۈك سۆزنى ئاڭلىساڭ گوياكى ئاجىزلىقتىن كۆچلەنگەندەك ئاڭلىغىن. بۇ سۆزلەر مەيلى كېرەككە كەلسۇن-كەلمىسۇن، جېنىڭ، تېنىڭ بىلەن ئاڭلا. چۈنكى، سۆز بىر سەدەپكە ئوخشاش، ئۇكۆڭۈل دەرياسىدىن چىقىدۇ. ئەگەر ھەر بىر سەدەپنىڭ ئىچىدە ئىنجۇ (مەرۋايىت (بولمىسىمۇ، ئەمما ئىنجۇ بولۇش ئېھتىمالى بار. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھەر بىر سەدەپكە دىققەت بىلەن قاراش لازىم. يەنى كۆپ سۆز ئارىسىدا پايدىلىق سۆز بولۇشى ئېھتىمال. پايدىسىز سۆزنى سۆزلىمە. بىر ئىشنى بىلىدىغان كىشىلەرگە ئۈگىرىساڭ،ئۆزۈڭنى بىلمىسىز دەرىجىدە تۇت. چۈنكى، بىر بىلىم ئىگىسىگە يولۇققاندا >> سەن بىلگەننى مەنمۇ بىلىمەن << دېسەڭ، ئۈچ تۈرلۈك پايدىدىن مەھرۇم بولىسەن: بىر پايدىسى شۇكى، ئەگەر مەن بىلمەيمەن دېسەڭ، بۇ بىلىملىك ئادەم ئۇ ئىشنى سەن بىلگەندەك ئىشلىسە، مەنمۇ بۇنىڭغا ئوخشاش بىلىدىكەنمەن، دەپ تەشەككۇر . ئېيتىسەن. ئىككىنچى پايدىسى شۇكى،ئەگەر سەندىن ئارتۇق ۋە ياخشىراق ئىشلىسە، ساڭا يېڭى بىر ئىلىم ھاسىل بولىدۇ، كەمچىلىكىڭ تۈزىتىلىدۇ. ئۈچىنچى پايدىسى شۇكى، ئەگەر ئۇ ئىشنى سەندىن كەمرەك، ناچارراق ئىشلىسە،

www.intil.cn
www.kizzik.cn

سىنىڭ ئۇ كىشىدىن كامىلراق ئىكەنلىكىڭ ئاشكارا بولىدۇ. شۇڭا، بۇ پايدىلارنى قولدىن بەرمەسلىك كېرەك. ئەگەر بىر سۆزنى ئاڭلىساڭ،ئۇ سۆزنى ئالدىراپمەنىسىز دەپ ھېسابلاپ ئەيىب قىلما ياكى ياخشى سۆز دەپ ئالدىراپ ماختىما. ئۇ سۆزنىڭ ئەيىبىنى، پەزىلىتىنى تەتقىق قىل. ئەيىبلەشكە لايىقمۇ ياكى مەدھىيلەشكە لايىقمۇ، بىلىپ ھۆكۈم قىل، ھېكمەت (ئىلىم)دائىرىسىدىن چەتنەپ كەتمىگەيسەن. ھەر بىر سۆزۈڭنى خەلقنىڭ ئىرادىسىگە قارشى سۆزلىمە. ئەگەر بىر گۇرۇھنىڭ ئىچىدە بولساڭ، سۆزۈڭنىڭ توغرىلىقى ئۈچۈن قانچىلىك دەلىل-پاكىت كەلتۈرسەڭمۇ سۆزۈڭنى ئاڭلىمىسا، قارشىلىق كۆرسىتىپ قوبۇل قىلمىسا، مۇنداق شارائىتتا مەزكۇر گۇرۇھنىڭ ئىرادىسىگە مۇۋاپىق سۆزلىشىڭ لازىم. شۇ يول بىلەن ئۇلار ئارىسىدىن جېنىڭنى قۇتۇلدۇرغايسەن. ھەر قانچە سۆز ئەھلى(ناتىق) بولساڭمۇ، ئۆز بىلگىنىڭدىن ئۆزۈڭنى تۆۋەن كۆرسەت. شۇندىلا سۆزۈڭ ئېتىبارلىق بولىدۇ. ئۆزۈڭنى سۆزۈڭدىن ئۇلۇغ كۆرسەتمە ئۆزۈڭنى سۆزۈڭدىن ئۇلۇغكۆرسەتسەڭ سۆزۈڭ خار بولىدۇ. خەلق ئالتۇن، گۆھەر ۋە يالغان تاشلارنى تونۇغۇچى سەرراپتۇر. ئۆزۈڭنى قانچىكى تۆۋەن تۇتساڭ ياكى يۇقىرى تۇتساڭ، خەلق سىنىڭ مىقدارىڭنى بىلىدۇ. مەسىلەن، بىر نەرسىنىڭ باھاسى 1000 ئاقچا بولسا، دەسلەپتە بەش ئاقچىدىن باشلاپ باھا قويۇپ، ئارتتۇرۇپ-ئارتتۇرۇپ 1000 ئاقچىغا يەتكۈزىدۇ. ئەگەر بىر نەرسە بەش ئاقچىلىق بولسا، ئۇنى 1000 ئاقچا دەپ باھا كۆرسەتسە، ھېچكىم ئۇ نەرسىنى بەش ئاقچىدىن يۇقىرى ئالمايدۇ. سۆزنىڭ مىقدارى، قىممىتىمۇ شۇنداق. لېكىن، ئۆمىدىنىڭ ئېتىدىن چۈشۈپ پىيادە قىلما. ھەر قانداق يەردە بولساڭ كۆپ ئاڭلىغۇچى، ئاز سۆزلىگۈچى بول. ئەقىل ئىگىلىرى >>:سۆكۈتتە تۇرۇش---ئىككىنچى سالامەتلىكتۇر << دەيدۇ. چۈنكى، كۆپ كىشىلەر سۆز سەۋەبىدىن كېسەل بولىدۇ. ئاز سۆزلەش---ئەقىللىقنىڭ ئالامىتى؛ كۆپ سۆزلەش--- نادانلىق(بىلىمسىزلىك)نىڭ ئالامىتى. ئەگەر بىر نادان ئادەم جىم ئولتۇردىغان، ئاز سۆزلەيدىغان بولسا، خەلق ئۇنى ئەقىللىقلەردىن سانايدۇ . قانچىلىك ساپ كۆڭۈل ۋە ئەقىللىق ئادەم دەپ خەلق ئىچىدە مەرۇپ-مەشھۇر بولساڭمۇ، ئۆزۈڭنى مەدھىيلىگۈچى بولما، كىشى ئۆزى ئۈچۈن گۇۋاھلىق بەرسە، گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ، سېنى خەلق مەدھىيلىسۇن. سۆز سۆزلىمەكچى بولساڭ دىققەت قىل، سۆزۈڭگە خېرىدار بارمۇ-يوق ? ئەگەر سۆزۈڭنى ئاڭلاپ قوبۇل قىلغۇچىلار بولسا سۆزلە، بولمىسا سۆزلىمە، چۈنكى سۆزۈڭدىكى خىتابلىرىڭنى ئاڭلاپ قوبۇل قىلغۇچى بىرمۇ كىشى بولمىسا، سۆز سۆزلەش توغرا ئەمەس. مەسىلەن، مەجلىستە بىراۋ سۆزلىسە ئاڭلاپ ئولتۇرغىن، ئۇ كىشى سۆزنى تۈگەتكەندىن كېيىن سەن سۆزلە. سۆز قوشۇپ كىشىنىڭ سۆزىنى ئۈزۈۋەتمە. ئادەم بىلەن ئادەم بول، مەرد

www.intil.cn
www.kizzik.cn

كىشى بىلەن مەرد بول. دۇنيادا ئادەم كۆپ، مەرد كىشى ئاز. ئەي ئوغۇل، سۆز ئاڭلاشتىن زېرىكمە. سۆز ئاڭلاش بىلەن سۆزگە ئۇستىلبولغىلى بولىدۇ. مىسالى شۇكى، بىر بالا ئانىسىدىن تۇغۇلۇپلا بىر چەت سەھرا ياكى يەر ئاستىدا، ئادەم يوق يەردە تۇرسا، ئادەملەر ۋە ئانىسى بىلەن، ئۆزىنى تەربىيىلىگۈچى بىلەن سۆزلەشمەي تەربىيىلەنسە، ئۇ بالا چوڭ بولغاندا تىلسىز بولىدۇ، ھېچ سۆزبىلمەيدۇ. ئەمما ئىككى كىچىك بالا تىل چىقىشتىن بۇرۇن بىر يەردە ئۆسسە، باشقا ئادەمگە ئارلاشمىسا، ھېچ ئادەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىسا، ئۇ باللار بىر-بىرى بىلەن سۆزلىشۋەرسە، ئاخىر ئۆزلىرىگە خاس بىر تىل تۈزۈشىدۇ، ئۇ تىلنى بۇ ئىككى بالىدىنباشقا ئادەم بىلمەيدۇ. ئەي ئوغۇل، خەلقنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قوبۇل قىلغىن. خۇسۇسەنقەدىمكى پادىشاھلار ۋە ھۆكۈما، پەيلاسوپلارنىڭ سۆزىنى جان-دىلىڭ بىلەن ئاڭلىشىڭ كېرەك .بىلگىنكى، نوشىرۋان ئادىلنىڭ سۆزلىرى ئېسىمگە كېلىپ بۇ كىتابتا بايان قىلدىم، سەن ئۇ سۆزلەرنى ئوقۇغايسەنئۇيە نەسھەت دەپ بىلىپ، لازىم بولغاندا پايدىلانغايسەن. ئەي ئوغۇل، مەن تارىخ كىتابلىرىدا كۆردۈمكى، ئەرەب سۇلالىسىدىن مەمۇن خەلىپە نوشىرۋاننىڭ تەربىيىسىنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ، نوشىرۋاننىڭ قەبرىسىگە بېرىپ قەبرىنى ئاچتۇرۇپتۇ .نوشىرۋاننىڭ پۈتۈن تېنى تۇپراققا ئايلانغان ئىكەن. تۇپراققا ئايلانغان بۇ تەن تەخت ئۈستىدە ياتقۇدەك. ئۇ، تەخت ئۈستىدە بىر خەت كۆرۈپتۇ. خەت پارىس تىلىدا يېزىلغان ئىكەن. مەمۇن خەلىپە خەتنى ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. خەتنىڭ تۈركچە تەرجىمىسى >> : ئەي زامانە پادىشاھلىرى، بىلىشىڭ لازىمكى، سەندىن ئىلگىرى مەن پادىشاھ ئىدىم. تەگرىنىڭ بارلىق بەندىلىرى مېنىڭ ئادالىتىمدىن پايدىلاندى. ھەر كىم ئىشىكىمگە كەلسە، شەپقىتىمدىن مەھرۇم بولمىدى. قاچانكى ئەجەل قولىدا مېنىڭ ئاجىزلىق ۋاقتىم كەلدى > .مەن ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ دۇنيا خەلقىگە پايدام يەتسۇن دەپ كېچە-كۈندۈز ئويلىدىم. ئاخىر بۇ تامغا بىر نەچچە نەسھەت يازدۇرۇپقويۇشتىن باشقا چارەم بولمىدى. مەندىن كېيىنكى بىر پادىشاھ بۇ نەسھەتلەرنى كۆرۈپ ئەمەل قىلسا، ئۇ پادىشاھ مەندىن بەھرىمان بولۇپ پايدىلىنار. چۈنكى، تىرىك ۋاقتىمدا ئىشىكىمىزگە كەلگەن كىشى گۆھەر، ئالتۇن، مال-مۈلۈكىمىزدىن مەھرۇم بولماس ئىدى. بۈگۈن زىيارىتىمگە كەلگەن كىشى ھەم نەسھەتىم گۆھىرىدىن مەھرۇم بولمىغاي

تۆتىنچى باب: نوشىرۋانىنىڭ ۋەسىيەت-نەسىھەتلىرى ھەققىدە

نوشىرۋان ــــ پادىشاھ ئىدى. ئۇ ئۆز ۋەسىيىتىدە شۇنداق دېگەن: كۆرۈپتۇرۇپسەنكى، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر- بىرىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ بارىدۇ. ئادەم بىرھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە ئۆزگىرىشكە دۇچ كەلگەندە خاپا بولۇپ كۆڭۈلسىز بولمىغاي، يەنى شادلىق كېتىپ قايغۇ كەلسە، قايغۇ كېتىپ شادلىق كەلسە، ئۇنىڭغا ئېتىبار قىلما . ھۈنەرسىز (پەزىلەتسىز، بىلىمسىز) ئادەمنى دوست تۇتما. بۇنداق كىشى دوستلۇققا ۋە دۈشمەنلىككە يارىماس. ھەر قاچان بىر ئىشنى بىر قېتىم ئىشلەپ سەسكىنسەڭ، ئۇ ئىشنى قىلما. ئۆزى بىر نەرسە بىلمەي ئۆزىنى بىلىملىك ھېسابلايدىغان ئادەمدىن ساقلان. ئۆز نەپسىڭگە ئادىللىق قىل، يەنى ئۆزۈڭنى قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلما.توغرا- ھەق سۆز ئاچچىق بولىدۇ، شۇنداقتىمۇ ھەق - توغرا سۆزلە. ئەگەر دۈشمەن ئىچكى سىرىڭنى بىلمىسۇن دېسەڭ، دوستۇڭغا سىرىڭنى ئېيتما. ئۇلۇغ كىشىلەرنى پەس كۆرمە، ھۈنەر- پەزىلەتسىز ئادەملەرنى تىرىك ھېسابلىما، ئۇلارنى ئۆلۈك دەپ بىل. ئەگەر تۇرمۇش مەئىشىتىمدە تارلىق- قىسىلىش بولمىسۇن دېسەڭ، ئىشلىگەن ئىشىڭنى ئىگىسىگە يارىتىشقا تىرىش. ئەگەر قايغۇلۇق بولماي دېسەڭ، پايدىسىز ئالدى- ساتتى قىلما، يەنى پايدا -زىياننى ئالدىن تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، پايدىلىق بولسا ئال ۋە سات. ھېممەتسىز كىشىنىڭ نېنىنى يېگەندىن ئاچ يۈرگەن ياخشى، تەجرىبە- سىناقتىن ئۆتمىگەن ئادەم مىڭ تۈرلۈك خەيرىخاھلىق قىلسىمۇ ئۇنىڭغا ئىشەنمە، تايانما. ئۆزۈڭدىن تۆۋەن ئادەمگە مۇھتاج بولماقتىن قىيىن ئىش يوقتۇر. دۇنيا خەلقى ئارىسىدا پاسىق، كەمتەر ئادەم تەكەببۇرزاھىتتىنمۇ ياخشىراقتۇر. كېلەچەكتىكى غايىب نازۇ- نېمەتلەرگە ئىشىنىپ، قولۇڭدىكى نەق نېمەتلەرنى بېرىۋېتىش غايەت زىيانلىقتۇر. ئەمما، تۇغرا ئىشلاردا شۇنداق قاراش كېرەك، ھارام نەرسىلەرنى بېرىپ، كېلەچەكتىكى ھالال نەرسىلەرنى ئۈمىدى بىلەن بولغاندا ھارامدىن نەچچە باراۋەر ھالال نەرسە قولغا كېلىدۇ. بىر كىشىدىن ھاجەت تىلىسەڭ، ئۇ كىشى ھاجەتنى راۋا قىلىش قولىدىن كېلىدىغان ئىمكانىيىتى تۇرۇقلۇق ئادا قىلمىسا، مۇنداق ئادەمدىن خەسىس- پەسكەش ئادەم بولماس. بىراۋ سېنىڭ ئالدىڭغا دوستلۇق ئىزھار قىلىپ، ئارقاڭدىن يامان دەپ يۈرسە، ئۇنىڭدىن مۇناپىقراق كىم بار؟ ? بىر ئادەمنى جەمىيەت ئەدەپكە ئۆگەتمىسە، سەن ئۇنى ئەدەپكە ئۆگەتمەن دەپ مۇشەققەت چەكمە، مۇشەققىتىڭ زايا بولىدۇ. يەنى بىر ئادەم دۇنيادا تۇرۇپ، ياخشى- ياماننى كۆرۈپ، ئۆزى ئىبرەتلەنمىسە، ئۇنى تەرتىپكە كىرگۈزۈش مۈشكۈل، نادان ئادەمنى ياخشى سۆز قىلىپ، ياخشىلىققا ئۆگەتمەن دەپ ئاۋارە بولما. چۈنكى

دانالار ئېيتقانكى >> :نادان ئادەمنىڭ ئۆزىگە ئۆزى قىلغان ئىشنى ئەقىللىق ئادەم دۈشمىنىگىمۇ قىلمايدۇ .<< ئەگەر خەلق سېنى ياخشى ئىشلىرىڭ بىلەن ياد ئەتسە، مەدھىيلىسە، سەن كىشىنىڭ يامانلىقىنى سۆزلىمە. ئەگەر دوستلىرىم، يولداشلىرىم كۆپ بولسۇن دېسەڭ، ئاداۋەت تۇتما. ئەگەر دۇنيادا زەخمەت (جاپا) چەكمەي دېسەڭ ۋە ئىنسانىي ئۆمۈر كەچۈرەي دېسەڭ،ئۆز ئىشىڭ بىلەن شۇغۇللىنىپ، باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشما. ئەگەر خەلق مېنى ساراڭ دېمىسۇن دېسەڭ، ھاسىل بولمايدىغان نەرسىلەرنى ئىزدىمە. ئەگەر ھۆرمەت- ئابرۇيۇمتۆكۈلمىسۇن دېسەڭ، ھايانى ئۆزۈڭگە كەسىپ قىل. ئەگەر ئالدانمايمەن دېسەڭ، تەجرىبە قىلىنغان ئىشنى تاشلاپ، تەجرىبە قىلىنمىغان ئىشلارغا قول تىقما. ئەگەر ھۆرمەت پەردەم يىرتىلمىسۇن ۋە خەلق مېنى خارلىمىسۇن دېسەڭ، قول ئاستىڭدىكىلەرنى توغرا، پاك تەربىيلىگىن. ئەگەر پۇشايمانغا دۇچار بولۇشتىن خاتىرجەم بولاي دېسەڭ، نەپسىڭگەئەگىشىپ، خىيالىڭغا كەلگەن ئىشلارنى قىلىشقا كىرىشمە. ئەگەر زېرەك ئادەملەر جۈملىسىدىن بولاي دېسەڭ، ئۆزۈڭنى باشقىلارنىڭ ئەينىگىدە كۆرۈپ باق، يەنى بىراۋنىڭ ھەرىكىتىنىڭ ياخشى- يامانلىقىنى كۆرۈپ، يامان ئىش بولسا ئۇنى قىلىشتىن ساقلان،ئۆزۈڭدە بولسا، دەرھال تۈزەت. ئەگەر ياخشى ئىش بولسا، سەن ئۇ ئىشلارنى قىلغان بولساڭ، ياخشىلىقىڭنى داۋاملاشتۇرغىن ، ئەگەر يامان ئىش بولىدىكەن، ئۇنى سەن قىلما .

ئەگەر خەۋپسىز بولاي دېسەڭ، خەلق بىلەن چېكىشمە، يەنى نىزالاشما ۋە خەلقنى رەنجىتكۈچى بولما. ئەگەر خەلق ئىچىدە ھۆرمەتلىك بولاي دېسەڭ، ئۆزۈڭ خەلقنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلا .ئەگەر خەلق مېنىڭ سۆزۈم بىلەن ئىش قىلسۇن دېسەڭ، ئاۋۋال ئۆزۈڭنىڭ سۆزىگە ئۆزۈڭ ئەمەل قىل. ئەگەر كامالەتلىك كىشىلەردىن بولاي دېسەڭ، كامالەتنىڭ نۇرىنى) تەنتەنىسىنى) كۆرسەتمىگەنلەردىن ئۆز سىرىڭنى يۇشۇر. ئەگەر خەلق ئارىسىدا ھەممىدىن ئۇلۇغ بولاي دېسەڭ، نېمىتىڭنى مول قىل ، نان- تۇز ھەققى ئۈچۈن ئىسمىڭ ئۇلۇغ بولىدۇ .ئەگەر مەرد بولاي دېسەڭ، كىشىدىن تەمە قىلما، كۆڭلۈڭدىن تەمەنى چىقىرىۋەت. ئەگەر بىراۋدىن قەرز ئالساڭ، شەك- شۈبھىسىز ئۇ ئادەمگە قۇل بولىسەن. ئەگەر ئادالەتلىك قىلغۇچىلاردىن بولاي دېسەڭ، قول ئاستىڭدىكىلەرنى ئوبدان تۇت، ئۇلارنى باشقىلارنىڭ زۇلمىدىن ساقلا، ھىمايە قىل.

ئەگەر ئاۋام خەلقنىڭ ۋە نادانلارنىڭ تەنىسىدىن قۇتۇلاي دېسەڭ، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا تەئەررۇز قىلما. ئەگەر يېتىشكەن كىشلەردىن بولايدېسەڭ، ئۆزۈڭگە لايىق كەلمىگەن ئىشنى خەلقىمۇ لايىق دەپ قارىما، ئەگەر كۆڭلۈمگەئازار- زەخمەت يەتمىسۇن دېسەڭ، نادانلار بىلەن جىدەللەشمە. ئەگەر خەلقنىڭ سۆيۈملۈكى بولاي دېسەڭ، قولۇڭدىن كەلگەن ياخشىلىقنى خەلقتىن ئايىما. ئەگەر زىيان ۋە

www.intil.cn
www.kizzik.cn

زىياندا اشتىن يىراق بولاي دېسەڭ، قولۇڭنى قىسقا تۇت (خەلققە زىيانيەتكۈزمە(نوشىرۋان ئادىللىنىڭ نەسىھەتلىرى شۇ يەردە تامام بولدى. ئەي ئوغۇل، بۇ نەسىھەتلەرنى خار، ئاددىي كۆرمە. بۇ سۆزلەردىن ھېكمەت پۇرىغى كېلىدۇ، سەلتەنەت خۇش پۇرىغى پۇرايدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۆزلەرنى پەيلاسوپلار، ئالىملارنىڭ سۆز دەپ ئېتىقاد قىل، ياشلىقىڭدا بۇ سۆزلەرنى ئۆزلەشتۈرسەڭ، قېرىلىق چاغلىرىڭدا تەشۋىشكە قالمايسەن.

بەشىنچى باب:يىگىتلىك ۋە قېرىلىق ھاللىرى ھەققىدە

ئەي ئوغۇل، گەرچە يىگىت بولساڭمۇ، مويسىپىتچە ئەقىللىق بول. بۇ، يىگىتلىكنى تاشلا دېگىنىم ئەمەس، بەلكى ئۆز-ئۆزۈڭنى خۇش تۇت، نادان بولما، ناچار-يامان تەبىئەتلىك بولما دېگىنىم.يىگىتلىك ۋاقتىدا ئادەمدە بىر خىل ساراڭلىق بولىدۇ. مەسىلەن، ئەرەستالىس ھېكىم: << ياشلىق--- ساراڭلىقنىڭ بىر تۈرى>> دېگەن ئىدى، ئەقىلىڭدىن ئېزىپ نادان يىگىتلەر جۈملىسىدىن بولما. چۈنكى، بالايىئاپەت نادانلىقتىن كېلىدۇ. ئۆمرۈڭنىڭ لەززىتىنى يىگىتلىكتە كۆرگىن. قېرىغاندا بۇ لەززەت تېپىلمايدۇ، تاپساڭمۇ يىگىتلىك چاغدىكىدەك بولمايدۇ. ئەي يىگىت، تەۋپىق (توغرا يول)ئىزدە، ئەجەلنى ئۇنتۇپ قالما، ئەجەل ھەر كىمگە كېلىدۇ، ئەجەل ياشقا قارىمايدۇ. ھەر كىم ئانىدىن تۇغۇلدى، ئەلۋەتتە ئۆلسە كېرەك. شۇنداق ھېكايە قىلىنىپتۇكى، باغدات شەھرىدە بىر ياماقچى بار ئىكەن. ئۇنىڭ دۇكىنى قەبرىستانغا يېقىن ئىكەن. ئۇ دۇكانغا بىر خالتا ئېسىپ قويۇپ، ھەر قاچان خەلق بىر مېيىتنى دەپنە قىلىشقا ئېلىپ كەلسە، خالتىغا بىر تاش سالىدىكەن، خالتىدىكى تاشلارنى ھەر ئايدا بىر قېتىم ساناپ، بۇ ئايدا باغدات شەھرىدە نەچچە ئادەم ئۆلگەنلىكىنى ھېسابلاپ كۆرىدىكەن. ئاخىر ياماقچى ۋاپات بوپتۇ. بىر كىشىنىڭ ياماقچىغا ھاجىتى چۈشۈپ دۇكانغا كەلسە، دۇكان ئېتىكلىك تۇرغىدەك. ئۇ:

_ ياماقچى قەيەرگە كەتتى ?_ دەپ سوراپتۇ قوشنىسىدىن .

_ ياماقچى خالتىغا كىردى، _ دەپتۇ قوشنىسى.

_ بۇ نىمە دېگىنىڭ؟ _ سوراپتۇ ئۇ كىشى.

_ بۇ دېگىنىم، _ دەپتۇ قوشنىسى، _ ياماقچى ھەر بىر ئۆلۈك ئۈچۈن خالتىغا بىر تاش سېلىپ، ھەر ئايدا باغدات شەھىرىدە قانچە ئادەم ئۆلگىنىنى ھېسابلاپ تۇراتتى، ئەمدى ئۇنىڭ ھېساب تاشلىرى ئەجەل خالتىسىغا كىردى(ۋاپات بولدى).

ئەي ئوغۇل، غاپىل(بىپەرۋا) بولما، يىگىتلىكىڭگە ئالدانما، ھەر قانداق ھالەتتە ئالىلاتائالانى ئۇنۇتما. ئالىلاتائالانى كۆپ ياد ئەتسەڭ گۇناھتىن خالاس بولىسەن. ھەر قانداق ھالەتتە ئەجەلنى يېقىن بىل.

گۇناھ يۈكلىرىنى بوينۇڭغا يۈكلىمە.گۇناھ ئىچىدە قالساڭ باغداتتىكى ياماقچىدەك بىر كۈنى تۇيۇقسىز ئەجەل خالتىسىغا كىرىسەن، ياشانغان كىشىلەر بىلەن كۆپرەك سۆھبەتلەشكىن. يىگىتلەر بىلەن كۆپ سۆھبەتلەشمە، ھەتتا يىگىتلەر بىلەن بولغان سۆھبىتىڭدىمۇ ياشانغانلار بىللە بولسۇن. چۈنكى، يىگىتلەر يىگىتلىك ۋاقتىدا ئىچىملىك ئىچمەي مەست ھالدا يۈرىدۇ. ئۇلار شارابسىز مەستلىك، غاپىللىق، مەغرۇرلۇق بىلەن بىر خاتا سۆز قىلسا، ياشانغانلار ئۇنى مەنئى قىلىدۇ، نەسىھەت قىلىدۇ، مويسىپىتلار يىگىتلەردىن كۆپرەك بىلىدۇ. ھالبۇكى، يىگىتلەردە ئۆز بىلىمىنى مويسىپىتلاردىن ئارتۇقراق بىلىدىغان بىر ئادەت بار، ئۇلار مويسىپىتلارنى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈشىدۇ. ئەمما، ئەملىيەتتە ياشلار ياشانغانلاردىن كۆپ بىلمەيدۇ. ئەي ئوغلۇم، تامامەن ئۆزىنى يوقىتىپ، ئەخلاق دائىرىسىدىن پۈتۈنلەي چىقىپ كەتكەن يىگىتلەر جۈملىسىدىن بولما. ياشانغانلارنى ھۆرمەت قىل، ياشانغانلار بىلەن بىللە ئولتۇرۇشقاندا يادىڭغا كەلگەننى سۆزلىمە، ياشانغانلار سۆز سورىسا، ئويلىماي دەرھاللا جاۋاب بەرمە، ئەگەر ياشانغانلار سوئال سورىسا، ئەدەپ شۇكى، سەن جاۋاب بەرمەي، << بۇ سوئاللىنىڭ جاۋابىنى ئۆزلىرى بىلىلا >>، دېگىن، چۈنكى، ياشانغانلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ جىم ئولتۇرۇش ئەقىلدىندۇر. ئەگەر ئالدىراپ سۆزلەپ جاۋاب بەرسەڭ، كېيىن خىجىل بولىسەن.

<u>ھېكايەت:</u> بىر شەھەردە100ياشقا كىرگەن، چىرايى ئۆزگەرگەن، بېلى پۈكۈلگەن، بىر كىشى بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ياشانغان كىشى مۈكچىيىپ كېتىۋاتسا، بىر يىگىت ئۇنى كۆرۈپ چاقچاق تەرىقىسىدە سوراپتۇ:

_ ئەي بوۋا، ھاسىنى قانچە پۇلغا ئالدىڭىز، قەيەردە ساتىدىكەن ؟ ماڭا ئېيتىپ بېرىڭ، مەنمۇ بىرنى ئالاي.

يىگىتنىڭ مەقستى ياشانغان كىشىنىڭ پۈكۈلگەن بېلىنى مەسخىرە قىلماقچى ئىكەن.

_ ئەي يىگىت، _ دەپتۇ ياشانغان كىشى دەرھاللا ، _ئەگەر ئۆمرۈڭ ئۇزاق بولسا، ساڭا

www.intil.cn
www.kizzik.cn

بۇ ھاسنى بىكارغا بىردۇ، سىتۇۋىلىشلىك ھاجەت ئەمەس، لېكىن بۇ ھاسا ساڭا نېسىپ بولماس (ياشلىقىڭدا ئۆلەرسەن).

يىگىت ناھايىتى ئۈيىلىپتۇ. بۇنداق خاتا سۆزلىگىنىگە پۇشايمان قىپتۇ. بۇ سۆز خەلق ئارىسىدا يادىكار بولۇپ قاپتۇ.

بىلىش كېرەككى، ياشانغانلارنىڭ مەرىپىتى ياشلارنىڭ مەرىپىتىدىن ئارتۇقراقتۇر. بۇ يەردە ئېيتىلغان ياشانغانلار ئالىم، دانا مويسىپىتلارنى كۆرسىتىدۇ. ئۆمرۈنى ئىلىم-مەرىپەت يولىدا، ئۇلۇغ ئالىملار سۆھبىتىدە ئۆتكۈزگەن ئالىم مەرىپەتلىك كىشىلەردۇر. نادان، ئۆمرۈنى نادانلىقتا ئۆتكۈزگەن قېرىلار بۇنىڭ دائىرىسىگە كىرمەيدۇ، نادان قېرىلارنى مەدھىيىلەشكە بولمايدۇ (ئەرزىمەيدۇ). ئەگەر مەرىپەتلىك، ئالىم يىگىت بولسا، نادان قېرىدىن ئارتۇق ۋە ئۇلۇغدۇر. يىگىتلىك ۋاقتىڭدا مەرىپەتلىك مويسىپىتلارغا ئەگەشكىن. قېرىغىنىڭدا يىگىتلەردىن ئۆزۈڭنى قاچۇرمىغايسەن. يىگىتلىك چاغلار ئۆتۈپ قېرىلىق ۋاقتى كەلسە، يىگىتلىك ۋاقتىڭدىكى گۆزەللىك، خوشاللىق، شوخلۇقنى ئۈمىد قىلما، ياشلىقنى ھەۋەس قىلما. قېرىلىقتا يىگىتلىكنى ھەۋەس قىلغان كىشىنىڭ ھالى كېمە ئۈستىگە ساراي بىنا قىلغان كىشىنىڭ ھالىغا ئوخشايدۇ ياكى قېرى كىشىنىڭ يىگىتلىك قىلغىنى جەڭدە مەغلۇپ بولۇپ قاچقان قوشۇننىڭ قېچىپ كېتىۋېتىپ كاناي چالغىنىغا ئوخشاشتۇر. ياسانچۇق قېرىلار جۆملىسىدىن بولمىغىن، ناپاك، پاسىق قېرىلاردىن قورققىن. يىگىتلەردىن قېرىلارنىڭ قەدىردان، ۋاپادارلىقى ئۇلۇغدۇر. چۈنكى، يىگىتلەر قېرىلىقتىن ئۈمىد كۈتىدۇ. ئەمما، قېرىلارنىڭ ئۆلۈمدىن باشقا ئۈمىدلىرى بولمايدۇ. بۇ ھال شۇنىڭغا ئوخشاشكى، زىرائەت پىشىپ ئاقارسا، ئۇنى دېھقان ئورۇۋېدۇ. ئەگەر دېھقان ئورۇمىسا، تۆكۈلۈپ كېتىدۇ. مېۋە پىشقاندىن كېيىن شېخىدا تۇرمايدۇ، تۆكۈلىدۇ. بىر شائىر ئېيتقانكى:

ئاي، كۆن ئۈستىدە گەر پايتەختىڭ بولمىسۇ،
ئالەمدە سۇلايماندەك بەختىڭ بولسىمۇ،
تاشلار تۈگەنسە ئۆمۈر، رەخشىڭ بولسىمۇ،
پىشقان مېۋىسىدىن تاشلار دەرەختىڭ بولسىمۇ.

هېكايەت: قىر-داللاردا ياشايدىغان بىر تۈركنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىكەن. ئاتا-ئانىسى ۋاپات بولۇپ، بۇ ئىككى بالا يېتىم قاپتۇ. سەھرادا تۇرماي، شەھەرگە كەپتۇ. ئۇلار كەلگەن شەھەر دەريا بويىدا ئىكەن. چوڭ ئوغۇل شەھەرمۇ-شەھەر كېزىپ سودىگەرچىلىك قىلىشقا ھەۋەس قىلىدىكەن. بىر قانچە زامان شەھەر ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ، ئاخىر ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن قايتىپ كەپتۇ. ئۇ ئىنىسىنىڭ

شەھەردە سودىگەرچىلىك قىلىپ يۈرۈپ، چوڭ سودىگەرلەردىن بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئىنىسى شەھەردە ھەيۋەتلىك سارايلارنى بىنا قىلدۇرغان ئىكەن. چوڭ ئوغۇل ئۆز-ئۆزى بىلەن كېڭەش قىلىپ:<< ئىنىم ھەيۋەتلىك سارايلارنى بىنا قىلدۇرۇپتۇ. لېكىن ئۇ، باشقا شەھەرلەرگە كېتىشنى ئىختىيار قىلسا، بۇ سارايلارنى بىللە ئېلىپ كېتەلمەيدۇ. مەن كېمە ئۈستىگە بىر ساراي بىنا قىلدۇراي، قەيەرگە كەتسەم ئېلىپ كېتىش مۇمكىن بولسۇن ۋە مۇنداق سارايلىرىمنىڭ بارلىقىنى ھەممە ئادەم كۆرسۇن، شۆھرىتىم ئالەمگە تارقالسۇن، دەپتۇ. ئۇ كېمىنىڭ مۇنداق زور بىنانى كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىنى بىلمەپتۇ، ئاخىر ئۇ، كېمە ئۈستىگە ساراي بىنا قىلدۇرۇپتۇ. ساراي پۈتكەندىن كېيىن كېمە دەريا تەرەپكە راۋان بوپتۇ ۋە بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن سۇغا چۆكۈپ غەرق بوپتۇ. بارلىق مال-مۈلۈك، نەرسە-كېرەكلەر قولدىن كېتىپتۇ.

ئەي ئوغۇل، يىگىت ئىكەنسەن، يىگىت بول، قېرىغاندا قېرىلارچە ھەرىكەت قىل. قېرىلىقتا يىگىتلىك زەۋق، ئەيش-ئىشرەتلىرىگە ھەۋەس قىلما. قېرىغاندا پەرھىزكارلىقنى ئاشۇرغىن. ئەي ئوغۇل، قېرىلىقتىن، يىگىتلىكتىن شىكايەت قىلدىم. بۇ سۆزلەرنى قوبۇل قىلغايسەن، ئوغۇللىرىڭغا، ئوغلۇڭنىڭ ئوغلى(نەۋرىلىرىڭ)غا نەسىھەت قىلغايسەن.

ئەي ئوغۇل، قېرىغاندا بىر يەردە تۇرغىن، چۈنكى، قېرىلىقتا سەپەر قىلىش ئەقلى بار كىشىنىڭ ئىشى ئەمەس. خۇسۇسەن قېرىلىقتا كەمبەغەل بولساڭ سەپەر قىلما. ئىككى دۈشمەن بىلەن يولغا چىقماق خاتا : قېرىلىق ساڭا ئىككىنچى بىر دۈشمەن بولسا، كەمبەغەلچىلىك بىر دۈشمەن. ئەگەر زۆرۈرىيەت تۇغۇلۇپ، ئىككىنچى بىر يۇرت-دىيارغا كەتسەڭ، ئۇ يەردە مەئىشىتىڭ كەڭ-پاراۋان بولسا، قايتا ئۆز يۇرت-شەھرىڭگە قايتما. چۈنكى، كىشىنىڭ مەئىشىتى قەيەردە ياخشى بولسا، شۇ يەردە تۇرۇش ياخشىراق، شۇ يەردە تۇرۇش لازىم.<< تۇغۇلغان يېرىمدە ئۆلمەن >> دېيىش ھاجەتسىز. گەرچە ۋەتەن ئىككىنچى ئانا دېيىلسىمۇ ياكى ۋەتەننى سۆيمەك ئىمان جۈملىسىدىن دېيىلسىمۇ، بەختىڭ قەيەردە ئېچىلسا، شۇ يەردە ۋەتەن تۇت.

كۆرمىدىڭمۇ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدە تۇغۇلغان، لېكىن ئۇنىڭ ئىشلىرى مەدىنىدە غەلبىگە ئېرىشتى، مەككىنى بويسۇندۇرغاندىن كېيىنمۇ مەدىنىدە تۇردى. سەنمۇ پايدىلىق ئىش تاپقان يەردىن ئايرىلمىغايسەن. چۈنكى، تۇرمۇش مەئىشىتىڭ ياخشى ئۆتكەن يەرنى تاشلاپ كەتساڭ ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىسىنى تاپىمەن، دەپ قولۇڭدىكىدىن ئايرىلىپ قالمىغايسەن. ئەي ئوغلۇم، ئۆمرۈڭنى تەربىيىسىز ئۆتكۈزمە.

شۇ چاغدىلا دوست-دۈشمىنىڭگە ھەيۋەتلىك كۆرۈنىسەن. قىممەتلىق ئۆمرۈڭنى ھاۋايى-ھەۋەس بىلەن زايە قىلما.

يېمەك-ئىچمەك ئەدەپلىرى ھەققىدە

ئەي ئوغۇل، بىلگىنكى, خەلق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى, خاس كىشىلەر, يەنە بىرى, ئاما. مەجبۇرىيەت-تەكلىپ خاس كىشىلەرگە بولىدۇ. چۈنكى, ئاۋامنىڭ ئىشلىرىدا تەرتىپ, تەكەللۇپ ئاز ياكى يوقتۇر. ئاۋام) ئاما) جۈملىسىدىن بولغان كىشى قىلىدىغان ئىشلىرىغا ۋاقىت بەلگىلىمەي قاچان بولسا شۇ ۋاقىتتا ئىشلەيدۇ. خاسلار جۈملىسىدىن بولغان كىشى كېچە-كۈندۈز24 سائەت ئىچىدە ھەر بىر ئىش ئۈچۈن بىر ۋاقىت بەلگىلەيدۇ. ئۇنىڭ ئىشلىرى بىر=بىرىگە ئارىلىشىپ كەتمەيدۇ. ھەر بىر ئىش رەت-رىتى بىلەن ئايرىم-ئايرىم بولىدۇ. ھەممە ئىشنىڭ بېشى يېمەكلىكتۇر. يەنە بىلىشىڭ لازىمكى, خاس كىشىلەر ۋە ئاۋام كىشىلەر ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭ بىرى, بازار ئەھلى ۋە ئىلىم-سىپتىم ئىشى بىلەن مەشغۇل بولغۇچىلار . مۇنداق ئادەملەرنىڭ كۆپرەكى ئاش-غىزانى ئاخشامدا يەيدۇ. مۇنداق ئاخشامدا تاماق يېيىش زىيانلىقتۇر. چۈنكى, ئۇلار تاماقنى يەيدۇ. ھەزىم قىلىنماستىن بۇرۇن ئۇخلايدۇ. خەلقنىڭ يەنە بىر تۈرلۈكى ئەسكەر ئەھلىدۇر. بۇلارنىڭ ئادىتى قاچان تاماق يېيىش توغرا كەلسە, شۇ چاغدا يەيدۇ. چۈنكى, ئۇلار كۆپرەك سەپەردە بولۇپ, نەدە تاماق ئۇچرىسا شۇ يەردە يېمەي بولمايدۇ. ئەمما, خاسلارنىڭ ئادىتى بىر كېچە-كۈندۈزدە بىر قېتىم تاماق يېيىش. بۇ ئادەت سالامەتلىكنى ئىزدىگەنلەرنىڭ ئادىتىدۇر. لېكىن مۇنداق تاماقلىنىش بەدەننى ئاجىزلاشتۇرىدۇ. كۈچ-قۇۋۋەتنى كېمەيتىدۇ

ئەي ئوغۇل, تاماقلىنىشتا ياخشى تەرتىپ شۇكى ,ئەتىگەندە سەپرانى دەپئى قىلغۇدەك ئازراق تاماق يەپ ئىشقا مەشغۇل بولۇش لازىم. تاكى پېشىن ۋاقتى بولغاندا چۈشلۈك تاماقلىنىش لازىم. يېگەن تاماق قىلغۇدەك بولسۇن, ھەزىم قىلالمايدىغان دەرىجىدە كۆپ يېمەسلىك كېرەك. ئەگەر بىرقانچە كىشى ياكى كۆپ كىشىلەر بىلەن بىللە تاماق يېيىش توغرا كەلسە, كۆپچىلىك كىشىلەر تاماققا ئولتۇرۇشتىن ئىلگىرى تاماققا ئولتۇرما. ئەگەر ئۆيۈڭدە مېھمان قوبۇل قىلساڭ, تاماق يەيدىغان مېھمانلار كېلىپ داستىخانغا ئولتۇرۇشتىن ئىلگىرى تاماقنى داستىخانغا ئەكېلىپ قويما .تاماق يېگەندە ئالدىرماي ئاستا-ئاستا يېيىشنى ئادەت قىل. تاماق يېگەندە بېشىڭنى تۆۋەن تۇتقىن. كىشىنىڭ يۈزىگە ۋە قولىغا ئالغان, ئاغزىغا سالغان لوقمىسىغا كۆز سالما. كىشىنىڭ قولىدىكى لوقمىسىغا قاراش ناھايىتى چوڭ ئەيىبتۇر

ھېكايە ت: ساھىب كاپى دېگەن بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ پادىشاھ بىر كۈنى ئۆزىنىڭ كاتىپ-خادىملىرى بىلەن تاماق يەپ ئولتۇرۇپ ,بىرىنىڭ قوشۇقىدا بىر تال قىل تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ ۋە ئۇ كىشىگە >>:قوشۇقۇڭدا بىر تال قىل بار, ئېلىپ تاشلىۋەت <<دەپتۇ. ئۇ كىشى قوشۇقنى قويۇپ تاماق يېمەستىن ئورنىدىن قوپۇپ چىقىپ كېتىپتۇ, مەجلىس ئەھلى پەرىشان بوپتۇ. پادىشاھ ئۇ كىشىنى چاقىرتىپ >> : نېمە ئۈچۈن تاماق يېمەي كەتتىڭ؟<< دەپ سوراپتۇ. ئۇ كىشى >> :قولۇمغا ئالغان لوقمىدا بىر تال قىلنى كۆرۈپ تۇرغان كىشىنىڭ ئالدىدا تاماقنى قانداق يېيىشكە بولسۇن<< دەپتۇ. پادىشاھ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خىجىل بوپتۇ

دېمەك, تاماق يېگەندە ئۆز ھالىڭ بىلەن بول.باشقىلارنىڭ لوقمىسىغا قارىما, كىشىنىڭ ئالدىدىن لوقما ئالما. تۈرلۈك تاماق ھازىرلانسا, بىر-بىرىدىن يېيىش لازىم بولسا, خەلق بىر تۈرلۈك تائامنى يەپ بولۇپتوختىشىغا ئالدىراپ ئۇنى ئېلىۋەت دېمە. ئۇ تائام داستىخاندا بىر ئاز تۇرسۇن, ئاندىن ئىككىنچى تۈرلۈك تائامنى تارتىش كېرەك. چۈنكى, بەزىلەرنىڭ بىرىنچى خىل تائامغا ئىشتىھاسى بولۇشى مۇمكىن. ئىككىنچى تائام تەبئىتىگە ياقمايدىغان بولسا, يېيەلمەي ئاچ قالمىسۇن. تاماقنى بەزى ئادەملەر تېز، بەزى ئادەملەر ئاستا يەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ,تاماقنى تېز ئېلىۋېتىش ياخشى ئەمەس. كۆپچىلىك بىلەن تاماق يېگەندە, سېنىڭ ئالدىڭدا تاماق بولۇپ, باشقىلارنىڭ ئالدىدا تۈگىگەن بولسا, ئۇلارنىڭ ئالدىغا تاماقتىن نېسىۋە بەرگىن. مېھمان بىلەن ياكى كۆپچىلىك بىلەن تاماق يېگەندە خىزمەتچىلىرىڭنى چاقىرما ۋە خىزمەتچىلىرىڭگە ئاچچىقلانما. تاماق پىشىپتۇ, پىشماپتۇ, تۇزسىز ,تۇزلۇق بولۇپ قاپتۇ, دەپ كايىما. بۇلار تاماق يېيىشنىڭ تەرتىپ-قائىدىسىدۇر.

شاراب ئىچىش تەرتىپى ھەققىدە

ئەي ئوغۇل, شاراب ئىچىش ھەققىدە نېمە دېيىشىمكېرەك؟چۈنكى, شاراب ئىچىش شەكسىز ھارام. ئىنسانىنىڭ ئەقلىگە ۋە بەدىنىگە زىيانلىق .لېكىن, ياش, ھاياسىز ۋە پاسىق يىگىتلەر كىشىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمايدۇ, ئۆزلىرى خالىغان خاتالىقتىن كەچمەيدۇ. مەنمۇ يىگىت چېغىمدا ئاتا-ئانا ۋە پىشقەدەملىرىمىزنىڭشاراب ئىچىش ھارام, ئىچمە, دېيىشى, مەن قوبۇل قىلمايتتىم. ئۇ مېنىڭ ياشلىق ھالىتىمدە ئاللاتائالانىڭ دەرگاھىدا, خەلق ئالدىدا ئۆتكۈزگەن ئاسىيلىق جىنايىتىم .كېيىن, ئاللاتائالا مەرھەمەت قىلىپ تەۋپىق بەردى. . .

ئەي ئوغۇل, ئەگەر ھېچقاچان ھاراق-شاراب ئىچمىسەڭ, ئاللاتائالا سەندىن رازى بولىدۇ ھەم خەلق ئىچىدە نامىڭ ئۇلۇغ بولىدۇ .گۈزەل ئەخلاق ۋە ئىشەنچكە سازاۋەر بولىسەن, خەلق ئىچىدە مالامەتتە قالمايسەن ,دىۋانە-ساراڭلارغا ئوخشاش تەلمۈرۈپ يۈرمەيسەن, مال-مۈلۈكۈڭ ئىسراپ بولۇپ تۈگىشىپ كەتمەيدۇ. ئەگەر بۇ سۆزلىرىمنى قوبۇل قىلساڭ, مېنىڭ ئالدىمدا ۋە خەلقىڭ ئالدىدا سۆيۈملۈك بولىسەن. ئالىملار >> :يالغۇزلۇق--يارىماس, يامان يولداشلاردىن ياخشىراق >> دېگەن. ئىچىملىك بىلەن مەشغۇل بولغان كىشىگە ھەمسۆھبەت بولمىغىنىڭ ئەۋزەل. شۇنداق كىشىلەرگە ئارىلىشىپ قالساڭ (ئىچىپ قالساڭ), توۋىنى كۆڭلۈڭدىن چىقارما. ھەر زامان گۇناھىڭنى ئېسىڭگە چۈشۈرۈپ, ئاللا تائالادىن ئەپۇ سوراپ, تەۋپىق تىلىگىن, شاراب-ئىچىملىك ئىچىپ ئۆتكۈزگەن گۇناھىڭغا قاتتىق پۇشايمان قىل, قايتا ئىچمە, ئۈمىد باركى, ئاللا تائالا ساڭا تەۋپىق بەرگەي. ياشلىقىڭغا مەغرۇرلىنىپ ئىچىپ قالساڭ, ھەر قاچان تائامنى يەپلا ئىچىشكە باشلىما, ئاۋۋال تاماق ھەزىم بولسۇن. تائام ئاشقازاندا ھەزىم بولماي تۇرۇپ, شاراب ھەتتا سۇ ئىچىشمۇ توغرا ئەمەس, ئەگەر ئارتۇقچە ئۇسساپ كەتسەڭ, ھېچبولمىغاندا تائام يەپ ئىككى سائەتتىن كېيىن سۇ ئىچ. تاكى تەبىئىتىڭ تائامدىن بەھرە ئالسۇن ۋە يېگەن تائامىنىڭ قۇۋۋىتى تەنگە سىڭسۇن. شاراب ئىچىشكە دۈچ كەلسەڭ, كەچقۇرۇن ئىچ, شاراب تەسىرى بىلەن مەست بولغۇچە كەچ كىرسۇن. خەلق سېنى مەست ياكى شاراب ئىچكەن ھالەتتە كۆرمىسۇن. شاراب ئىچكەن ئەيىبىڭ باشقىلارغا كۆرۈنمىسۇن. چۈنكى, مەست بولۇپ لەلەڭشىپ, لاۋزىلىشىپ يۈرۈش ناھايىتى زور ئەيىبتۇر. شاراب ئىچكەندە كۆپ يېمە. ئۇلۇغ ھۆكۈما, ئالىملار >> :شاراب ئىچكەندە كۆپ يېمەك ئاشقازانغا ئېغىر كېلىدۇ >> دېگەن ,شارابنى خەلق كۆپ يەردە, باغچىدا ئىچمە. ئەگەر خەلق كۆپ يەردە, باغچىلاردا ئىچسەڭ ئۆز ئۆيۈڭگە قايتىپ كەلگۈچە رەسۋا بولىسەن, چۈنكى كىشى ئۆز ئۆيىدە--تۆت تام ئىچىدە ئۆز مەملىكىتى ئىچىدىكى پادىشاھقا ئوخشايدۇ. شاراب ئىچكەندە كۆپ ئىچمە, شارابنى كۆپ--مەست بولغۇچە ئىچكەننىڭ ئىككى تۈرلۈك زىيىنى بار: بىرى, ھەممە ئەزالىرىڭ ئىختىيارسىز ھەركەتلىنىدۇ. تىلىڭ دېمەيدىغاننى دەيدۇ. پۇتۇڭ بارمايدىغان جايغا بارىدۇ. قولۇڭ تۇتمايدىغاننى تۇتىدۇ. كۆزۈڭ قارىمايدىغانغا قارايدۇ. ئاغزىڭ يېمەيدىغاننى يەيدۇ. شۇنداق قىلىپ, ئۆزۈڭنىڭ كىشىلىك ئىززەت-ھۆرمىتىڭنى ئۆز ئەزالىرىڭ بىلەن يەرگە ئۇرۇپ, رەسۋا بولىسەن. ئىككىنچى, شارابنىڭ تەسىرى بىلەن مېڭە, جىگەر, يۈرەك زەھەرلىنىپ, ساغلام بەدەننى زورلاپ كېسەلگە گىرىپتار قىلىسەن. ھەر قاچان مەست بولساڭ, بەدەنلىرىڭ زەھەرلىنىپ كېسەلگە مۇپتىلا بولىسەن. ئەقلىڭدىن ئايرىلىسەن.

مۇبادا خاتالىشىپ مەست بولغۇدەك ئىچسەك<< سۈبھى (>> مەستلىكنى يوقىتىدىغان ئەتىگەنلىك شاراب) ئىچمە, بۇنىڭ زەرەرى ئىنتايىن يامان. كېچىدە ئىچكەن شارابنىڭ مېڭىدىكى تۇمانلىق گاز تەسىرى چىقماي تۇرۇپ ,ئەتىگەنلىك شاراب ئىچسەك, ئىككى خۇمار گاز بىرلىشىپ مالخۇليا) ئەقلىدىن ئازغان نېۋرا كېسلى(غا گىرىپتار بولىسەن. بۇ كېسەل ساراڭلىقنىڭ بىر تۈرىدۇر

ئاللا تائالا كېچىنى ئادەمزاتنىڭ ئارام ئېلىپ راھەتلىنىشى ئۈچۈن ياراتتى. ئەگەر شارابخورلارغا يولۇقۇپ ئۆيقۇسىز قالساڭ, ئەتىسى كۈندۈزدە ئۇخلىشىڭ لازىم. ئۇخلىمىساڭ ساڭا ئىككى زەخمەت دۇچ كېلىدۇ: بىرى, مەستلىكخۇمارى, يەنە بىرى, ئۇخلىمىغانلىڭ ئاجىزلىقى, مۇنداق ھالەتتىن ئاللا ساقلىسۇنكى :ئۆزۈڭنى بېشىڭ ئاغرىغان, كۆز-قاپاقلىرىڭ ئىششىغان, قول-پۇتلىرىڭ تىترىگەن ,بەدىنىڭدە قىلچە قۇۋۋەت قالمىغان, ئەقىل-ھوش, كۈچ-مادار يوق بىر نەرسىگە ئايلانغان ھالدا كۆرىسەن. ئەي ئوغلۇم, مۇنداق يامان ئاقىۋەتلەرنى بىلىپ تۇرۇپ ئىچىشكە مەيل قىلما, ئەسلا ئىچمە! مەنىسىز, قاباھەتلىك بىر ھارام قىلىقنى قىلىپ, بۇ قەدەزەخمەتنى ئۆزۈڭگە يۈكلىمە, كېيىن پۇشايمان قىلىسەن. جۈمە كېچىسى ئەسلا ئىچمە, شاراب ئىچمىسەڭ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ۋە خەلقىڭ نەپرەت-لەنىتىدىن خالاس بولىسەن , ئالاتائالانىڭ قەھر-غەزىپىدىن ساقلىنىسەن. ئەقىل-ھوشۇڭ, بەدىنىڭ زەھەرلىنىپ كېسەلگە مۇپتىلا بولمايدۇ. ئەگەر بۇ قاباھەتلەرنى بىلمەي, ئويلىماي ئىچكەن بولساڭ, توۋا قىلغىن, توۋا قىلغىنىڭغا ئاپىرىن ۋە مۇبارەك بولسۇن

مۇساپىرلار ۋە مېھمانلارغا ھۆرمەت قىلىش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل،, بىلگىنكى, ئەگەر خەلقنى زىياپەتكە چاقىرساڭ, ھەر كۈنى چاقىرما .بولۇپمۇ يات كىشىلەرنى (سىرداش بولمىغانلارنى) زىياپەتكە چاقىرما. بۇ

www.kizzik.cn www.intil.cn

شۇنىڭ ئۈچۈنكى, يات كىشىلەرنى چاقىرساڭ, كۈتۈۋېلىشتا ئاجىزلىق قىلىپ, مېھمانلىق ھەققىنى ئادا قىلالمايسەن. مېھمان چاقىرىش زۆرۈر بولسا, ھېچبولمىغانسا ئۈچ كۈندە بىر قېتىم چاقىرغايسەن(تەييارلىقسىز, ئالدىراپ مېھمان چاقىرما), بىر ئايدا بىر نۆۋەت مېھمان چاقىرماقچى بولساڭ, ئالدىرماي, بەش قېتىم چاقىرىشنى بىر قېتىم يىغىپ تولۇق تەييارلىق كۆرۈپ بىر قېتىم چاقىرغىن.بەش قېتىم خىراجەت قىلىدىغان سەرپىياتنى يىغىپ ,بىر قېتىم قىلغىن. تاكى سېنىڭ مېھماندارلىقىڭ ھەممە ئەيىبتىن خالىي بولسۇن, ئەيىب ئىزدىگۈچىلەرنىڭ تىلى قىسقارسۇن, داستىخاندا نېمەتلىرىڭ مول بولسۇن. سېنى كۆرەلمەيدىغان ھەسەتخورلار نېمەتنىڭ كۆپلۈكىنى كۆرۈپ غەيۋەت قىلىشقا تىل ئۇزىتالمايدىغان بولسۇن. بەلكى ئىنساپقا كېلىپ, ئاپىرىن ئوقۇسۇن. ھەر قاچان مۇساپىر مېھمانلار كەلسە ئالدىغا كەمتەرلىك بىلەن ئىززەت قىلغىن ۋە ھەر بىرىگە ئورۇن كۆرسەت, مېھمانلىرىڭ بىلەن يۇمشاق-مۇلايىم سۆزلەشكىن. چۈنكى, تاتلىق سۆز تاتلىق يېمەكلىكلەردىن ئارتۇقراقتۇر. ئۆيۈڭگە كەلگەن مېھمان مەيلى دوستۇڭ, مەيلى دۈشمىنىڭ بولسۇن كېچە-كۈندۈز خىزمىتىدە بولۇشۇڭ لازىم. ھەر قاچان مۇساپىر مېھمانلىرىڭ ئۆيۈڭگە كەلسە, ئەگەر يىمىز ۋاقتى بولسا ئالدىغا مېۋە ئەكىلىپ قوي. بىر ئاز سۆھبەتلەشكەندىن كېيىن, داستىخان يېيىپ تائام كەلتۈرگىن. مېھمانلارنى تائامغا تەكلىپ قىلىپ قويۇپ چىقىپ كەت, بىللە قاراپ ئولتۇرما. ئەگەر مېھمانلار سېنى بىللە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلسا, سائادەت بىل, لېكىن <<: مەن ھەر بىرلىرىگە خىزمەت قىلاي دېگىن>>, دېگىن, تەكرار تەكلىپ قىلسا, ئولتۇرۇپ تائام يېگىن, ئەمما مېھماندىن تۆۋەندە ئولتۇرغىن. ئەگەر مېھمان سەندىن بۈيۈك ئادەم بولسا, ئولتۇرماق ئەدەپ ئەمەس. مېھمانلارنى تائام يېيىشكە تولا قىستاش ۋە<<: ھەر بىرىڭىزگە لايىق تائام تەييار قىلالمىدىم>>, دېگەندەك سۆزلەرنى ئېيتىش ھىممەتلىك كىشىلەرنىڭ سكزى ئەمەس. بۇ خىل سۆزلەر مەزمۇندا مېھمانلارغا قويۇلغان نېمەتلەرنى نامايىش قىلىشتۇر. مۇنداق سۆزلەر نەچچە يىلدا بىر قېتىم مېھمان چاقىردىغان كىشىلەرنىڭ سۆزىدۇر. مېھماننى تولا تەكەللۇپ بىلەن قىستاپ تەكلىپ قىلساڭ, ئۆيلىپ تائام يېمەي, داستىخاندىن ئاچ كېتىدۇ. ئەگەر ئۆيۈڭگە مېھمان كەلسە ئالدىغا تائام كەلتۈرۈپ قويۇپ, كىرىپ-چىقىپ يىراق تۇرۇش لازىم. مېھمان تائامنى يەپ بولغاندىن كېيىن خۇش پۇراقلىق سۇ ئەكېلىپ, مېھماننىڭ قولىنى يۇدۇرۇش كېرەك. مېھماننىڭ خىزمەتكارلىرىنىمۇ ھۆرمەتلەش لازىم. مۇمكىن بولسا، سازەندە تەكلىپ قىلىپ,مېھمنلىرىڭنى خۇشال قىلغىن. مېھماندا سېنىڭ ھېچ ھەققىڭ يوق, مېھماندا سەندە كۆپتۇر. مېھماننىڭ ئالدىدا بار-يوققا شادلانما, شادلىقتا تېگىشلىك نەرسىگە شادلان ,ئەرزىمەس نەرسە ئۈچۈن قايغۇ-ھەسرەت چەكمە.

مېھمان كۈتۈش خىزمىتىنىڭ تاماملانسا مېھمانغا مىننەت يۈكلىمە, بەلكى ئۇلاردىن مىننەتدار بول.

ئەي ئوغۇل, مۇساپىرلارغا ئوچۇق سۆزلۈك ۋە تاتلىق سۆزلۈك بولغىن, ئاچچىق سۆزلىمە, كىيانە سۆز قىلما. قۇدرىتىڭ يەتسە, مۇساپىرغا ئىنئام-ئېھسان قىل. مېھمان ئالدىدا ئورۇنسىز كۈلمە. ئورۇنسىز كۈلۈش ساراڭلىقتۇر, ئورۇنلۇق كۈلۈش ئاقىللىق ۋە ئەدەپتۇر. ئەگەر مۇساپىر ئىچىپ مەست بولۇپ قېلىپ, قايتىپ كېتىشنى خالىسا, ئۆيۈڭدە تۇتۇپ قالما, كەتسۇن. مېھمان بار يەردە ئەھلى-ئايال, باللىرىڭغا ئاچچىقلانما, چۈنكى مېھماننىڭ كۆڭلى سەندىن رەنجىمىسۇن. مۇبادا مېھماندىن يارىماس سۆز ئاڭلىساڭ, نارازىلىق كۆرسەتمە. سەۋر قىل, مېھماننى ھۆرمەتلە

مېھماننى ھۆرمەتلەش توغرىسىدا مۇنداق بىر ھېكايە بار

ئابباسلاردىن مۇئتەسىم خەلىپىنىڭ زامانىدا زور جىنايەتلىك بىر ئادەم تۇتۇپ كەلتۈرۈلۈپتۇ. خەلىپە بۇ جىنايەتكارنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىپتۇ-دە, دەرھال جاللاتلار كېلىپ جىنايەتكارنى ئۆلتۈرۈشكە تەييارلىنىپتۇ. ئۇ جىنايەتكار_دەردمەن بىچارە پەرياد قىلىپ:

- ئەي خەلىپە, ئاللا ۋە رەسۇلۇللا ھەققى بىر يۇتۇم سۇ بېرىشكە رۇخسەت قىلىڭ,_ خەلىپە رۇخسەت قىپتۇ. بىر قاچا سۇ ئەكېلىپ بېرىلىپتۇ. جىنايەتكار سۇنى ئىچىپتۇ ۋە ئەدەپ-قائىدە بويىچە

- ئەي مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى, ئاللا سىزنىڭ ياخشىلىقلىرىڭىزنى كۆپ قىلسۇن . ئەمدى مەن سىزگە مېھمان بولدۇم, مېنى تەشنالىق ھالىتىدە بىر قاچا سۇ بىلەن مېھمان قىلدىڭىز مېھماننى ئۆلتۈرۈش سىزدەك ئىسلام خەلىپىسىگە لايىق بولسا, مېنى ئۆلتۈرۈڭ, ئەگەر مېھماننى ئۆلتۈرۈش توغرا بولمىسا, مېنى ئەپۇ قىلىڭ, مەن توۋا قىلاي,_ دەپتۇ. مۇئتەسىم خەلىپە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ

- سەن توغرا ئېيتتىڭ مېھمان ھۆرمىتى ئۈچۈن سېنى ئۆلۈمدىن ئازاد قىلدىم _ ,دەپتۇ ۋە ئۇنى ئازاد قىپتۇ

مېھماننى ھۆرمەتلەش كېرەك دېگىنىمىزدە, بارلىق مېھمانلار ئەمەس, بەلكى ھۆرمەتلەشكە, ئۇلۇغلاشقا ھەقلىق مېھماننى ھۆرمەتلەش لازىم. ئەخمەق,

www.intil.cn
www.kizzik.cn

نادان-هاياسز مېهمانغا هۆرمەت قىلىشقا بولمايدۇ. ھەر قانداق نائەھلى نادانى
هۆرمەتلىسەڭ ئۆيۈڭگە كىرىپ نازۇ نېمەتلىرىڭنى يەپ بولۇپ، ئۆيۈڭدىن چىققاندا
غەيۋىتىڭنى قىلىدۇ. گۆشۈڭنى يەپ ئۇستىۇڭدىن شىكايەت قىلىدۇ. مۇنداق ئادەملەرنى
مېهمان قىلىشقا، هۆرمەتلەشكە بولمايدۇ. ئەي ئوغۇل، مېهمانىى تاللىۋېلىشنى بىلدىڭ،
ئۆزۈڭ باشقا كىشىلەرگە مېهمان بولساڭ قانداق مۇئامىلە قىلىشىڭ كېرەك؟ ئەگەر بىر
ئادەم سېنى چاقىرسا، بولار-بولماس ئادەمنىڭ ئۆيىگە بارما، سېنىڭ ئۇلۇغلۇقۇڭغا ۋە
هۆرمىتىڭگە زىيان يېتىدۇ. ئەگەر مېهماندارچىلىققا بارساڭ، بەك ئاچ قورساق بارما.
بەك توقمۇ بارما، چۈنكى مېهمان بولۇپ نېرىپ بىر نەرسە يېمىسەڭ، ئۆي ئەسىنىڭ
كۆڭلى يېرىم بولىدۇ. ئەگەر بەك ئاچ بېرىپ كۆپ يېسەڭ، ئۆزۈڭنى ئەيىبلەشكە
سەۋەب بولىدۇ، ئوتتۇرا هال بارغىنىڭ ياخشى. مېهماندارچىلىققا بارساڭ، ئۆزۈڭگە
لايىق ئورۇندا ئولتۇرغىن، سېنى قايتا قوزغاتمىسۇن. چۈنكى، ئاۋۋال يۇقۇرى
ئولتۇرساڭ، كېيىن كەلگەن ئۇلۇغراق (چوڭراق) ئادەملەرگە ئورۇن بېرىش ئۈچۈن
ياكى باشقا سەۋەبتىن مۇندا ئولتۇر، ئاندا ئولتۇر دېگەن سۆز ئۆلۈمدىن يامان.
داستىخان سېلىنغاندىن كېيىن يېمەك-ئىچمەكتە ئۆي ئىگىسىنىڭ ئىشىغا ئارلاشما.
خىزمەتكارلىرىغا، باللىرىغا بۇيرۇق قىلما. مۇنداق قىلىش ھەددىدىن ئاچقانلىقتۇر.
ئەگەر مېهماندارلىق ئۈستىدە شاراب ئىچىپ قالساڭ، مەست ۋە خاراب بولغۇچە
ئولتۇرما. شۇنداق هالدا كەتكىنكى، ئۆيۈڭگە قايتىپ كەتكۈچە مەستلىكىڭنى كىشى
بىلمىسۇن. چىرايلىق ئادەم چىرايىدىن ئۆزگىرىپ كەتمىسۇن. بەزى ئادەملەر شۇنداق
مەست بولۇدىكى، يۈزى ئادەم يۈزىدىن ئۆزگىرىپ قاۋان سۈرىتىدىنمۇ يامانلىشىپ
كېتىدۇ. مۇنداق مەستلىك-رەسۋالىقتىن ساقلان. شاراب ئىچىپ قالساڭ، ئۆيىدىكىلەر
بىلەن ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىپ ئۇرۇشما. چۈنكى، كىشىلەر، مەست بولۇپ قايتۇ دەپ سېنى
ئەيىبكە بۇيرۇيدۇ. ئەگەر بىر يۇتۇم ئىچىپ سۆزلىسەڭمۇ، ،مەست ئىكەنلىكىڭگە هۆكۈم
قىلىدۇ. چۈنكى، شاراب ئىچكەن مەستنىڭ ھەر بىر قىلىقى ساراڭلىققا ئوخشايدۇ. ئاقىللار
ئېيتقانكى؛ << : ساراڭلىق بىر قانچە تۈرلۈك بولىدۇ. >> مەستلىك ئەنە شۇ
ساراڭلىقنىڭ بىر تۈرى. مەسىلەن، كۆپ كۈلۈش، بىر سۆزنى قايتا-قايتا سۆزلەش،
ئادەمگە ئېسىلىۋېلىش، ئادەمنى رەنجىتىش، مەنىسىز كۆپ سۆزلەش، ئەدەبسىزلىك
قىلىش، قاباھەتلىك) ناچار (سۆزلەش، يىغلاش قاتارلىقلار مەستلەرنىڭ سۈپىتى بولۇپ،
يەنە بىر هېسابتا ساراڭلىقتۇر. ئەگەر نەغمە-مۇزىكا ئاڭلىساڭ شەھۋانىي
نىيەتتە---بۇزۇق غەرەزدە ئاڭلىما

چاقچاقلىشىش ۋە شاخمات-دامكا ئويناش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل, ھەرگىز كىشىلەر بىلەن ئويۇن-چاقچاق قىلىشما. دانالار:
<<چاقچاقلاشماق--- يامان ئىشلارنىڭ مۇقەددىمىسى >>دەپ ئېيتىشقان ئىدى. مۇبادا
چاقچاقلاشساڭ, مەستلىك ھالەتتە بولمىسۇن. بولۇپمۇ شاھمات-دامكا ئويىنىغاندا
ئادەمدە كۆڭۈل تارلىقى بولىدۇ؛؛ ;خانە-يوللار مەقسەتتىكىدەك كەلمىگەندە ياكى
ئۇتتۇرۇپ قويغاندا, ئەلۋەتتە كىشىنىڭ كۆڭلى تېخىمۇ تارىيىدۇ. بۇ ۋاقىتتا چاقچاق
چىقىغا كېتىپ قېلىشى مۇقەررەر, ئەڭ ياخشىسى شاھمات-دامكا ئويناشنى ئادەتلەنمە,
ئەگەر ئوينىساڭ پۇل تىكىپ ئوينىما, پۇل تىكىپ شاھمات-دامكا ئوينىغانلىق قىمار
بولىدۇ. قىمار ھارامدۇر, قىمارۋازلىقتىن قەتئىي ساقلان. قىمارۋازلىق قىلىپ نام
چىقارغان ئادەملەر بىلەن شاھمات-دامكا ئوينىساڭ، قىمارۋاز دەپ مەشھۇر بولىسەن.
ئەگەر چوڭ, ھۆرمەتلىك كىشىلەر بىلەن شاھمات-دامكا ئوينىساڭ, ئۇلارغا يول
قويۇشۇڭ لازىم, كۆڭلى قالمىسۇن. ئەمما, مەغرۇر ,ھاياسىز, ئەدەپسىزلەر بىلەن
ئوينىما. مۇنداق ئادەملەر بىلەن ئوينىساڭ, ئويۇننىڭ ئاخىرى جەڭگى-جېدەل ۋە
ئاداۋەتكە ئېلىپ بارىدۇ. ئۇتتۇش شەرتى بىلەن ئوينىغاندا,يوققا, بارغا قەسەم قىلما.
خۇسۇسەن ئۇتتۇش ئويۇنى ئوينىغاندا قەسەم قىلىش زور خاتا ۋە گۇناھدۇر. ئەگەر
ئويۇن ئۈسىدە لەتىپە-چاقچاق قىلىشساڭ, لەتىپە قائىدىسىدە بولسۇن, بەزى گۈزەل
ئىش, گۈزەل سۆزلەر بىلەن بولسۇن. بۇ ئەيىب ئەمەس, بەلكى سۆزلىگۈچى ۋە
ئاڭلىغۇچىنىڭ كۆڭلىگە ياقىدۇ. چۈنكى, ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەزى
چاغلاردا ساھابىلەرگە ھەق سۆزلەر بىلەن لەتىپە سۆزلەيتتى. بۇ توغرىدا مەشھۇر بىر
لەتىپە بار. ھەزرىتى ئائىشەنىڭ ئۆيلىرىدە بىر قېرى خوتۇن بار ئىدى. بىر كۈنى ئۇ
قېرى خوتۇن << : يارەسۇلۇللا, ماڭا شاپائەت قىلسىلا. ئاللاتائالا مېنى جەننەتكە
كىرگۈزسۇن >>دېدى. ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام <<:قېرى خوتۇنلار
جەننەتكە كىرمەيدۇ >>دېدى, بىچارە قېرى يىغلاپ تاشلىدى. پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالام كۈلۈپ <<:ئەي موماي, كۆڭۈلسىز بولماڭ, مېنىڭ سۆزۈم ھەق
سۆزدۇر ,يالغان ئەمەس. قىيامەت كۈنى بارلىق خەلق مەيلى ياش, مەيلى قېرى
بولسۇن, گۆردىن تىرىلىپ قوپقاندا ھەممىسى ياشلىق, يىگىتلىك ھالىتىدە قوپار, تەڭرى
بەندىلىرىنى جەننەتكە كىرگۈزگەندە ياش, يىگىتلىك ھالىتىدە كىرگۈزەر>>دېدى. بۇ
قېرى خوتۇننىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ خۇش بولدى. ئەي ئوغۇل, لەتىپە-چاقچاق قىلىشقا
بولىدۇ, لېكىن لەتىپە-چاقچاق مەنىسىز-بىھۇدە بولمىسۇن. لەتىپە-چاقچاق قىلىشساڭ,
ئۆزۈڭدىن تۆۋەن كىشىلەر بىلەن قىلىشما. خۇسۇسەن, لەتىپە-چاقچاقنىڭ نېمە
ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىغان كىشىلەر بىلەن چاقچاقلاشساڭ, ھۆرمىتىڭگە نۇقسان
يېتىدۇ, ھەر قاچان لەتىپە-چاقچاق قىلىشساڭ, ھەمتەڭ-باراۋىرىڭدىكى كىشىلەر بىلەن

قىلىش. قايسى ھالدا بولسۇن ,لەتىپە-چاقچاقنى ئاز سۆزلىگەن ياخشى. لەتىپە-چاقچاقلىششتىن ئېھتىيات قىل. چۈنكى ئۇ, سېنىڭ قىممىتىڭ-ھۆرمىتىڭنى كەتكۈزىدۇ. ئويۇن-چاقچاق قىلىشش ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس. ئاغزىڭغا كەلگەننى سۆزلىمە, دۈشمىنىڭ بولسىمۇ بوھتان قىلما, سېنىڭ بوينۇڭغا ئۇنىڭ ھەققى يۈكلەنمىسۇن. دۈشمىنىڭنىڭ ئەيىبىنى ئوچۇق بىلسەڭمۇ سۆزلىمە. توغرا بولغان تەقدىردىمۇ تۆھمەتتىن خالىي بولالمايسەن>> .دۈشمەنلىك بىلەن سۆزلەيدۇ <<دەپ ساڭا تۆھمەت قىلىدۇ. كىشىلەر نىلەن ئۆچەكەشمە, دۈشمىنىڭ بىلەنسۆزلەشكەندىمۇ يارىماس سۆزلەر بىلەن سۆكمە, دۈشمىنىڭ ناچار-يامان سۆزلىسە سەن ياخشى سۆزلە, سېنىڭ ھۆرمىتىڭگە نۇقسان يەتمىسۇن.

شاراب ئىچىش, چاقچاقلىشىش ۋە ئىشقۋازلىق نادانلارنىڭ ئىشىدۇر, ھەر بىر ئىشنى ئۆلچەم بىلەن قىلىش لازىم. ئەگەرئاقىۋەتنى ھېسابقا ئېلىپ قىلمىسا, ئادەم تېز رەسۋا بولىدۇ.

ئىشق * ۋە ئاشىقلىق ھەققىدە

ئەي ئوغۇل, ھەرگىز ئاشىق بولمىغايسەن.چۈنكى ئاشىقلىق ئەھۋالى ياماندۇر . ئەگەر ئاشىق بولساڭ, ھېچقاچان كۆڭلۈڭگە ۋە ھاۋايى-ھەۋەسكە ئەگەشمە. يەنى كۆڭلۈڭ تارتسا, بىرىپ مەشۇقۇڭ(سۆيگىنىڭ)نى كۆرۈپ كەل. بۇ ھەۋەسكە بېرىلىپ كەتمە, چۈنكى كۆڭلۈڭ سېنى ھاۋايى-ھەۋەسكە باشلايدۇ, ئاقىۋەتى نەپسى شەھۋانىي يامان يولغا باشلايدۇ .

مۇنداق نەپسى شەھۋانىي بۇزۇق يولغا مېڭىش ئەقلى بار ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس. مۇمكىنقەدەر كۆڭلۈڭنى ئىشققا باغلىما, چۈنكى ئاشىقلىق نىر بالا. ئۇ باشقا ھېچبىر بالاغا ئوخشىمايدۇ. مەسىلەن, ئاشىقمەن دېگۈچىنىڭ سۆيگىنى بىلەن بىر كۆرگەن راھىتى بىر كۈنلۈك پىراق-جۇدالىق(ئايرىلىش) جەبىر-جاپاسىغا ئەرزىمەيدۇ, ئاشىقنىڭ سۆيگىنى بىلەن ئۇچرىششى ۋە ھىجران-پىراق بىلەن ئايرىلىشى باشتىن-ئاخىر تامامەن مۇشەققەت-دەردتۇر. ئىشق دەردى داۋاسىز دەردتۇر. چۈنكى, ئەگەر سۆيگىنىڭدىن ئايرىلساڭ ئازاب ئىچىدە قالىسەن, ئەگەر سۆيگىنىڭ بىلەن ئۇچراشساڭ, ئۇ يامان خۇلقلىق بولسا (قەدرىڭنى بىلمىسە) تېخىمۇ خارلىق ئازابىنى چېكىسەن. سېنىڭ ئىشق باغلاپ ياخشى كۆرگەن مەشۇقۇڭ پەرىشتە-ھۆر سۈپەت بولسىمۇ, خەلق ئىچىدە مالامەت-نەپرەتتىن خالىي بولالمايسەن. ئەگەر سېنىڭ ئاشىقلىقىڭنى خەلق بىلسە, سېنىڭ مەشۇقۇڭ ھەققىدە يارىماس-يامان سۆزلەرنى قىلىشىدۇ. چۈنكى, بەزى ئادەملەرنىڭ ئادىتى دائىم كىشىلەردىن ئەيىب ئىزدەشتۇر. دېمەك, ئۆز-ئۆزۈڭنى ئىشق ۋە ئاشىقلىقتىن ياندۇرغىن. ئەقلى بار ,زېرەك ئادەم

www.intil.cn
www.kizzik.cn

ئۆزىنى ئىشقتىن يىراق تۇتىدۇ, ئىشقتىن ساقلىنىدۇ. بۇنىڭ يولى شۇكى ,مەھبۇبىڭنى
كۆرۈش ھەۋىسىنى كۆپ قىلمىغايسەن. چۈنكى, ئادەم بىر گۈزەلنى بىر قېتىم كۆرۈش
بىلەنلا ئاشىق بولمايدۇ. ئەگەر تەكرار كۆرسە ئىشق مۇستەھكەملىنىدۇ >> ,كۆز
كۆرگەنگە مەيل قىلىدۇ.<<كۆپ كۆرگەندىن كېيىن ھېرىس (ئامراق) بولىدۇئەگەر
سەن كۆڭلۈڭگە رۇخسەت بەرسەڭ كۆڭلۈڭ بىر كۆرۈش بىلەن قانائەتلەنمەيدۇ. يەنە
بىر قېتىم كۆرۈشنى ئىزدەيدۇ, يەنە بىر كۆرسەڭ ئۈچىنچى قېتىم كۆرۈشكە ئىنتىلىدۇ .
ئاخىر تۈگمەس دەردكە مۇپتىلا بولىسەن. بولۇپمۇ مەھبۇبىڭنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن
كۆرسەڭ , سۆزىنى قۇلىقىڭ بىلەن ئاڭلىساڭ, سەندىن ئارام, راھەت كېتىپ, مېھنەت
كېلىدۇ. سەن كىرگەن ئىشق بازىرىدا زەرەردىن باشقا نەرسە ھاسىل بولمايدۇ.
مەھبۇبىڭنى كۆرگەن زامان كۆڭلۈڭگە توسالغۇ بولغايسەن. يەنە بىر كۆرەي دېمە,
مەشۇقۇڭنىڭ ئىسمىنى ئېسىڭگە چۈشۈرمە, ئۆزۈڭنى باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل
قىلغايسەن, بەدىنىڭدىن شەھۋەتنى بوشاتقايسەن. يەنى ئۆزۈڭنىڭ ھالال ئايالىڭ بىلەن
جىما (جىنسىي مۇناسىۋەت) قىلغايسەن, تاكى كۆڭلۈڭ ئارام تېپىپ باشقا خوتۇننى
تەلەپ قىلمىسۇن, قەلبىڭنى ,كۆزۈڭنى كۆڭلۈڭ ھەۋەس قىلغان تەرەپكە باغلىما.
شۇنداق قىلساڭ مۇنداق ماجازى-شەھۋانىي ئىشتىن خالاس بولىسەن. ئىشقتىن بۇ يول
بىلەن قۇتۇلۇش قىيىندۇر ,ئەمما بۇنىڭ چاپاسى بىر ھەپتىلىكتۇر. بۇ بىر ھەپتىلىك
جاپاغا چىدىساڭ, نەچچە يىللىق پىراق ۋە خەلق ئالدىدىكى نەپرەت-مالامەتتىن خالاس
بولىسەن. بۇنى ھەر كىم كۆتۈرەلمەيدۇ. بۇ ئىشنى ھەر قانداق بىلەر-بىلمەس كىشى
قىلالمايدۇ, غايەت ئاقىل-دانا ۋە ئۆز-ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا قادىر بولغان كىشى
بېجىرەلەيدۇ .

ئاقىللار >>:ئىشق بىر تۈرلۈك كېسەلدۇر, ئۇنىڭ داۋاسى تويغۇچقاماق
يېمەسلىك, بەدەنگە ئېغىر ئەمگەك مەجبۇرىيىتىنى يۈكلەش, ئۆز ھالال جۈپتى بىلەن
كۆپ جىما قىلىپ ۋە يىراق يەرگە سەپەر قىلىپ, بەدەننى ئۆز ھالىتىدىن ئۆزگەرتىش .
شۇنداق قىلغاندىلا بەدەندىكى ھاۋايى-ھەۋەس پەسىيىپ, ئىشق دېگەن نەرسىنىڭ نېمە
ئىكەنلىكىنى بىلمىگەي << دەيدۇ. بۇ ناھايىتى توغرا تەدبىردۇر.

دوستلارنىڭ ئۆزئارا مۇھەببىتى بىر تۈرلۈك ئاشىقلىقتۇر, ئۆزۈڭگە بىر
كىشىنى دوست تۇتۇشنى ئىزدىسەڭ شۇنداق كىشىنى دوست تۇتقۇنكى, ساڭا ھەر زامان
خەيرخاھ بولسۇن, ياخشىلىق قىلسۇن, مۇنداق كىشىگە دوستلۇق قىلساڭ بولىدۇ.
ئۇلۇغ ئالىملار ئېيتقانكى, ئادەمگە تۆت نەرسە لازىم: (1) دوستلۇق قىلىشنىڭ
سەۋەبىنى بىلىش ؛; (2) ھايا ۋە ئەدەپ ئىگىلىرى ئارىسىدا ئۆمۈر كەچۈرۈش; (3)
ئىلىم-مەرىپەت ئەھلى بولغۇچى كىشىلەرنىڭ نەسىھىتىنى قۇلاقتا تۇتۇش; (4) دوستىنى

دوستلۇق ھۆرمەت ئورنى بىلەن دوست تۇتۇش. دوستۇڭ نان، ئاش، مەنپەئەتنىڭ دوستى بولمىسۇن، ھەقىقىي دوست بولسۇن. جىېنى ۋە   كۆڭۈلدىن ساڭا دوستلۇق قىلسۇن. بۇ خىل دوستقا مۇھەببەت باغلىساڭ، توغرا-ھەقىقىيدوست تۇتقان بولىسەن. ئەمما، دوستلۇق بىلەن ئاشىقلىق ئارىسىدا پەرق بار، ئاشىقلىقتا   كىشىنىڭ ۋاقتى ھېچقاچان خۇش بولمايدۇ، ئەمما دوستلۇقتا خوشاللىق بولىدۇ. ئاشىقلىق ئوتى دائىم يالقۇنلاپ كۆيدۈرۈپ ھالاك قىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ كۆيدۈرگۈچى ئوتتۇر ,خۇسۇسەن قېرىغاندا ئاشىق بولۇش زور ئاپەتتۇر. چۈنكى، كىشى يىگىتلىك ۋاقتىدا   << ئاشىق << بولسا، خەلق ئۇنى كەچۈرۈشى مۇمكىن , كۆپ تەنە قىلمايدۇئەمما، قېرىلار ئاشىق بولسا(يىگىتلەردەك ھەۋەس قىلسا) ھېچقاچان كەچۈرمەيدۇ

ئەي ئوغۇل، ئەگەر ئاشىق بولساڭ سۆيۈشكە لايىق بولغانغا ئاشىق بول. ھۆسن-جامالى، ئەقىل-كامالى، ئىلىم-مەرىپىتى بولسۇن. چۈنكى، ئىشق بىر ئوتتۇر، ئۇ گۈزەللىكتىن پەيدا بولىدۇ. كۆركەم خۇلق سۈزۈك، تاتلىق سۇدۇر. ئۇ، مەرىپەتتىن ھاسىل بولىدۇ. سېنىڭ ئىشق باغلىغان مەشۇقۇڭدا بۇ ئىككى خىسلەت بولۇشى زۆرۈر. ئۇنىڭ گۈزەللىكى, ھۆسن-جامالى سېنى كۆيدۈرسە, مەرىپىتىنىڭ سۈزۈك سۈيى ئوتنى ئۆچۈرىدۇ ,پەسەيتىدۇ. ئەگەر سۆيگىنىڭ غايەت گۈزەل, ھۆسن-جاماللىق, بەك نازىنىن بولسا ,خۇلق-قىلىقى كۆركەم بولسا، خەلق سەندىن نارازى بولمايدۇ، ئەپۇ قىلىدۇ، كەچۈرىدۇ.خەلق ھەر دائىم بىر-بىرىنىڭ ئەيىبىنى ئىزدەيدۇ.

ھېكايەت: بىر ئادەم بىر كىشىدىن :

_ سېنىڭ ئەيىبىڭ بارمۇ ؟ _ دەپ سوراپتۇ.

_ يوق _ دەپتۇ ئىككىنچىسى .

_ ئەجەبكى باشقا كىشىلەردە ئەيىب كۆردۈڭمۇ ؟

_ كۆردۈم .

_ سەندىن ئەيىبى كۆپ ئادەم يوق ئىكەن , _ دەپتۇ سۇئال سورىغۇچى. بۇنىڭغا ئوخشاش كىشىلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلار ئۆز ئەيىبىنى كۆرمەيدۇ .باشقىلارنىڭ ئەيىبىنى ئىزدەيدۇ. ئاگاھ بولغىنكى   << خەلق مېنىڭ ئەھۋالىمدىن خەۋەرسىز << دەپ ئويلىما .

ئىزاھات: *. ئىشق--- بىرەر گۈزەل ئادەمگە كۆڭۈل باغلاپ، ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قېلىش. ئاشىقلىق--- بىرەر ھۆسن-جامال ئىگىسىنى--- گۈزەلنى ياخشى كۆرۈپ,

www.intil.cn
www.kizzik.cn

كۆڭۈل باغلاپ, شۇنىڭ يولىدا ھەيران-سەرگەندان بولۇپ, شۇنى ئەسلەپ, شەھۋانىي ئارزۇلار, خىيالىي ھەۋەسلەرنى قىلىپ يۈرگۈچى كىشىنىڭ پائالىيىتى

جىما ھەققىدە ئەي ئوغۇل, شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى, جىما (جىنسىي مۇناسىۋەت (قىلماق دۇنيانىڭ ئۇلۇغ لەززەتلىرىدىن بىرىدۇر. لېكىن, ئۇنىڭ لەززىتىگە ئالدىنىپ جىما بىلەن كۆپ مەشغۇل بولما. تېنىڭنىڭ بىناسى (تەن ساغلاملىقىنىڭ) ۋەيران بولمىسۇن. ئۆزۈڭنى باشقۇرالمىساڭ, جىماغا كۆپ بېرىلىپ كەتسەڭ, بولۇپمۇ مەستلىك ھالەتتە جىما قىلساڭ, ۋۇجۇدۇڭ (تېنىڭ) خاراب بولىدۇ. چۈنكى, جىما ۋاقتىدا مېڭىدىن بىر لەززەت كېلىدۇ, مەستلىكتە جىما قىلساڭ, بۇ لەززەت بولمايدۇ. يۈرەك, جىگەردىن ئورۇنسىز تەبىئىي زور قۇۋۋەت سەيلان قىلىپ, بەدىنىڭ ئاجىزلىشىدۇ. بۇ ھال داۋاملىشىۋەرسە ئاقىۋەت بەدىنىڭ ئاجىزلىشىپ, تۈرلۈك كېسەللىكلەر سېنى بېسىۋالىدۇ, خاراب بولىسەن. بەك تەقەززا بولساڭ, ساق ۋاقتىڭدا جىما قىل, مۇنداق ساق ھالەتتە بولىدىغان جىما ئايرىم كۆڭۈللەردە بولۇشى كېرەك. ۋاقىتسىز-قالايمىقان جىما قىلىش ھايۋانلارنىڭ ئىشىدۇر. جىمانى بەدەندە قۇۋۋەت تولۇق بولۇپ كۆڭۈل تەقەززا قىلغان چاغدا قىلىش مۇۋاپىق. كۆڭۈل, بەدەندىكى قۇۋۋەت تەقەززا قىلماي تۇرۇپ زورلىنىپ جىما قىلىش, ئىسسىق مۇنچىدا, ئىسسىق كۈنلەردە ياكى قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە جىما قىلىش بەك زىيانلىقتۇر. بولۇپمۇ قىرىغاندا مۇنداق چاغلاردا جىما قىلىش ئىنتايىن زىيانلىق. باھارنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدە, سالقىن ياز كۈنلىرىدە جىما قىلىش لازىم. چۈنكى بۇ, تەبىئەت دۇنياسى ياشناپ-ئۆسۈپ بېرىۋاتقان پەسىل بولۇپ, ھاۋا ناھايىتى پايدىلىق بولغاچقا, ئادەم تەبىئىتىدىمۇ ئۆزگىرىش, يېڭىلىنىش بولىدۇ. ياز تەبىئىتى مۆتىدىلدۇر. ئىنسان بەدىنىمۇ قۇۋۋەت, قان, خۇشلۇق ئارتۇق بولىدۇ. قاندىن شەھۋەت كۆپىيىدۇ. مۇنداق ئەھۋالدا جىمانىڭ لەززىتى كۆپ بولىدۇ. بەدەنگە, مېڭىگە زىيان يەتمەيدۇ.

جىمانىڭ بەزى پايدىلىرىمۇ بار. كىشىنىڭ كۆڭلىدە قالايمىقان تەپەككۇر ,وي-خىياللار بولسا, ئۇنى دەپئى قىلىدۇ. كىشىنىڭ كۆڭلى هارامغا (زىناغا) تارتسا , ئەمما ئۆزىنىڭ هالال ئايالى بىلەن جىما قىلسا, كۆڭلىدىكى بۇزۇق خىيال, ۋەسۋەسە يوق بولىدۇ, بەدەنگە چىققان بەزى جاهارەت-يارلىرىغىمۇ پايدىسى بولىدۇ. لېكىن , جىما كۆپ قىلىنسا, بەدەننى ئاجىزلاشتۇرىدۇ, مېڭە, ئۆپكە, جىگەر ئاجىزلىشىدۇ. ۋۇت-قول ,باش-كۆز, بەل قاتارلىق ئەزالاردا هەر خىل ئاغرىق پەيدا بولىدۇ. خۇسۇسەن مىجەزى قۇرۇق سوغۇق بولسا, جىما غايەت زىيانلىق. كۆپ جىما قىلىش كۆزنى ئاجىزلىتىپ قاراڭغۇلاشتۇرىدۇ(كۆز نۇرىنى كەتكۈزىدۇ). جىمانى كۆپ قىلغان كىشىلەرنىڭ ئايىغىدىن جۇدا بولغانلىقى (ماڭالماس بولۇپ ئولتۇرۇپ قالغانلىقى) هەممىگە مەلۇم. دانالار ئېيتقانكى << :مەنى--- ئىككى پۇتۇڭنىڭ يىلىكى ۋە ئىككى بىلىكىڭنىڭ قۇۋۋىتى ,كۆزۈڭنىڭ نۇرى, ئەمدى قانداق قىلىش ئىختىيارىڭدا >>

مۇنچىغا كىرىش تەرتىپى هەققىدە

ئەي ئوغۇل, ئەگەر مۇنچىغا كىرىشنى خالىساڭ, قورسىقىڭ توق ۋاقتىدا كىرمە. بۇ زىيانلىق. مۇنچىدا جىما قىلما, خۇسۇسەن مۇنچا بەك ئىسسىق بولسا, جىما غايەت زىيانلىق. مەشهۇر هېكىم-تېۋىپ مۇهەممەد بىننى زىياد<<:بىر كىشى قورسىقى توق هالدا مۇنچىغا كىرسە ياكى ئىسسىق مۇنچىدا جىما قىلسا, ئۇ ئادەمنىڭ ئۆلمەي قالغىنىغا بەك ئەجەبلىنىمەن >>دېگەن ئىدى.مۇنچىنىڭ ئۆزى هۇزۇرلۇق ياخشى ئورۇن, قەدىمكى تېۋىپ, ئالىملارنىڭ ئىجاد قىلغان ئىشلىرىدا مۇنچىدىن ياخشىراق نەرسە بولمىغان. ئالىملار<<:مۇنچىھ--- دۇنيانىڭ يېرىمى >>دېگەن ئىدى .چۈنكى, دۇنيادا قانچىلىك راهەت بولسا, ئۇنىڭ يېرىمى مۇنچىدا. لېكىن , شۇنداق بولغاندىمۇ مۇنچىغا هەپتىدە بىر قېتىم چۈشۈش كېرەك. مۇنچىغا كۆپ چۈشكەندە راهەتى جاپاغا (كېسەلگە) ئايلىنىدۇ. مۇنچىغا كۆپ چۈشكەندە مۇسكۇللار بوشايدۇ, قول, ئاياغ تىترەيدۇ, بۇرۇن كېڭىيىدۇ. شۇنداقلا مۇنچىغا هەر كۈنى كىرىشنى ئادەت قىلسا , ئادەمنىڭ خۇلق-مىجەزى بۇزۇلىدۇ, يامان مىجەزلىك بولىدۇ. جۈملىدىن مۇنچىغا تولا كىرگەن ئادەم لاي (سېغىز) يېيىشكە, هاراق ئىچىشكە ئادەتلەنگەن ئادەمگە ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. لاي يېيىشنى, هاراق ئىچىشنى ئادەت قىلغان ئادەم بۇنى قىلماي تۇرالمىغاندەك ئادەتلىنىپ قالىدۇ.

مۇنچىغا كىرگەندە هاۋاسى مۆتىدىل ئورۇندا ئولتۇرۇپ, مۇنچا بەك ئىسسىق بولمىسا كىرىش لازىم. مۇنچىدىن چىققاندىن كېيىنمۇ مۆتىدىل ئورۇندا تۇرۇپ,

www.intil.cn
www.kizzik.cn

غوسۇل تەرەت قىلىپ, تېز چىقىپ كېتىش كېرەك. مۇنچىدا ئادەم كۆپ بولسا كىرمىگەيسەن, چۈنكى مۇنچىدا نۆۋەت كۈتۈپ تۇرۇپ قالساڭ, مۇنچا ھاۋاسى زىيانلىقتۇر. مۇنچىدىن چىققاندىن كېيىن تېنىڭدىكى تەر بېسىلغۇچە سەۋر قىلىش لازىم. تەر بېسىلغاندىن كېيىن تېنىڭنى پاكىز لۆڭگە بىلەن سۈرتۈپ قۇرۇتۇش لازىم. مۇنچىدا يۇيۇنۇپ چىققاندىن كېيىن پاكىز كۆڭلەك, ئىشتان كىيىش لازىم, تېنىڭگە راھەت, كۆڭلۈڭگە خۇشاللىق ھاسىل بولىدۇ. مۇنچىدا تۇرۇپ سۇ ئىچىش زىيانلىقتۇر. كىشى مۇنچىدا تۇرۇپ سۇ ئىچسە كېسەللىككە گىرىپتار بولىدۇ. مۇنچىغا ئاچ قورساق كىرىشمۇ زىيانلىقتۇر >> ,قۇلۇنچ) <<ئۈچەي-ئاشقازان كېسىلى) پەيدا بولىدۇ. تائام يەپ بولۇپ بىر-ئىككى سائەتتىن كېيىن مۇنچىغا كىرگەن ياخشى . مۇنچىدا سوغۇق سۇ ئىشلەتمەكمۇ زىيانلىق. ئەي ئوغۇل, بۇ تەرتىپلەرگە رىئايە قىلىشىڭ پايدىلىق. زىيانلىق ئىشلاردىن ساقلانغايسەن, مۇنچىدىن چىقىپ بىر كېچە-كۈندۈز خوتۇنۇڭغا يېقىنچىلىق (جىما) قىلمىغايسەن.

ئۇخلاشنىڭ پايدا-زىيىنى ھەققىدە

ئەي ئوغۇل, بەزى خەلقلەردە بىر ئادەت باركى, مۇنچىدىن چىقىپ كىيىم كىيگەن ئورۇندا بىر ئاز يېتىپ ئۇخلىسا, مۇنچىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. بۇ ئانچە ياخشى ئادەت ئەمەس. تىب ئالىملىرى ئۇيقۇنى كىچىك ئۆلۈم»پېيشكەن ئىدى. چۈنكى, ئادەم ئۇخلىغاندا بىھوش بولىدۇ, ئەقلى يېپىلىدۇ. بەدەندىكىھېس ھەركەت ئەمەلدىن قالىدۇ(يوقىلىدۇ), ئادەم ئۆلۈككە ئوخشاش بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن تېب ئالىملىرى ئۇيقۇنى كىچىك ئۆلۈم دېگەن. ئۇيقۇ بەدەننى بىر ھالدىن يەنە بىر ھالغا ئۆزگەرتىدۇ. پەيلاسوپلار, تىب ئالىملىرى ئېيتقانكى >>:بەش نەرسە ئادەمنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتىدۇ, بىر شەكىلدىن يەنە بىر شەكىلگە كەلتۈرىدۇ: (1) ھەددىدىن ئارتۇق خۇشاللىق ؛; (2) ئۈشتۈمتۈت يولۇققان قورقۇنچ; (3) ئارتۇقچە قايغۇرۇش, غەزەپ (4) ; ساراڭلىق; (5) ئۇخلاش. بۇلار ئادەمنى تېز ئۆزگەرتكۈچى نەرسىلەردۇر. ئەمما ,قېرىلىق ئادەمنىڭ سۈرەت-شەكلىنى ئۆزگەرتكۈچى بولسىمۇ, دەرھال ئۆزگەرتمەيدۇ. بۇ نەرسىلەرنىڭ ئاۋالقى تۆتى ھاياتقا تەۋە, ئۇيقۇ ئۆلۈمگە تەۋەدۇر. مەسىلەن, مەست ئادەم ياكى ساراڭنى يىراقتىن كۆرۈپ بىلگىلى بولىدۇكى, ئۇ تىرىكدۇر. ئەمما, ئۇخلىغان كىشىنى كۆرگەندە ئۆلۈك دەپ قىياس قىلىنىدۇ, چۈنكى ئۆلۈككە ھۆكۈم يوق, ئۇخلىغان ئادەمگىمۇ ھۆكۈم ئىجرا قىلىنمايدۇ. مەلۇمدۇركى, كۆپ ئۇخلاشنىڭ زەرەرى بولغانغا ئوخشاش, ئۇيقۇسىزلىقنىڭمۇ زەرەرى بار. ئەگەر بىر

كىشى 72 سائەت ئۇخلىمسا, يەنى ئۈچ كېچە-كۈندۈز ئۇخلىمسا هالاك بولىدۇ (ئۆلىدۇ). ئەمدى هەر نەرسە ئۆلچەم بىلەن بولۇشى كېرەك. مۇنچىدىن چىققاندىن كېيىن, ئۆز ئۆيۈڭدە ئازراق ئۇخلاشنىڭ زەرەرى يوق, بەلكى هۇزۇرلۇقتۇر. تىب ئالىملىرى دېگەنكى: بىر كېچە-كۈندۈز 24 سائەت, ئۇنى ئۈچكە بۆلۈش كېرەك; ئىككى ئۆلۈشنى ئويغاقلىق ۋاقتىدا, بىر ئۆلۈشنى ئۇخلاشقا سەرپ قىلىش كېرەكيەنى 8 سائەتنى يېمەك-ئىچمەككە, زەۋق-ساپا (ئارام ئېلىش)غا سەرپ قىلغاي8 سائەتنى ئۇخلاش-ئارام ئېلىشقا سەرپ قىلغاي. شۇنداق بولغاندا16 سائەت ئىچىدە بەدەنگە تەسىر قىلغان زەخمەت ۋە مۇشەققەتلەرگە تاقابىل راھەت بولىدۇ, بەدەن ئەسلىگە كېلىدۇ .ئاقىللارچە ۋە هۆكۈما, تېۋىپلارچە تىرىكلىك قىلىش ئەنە شۇدۇر. لېكىن, جاهىللار مۇنداق قىلمايدۇ, هايۋانغا ئوخشاش 12 سائەت ئۇخلايدۇ, 12 سائەت ئويغاقلىقتا يۈرىدۇ .يەنى ئەتىگەندىن-ئاخشامغىچە ئويغاق يۈرىدۇ, ئاخشامدىن -ئەتىگىچە ئۇخلايدۇ .هۇزۇر-خوشياقماسلار بۇلاردىنمۇ يامانراقتۇر. كۈندۈزنى ئۈچ هەسسە قىلىپ, ئىككى هەسسىسىنى ئۇخلاپ ئۆتكۈزىدۇ, بىر هەسسىسىنى ئويغاقلىق بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. بۇلارنىڭزىيىنى هەممىسىدىن ئارتۇق بولىدۇ. ئاللا تائالانىڭ كېچىنى يارىتىشىدىكى سەۋەب هەر بىر هايات(جان) ئىگىسى كېچىدە ئۇخلاپ راھەت تاپسۇن ۋە ئادەم پەرزەنتلىرى كۈندۈزدىكى جەبىر-جاپادىن كېچىسى ئارام ئېلىپ راھەت ئالسۇن دېگەنلىكتۇر .راھەت ئۇيقۇ بىلەن بولىدۇ, ئۇخلىمىسا راھەت هاسىل بولمايدۇ. چۈنكى, هاياتقا سەرمايە بولغان نەرسىنىڭ بىرى جان ۋە بىرى بەدەندۇر. بەدەن جانغا ماكان بولغان ئىكەن, جان بەدەننى ئۆزىگە خىزمەت قىلدۇرىدۇ. جاننىڭ خىزمىتى هەركەتلىنىش بىلەن تەنگە راھەت يەتكۈزۈشتۇر. بۇ ئىككىسىنىڭ ئۈچ خاسىيىتى بار. جاننىڭ ۋەزىپىسى هايات, هەركەت ۋە يېنىكلىكتۇر .بەدەننىڭ ۋەزىپىسى ئۆلۈم, جىمجىتلىق ۋە ئېغىرلىقتۇر. بۇنىڭغا پاكىت شۇكى, بەدەن جانبىلەن تىرىك كۆرۈنىدۇ, ئەگەر جان كەتسە بەدەن ئۆلۈك---جەسەت بولىدۇ. بەدەننى هەركەتلەندۈرگۈچى جاندۇر. جان كەتكەندىن كېيىن جىمجىتلىق ۋە ئېغىرلىق كۆپىيىدۇ.مۇنداق بولغاندا بەدەن بىلەن جان بىر يەردە سۆھبەتداش بولىدۇ. دائىم جان بەدەننىڭ ئۆز خۇسۇسىيىتى بىلەن تەربىلەيدۇ. جان بەدەننى بەزىدە خىزمەت قىلدۇرىدۇ, بەزىدە راھەت ئالدۇرىدۇ. جاننىڭ بەدەنگە تەئەللۇق بىر مۇنچە هەمسۆهبەتلىرى بار. بۇهەمسۆهبەتلەرنىڭ ۋاقتى خۇش-گۈزەل ئۆتۈش ئۈچۈن ئۇنىڭغا تاشقى هېسسىي ئەزالارنىڭ ياردىمى كېرەك. ئاڭلاش, كۆرۈش, سۆزلەش ۋە تۇتۇپ كۆرۈش زەۋق دېيىلىدۇ. يەنە بىرى ,تىل بىلەن تاتلىق-ئاچچىقنى تېتىپ بىلىش قاتارلىقلار. بەدەن بىر ئۆيگە ئوخشايدۇ ,بەدەن ئۆيى ئۇيقۇ بىلەن مەشغۇل بولسا, تاشقى هېسسىي ئەزالار بەدەنگە بىرىكىپ هەركەتسىز

بولىدۇ. ئەمما, جانغا تەئەللۇق يەنە بىر قانچە خىزمەتكار بار: ئۇلار ئورتاق ھېس, خىيال, پىكىر, خاتىرە كۈچى. بۇلار ئىچكى ھېس دېيىلىدۇ. بەدەن ئۇيقۇ بىلەن ھەركەتتىن توختاش سەۋەبلىك بۇ ئىچكى ئورتاق ھېسلاردا ئۆزگىرىش بولمايدۇ . مەسىلەن, ئىچكى ھېستىن بىرى پىكىر, يەنە بىرى مۇھاپىزەت(خاتىرە كۈچى).,

مەلۇمكى ,بۇلارنىڭ پائالىيىتى بەدەنگە تەئەللۇق ئەمەس. ئەگەر بەدەنگە تەئەللۇق بولىسا ئىدى ,پائالىيىتى ئۇيقۇ بىلەن يوقىلاتتى, چۈش كۆرمەيتتى ۋە كۆرگەن چۈشى خاتىرىدە قالمايتتى. تاشقى ھېسسىي ئەزالار بەدەنگە تەئەللۇق بولمىسا ئىدى, ئۇخلىغان ئادەم ئويغاق ئادەمگە ئوخشاش بولاتتى ۋە راھەت, ئارام ئېلىشلار ھاسىل بولمايتتى. ئاللا ھېكمەتسىز نەرسىلەرنى ياراتمىغان. بۇلارنىڭ ھەممىسنى بىلگەندىن كېيىن, كۈندۈزى ئۇخلاشتىن ساقلىنىش لازىم. ئەگەر ئۇيقۇ بەك تەققازا قىلسا, ئازغىنا يېتىپ ئارام ئېلىپ تۇرۇپ كېتىشى كېرەك, چۈنكى ئۇخلاش كېچىگە تەئەللۇقتۇر. كىشى كۈندۈزى ئۇخلىسا كۈندۈزنى كېچە قىلغانغا ئوخشاش بولىدۇ. بۇ ئىلمي ھاياتقا, ھېكمەتكە مۇۋاپىق ئەمەستۇر. يازنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىدە كۈندۈزى بىر سالقىن يەردە ئارام ئېلىپ, كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن تاشقىرىغا چىقىپ ئۆز پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇرۇش لازىم .سۆزلىرىمنىڭ خۇلاسسى شۇكى, ئادەم ئۆمرىنىڭ كۆپرەكىنى ئويغاقلىقتا ئۆتكۈزۈشى ,بەلكى تۈنىنىڭ مەلۇم مىقدارىنى ئويغاقلىقتا ئۆتكۈزۈشى كېرەك. ئۇيقۇ ئۆلۈمگە ئوخشاشتۇر. ئۆلۈم بىلەن ئۇيقۇنىڭ پەرقى: ئۆلۈك ئۆزى خالىغان كىشنى يېنىغا كەلتۈرۈپ پاتقۇزۇشقا قادىر ئەمەس. ئەمما, ھايات ئىگىسى (تىرىك ئادەم) سۆيگەن كىشىسنى يېنىغا كەلتۈرۈشكە ئىمكانىيەتلىك. مۇمكىن بولسا ئۇيقۇ ۋاقتىدا ئۆلپەتدىشلىك-ھەمراھلىك بىر دىلبەر نازىنىن ۋە ساھى مېھرىبان, پىداكار گۈل يۈزلۈك بولسۇنكى, ئۇنىڭ بىلەن ئارام ئالساڭ ئارام راھىتىڭ ساھى يېقى روھ بېغىشلايدۇ. ئۇ سېنىڭ گۈل يۈزلۈك ,ھالال-قانۇنىي شەرئى جۈپتۈڭ بولۇشى كېرەك. بۇ ئىش يۇقىرىقىدەك بولمىسا, تىرىكنىڭ ئۇيقۇسى ئۆلۈكتىن پەرقلىق بولمايدۇ .

ئەي ئوغۇل, كېچىسى ئارام ئېلىپ ئۇخلىساڭ, قۇياش چىقماستىن بۇرۇن ئويغىنىشنى ئادەت قىل. ئاللانىڭ پەرمانلىرىنى ئادا قىل.

مال-مۈلۈك، بايلىق ھاسىل قىلىش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل، مال-مۈلۈك, بايلىق ھاسىل قىلىشقا تىرىشقىن. لېكىن, مال-مۈلۈكلەر ھالال-توغرا يولدىن ھاسىل قىلىنىشى لازىم. مال-مۈلۈك, بايلىق ھاسىل قىلىمەن دەپ

خەتەرلىك ئىشلارغا دۇچار بولما. ھەر قاچان ھالال توغرا, خەۋپسىز يولدىن بايلىق ھاسىل قىلغايسەن, ھالال-توغرا, خەۋپسىز يول بىلەن مال-مۈلۈك, بايلىق يىغساڭ ئۆزۈڭدە قالىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىشقا ئىمكانىيەت تاپىسەن. ئەگەر ھارامدىن بايلىق ھاسىل قىلساڭ بۇ مال-مۈلۈك, بايلىقلار ئاقىۋەت قولدىن كېتىدۇ ۋە ئۇنىڭ ۋابالى(جازاسى) ساڭا قالىدۇ. ھالال يول بىلەن ھاسىل قىلغان مال-مۈلۈكۈڭنى ساقلاپ, توغرا يولدا سەرپ ئەتكىن, ئورۇنسىز سەرپ قىلما, ئىسراپ قىلىپ يوقىتىۋەتمە .ئەخمەقلەرنىڭ يولىغا ماڭما, چۈنكى مال-مۈلكۈڭنى ساقلاش ئۇنى توپلاشتىن مۈشكۈل. كۆپ كىشىلەر مال-دۇنيا تىغىپ, ساقلاش يولىنى بىلمەيدۇ. ئەگەر ھاجىتىڭگە زۆرۈر كەلسە ,ئۆز يېنىڭدىن قەرز ئېلىپ, يەنە ئۆز ئورنىغا قويۇشقا تىرىشقىن, خىراجىتىڭنى ئىرادەڭگە قاراپ ھېساب بىلەن قىل, بەلكى خىراجىتىڭ ئىرادەڭدىن كەم بولسۇن. مەسىلەن , ساڭا كۈندە 10 تەڭگە كىرىم بولىدىغان بولسا توققۇز تەڭگىنى خىراجىتىڭگە سەرپ قىلىپ, بىر تەڭگىنى تېجەپ, سەرمايەڭگە قوشۇپ قوي. شۇنداق بولغاندا ھېچقاچان موھتاجبولمايسەن ياكى ئۈمىد قىلغان نەرسە قولۇڭغا كىرگۈچە سەرمايەڭنى خىراجەت قىلىپ تۇرالايسەن. ئەگەر خىراجىتىڭ ئىرادەڭدىن كۆپەيتىۋەتسەڭ, ھەر قانچە كۆپ خەزىنەبولسىمۇ يەتمەيدۇ. ئەي ئوغۇل, كۆڭلۈڭنى بىر نەرسىگە تامامەن باغلىما, تۇيۇقسىز بىر ھادىسە, سەۋەب بىلەن سەن كۆڭۈل باغلىغان نەرسە قولۇڭدىن كەتسە غەم-قايغۇغا قالىسەن .
مال-مۈلكۈڭ كۆپ بولغان تەقدىردە كەمبەغەلچىلىكنى ئۇنۇتما. خىراجىتىڭنى ھېساب بىلەن قىل. چۈنكى, خىراجىتنى ھېسابلاپ ئىشلەتكەن ئاز ئاقچىسى بار ئادەم خىراجىتنى بىلمەي, ھېسابلىماي سەرپ قىلغان بايدىن ئارتۇق. خىراجىتنى بىلىپ, ھېسابلاپ قىلغان ئادەمنىڭ ھەرقاچان قولىدا ئازدۇر-كۆپتۇر مۈلكى بولىدۇ. ھېسابلىماي خىراجەت قىلغان كىشى تېز موھتاجلىققا دۇچار بولىدۇ. مال-مۈلكى بار چاغدا ئىسراپ قىلمىسا موھتاجلىققا چۈشمەيدۇ >> .كىشى مال-مۈلۈكى بار چاغدا ئۇنى ئورۇنسىز ئىسراپ قىلىپ, كېيىن دوستىغا موھتاج بولغاندىن, ئىسراپ قىلماي دۈشمىنىگە قالدۇرغان ئەلا .<<مال-مۈلكۈك دۈشمەنگە قالسا قالسۇنكى, دوستقا موھتاج بولما !

دانالار ئېيتقانكى:

>>جەمئى قىلىپ ماللارنى, ياخشى ئاسراپ ساقلىغىن .
دۈشمىنىڭگە قالسا قالسۇن, دوستقا موھتاج بولمىغىن<<.

قولۇڭغا بىر نەرسە كەلسە، بۇ ئاز ئىكەن، بۇنىڭدىن نېمە ھاسىل بولار؟ دېمە. ئاز نەرسىنى ساقلىيالمىغان كىشى كۆپ نەرسىنى ساقلىيالمايدۇ. بىر دوستۇڭ ياكى بىر كىشى مال-مۈلكىنى ياكى بىرەر خىزمىتىنى تاپشۇرسا ۋە ئامانەت قىلسا، ئۆز مال-مۈلكۈڭ، ئۆز ئىشىڭغا ئوخشاش كۆرۈپ ساقلا ۋە بېجىرگىن، بەلكى ئۆز مۈلكۈڭ، ئۆز ئىشىڭدىن ياخشىراق-ئارتۇقراق مۇھاپىزەت قىلغىن ۋە بېجىرگىن. سېنىڭ مال-مۈلكۈڭنىمۇ تەڭرى ساقلايدۇ. خەلق ئارىسىدا ئىشەنچلىك ئامانەت ساقلىغۇچى ۋە دىندارلىق بىلەن مەشھۇربولىسەن. ئەي ئوغۇل، ھورۇن، ئىش بىلەن خۇشى يوق، لەقۋا بولما، چۈنكى، ھورۇنلۇق ،ئاجىزلىق ۋە ئىشقا خۇشياقماسلىق قاتتىق نومۇستۇر، ئۇ بەختسىزلىكنىڭ ئالامىتىدۇر .جاپاسى كۆپ ئىشنىڭ پايدىسىمۇ كۆپ بولىدۇ. مۇھەققەت چېكىپ، غەيرەت قىلىپ بىر نەرسە ھاسىل قىلساڭ توغرا يولغا سەرپ قىل، مۇشەققەتلىرىڭ زايا بولمىسۇن، قەدىرلىكنەرسەڭنى قەدىرلىك ئادىمىڭ سورىسا ئايىما ۋە قىزغانما. چۈنكى، ھەرقانداق قەدىرلىك نەرسەڭ بولسا، ئۆزۈڭ بىلەن بىر قەبرىگە بىللە بارمايدۇ. قولۇڭدا بار نەرسىگەقانائەت قىل، چۈنكى قانائەت بىر خەزىنىدۇركى، ھېچقاچان تۈگىمەيدۇ. كۆپ ھېرىس (ئاچ كۆز، تويماس)، تەمەگەر بولما، خەلق بىلەن ياخشى مۇئامىلىدە بولۇپ، تاتلىق سۆزلۈك ,گۈزەل ئەخلاقلىق بولغىن. خەلققە شەپقەت قىلغۇچى-مېھرىبان بول، خەلق تەرىپىدىن ساڭا ياخشى بىر ئىش بۇيرۇلسا، ئۇنى بېجىرىشكە ئىجتىھات قىل، خەلق بۇيرۇغان ياخشى ئىشقا قارشىلىق كۆرسەتمە، ئالەمدە نامىڭ ياخشىلىق بىلەن مەشھۇر بولىدۇ. ياخشى ئىش قىلمىغان ئادەمنىڭ خەلق ئارىسىدا ھۆرمىتى بولمايدۇ. قانائەتچان بولغان، خەلققە يۈك بولمىغان، يەنە خەلققە ئېھتىياجىنى چۈشۈرمىگەن ئادەم خەلق ئارىسىدا ئەتىۋارلىق بولىدۇ، سۆزى ھەممىگە مەقبۇل بولىدۇ، ھەر قانچە باي بولسىمۇ قانائەتسىز كىشىنىڭ ئەتىۋارى بولمايدۇ، ئەمەلىيەتتە مۇنداق ئادەم گاداي ھېسابلىنىدۇ، سۆزى مەقبۇلبولمايدۇ. ھەر نەرسىنىڭ بىر زىننىتى بار؛ بايلارنىڭ زىننىتى ۋە بېزىكى يوقسۇللارغا خەير-ئېھسان، مەدەتكارلىق قىلىشتۇر. ھەر كىشىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئىنئام-ئېھسان قىلىشقا تىرىشقىن , سادىغا ۋە زاكات بېرىشتە بېخىللىق قىلما، بۇ ئىشلاردا ئىسراپچىلىقمۇ قىلما. ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ئاللا ياخشى كۆرمەيدۇ. ئاللاتائاللائىسراپچىلىقنى مەنئى قىلىپ: >>يەڭلار ۋە ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار <<دېگەن. ئەلۋەتتە ئاللاتائالا ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ. سەن ھېچقاچان ئىسراپ قىلغۇچىلاردىن بولما، ھەتتا ئىسراپخورلار بىلەن ھەمسۆھبەتتىمۇ بولما.چۈنكى، ئاپەت كەلسە بىر سەۋەب بىلەن كېلىدۇ؛ كەمبەغەلچىلىكنىڭ بىر سەۋەبى ئىسراپچىلىق. كىشى ئۆزىگە لازىم ۋە زۆرۈر بولغان ئورۇنغا سەرپ قىلسا، بۇ ئىسراپ بولمايدۇ. بىھۇدە ۋەشەرئىيەتكە خىلاپ ئورۇنغا

سەرپ قىلسا, دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيانكار بولىدۇ. ئىسراپچىلىق ئىقسادىي نەرسىلەردىلا ئەمەس, بەلكى سۆزدە, يۈرۈش-تۇرۇشتا ,يېمەك-ئىچمەكتە, ئۆي ئىشلىرىدا, كىيىم-كېچەكتە, ۋاقىتتا بولىدۇ. ھەممە ئىشتا مۆتىدىل (نورمال) بولۇش كېرەك. ئەي ئوغۇل >> ,ئىسراپ بولىدۇ<< دەپ تىرىكچىلىكتە تارلىق, بېخىللىقنى ئادەت قىلما, ئۆزۈڭدىن قىزغانما (ئۆزۈڭگە بېخىللىق قىلما), ئاچچىق ھالەت بىلەن تۇرمۇش كەچۈرمە. تۇرمۇشنى ئىمكانىيەت ,ئىقتىدارىڭنىڭ يېتىشىچە خۇش ئۆتكۈزگىن, ئۆز جېنىڭنى ئاسرا, جېنىڭدىن ئەزىز نەرسەڭ يوق. نە سەھتىمنىڭ خۇلاسىسى شۇكى, ئىسراپخورمۇ, بېخىلمۇ بولما. مال-مۈلكۈڭدىن بىرەر نەرسىنى بىر كىشىگە ئامانەت قويساڭ, ئىسراپخور ئادەمگە تۇتتۇرما. بېخىل, باي ئادەمگە ئامانەت قويساڭ بولىدۇ. چۈنكى, ئىسراپخور ئادەم گەرچە موھتاج بولمىسىمۇ ,سېنىڭ ئامانەت قويغان مۈلكۈڭنى زايا قىلىۋېتىش ئېھتىمالى بار. ئەمما, بېخىل سېنىڭ مىلىڭنىمۇ ئۆز مۈلكىدەك ساقلايدۇ. يەنە قىمارۋاز, ھاراق-شاراب ئىچكۈچى كىشىلەرگەئامانەت قويما. ئەي ئوغۇل, دۇنيادا ئىككى نەرسە بار: بىرى راھەت, بىرى مېھنەت. خەلقبۇ ئىككى نەرسىنىڭ بىرىدىن قاچىدۇ, بىرىنى ئىزدەيدۇ. ئەمما, ھەر ئىككىسى ئادەمبىلەن بىللە مەۋجۇتتۇر, يەنى ئادەمدىن ئايرىلمايدۇ. چۈنكى, مېھنەت-جاپاسىز راھەت بولمايدۇ, راھەتسىز مېھنەت بولمايدۇ. بۇ نەرسىلەر بىر-بىرىگە تايىنىدۇ. بىراۋغا راھەت بولغان نەرسە ئىككىنچى بىراۋغا مېھنەت بولۇپ دۇچ كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە بىر كىشىگە دۇنيا جەھەتتىن مۇشەققەت ۋە جاپا كەلسە كېيىن بايلىق راھىتىنى كۆرىدۇ .ئەمما, مېھنەت-مۇشەققەت تارتماي راھەتكە ئېرىشسە, يوقسۇللۇق مېھنىتىنى تارتىدۇ .

بۈگۈنكى مېھنەت ئەتىنىڭ راھىتىدۇر. بۈگۈنكى راھەت ئەتە مېھنەتكە ئايلىنىدۇ. دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئەھۋالىنىمۇ شۇنىڭغا قىياس قىلىش كېرەك. ئەي ئوغۇل, دۇنيادا راھەتلىك ئۆتەي دېسەڭ, ھۈنەر-كەسىپ ۋاستىسى بىلەن ھالالدىن (توغرا يولدىن) ھاسىل قىلغان نەرسەڭنىڭ بىر مىقدارىنى ئىقساد قىلىپ ساقلا, ئېھتىياجلىق كۈنلىرىڭدە ئىشقا يارايدۇ. ئەگەر ئۆزۈمنى باشقۇرالمايمەن دېسەڭ, يوقالماس, چىرىمەس بىر نەرسە ئېلىپ ساقلا. كېرەك بولغاندا باھاسى كېمىمەيدىغان بولسۇن. مەسىلەن, لەئىل-ياقۇت, ئىنچۇ,ئالتۇن-كۈمۈش ياكى يەر, سۇ, ئورمان, ئۆي-ئىمارەتكە ئوخشاش نەرسىلەر. مۇنداق نەرسىلەر ساقلىنىپ قالىدۇ. ئېھتىياجلىق بولساڭمۇ ئابرۇيۇڭغا نۇقسان يېتىدىغان نەرسىنى ساتما, خەلق ئىچىدە ھۆرمىتىڭ بۇزۇلمىسۇن. ئەي ئوغۇل, قەرز ئېلىشقا ھەۋەس قىلما, ئۆسۈم بىلەن قەرزدار بولما. بۇ ئىشلار ئادەمنى خارلىققا ئېلىپ بارىدۇ .ھۆرمەتسىز قىلىپ قويىدۇ. چۈنكى, كىمگە قەرزدار بولساڭ, ئۇنىڭغا قۇل بولىسەن ۋە ئۆز-ئۆزۈڭگە زۇلۇم قىلغان بولىسەن. شۇنداقلا كىشىگە قەرز پۇل

www.intil.cn
www.kizzik.cn

بەرمە. خۇسۇسەن دوستۇڭغا قەرز بەرمە. چۈنكى, دوستۇڭ ئۆزىنى بىلىپ ۋاقتىدا بەرمىسە, تەكرار سوراش كېرەك بولىدۇ, سورىساڭ رەنجىيدۇ, دوستلۇق بۇزۇلىدۇ. ئەگەر دوستۇڭغا قەرز بەرسەڭ ئۆزۈمنىڭ دەپ بىلمە, ئۆزى بەرسە سەرپ قىل, بەرمىسە سوراپ ئېلىپ دوستلۇقتا نۇقسان يەتكۈزمە. دوستنى دۈشمەن قىلىش--- نادانلارنىڭ ئىشى. ئەي ئوغۇل, ئومۇمەن قولۇڭدىن كەلگەن ياخشىلىقنى ياخشىلىق قىلىشقا سازاۋەر ئادەملەردىن ئايىما. كىشىنىڭ مال-مۈلكىدىن تەمەيىڭ بولمىسۇن. ئۆزۈڭنى مۇنداق سۈپەت تۇتالىساڭ, خەلق ئارىسىدا ئېپپەت (نومۇس) لىك, ئىشەنچلىك, تونۇلۇپ, دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەدھىيلەشكە ئېرىشىسەن.

ئون بەشىنچى باب: ئامانەت ساقلاش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل, بىر كىشى ساڭا ئامانەت قويۇشنى خالىسا, ئامانەتنى ئالما . ئامانەتنى قوبۇل قىلىپ, ئۆزۈڭگە بالا يۈكلىمە. چۈنكى, ئامانەتنى ساقلىماق بىر بالىيئاپەتتۇر. بۇ ئىش ئۈچ ھالدىن خەلىي بولمايدۇ: بىرى, ئامانەتنى ئۆز مال-مۈلكۈڭدىن ئارتۇق كۆرۈپ ساقلاش ئۈچۈن جەبىر-جاپا چېكىسەن ۋە ئىگىسى تەلەپ قىلغاندا تاپشۇرۇپ بېرىش مەجبۇرىيىتىنى ئۆتەيسەن. يەنە بىرى, نىيەت (ئىدىيەڭ) بۇزۇلسا, خام تەمەگەرلىك قىلىپ ئامانەتنى ئىنكار قىلىسەن, ئۈچىنچىدىن ئامانەت بىرەر سەۋەب بىلەن زايا بولسا, جاۋابكارلىق ۋە ئۇياتقا قالىسەن. بۇ ئۈچ ھالنى ساڭا بايان قىلايكى: بىرىنچى, ئامانەتنى ياخشى ساقلاپ, ئىگىسى تەلەپ قىلغاندا تاپشۇرساڭ, ئاللانىڭ >> : سلەر ئامانەتنى ئۆز ئىگىسىگە تاپشۇرۇڭلار<< دېگەن ئايىتى بويىچە ئاللانىڭ ئەمرىنى ئۆز ئورنىغا كەلتۈرگەن بولىسەن. ئامانەت ساقلاش ئاسان ئىش ئەمەس, ئەگەر زۆرۈر كېلىپ ئامانەت قوبۇل قىلساڭ, ياخشى مۇھاپىزەت قىلىپ ھەرگىز خىيانەت قىلما. ھەتتاكى, كىشلەرگە مۇرۇۋۋەت قىلىشتىن

www.intil.cn
www.kizzik.cn

ئازراق ھەسسىسى بار ئوغرىمۇ ئامانەتكە خىيانەت قىلمايدۇ. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر ھېكايەت بار:

بىر باي سەھەر ۋاقتىدا مۇنچىغا كېتىۋاتقاندا بىر دوستىغا ئۇچراپتۇ ۋە ئۇنىڭغا << : دوستۇم, بارمۇ سىز؟ ياخشى يەردە ئۇچراشتۇق. مەن مۇنچىغا كېتىۋاتىمەن, بىللە بارايلى<< دەپتۇ. ئۇ دوستى>> : بولىدۇ بۇرادەر, مەن سىز بىلەن مۇنچىغا بىللە باراي, لېكىن مۇنچىغا كىرمەيمەن, ئىشىم بار >> دەپتۇ. ئاخىر بۇ ئىككى دوست بىللە مېڭىپتۇ. ھېلىقى دوست مۇنچىغا يەتمەستىنلا ئىككىنچى بىر كوچىغا كىرىپ كېتىپتۇ, تېخى قاراڭغۇ بولغاچقا, بۇ كىشى دوستىنىڭ قايسى كوچىغا كىرىپ كەتكىنىنى كۆرمەي قاپتۇ. دەل شۇ يەردە بايغا بىر ھەييار ئوغرىيولۇقۇپتۇ. باي بۇ ئوغرىنى ئۆزىنىڭ دوستى دەپ خىيال قىلىپ << : يېنىمدىكى 100 دەر ئالتۇنۇمنى سىز ساقلاپ تۇرۇڭ, مۇنچىدا ئوغرى ئېلىۋالمىسۇن >> دەپ ئامانەت بېرىپتۇ. ئۇ ئوغرى باينىڭ 100 سەر ئالتۇننى ئېلىپ, باي ھامامدىن چىققۇچە كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. لېكىن , باي ئوغرىنى تونۇماي ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئوغرى باينى چاقىرىپ:

_ ئەي باي, بۇ ئامانىتىڭىزنى ئېلىڭ, _ دەپتۇ

_ قايسى ئامانەتنى ؟ _ دەپتۇ باي

_ سىز مۇنچىغا كىرىش ئالدىدا, _ دەپتۇ ئوغرى, _ ماڭا تاپشۇرغان ئامانەت .ئۇ100 سەر ئالتۇننى تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ ۋە

_ ئەي باي, سىزنىڭ ئامانىتىڭىزنى ساقلايمەن دەپ ئۆز ھەركىتىمدىن قالدىم ,بىر نەرسە تاپالمىدىم, _ دەپتۇ

_ قانداق ئىشىڭدىن قالدىڭ ؟

_ ھەييارلىق ۋە ئوغرىلىق ئىشىمدىن قالدىم, ھەر كۈنى سەھەر ۋاقتىدا چىقىپ ئوغرىلىق قىلىپ بىر نەرسە تاپاتتىم

باي بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇپ دەپتۇكى

_ ئۇنداق بولسا نېمە ئۈچۈن بۇ ئالتۇننى ئېلىپ كەتمىدىڭ ؟

www.intil.cn
www.kizzik.cn

_ ئەگەر بۇ ئالتۇنلارنى, _ دەپتۇ ئوغرى, _ ئۆز ھۇنىرىم بىلەن ئالغان بولسام بەرمەي ئېلىپ كېتىۋېرەتتىم. ئەمما, سىز ماڭا ئامانەت قويدىڭىز, ئامانەتكە خىيانەت قىلىش مەردلىك ئەمەس-دە

_ سېنىڭ مەردلىكىڭ ئۈچۈن, _ دەپتۇ باي, _ بۇ 100 سەر ئالتۇننى ساڭا بەردىم, ساڭا ھالال بولسۇن

ئەي ئوغۇل, سەن دىندارلىق ۋە ھەققانىيەتنىڭ ئىگىسىمەن دەپ يۈرۈپ ,ئامانەتكە خىيانەت قىلىشنى قانداقمۇ راۋا كۆرىسەن. ئىككىنچى, مۇبادا بىراۋنىڭ ئامانىتى قولۇڭدا زايا بولۇپ يوقالسا, ئامانەت ئىگىسىگە >> ئامانىتىڭ يوقالدى .< دەپ قانداقمۇ ئېيتالايسەن ؟ ھەر قانچە دەلىل-ئىسپات كۆرسەتسەڭمۇ ئىشەنمەيدۇ. خىيانەتكارلىق بىلەن تۆھمەتلىنىسەن ياكى قازى, ھاكىملار ئالدىدا نېمە ئۈچۈن ياخشى ساقلىمىدىڭ دېيىلىپ, ئامانەتنى تۆلەشكە مەجبۇر بولىسەن. ئۈچىنچى, ئەگەر ئامانەتكە خىيانەت قىلساڭ, ھۆكۈمەت سېنى قىيناپ ئىقرار قىلدۇرۇپ تۆلىتىدۇ, خەلق ئارىسىدا بەتنامغا قالىسەن. ئەگەر ئۆزۈڭدە قالسا, ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيسەن. ئاللا ئالدىدا قارا يۈز بولىسەن. ئەي ئوغۇل, بىر كىشىگە ئامانەت قويۇشنى خالىساڭ, ھەرگىز ئادەم يوق يەردە بەرمە. مېنىڭ مال-مۈلكۈمنىڭ بارلىقىنى كىشىلەر بىلمىسۇن دېمە. ھەر قاچان كىشىگە ئامانەت قويساڭ, بىر قانچە دىيانەتلىك, ئىناۋەتلىك مۇسۇلمان كىشىلەرنى گۇۋاھ قىلىپ ئامانەت قويغىن, ئامانىتىڭنى ھۆججەتسىزمۇ قايتۇرۇپ ئالالايسەن, ھەر قانداق ئىشتىكى پۇختا ئىشلە, سەل چاغلىما, قەسەم قىلىشنى ئادەت قىلما, راست ئىش ئۈچۈن بولسىمۇ قەسەم قىلما. چۈنكى, خەلق ئارىسىدا قەسەم ئىچىش بىلەن شۆھرەت چىقارمىغايسەن. ئەگەر سەن يوقسۇل بولساڭ, قەسەم ئىچسەڭمۇ خەلق ئىشەنمەيدۇ

ئەي ئوغۇل, كىشىلەرنى ئالدۇغۇچى بولما, ئالدانغۇچىمۇ بولما. كىشىنى ئالدىماق ۋە كىشىگە ئالدانماقنىڭ ھەر ئىككىلىسى يامان ئىش. ئېلىش-بېرىشتە كىشى كۆپ ئالدىنىدۇ ياكى ئالدايدۇ. بۇنىڭدىن ئەلۋەتتە ساقلىنىش لازىم

ئۆي-جاي ۋە باغۋاران سېتىۋېلىش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل, ئۆز مۈلكۈڭ ئۈچۈن ئۆي-جاي ئالماقچى بولساڭ, ئۆي-جاي كاسات (ئەرزان) بولغاندا سېتىۋال, باھاسى ئۆسكەندە سات. چۈنكى,

كىشىلەرنىڭ ئۆز پايدىسىنى كۆزلىتىشى ئەيىبلىك ئەمەس. ھەر نەرسە سېتىۋالساڭ ياخشىسىنى ئال. ياخشى نەرسىدە پايدا ئۈمىدى بار. پايدىسىنى بىلمەي تۇرۇپ بىر نەرسە ئالما. ھەر ئىشتا پايداڭنى كۆزەت ,بىپەرۋا بولما. ئالىملار دېگەنكى : >> بوداش--- تىجارەتنىڭ يېرىمى .<< بىر نەرسىنىڭ پايدا-زىيىنىنى ئالدىن بوداش لازىم. ھەر نەرسە ئالساڭ پايدىلىقمۇ,زىيانلىقمۇ, ئۆز سەرمايەڭگە قاراپ بەلگىلە, يەنى ئاز نەرسىدىن كۆپ پايدىنى ئۈمىد قىلما. ئاز پايدىغا رازى بولمىغان ئادەم كۆپ زىيانغا ئۇچرايدۇ. كۆپ زىيان تارتقان كىشى تېز كەمبەغەل بولىدۇ. كۆپ پايدا ئېلىشنى ئۈمىد قىلغان نەرسىدىن زىيان تارتمايمەن دېسەڭ, ھەسەتخور- كۈنداش بولما, تەمەخورلۇق قىلما. ھەر ئىشتا سەۋر قىل ,ئالدىرما, سەۋر ئىككىنچى ئەقلىدۇر. ھەر قانداق ئىشىڭدا بىپەرۋا بولما, بىپەرۋالىق ئەخمەقلىقتۇر. ھەر قانداق ئىشتا ئۆزۈڭنى تاشلىۋەتمە, ھەر قانداق ئىشنىڭ ئالدى -ئارقىسىنى ھېسابلاپ قىل. ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ كېيىن پۇشايمان يېمە. بىر ئىشىڭنىڭ يولى باغلانسا, ئېچىشقا تىرىشقىن. ئۇنىڭ سەۋەبلىرىنى تەتقىق قىل. سالماقلىق بىلەن ئىشلە, ئالدىراش, ئۆزىنى تاشلىۋېتىش بىلەن يامان ئىش ياخشىلىققا ئۆزگەرمەيدۇ

ئەي ئوغۇل, بۇ نەسىھەتلەرنى بىلگىنىڭدىن كېيىن, ئۆي-جاي ئېلىشنى نىيەت قىلساڭ شۇنداق ئورۇندىن ئېلىشىڭ كېرەككى, قوشنىلىرى ياخشى كىشىلەر بولسۇن. شەھەر چېتىدىن ئالما, ئىلاج بولسا شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئال. قوشنىلىرىغا دىققەت قىل.خەلق ئىچىدە<< :قوشنا كۆرۈپ ئۆي ئال>> دېگەن گەپ بار. ئويلانماي ئۆي-جاي ئالساڭ, قوشنىلىرىڭ يامان چىقىپ قالسا, ئۆي-جايىڭنى تاشلاپ قېچىشقا مەجبۇر بولىسەن. شۇنداق ئۆي-جاي, باغۋاران ئالغىنكى, مەھەللەڭدە ئۇلۇغ, دانىشمەن ئادەملەر ,تۆرە-ئىشانلار بولمىسۇن. پادىشاھلارغا مەنسۇپ ئادەملەر بولمىسۇن. قوشنىلىرىڭ ئەخلاقلىق, ئىنساپلىق, ياخشى كىشىلەر بولسۇن. ئەگەر ياخشى قوشنىلىرى بار جايدىن ئۆي-جاي, باغۋاران سېتىۋېلىپ شۇ يەردە تۇرۇپ قالساڭ, قوشنىلىرىڭغا ناھايىتى ھۆرمەت قىل. قوشنىلارغا ھۆرمەت قىلىش--- قوشنىلارنىڭ ھەققى. مەھەللە ئادەملىرى ۋە قوشنىلىرىڭ بىلەن گۈزەل, ياخشى تىرىكچىلىك قىل. قوشنىلىرىڭ ئاغرىپ قالسا يوقلاپ تۇرغىن, ۋاپات بولسا ئۆلۈمىنى ئۇزىتىش مۇراسىملىرىغا قاتناشقىن, ياخشى ئىشلىرىنى قوللا, خۇشاللىقىغا خۇشال بول, قايغۇسىغا قايغۇر. قولۇڭدىن كەلگىنىچە ياخشىلىق قىل .يېمەك-ئىچمەك, كىيىم-كېچەك قاتارلىق نەرسىلەردە قوشنىلىرىڭدىن قىزغانما. ئەگەر قوشنىلىرىڭ بىلەن يۇقىرىقىدەك تۇرمۇش كەچۈرسەڭ, شۇ مەھەللىنىڭ ئۇلۇغ ئادىمى سەن بولىسەن. قوشنىلىرىڭنىڭ بالىلىرىنى

كۆرسەك شەپقەت ۋە مېھربانلىق كۆرسەت ,مويسىپىتلارغا ھۆرمەت قىل. مەھەللە جامائىتىنىڭ مەسچىتىگە بار, چەت مەھەللە مەسچىتلىرىگە بارما. مەھەللىنىڭ ئىمام ۋە پىشىۋالىرىغا ھۆرمەت قىل. سەن خەلق ئالدىدا ياخشى مۇئامىلىدە بولساڭ, خەلقمۇ سەن بىلەن ياخشى مۇئامىلىدە بولىدۇ .خەلققە يامانلىق قىلساڭ, يامانلىققا تاقابىل مۇئامىلىدە بولىدۇ. يامان ھەركەتتە بولما, يامان سۆزلەرنى سۆزلىمە. ھەر كىم يامان ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولسا, يامان ئىشقا دۇچ كېلىدۇ. يامان سۆز سۆزلىسە, يامان سۆز ئاڭلايدۇ. خەلق ئىچىدە ئۇنىڭ غەيۋىتى سۆزلىنىدۇ. بىر شەھەردە ۋەتەن تۇتۇپ تۇراي دېسەڭ, چوڭ شەھەردە تۇر. بۇ شەھەرنىڭ ھاۋاسى, سۈيى ياخشى, تەبىئىتىڭگە مۇۋاپىق بولسۇن. ئالغان ئۆي-جايىڭنىڭ ئىھاتىسى (ئەتراپى) مۇستەھكەم بولسۇن. كىشىنىڭ ئۆيلىرىگە قارىتا تەنە-تاپىلىرىڭ بولمىسۇن, چۈنكى قوشنىلىرىڭ سەندىن رەنجىپ قالمىسۇن. ۋارىسلار ئارىسىدا تەقسىم قىلىنمىغان ئۆي-جاي, باغۇارانلارنى ئالما. چۈنكى, دەۋا سىز, شەك-شۈبھىسىز بولغان ئۆي-جاي, باغۇاران ساڭا مۈلۈك بولىدۇ. ئالغان ئۆي-جاي, باغۇارانىڭ ئىمارىتىنى تۈزەپ ياخشىلاشقا تىرىشقىن. بىنالىرىڭنى ياخشىلىساڭ قىممىتى ئارتۇق بولىدۇ. چۈنكى ,خاراب بولغان ئۆي-جاي, باغۇاران سەھراغا ئوخشايدۇ, ھەر قانچە زور سەھراغا ئىگە بولساڭمۇ مەھسۇلاتى, پايدىسى يۇقىرى بولمايدۇ

خوتۇن ئېلىش ھەققىدە

بىلگىنكى, ھەر قاچان خوتۇن ئالساڭ خوتۇنۇڭنى ھۆرمەت قىل ۋە ھەر قانچە قەدىرلىك نەرسەڭ بولسىمۇ ساڭا ئىنائەت قىلغان,ئاق كۆڭۈل, توغرا يوللۇق خوتۇنۇڭ ۋە ئوغلۇڭدىن ئايىما, قىزغانما. خوتۇن ئېلىشتا خوتۇننىڭ مال-مۈلكىدىن, پۇلىدىن بىر نەرسە ئېلىشنى ئىزدىمە ۋە خوتۇننىڭ تولىمۇ گۈزەللىنى ئىزدىمە. چۈنكى, گۈزەللەر كۆپىنچە ئويناش (ئاشنا تۇتۇش) نى ئىزدەيدۇ. ئالغان خوتۇنۇڭ شۇنداق بولسۇنكى ,يارىماس ئادەملەردىن يۈزى پاك ۋە دىنى پاك بولسۇن, قورامى ئوتتۇرا ياشلىق ۋە خوتۇنلۇققا, ئۆي تۇتۇشقا لاياقىتى بولسۇن. ئۆي ئىشلىرىنى بىلىدىغان, ئۆزىنىڭ ھالال ئېرىنى سۆيگۈچى, ھايالىق, نومۇسلۇق, ئۆزىنى ھارامدىن ساقلىغۇچى بولسۇن. بۇ سۈپەتكە لايىق بولغان خوتۇن يامان ئىشلاردىن ئۆزىنى ساقلىغۇچى بولىدۇ. يەنە, ئۆز مەرتىۋەڭدىن يۇقىرى, ئۆزۈڭدىن باي خوتۇننى ئالما, تاكى خوتۇنۇڭ ئالدىدا تۆۋەن ئورۇندا بولمىغايسەن. ئەگەر قىز ئېلىش مۇمكىن بولسا, قىز ئېلىش ئەۋزەل, ئەردىن قالغان تۇل خوتۇننى ئالما. چۈنكى, قىزنىڭ

كۆڭلىدە سىنىڭ مۇھەببىتىڭدىن باشقا ئەرنىڭ مۇھەببىتى بولمايدۇ, باشقىلارنىمۇ ساڭا ئوخشاش دەپ بىلىدۇ, باشقىلارنى تەمەقىلمايدۇ, ئارزۇ قىلمايدۇ. ھەر خوتۇنكى, ئاقىلە (ئەقىللىق) بولمىسا, ساڭا تىل ئۇزىتىپ, سەندىن ئارتۇقلۇق-ئۈستۈنلۈكنى دەۋا قىلىدۇ. مۇنداق خوتۇندىن قېچىش كېرەك ئالىملار ئېيتقانكى>> : ئەر كىشى بۇلاققا ئوخشايدۇ, ئەقىللىق ۋە تەدبىرلىك خوتۇن يەرگە ئوخشايدۇ. << ئەر كەسىپ قىلىپ تاپقان نەرسىلەر يەرگە سۇ يىغىلىپ كۆل بولغاندەك خوتۇن قولىغا يىغىلىدۇ. لېكىن, خوتۇن سۇنى باشقۇرۇپ, سىنىڭ رىزق-ئوزۇق ۋە تەسەررۇپلىرىڭنى قولىغا ئېلىۋالمىسۇن, توسالغۇ بولمىسۇن. ئەگەر خوتۇن سىنىڭ ئىگىلىكىڭنى ئېلىۋېلىپ, سېنى ئىگە قىلمىسا ۋە ئۆز مال-مۈلكىڭگە سۆزۈڭ ئۆتمىسە, خوتۇننىڭ قولىغا قاراپ قالساڭ, بۇ ئەرلىك ئورنۇڭنى يوقاتقىنىڭدۇر. سەن خوتۇن بولسەن, خوتۇنۇڭ ئەر بولىدۇ. بۇ ھال ساڭا بۇ دۇنيادا, خوتۇنىڭغا ئۇ دۇنيادا خارلىق كەلتۈرىدۇ. كىشى ئۆزىنىڭ خوتۇندىن مەغلۇپ بولسا, بۇ غەيرەتسىزلىكتۇر. مەشھۇر ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىگە>> : ئىران شاھى دارانىڭ قىزى شۇنچىۋالا گۈزەل نازىنىن تۇرسا, نىمە ئۈچۈن ئۇنى ئالمايسەن ؟<< دېيىلگەندە, ئىسكەندەر>> : بۇ, چوڭ ئەيىب ئىشتۇر, مەن پۈتۈن ئالەم ئەرلىرىدىن غەلبە قىلدىم, بىر خوتۇن ماڭا غالىب كەلسە, ماڭا ھۆكۈمرانلىق قىلسا, بۇ, بىر ئەر ئۈچۈن كۆتۈرۈپ تۇرۇشقا بولىدىغان ئىش ئەمەس << دەپ جاۋاب بەرگەن

ئەي ئوغۇل, خوتۇنۇڭ بالاغەتكە يەتكەن, ئەقىللىق بولۇشى لازىم. ئۇ, ئۆي تۇتۇش يوللىرىنى بىلسۇن. بەك ياش, بويىغا يىتەر-يەتمىگەن كىچىك قىزنى ئالما. چۈنكى , مەرد ئادەملەر خوتۇننى ئۆي ئىشلىرىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئالىدۇ, پەقەت جىما ئۈچۈنلا ئالمايدۇ. ئالغان قىز, خوتۇنۇڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ, مەكتەپنىڭ توغرا تەربىيىسىنى ئالغان, ئۆي تۇتۇش تەدبىرلىرىنى ئۆگەنگەن بولسۇن. مۇنداق قىز, خوتۇن قولۇڭغا كىرەر بولسا, ئۇنى ئېلىشتا بىپەرۋالىق قىلما, ھېچ ۋاقىت خوتۇنۇڭغا يامانلىق قىلما .خوتۇنۇڭ ۋە ئائىلە تاۋابىئاتىڭنى خۇش تۇتۇشۇڭ كېرەك. خوتۇنۇڭمۇ سېنى ياخشى كۆرۈپ مۇھەببەت باغلىسۇن, ساڭا ئىززەت ۋە ھۆرمەت قىلسۇن. ساڭا ئۇنىڭدىن ياخشى دوست بولمايدۇ. ئەگەر خوتۇنۇڭغا قاتتىقلىق ۋە ئەخلاقسىزلىق قىلساڭ, ساڭا ئۇنىڭدىن ئارتۇق دۈشمەن بولمايدۇ. يات دۈشمەندىن ساقلىنىش مۇمكىن, ئەمما خوتۇنۇڭ بىلەن ئوتتۇراڭدادۈشمەنلىك بولسا ساقلىنىش مۇشكۈل

www.intil.cn www.kizzik.cn

ئەي ئوغۇل, ئەگەر قىز ئالساڭ غايەت مۇشتاق بولۇپ, ھەر كېچىسى جىما قىلما ,خوتۇنۇڭ >> ئەرلەرنىڭ ئادىتى ھەر كېچىسى جىما قىلىش ئىكەن<< دەپ , بۇنىڭغا ئادەتلىنىپ قالمىسۇن. مۇبادا ساڭا بىر زۆرۈرىيەت كېلىپ قالسا ياكى سەپەرگە كەتسەڭ, سەن قايتىپ كەلگۈچە ھەر كېچىسى جىماغا ئادەتلەنگەن خوتۇن ئۈچۈن يالغۇزلۇق ئېغىر كېلىدۇ. يەنى ئادىتى بويىچە ھەر كېچىسى جىما قىلدۇرۇشنى ئىزدەيدۇ. مۇنداق ۋەقە يۈز بېرىشتىن ئاللا ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن. ھەر ھالدا ئەرلىك غورۇرۇڭنى ساقلىغايسەن. غەيرەتسىز ۋە ھىممەتسىزلەر قاتارىغا كىرىپ قالما. كىمنىڭ غەيرىتى يوق بولىدىكەن, دىنىمۇ يوقتۇر >> .كىمنىڭ غەيرىتى يوقتۇر, دىنى ھەم يوقتۇر << دېيىلگەن ھېكمەتلىك سۆز بار. ھەقىقىي سادىق ھەم مېھرىبان, ياخشى سۈپەتلىك خوتۇنۇڭ بولسا, ئوغۇل-قىز پەرزەنتىڭنى ياخشى تەربىلەپ چىققالايسەن

پەرزەنت تەربىلەش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر پەرزەنتىڭ بولسا، بىرىنچى زۆرۈر ئىشىڭ ياخشى ئىسىم قويۇش . چۈنكى، پەرزەنتىڭ ئاتىسىدىكى ھەقلىرىدىن بىرى، ئۇنىڭغا گۈزەل - ياخشى مەنىلىك ئىسىم قويۇشتۇر . ئىككىنچى، ئىمكانىيەت بولسا ، بالىنى ئەقىللىق ۋە مېھرىبان تەربىيىچى خوتۇنغا تاپشۇرۇش . ئوغۇل بولسا خەتنە قىلدۇرۇش ، ئاندىن بىر مۇئەللىمگە تاپشۇرۇپ ئوقۇتۇش كېرەك . ئۇنىڭدىن تاشقىرى بىر ماھىر ئۇستازغا تاپشۇرۇپ، تەلىم - تەربىيە ئالدۇرغايسەن . جۈملىدىن ئاتقا مىنىش ، نەيزە سانجىش ، قىلىچ چېپىش ، مىلتىق ئېتىش قاتارلىقلارنىمۇ ئۆگىتىش كېرەك . بۇ پەنلەرنى ئۆگەنگەندىن كېيىن ، سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەتكەيسەن

ئەي ئوغۇل ، مەن 10 يېشىمدا ئىدىم (ئاپتور ئۆزىگە قارىتىدۇ) ، مېنى ئاتام ئەبۇ مەنزەر ئىسىملىك بىر كىشىگە تاپشۇرۇپ ، ھەربىي مەشقلەرنى

www.kizzik.cn www.intil.cn

ئۆگەتكەن ئىدى . بىر كۈنى ئۇستازىم كېلىپ ئاتامغا >> : بۇ ئوغۇلغا ھەربىي تەربىيىدىن ھەممە پەننى ئۆگەتتىم . ئەمدى شىكار (ئوۋ) غا چىقىشقا بۇيرۇسىڭىز ، ئۆگەنگەن ھۈنەرلىرىنى سىزگە كۆرسەتسۇن >> ، دېدى.

ئاتام ئاتلىنىپ شىكارغا چىقتى . مەن ئۆگەنگەن ھۈنەرلىرىمنى ئاتامغا كۆرسەتتىم . ئاتام مەزكۇر ئۇستازىمغا مۇكاپات بېرىپ، تون - سەرپاي كىيدۈردى . ئاتام ئۇستازىم ئەبۇ مەنزەرگە >> : ئەي ئەبۇ مەنزەر ، ئوغلۇمغا ھەممە ھۈنەرلەرنى ئۆگىتىپسەن ، ياخشى ئۆگىنىپتۇ ، بۇ ھۈنەرلەرنىڭ ھەممىسىدىن زۆرۈر بىر ھۈنەر قاپتۇ . ئۇ ھۈنەر سۇ ئۈزۈش . بۆلەك ماھارەت-ھۈنەرلەرنى ئوغلۇم قىلمىسا باشقىلار قىلسىمۇ بولىدۇ ، ھەر كىم سۇ ئۈزۈشنى ئۆزى بىلمىسە ، باشقا كىشى ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىپ بەرمەيدۇ. باشقىلار قىلسا ئوغلۇمغا پايدىسى يوق . سوقۇش ۋاقىتلىرىدا ياكى سەپەردە ھەر كىشى سۇ ئۈزۈشنى ئۆزى بىلمىسە ، كىشىلەرنىڭ بىلگىنى ئۇنىڭغا پايدا يەتكۈزمەيدۇ >> دېدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئاتام ئۇستا بىر كېمىچىنى تاپتۇرۇپ كېلىپ ، ماڭا سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەتتى . ئاخىر بەيتۇللاغا بېرىپ ھەج قىلىش ئارزۇسى كۆڭلۈمگە چۈشۈپ ، شام (سۇرىيە (يولى بىلەن ھىجاز (بەيتۇللا) تەرەپكە ماڭدىم . دىجلە دەرياسىنى كېچىپ مۇسىل شەھرىگە بارغاندا ، ئۇستىمىزگە ئەرەبلەر باستۇرۇپ كېلىپ ، بارلىق مال-مۈلۈكلىرىمىزنى تالان - تاراج قىلدى . ئاخىر مۇسىل ئارقىلىق ئۆز مەملىكىتىمىزگە قايتقۇدەك خىراجىتىمىز - پۇلىمىز بولمىغانلىقتىن ، بىر كېمىگە ئولتۇرۇپ دىجلە دەرياسى بىلەن باغداتقا قاراپ يۈزلەندۇق . دەريادا بىز گىرداپ (قايىنام - دولقۇن) قا دۇچ كېلىپ ، كېمە غەرق بولدى. كېمىمىزدە 22 كىشى بار ئىدى ، كېمىدە مەن ۋە بەسرى خەلقىدىن بىر قېرى ئادەم ، مېنىڭ بىر خىزمەتكارىم قالدۇق . چۈنكى ، بۇ ئۈچ كىشى سۇ ئۈزۈشنى بىلگەنلىكىمىز ئۈچۈن ھايات قالدۇق . باشقىلار سۇ ئۈزۈشنى بىلمىگەنلىكتىن غەرق بولۇپ ھالاك بولدى . شۇ بالادىن قۇتۇلۇپ ، ئاتامنىڭ مۇھەببىتى كۆڭلۈمدە تېخىمۇ زىيادە بولدى . ئاتامغا كۆپلەپ دۇئا ، سادىغا - خەيرىيەت قىلدىم . قېرى ئاتام بېشىمغا قانداق كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى بىلگەن ئىكەن دەپ ئويلىدىم . تىرىكچىلىكتە لازىم بولىدىغان بارلىق ئىلىم - ھۈنەرلەرنى پەرزەنتكە ئۆگىتىش لازىم . چۈنكى ، دۇنيادا ئادەم تۈرلۈك قايىنام - دولقۇنلار (ھادىسىلەر) غا ئۇچراشتىن خالىي بولالمايدۇ ، بېشىغا نېمىلەرنىڭ كېلىشىنى بىلەلمەيدۇ . ھايات جەريانى شۇنداق ئىكەن ، ھەر نەرسىنىئۆگەنسەڭ بىر كۈنى ساڭا ئەسقاتىدۇ . ئۆگىنىشكە تېگىشلىك ھۈنەرلەرنى پەرزەنتىڭگە ئۆگىتىشنى قولدىن بەرمىگىن . ئەگەر ئۇستاز ئوغلۇڭغا ئەدەپ بەرسە --- ئۇرسا ، ئوغلۇڭغا ئىچ

www.intil.cn
www.kizzik.cn

ئاغرتىپ كەتمە . ئۇستازىنىڭ تەربىيىسىنى قوللا ، ئۇستازىدىن رەنجىمە . چۈنكى ، باللار بوش قويۇۋېتىلسە ئىلىم - ھۈنەر ئۆگىنەلمەيدۇ . باللارنى ئۇرماق مېۋىلىك كۆچەتكە سۇ بەرگەنگە ئوخشايدۇ . ئەگەر ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋەتسەڭ بىر نەرسە ئۆگىنەلمەيدۇ . كەلگۈسىدە قولغا كېلىدىغان نەتىجە - پايدىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمەيدۇ . بىھۇدە ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلىپ يۈرۈپ ، ئۆمرىنى زايا كەتكۈزىدۇ

سەن پەرزەنتىڭگە غەيرەتلىك - ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈشۈڭ لازىم . ئۇ ھەر قاچان سەندىن قورقسۇن . ئەگەر ئۇ سەندىن پۇل ، ماددىي نەرسە تەلەپ قىلسا ئايىما . پەرزەنتلىرىڭ ئاتام ئۆلسە مال - مۈلكى ماڭا مىراس قالاتتى دەپ ئۆلۈمىڭنى تىلىمىسۇن . پەرزەنتىڭگە بەرگەن پۇل ، كىيىم ۋە باشقا نەرسىلەر ، يېگۈزگەن تاماق ھۈنەر - ئىلىم ئۆگەنسۇن دېگەن نىيەت بىلەن بولۇش كېرەك ، ئەگەر مۇنداق مەقسەتتە بولمىسا ، چاك - تۇزان بولۇپ زايا كەتكەن بولىدۇ . يەنە شۇنى بىلىش كېرەككى ، >> ئوغلۇمنىڭ قابىلىيىتى بار>> دەپ ھۈنەر - ئىلىم ئۆگىنىشتە بوشاڭلىق قىلما . ئەگەر سەن ئۇنىڭغا تەربىيە بەرمىسەڭ ، بىر كۈنلىرى زامان ئۇنىڭغا ئەدەپ - تەربىيە بېرىدۇ . بىراۋغا >> ئاتا - ئانىسى تەربىيە بەرمىسە ، كېچە - كۈندۈز ئەدەپ بېرىدۇ >> دېگەن گەپ بار . ئاتا - ئانىدىن ئايرىلىپ قالغاندا ، كېچىلەردە ، كۈندۈزلەردە ئاچ - يالىڭاچ قالغاندا ئەدەپ ئۆگىنىدۇ . مېنىڭ بوۋام شۇنداق ئېيتقانكى >> : ھەر كىشىگە ئاتا - ئانىسى ئەدەپ - تەربىيە ئۆگەتمىسە ، زامان ئۇنىڭغا تۈرلۈك جەبىر - جاپالار ئارقىلىق تەربىيە بېرىدۇ . >> پەرزەنتلەرنى تەربىلەش --- ئاتا- ئانىلىق مەجبۇرىيەت . باللار ئاجىزدۇر . ئۇلار باللىق ۋاقتىدا تەبىئىي خۇلقىنى ئاشكارە قىلالمايدۇ ، ئۆسۈپ يېتىلگەندە نېمە قىلىشنى بىلمەيدۇ . تولۇق ئادەم بولۇپ يېتىلگەندە ئەخلاقىدىكى ياخشى - يامان تەرەپلىرى ئاشكارلىنىدۇ . سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەدەپ ، ئىلىم - ھۈنەر ئۆگىتىش . ھەتتا بايلار ۋە پادىشاھلار) ھۆكۈمرانلار) نىڭ باللىرىغىمۇ ئىلىم - ھۈنەر لازىم . باي ، ھۆكۈمرانلارمۇ ھۈنەر ، ئىلىم ئۆگىنىپ ، ئۇ ھۈنەر بىلەن كەسىپ قىلسا ئەيىب ئەمەس ، بەلكى بايلىقى ، ئابرۇيى بولسا ، نۇر ئۈستىگە نۇر قوشۇلىدۇ . بىر چاغلار كەلگەندە بايلار ، ھۆكۈمرانلار ھۈنىرى يوقلۇق سەۋەبىدىن يېرىم ئاقچىغا ، بىر پارچە نانغا مۇھتاج بولىدۇ . ئەمما ، ئىلىم - ھۈنەرنىڭ مېۋىسى مەڭگۈلۈكتۇر.

تارىخىي رىۋايەتلەردە بايان قىلىنىشىچە ، ئىران شاھى كۇشناسپ بىر زاماندا ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ مۇساپىر بولۇپ قۇستانتىنىيە (ئىستانبۇل) شەھىرىگە كېلىپ

قاپتۇ . قولىدا دۇنيالىقتىن بىر نەرسىسى يوق ئىكەن . تىلەمچىلىك قىلىشقا نومۇس قىپتۇ . ئۇ ياش ۋاقتىدا ئاتىسىنىڭ سارىيىدا ئىشلىگەن تۆمۈرچىلەرنىڭ ھۈنىرىنى كۆرۈپ كۆزى پىشىپ قالغان (ھەۋەس قىلىپ تۆمۈرچىلەر يېنىدا كۆيەك بېسىش ، بازغان سوقۇشنى ئۆگىنىۋالغان) ئىكەن . ئۇ بۇ ياقا يۇرتتا تۇرمۇشنىڭ غۇربەتچىلىك ئاچچىقىنى تېتىپتۇ. ئىلاجسىزلىقتىن تۆمۈرچىنىڭ يېنىغا كېلىپ ، مەن كۆيەك بېسىشنى ، بازغان سوقۇشنى بىلىمەن ، دەپتۇ . تۆمۈرچى ئۇنى كۆيەك بېسىش خىزمىتىگە ئاپتۇ . كۇشناسىپ بۇ تۆمۈرچىنىڭ يېنىدا ئىشلەپ تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ ، كىشىگە تازا مۇھتاج بوپتۇ، كۇشناسىپ ئۆز مەملىكىتىگە قايتىپ كېلىپ تەختكە ئولتۇرغاندىن كېيىن: <<باي بولسۇن ، كەمبەغەل بولسۇن ، ئەھلى دۆلەت بولسۇن بارلىق ئادەم ئەۋلادىغا ئىلىم - ھۈنەر ئۆگىتىشنى ئەيىب كۆرمىسۇن >> دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ . باي ، كەمبەغەل بولسۇن ، ھەر كىم ئەۋلادىغا ھۈنەر ئۆگىتىشى لازىم . ۋاقتى كەلگەندە يولداشلىرىنىڭ كۆپلۈكى ۋە باتۇرلۇقى كارغا كەلمەي قالىدۇ . ھۈنەر بولسا ، باشقا كۈن چۈشكەندە ئەسقاتىدۇ ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام>> : كىشىنىڭ قولىدا ھۈنىرى بولسا ، كەمبەغەلچىلىك - يوقسۇللۇقتىن ئامان بولىدۇ>> دېگەن ئىدى.

ئەي ئوغۇل ، ئوغلۇڭ ئۆسۈپ كامالەتكە يەتسە ھەرقاچان ئۇنىڭغا دىققەت قىل ، قابىلىيىتى بولۇپ ، قولىدىن ئىش كەلگۈدەك بولسا ۋە ھۈنەر - كەسىپكە بېرىلىپ ، بايلىقنىڭ سەۋەبلىرىنى بىلىشكە مەشغۇل بولسا ، ئۇنى ئۆيلەندۈرۈش كويىدا بول . مۇۋاپىق ، پاك خوتۇندىن بىرنى ئېلىپ بەر . ئۇستىۋۇڭدىكى ئاتىلىق ھەققى ئادا بولسۇن . ئەگەر ئوغلۇڭنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەس بولۇپ ، تۇرمۇش ، دۆلەت ھاسىل قىلىش بىلەن مەشغۇل بولمىسا ، ئۆيلەندۈرمەن دەپ بىر كىشىنىڭ قىزىنى بالاغا قويما ، ئۇلار بىر- بىرى بىلەن خۇش مۇئامىلە قىلىپ ئىناق تۇرمۇش كەچۈرمەي ، باش ئاغرىقى قىلىپ ساڭا خاپىلىقتىن باشقا نەرسە كەلتۈرمەيدۇ . مۇنداق ئوغۇلنى ئۆز ھالىغا قوي ، ئۆزىنى تۆزەتكەندە ئۆيلەنسۇن . زامان ئۇنى كۆزەتسۇن!

قىز بالىنىڭ تەربىيىسى ئالاھىدىدۇر . ئەگەر قىز بالاڭ بولسا ، ئالدى بىلەن ئۇنى ئىپپەتلىك ، ئوقۇمۇشلۇق بىر تەربىيىچىگە تاپشۇر ، ئاندىن بىر مۇئەللىمگە ئوقۇشقا بەر ، زۆرۈري بىلىملەرنى ئۆگەنسۇن . ھالال - ھارامنى پەرق ئەتسۇن ، ھەق - ناھەقنى بىلىۋالسۇن . تولۇق بالاغەتكە يەتسە ، كېچىكتۈرمەي دەرھال تۇرمۇشقا چىقارغىن << . قىز بالا ئەردە ياخشى ، بولمىسا گۆردە ياخشى>> دېگەن بىر تەمسىل بار . لېكىن ، قىز بالاڭ ئۆيۈڭدە ، يېنىڭدا بولغاندا مېھىر -

www.intil.cn
www.kizzik.cn

شەپقەت ۋە مەرھەمەتنى ئايىما . قىز بالا ئاتا - ئانىنىڭ ئالدىدا ئەسىرگە ئوخشايدۇ ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىغا يۆلىنىشتىن باشقا چارىسى يوق . ئەمما ، ئوغۇل بالا ئاتا - ئانىسىدىن شەپقەت كۆرمىسىمۇ بىر ئامال قىلىپ كۈن كەچۈرىدۇ . قولۇڭدىن كېلىشىچە تەييارلىق كۆرۈپ ، قىزىڭنى ياخشى تەربىيىلەنگەن ، ئۇبدان ، مۆمىن بىر كىشىگە نىكاھلاپ بەر ، ئەگەر قىزىڭ باكىرە (توي قىلمىغان) بولسا ، توي قىلمىغان يىگىتكە بېرىشىڭ لازىم . قىز بالىنى تۇل ئەرگە بەرمىگەن ياخشى . چۈنكى ، قىز - ئوغۇل ھەر ئىككىسى قىز - يىگىتلىك ھالىتىدە توي قىلىشسا ، بىر - بىرىگە مۇھەببىتى مۇستەھكەم ، ئىناق بولىدۇ . ئوغۇل - قىزنىڭ ئائىلىلىرى تەڭ دەرىجىدە بولغىنى ياخشى . قىزىڭغا ياخشى لايىق تېپىلغاندا تويلۇق ئۈچۈن كۆپ مال تەلەپ قىلما . قىزنى مالغا ساتقانلاردىن بولما ! قىزىڭنى ئەرنىڭ ئادەمگەرچىلىكى ، مۇرۇۋۋىتى ، شەپقىتىگە تاپشۇر.

دوستلۇق ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئەقىل ئىگىلىرى ئۆزىگە دوست تېپىشقا تىرىشىدۇ ، ھەر خىل ئادەملەر بىلەن دوست بولۇشتىن قاچمايدۇ . دوستسىزلىقتىن قېرىنداشسىزلىق ياخشىراق . بىر پەيلاسوپتىن >> : دوست ئارتۇقمۇ ، قېرىنداش ئارتۇقمۇ ؟<< دەپ سورالغاندا ، پەيلاسوپ >> : ئەگەر قېرىنداش ۋاپادار ، شەپقەتلىك ، مېھرىبان بولسا قېرىنداش ئارتۇق . ئەگەر قېرىنداش كۆيۈملۈك ۋاپادار بولمىسا يات ۋاپادار بولسا --- دوست ئارتۇق << دەپ جاۋاب بەرگەن . دوستلارغا سوۋغات ، تۆھپە ئەۋەتىش ۋە ئادەمگەرچىلىك بىلەن دوستلۇقنى مۇستەھكەملەش لازىم . دوستلۇق رىشتىسىنى يېڭىلاشقا تىرىشىش لازىم . دوستلىرىغا رىئايە قىلمىغان كىشى دوستسىز قالىدۇ . كىشىنىڭ دوستلىرى كۆپ بولسا ئەيىبلىرى يېپىلىدۇ ، ياخشىلىقلىرى ئاشكارە بولىدۇ . يېڭى دوست تۇتساڭ ، كونا دوستلىرىڭدىن يۈز ئۆرۈمە . ياخشى دوست --- ئۇلۇغ خەزىنە . ھەمىشە دوستۇڭ كۆپ بولۇشىنىڭ كويىدا بولۇشۇڭ كېرەك . ئەمما ، سەن بىلەن شەكىلدە دوستتەك يۈرۈپ يېرىم دوستلۇق قىلسا ، مۇنداق دوستلارغا ئىچكى سىرىڭنى ئېيتما . لېكىن ، ئۇلارغا مېھرىبان بولغايسەن . سەندىن ياخشىلىق كۆرسە يېرىم دوستلۇقتىن پۈتۈن دوستلۇققا ئۆزگىرىدۇ . دوستلىرىڭ بىلەن سوغۇقچىلىق پەيدا بولۇشتىن ساقلىنىشىڭ زۆرۈر . مۇبادا دوستلىرىڭ بىلەن ئارىدا يىراقلىشىش - ئاغرىنىش يۈز بەرسە ، تېز ئۆزرە ئېيتىپ ، ئەپۇ سورىغىن . ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن ، دوستۇڭنىڭ مىجەزىگە قاراپ ھەركەت قىل . دوستلىرىڭنىڭ

دوستلىرىغا قولۇڭدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىل . چۈنكى ، دوستلىرىڭنىڭ دوستلىرىمۇ ساڭا دوستتۇر. ئەمما ، دۈشمىنىڭگە دوست بولغان دوستتىن ساقلىنىشىڭ كېرەك ، ئۇنىڭغا سىرىڭنى بىلدۈرمە . ئۇنىڭ دۈشمىنىڭ بىلەن بولغان دوستلۇقى ساڭا بولغان دوستلۇقىدىن ئارتۇقراق بولۇشى ۋە ساڭا خائىنلىق قىلىشىئېهتىمالىغا يېقىن . لېكىن ، ئەقىللىق دوست بولۇپ ، دۈشمىنىڭ بىلەن سېنىڭ ئاراڭنىياخشىلاشقا ئىجتىھات قىلسا ، زىيىنى يوق ، بەلكى پايدىسى بار . يەنە بىلىشىڭ لازىمكى ، دوستۇڭغا دۈشمەن بولغان دوستۇڭدىن ئالاھىدە ئېھتىيات قىل . بۇ ئېيتقانلىرىم دۇنيا ۋە جەمئىيەت ئىشلىرىغا قارىتىلغان . ئەگەر بىر دوستۇڭ كىچىككىنە ۋە ئازلا بىر نەرسە ئۈچۈن سەندىن باشقىلارغا شىكايەت قىلسا ، مۇنداق دوستۇڭدىن خاتىرجەم بولما ۋە دوستلۇق ئۈمىدىنى قىلما . مۇناپىق دوستتىن ھەزەر قىل ، مۇناپىق دوست شۇكى ، تاشقى كۆرۈنۈشتە دوست بولۇپ ، ئىچكى جەھەتتە (قەلبىدە) دۈشمەنلەر بىلەن مۇئامىلە - پېقىنچىلىق قىلىدۇ . بۇنداق كىشىلەردىن قاتتىق ئېھتىيات قىلىشىڭ لازىم . ئەقىلسىز دوستتىنمۇ غاپىل بولما ، دانالار ئېيتقانكى>> : ئەقىلسىز دوستتىن ئەقىللىق دۈشمەن ياخشى . << چۈنكى ، ئەقىلسىز دوستتىن زىيان يېتىش ئېھتىمالى بار . ئەقىللىق دۈشمەندىن پايدا يېتىش ئېھتىمالى بار . دۇنيادا ھېچ كىشىنى ئەيىبسىز دەپ قىياس قىلما ۋە بىلمىسىز ، ھۈنەرسىز كىشىلەرنى دوست تۇتما چۈنكى ، ھۈنەرسىز ئادەمدىن ياخشىلىق كەلمەيدۇ ، شاراب مەجلىسىدە ئۆزۈڭ بىلەن شاراب ئىچكەنلەرنىڭ ھەممىسىنى قارا - قويۇق دوست دەپ ھېسابلىما ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھاراق - شاراب دوستلىرىدۇر . يالغۇزلۇقنى يامان ئادەم بىلەن ھەمسۆھبەت بولغاندىن ئەلابىلىگەن . >>يامان ئادەملەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇشتىن يالغۇزلۇق ياخشى<< دۇر . ياخشى دوستنىڭ ئالامىتى شۇكى ، دوستىدىن بىر نەرسىنى ئايىمايدۇ . دوستىنىڭ قولى قىسقا بولۇپ ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۆرمىسىمۇ يۈز ئۆرۈمەيدۇ . دوستى ۋاپات بولغاندا ، دوستىنىڭ ئەۋلادىغا ، تۇغقانلىرىغا ياخشىلىق قىلىدۇ . قەبرىسىگە بېرىپ ئاللادىن مەغپىرەت ۋە رەھمەت تىلەپ ، دوستىنىڭ روھىغا دۇئا قىلىدۇ

دوستلىرىڭنىڭ كۆپلۈكىگە قاراپ ئۇنىڭدىن بېھرۇۋا بولما . 1000 دوستۇڭ بولسىمۇ ، ئۆزۈڭنى - ئۆزۈڭ سۆيگەندىن ئارتۇق سۆيمەيدۇ . راھەت -پاراغەت ۋە مېھنەت ، يوقسۇللۇق ۋاقىتلىرىدا دوستلۇقنى بۇزمىغان دوست ھەقىقىي دوستتۇر . مۇنداق دوست بەك ئاز تېپىلىدۇ . سېنىڭ بېشىڭغا قاتتىق كۈنلەر كېلىپ بالا ۋە مېھنەتكە دۇچار بولغاندا ، سەندىن قېچىپ دۈشمىنىڭگە دوست بولغان ئادەم سېنىڭ دوستۇڭ ئەمەس . دوستلىرىڭدىن كۆڭلۈڭ ئاغرىنغان ۋاقىتلاردىمۇ ، بۇرۇنقى

خۇشاللىق چاغلاردىكىدەك مۇئامىلە قىل . دوستۇڭغا ھەرگىز سىرىڭنى بىلدۈرمە . چۈنكى ، ئاراڭلاردا ئىناقسىزلىق پەيدا بولسا ، ساڭا زىيانكەشلىك قىلىدۇ . بۇ چاغدا پۇشايمان پايدا قىلمايدۇ . يوقسۇل بولساڭ بايلار بىلەن دوست بولما . كەمبەغەل بىلەن ھېچ كىشى دوست بولمايدۇ ، خۇسۇسەن بايلار كەمبەغەل بىلەن دوست بولمايدۇ . ھەر قاچان ئۆز دەرىجە ، ئۆز مەرتىۋەڭدىكى ئادەملەر بىلەن دوستلۇقتا ئۆتكىن . ئەمما ، سەن باي بولساڭ ، كەمبەغەل ، يوقسۇللار بىلەن دوست بولۇشۇڭ سائادەتتۇر . ئەگەر كىشىلەر بىلەن دوست بولساڭ ، دوستلۇقتا رىئايە قىل. خەلقمۇ سەن بىلەن بولغان دوستلۇق ھەققىنى ئادا قىلىدۇ . دوستلىرىڭغا نىسبەتەن كۆڭلۈڭنى راست تۇت ، ئاق كۆڭۈل بول ، ھەممە ئىشلىرىڭنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولىدۇ . ئەگەر دوستۇڭ ھەققىدە سەندىن گۇناھ ئۆتمەي ، ئۇ سەندىن كۆڭۈل ئۈزسە ، ئۇنىڭغا ئۆزرە ئېيتىشقا ئالدىرما . سەندىن سەۋەبسىز كۆڭۈل ئۈزگەن كىشى دوستلۇققا يارىمايدۇ. سەندىن پايدا ئۈمىد قىلىپ دوست بولغان ئادەم بىلەن دوستلۇق قىلما . گىنە - ئاداۋەت تۇتىدىغان ئادەم بىلەن دوستلۇق مۇناسىۋەتتە بولما . چۈنكى ، بىر ئادەمنىڭ كۆڭلى گىنە - ئاداۋەت بىلەن تولسا ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە دوستلۇق مۇھەببىتى ئورۇن ئالمايدۇ . مۇھەببەت ، زوق ، دوستلۇق بىر نۇردۇر . گىنە - ئاداۋەت بىر قاراڭغۇ زۇلمەتتۇر . بۇ ئىككىسى بىر يەردە ئورۇن تۇتمايدۇ. يەنە ھەسەتخور ، كۆڭلى تار ، بىراۋنىڭ ياخشى كۈنگە چىدىمايدىغان ئادەم بىلەن دوست بولما ، چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلىدىن ھەسەت زەھرى چىقمايدۇ . ھەر قاچان ساڭا ئازار بېرىش ، زىيان يەتكۈزۈش مەقسىتىدە بولىدۇ . سېنىڭ دوستلۇق قىلغىنىڭ ئۇنىڭ زەھەرلىك كۆڭلىگە تەسىر قىلمايدۇ .

ئەي كۆڭۈل قاچقىن باياۋانلاردا ۋەھشىلەر كەبى ،
بولمىغىن ئۆلپەت يامانلەر بىرلە ياخشىلار كەبى.
تۇتقۇچە ئۆلپەتلەر يامانلار بىرلە ، يالغۇزلۇقتا بول ،
لەئىل* كانى ئىچرە قىينالغان بەدەخشانلىق كەبى.
دۈشمەندىن ئېھتىيات قىلىش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئېھتىيات قىلغىنكى ، ھېچكىمگە دۈشمەن بولما . ئەگەر بىراۋ ساڭا دۈشمەن بولسا قورقما . ئەمما دۈشمەنىنىڭ يوشۇرۇن ھىيلە - مىكىرلىرىگە بىپەرۋالىق قىلما . چۈنكى ، دۈشمەن 100 تۈرلۈك ھىيلە بىلەن ساڭا دۈشمەنلىك قىلىش غەرىزىدە بولىدۇ . دۈشمەنىنىڭ ھىيلە - مىكرىدىن ئەمىن بولما .

دۈشمەننىڭ ئەھۋالىنى ، ھىيلىسىنى تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىپتۇر . تاكى دۈشمەننىڭ ھىيلە -مىكىرلىرىنىڭ ئاپىتىگە گىرىپتار بولمىغايسەن . ۋاقتى كەلمىگۈچە دۈشمەنگە ئۆزۈڭنىڭ دۈشمەنلىكىڭنى بىلدۈرمە . دۈشمەن كۆزىگە ئۆزۈڭنى قانچە چوڭ كۆرسىتىشكە بولسا ، شۇنچە چوڭ - ئۇلۇغ كۆرسەت ، ھەر قانچە ئاجىز بولساڭمۇ ، ئۆزۈڭنى ئاجىز كۆرسەتمە ، دۈشمەننىڭ ئوچۇقچىراي كۆرسىتىپ تاتلىق سۆزلىگىنىگە ئالدىنىپ كۆڭۈل بەرمە . دۈشمەن ساڭا بال ۋە شېكەر بەرسە ، ئۇنى زەھەر دەپ بىل . ئەمما ، دۈشمىنىڭ ھەر قانچە ئاجىز -كىچىك بولسىمۇ ، ئۇنى تۆۋەن ، خار چاغلىما . ئاجىز- زەئىپ دۈشمەن بىلەن كۈچلۈك ، زور دۈشمەننى باراۋەر - تەڭ ھېسابلاپ ، ئۇنىڭ قولىدىن نېمە كېلەتتى ، دېمە . دۈشمەندىن ئېھتىيات قىل ، دۈشمەننىڭ چىرايلىق سۆزى بىلەن ئالدىنىپ ، ئۇنىڭ ھىيلە - مىكىر تانابىغا باغلىنىپ ، قۇدۇققا چۈشمىگەيسەن . دۈشمەننىڭ مەسلىھەت سۆزلىرىنى ئاڭلاپقوي ، ئەمما قوبۇل قىلما.

نەزمە :

دۈشمىنىڭدىن يەتسە بۇلبۇلدەك ناۋا ،
ئاڭلىغىن ئۇنى زەھەرناك ئوق - يارا.

بۇ ھالغا مۇۋاپىق مۇنداق بىر ھېكايەت بار : خۇراساندا مۇھەللەپ ئىسىملىك ناھايىتى باي ، ھىيلىگەر بىر كىشى بار ئىدى . بىر كۈنى بىر نەچچە خىزمەتكارلىرى بىلەن كېتىۋاتقاندا بىر پارچە قوغۇن شاپىقىغا تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ . مۇھەللەپ ئورنىدىن قوپۇپ قوغۇن شاپىقىنى پىچاق بىلەن پارچە - پارچە قىلىپ كېسىپ تاشلاپتۇ . خىزمەتكارلىرى >> : مۇنچە ئۇلۇغلۇقۇڭ بىلەن بىر پارچە شاپاقنى پارچە - پارچە قىلىپ كەسكىنىڭ قانداق ئىش ؟ >> دەپتۇ . مۇھەللەپ ئۇلارغا >> : بۇ قوغۇن شاپىقى مېنىڭ ئايىغىمنى تېيىلدۇرغان دۈشمەندۇر . قانداق ھالەتتە بولمىسۇن دۈشمەننى يوقىتىش كېرەك >> ، دەپتۇ .

ئەي ئوغۇل ، دۈشمەننى ئاجىز ، خار ، كىچىك سانىماسلىق كېرەك . ھەر كىم دۈشمەننى خار ، ئاجىز ھېسابلىسا ، تېزلىكتە دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قالىدۇ .

ئاللا پانا بەرسۇنكى ، دۈشمىنىڭ بولمىسۇن . ئەگەر دۈشمىنىڭ بولسا ، دۈشمىنىڭنىڭ ئۈستىدىن غالىب كېلىپ يەڭگەن ھالەتتىمۇ ، خەلق ئارىسىدا دۈشمەننى ئاجىز ، قولىدىن نېمە كېلەتتى ، دەپ مەسخىرە قىلىپ سۆزلىمە . مۇنداق سۆزلەر ساڭا

ئىپتىخارلىق ئەمەس ، بۇ سۆزلەر بىلەن ماختانما . زامانىنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن سەن كۆزگە ئىلمىغان ئاجىز دۈشمەن ۋاقتى كەلگەندە سەندىن غالىب كەلسە ، ساڭا بەك زور نومۇس بولىدۇ . چۈنكى ، بىر ئاجىز ، خار كىشىدىن يېڭىلىش غايەت خورلۇقتۇر . بىر پادىشاھ كىچىككىنە بىر ئاجىز دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىپ شەھەرلىرىنى ئىشغال قىلسا ، ئەگەر ئۇ دۈشمەن پادىشاھنىڭ بۈيۈكلىكىگە نىسبەتەن چاغلىق نەرسە بولسىمۇ ، لېكىن مۇنشى (ئەدىب - كاتىپ) لار پادىشاھنىڭ غەلبە قازانغانلىقىنى ، دۈشمەننىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىنى ۋە شان - شەۋكىتىنى مۇبالىغە قىلىپ ، ئاتلىق ، پىيادە ئەسكەرلىرىنىڭ ھەر بىرىنى بىردىن ئارسلانغا ئوخشىتىپ مەدھىيىلەيدۇ . ئۇلارنىڭ مۇنداق قىلىشى پادىشاھىمىز ئاشۇنداق كۈچلۈك ئەسكىرى بار دۈشمەندىن غەلبە قىلدى ، نۇسرەتكە ئىگە بولدى . بۇ پادىشاھنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىگە ۋە ئۆزىنىڭ جاسارەت - شىجائىتىگە دەلىل دېمەكچىدۇر . ئەگەر ئۇلار مەغلۇپ بولغان دۈشمەننىڭ ئەسكىرىنى ئاجىز دېسە ، غالىبىيەت قازانغۇچى پادىشاھنىڭ ئۆزىگە ۋە قوشۇنىغا ئىپتىخارلىق بولمايدۇ. ئاقىلغۇچىلار ناھايىتى>> : ئاجىز بىر ئەسكىري قوشۇن بىلەن ئۇرۇشۇپتۇ << دەپلا قويىدۇ .

ھېكايەت : رەي دېگەن مەملىكەتتە بىر ئايال پادىشاھ بار ئىكەن . ئۇ ، پەخرىد دۆلەتنىڭ رەپىقىسى بولۇپ ، ئېرى ۋاپات بولغاندىن كېيىن پادىشاھلىق ئۇنىڭ كىچىك ئوغلىغا مىراس قاپتۇ . ئۇنى مەجرىد دۆلەت دەپ ئاتايدىكەن . مەجرىد دۆلەت چوڭ بولغۇچە پادىشاھلىقنى ئۇنىڭ ئانىسى تۇتۇپ تۇرۇپتۇ . مەجرىد دۆلەت ئۆسۈپ چوڭ بولغاندىن كېيىن پادىشاھلىققا لاياقىتى بولماپتۇ . كېچە -كۈندۈز كېنىزەكلەر بىلەن ئەيش - ئىشرەت قىلىشقا بېرىلىپ كېتىپتۇ . ئانىسى سەيىيدە رەي مەملىكىتىدە ، ئىسپىھاندا ۋە پۈتۈن كوھىستاندا 30 يىلغا يېقىن پادىشاھلىق قىپتۇ . ئەتراپتىكى پادىشاھلار بىلەن مادارا قىلىپ كېلىشىپ ، مەملىكەتنى ئىدارە قىپتۇ . بىر چاغدا سۇلتانى مەھمۇد * پادىشاھ سەيىيدىگە ئەلچى ئەۋەتىپ ئۆزىگە ئىتائەت قىلىشنى ، باج - خىراجەت تۆلەشنى تەلەپ قىپتۇ>> . ئۇ دۆلەتتە خۇتبە مېنىڭ نامىمغا ئوقۇلسۇن ، پۇل مېنىڭ نامىمدا چىقىرىلسۇن ، ئەگەر ئىتائەت قىلىشنى قوبۇل كۆرمىسەڭ قوشۇن تارتىپ بېرىپ مەملىكىتىڭنى بويسۇندۇرۇپ ، ئۆزۈڭنى يوقىتىمەن << دەپ خىتاب قىپتۇ . سۇلتانى مەھمۇدنىڭ ئەلچىسى بۇ خىتابنى يەتكۈزگەندىن كېيىن ،مەزكۇر سەيىيدە سۇلتانى مەھمۇدقا مۇنداق جاۋاب قايتۇرۇپتۇ >> : ئەگەر مېنىڭ ئېرىم پەخرىد دۆلەت ھايات بولسا ئىدى ، سەندىن بۇ ھەرىكەتنى ئۈمىد قىلاتتىم ، يەنى سۇلتانى مەھمۇد مەملىكىتىمىزنى ئالىدۇ ، دەپ پىكىر

قىلاتتىم ، قورقاتتىم . ھازىر ئېرىم پەخرىد   دۆلەت بولسا ۋاپات بولغان ، مەملىكەتنى مەن باشقۇرۋاتىمەن . پادىشاھلىق ماڭا ئوخشاش   بىر ئايالنىڭ قولىدا قالدى . ئىلگىرىكى سەندىن قورقىدىغان پىكىرلىرىم ئۆزگەردى. ھازىر مېنىڭ پىكرىم شۇكى ، سۇلتانى مەھمۇد زور --- بۈيۈك پادىشاھدۇر . ماڭا ئوخشاش بىر ئاجىز ئايال بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا كەلمەس دەپ خاتىرجەم تۇرماقتىمەن . ئەگەر مەن   ئويلىغاندەك بولماي ، نومۇس قىلماي ، ئۇرۇش ئۈچۈن مېنىڭ مەملىكىتىمگە قوشۇن تارتىپ كەلسەڭ ، ئاللانىڭ ياردىمىگە تايىنىپ ساڭا تاقابىل تۇرۇپ جەڭ قىلىشىم مۇقەررەر. ھەرگىز قورقمايمەن ، چېكىنمەيمەن . چۈنكى ، ئۇرۇش ئىككى ھالەتتىن خالىي بولمايدۇ. شەكسىز ھالدا ئىككى قوشۇننىڭ بىرى مەغلۇپ بولسا ، بىرى غالىب بولىدۇ . ئەگەر سېنىڭ ئەسكىرىڭ مەغلۇپ بولۇپ يېڭىلسە ، پۈتۈن جاھان سۇلتانى مەھمۇد بىر ئايال بىلەن ئۇرۇشۇپ كۈچى يەتمەي مەغلۇپ بوپتۇ ، دەپ ناماڭ چىقىدۇ ، بەتنام ساڭا قالىدۇ . جايلاردا غەلىبە خەۋەرلىرى ، قەسىدىنامىلەر يېزىلىدۇ ، ھەممە يەردە مېنىڭ نامىم ئاتىلىدۇ . ئەگەر زەپەر سېنىڭ تەرىپىڭدە بولسا ، مەن ئايالنىڭ قوشۇنى يېڭىلسە يەنىلا جاھان سۇلتانى مەھمۇد بىر ئايالنى مەغلۇپ قىلىپ قوشۇننى يېڭىپتۇ ، دەيدۇ. جاھان خەلقى ئارىسىدا ساڭا بۇ نامدىن ئىپتىخارلىق ھاسىل بولمايدۇ<<

سۇلتانى مەھمۇد ئايال پادىشاھتىن بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ ئىلگىرىكى نىيىتىدىن يېنىپ ، سۆلھى يولىنى تۇتۇپ تىنچلىق بىلەن ئۆتۈپتۇ.

ئەي ئوغۇل ، كۆردۈڭمۇ ؟ دۈشمەن بىلەن قانداق مادارا قىلىش كېرەك ؟ دۈشمىنىڭ بولماستىن ئىلگىرى ئۆزەڭدىن مۇداپىئە كۆرۈش جەھەتلىرىنى ئويلاپ كۆرۈشۈڭ لازىم . چۈنكى ، زامان ھۆكۈمدارلىرى تورلۇك ئۆزگىرىش پەيدا قىلىپ، تەمە سى ئېشىپ ، باشقا خەلقلەرنىڭ ئەل -يۇرت ، مال - مۈلكىگە خىيانەتكارلىق ، تاجاۋۇزچىلىق قولىنى سوزىدۇ. دۈشمەننى ۋە ئۆزۈڭنىڭ مۇداخىلىسىنى يوقىتىشقا ئىجتىھات قىلىشىڭ كېرەك (سەندىن   ئىلگىرى ئۆلار سېنى ھالاك قىلمىسۇن) . ھېچقاچان دۈشمەندىن ، بولۇپمۇ ئۆز يېنىڭدىكى   دۈشمەندىن خاتىرجەم بولما . بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى ،يات ئەجنەبىي دۈشمەن سېنىڭ ئىچكى   ئەھۋالىڭدىن ۋاقىپ بولالمايدۇ . ئەمما ، يېنىڭدىكى دۈشمەن ھەممە ھالىڭنى بىلىپ   تۇرىدۇ . بەلكى سەن ئۆزۈڭ دۈشمەنلىكىنى بىلمەي قېلىشىڭ مۇمكىن ، ھەرقاچان يۇرت   ئىچىدىكى دۈشمەن سەندىن قورقۇپ يۈرسە ، ئۆزۈڭ كۆڭلى ساڭا مۇۋاپىق بولمايدۇ . تورلۇكپىكىرلەرنى قىلىشتىن خالىي بولمايدۇ . بىر دۈشمەن بىلەن جان - دىلدىن دوست بولما تىلىڭدىلا

www.intil.cn www.kizzik.cn

دوستلۇق كۆرسەت . ئېھتمال ئۇنىڭ ياسالما دوستلۇقى بارا -بارا ھەقىقىي دوستلۇققا ئۆزگىرىپ قالار . بەزى يالغان دوستلارنىڭ ھەقىقىي دوستقا ئايلانغانلىرىمۇبار . بەزىدە ئىككى ھەقىقىي دوستنىڭ ئارىسنى بۇزۇلۇپ ، دۈشمەنلىشىپ كەتكەنلىرىمۇ بار .

دۈشمەنگە ياخشىلىق قىلىش مۇۋاپىق ئەمەس . ھەر قاچان دۈشمەننى يوقىتىشقا قادىر بولمىغاندا (ئاجىز كەلگەندە) ، دۈشمەنگە ياخشىلىق ۋە مادارا قىلىش كېرەك . شۇنىڭغا تىرىشقىنكى ، دۈشمەن سەندىن خاتىرجەم بولسۇن . دوستلىرىڭ كۆپ ، دۈشمەنلىرىڭ ئاز بولسۇن . قولۇڭدىن كەلسە مىڭ دوستۇڭ بولسۇن ، بىرمۇ دۈشمىنىڭ بولمىسۇن . بىراق ، مىڭ دوستۇڭ بولسىمۇ ۋاقتى كەلگەندە بىر دۈشمەندىن ساقلىيالمايدىغانلىقىنى ئۇنۇتما ، بىر دۈشمەن مىڭ دوستۇڭنى ئالداپ كېتىدۇ . ئۆزۈڭدىن كۈچلۈك - زور ئادەم بىلەن دۈشمەنلەشمە . ئۆزۈڭدىن ئاجىز دۈشمەننى يوقاتمىغىچە راھەتتە بولما . ئەگەر بىر دۈشمىنىڭ باش ئېگىپ سەندىن ئامانلىق ئىزدىسە ، ئۇ ساڭا ھەر قاچان جاپا قىلغان بولسىمۇ ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن . دۈشمەنىنىڭ سەندىن ئامانلىق ئىزدىگىنىنى غەنىيمەت بىلگىن ، چۈنكى ئامانلىق تىلىگەن كىشى مەغلۇپ بولغان تەك . دۈشمىنىڭنى ئاجىز ھالەتتە كۆرۈپ ، خاتىرجەملىنىپ بىپەرۋا بولما . چۈنكى ئۇ ، پۇرسەت تاپسىلا ساڭا قەست قىلىدۇ . دۈشمەننى ھالاك قىلساڭ خۇشال بولۇشۇڭ مۇمكىن . ئەمما ، ئۆز ئەجىلىڭلەن ئۆلسە خۇشال بولما . چۈنكى ، سەنمۇ ئۆلىسەن . ھۆكۈمالار ئېيتقانكى ، >> كىشى دۈشمەندىن كېيىن بىر نەپەس ئارتۇق ياشسا غەنىيمەت بىلىش كېرەك<< ، لېكىن ھەقىقەت شۇكى ، ھەممىمىز ئاقىۋەت دۇنيادىن كېتىمىز . كىشىنىڭ ئۆلگىنىدىن شادلانماسلىق كېرەك .

ئەي ئوغۇل ، ھەممىمىز سەپەر ئۈستىدە تۇرۇۋېتىمىز . سەپەر ئۈستىدىكى كىشىگە ياخشى ئەمەلدىن بۆلەك ئوزۇق يوق . ئاللاتائالا ئۆز كالامىدا >> : يول ئۈچۈن ئوزۇق تەييارلاڭلار ، ئوزۇقنىڭ ياخشىسى ئاللادىن قورقۇپ ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشتۇر . ئەي ئەقىل ئىگىلىرى ، يامان ئىش - ھەركەتلەرنى قىلىشتىن ئۆزۈڭلارنى ساقلاڭلار << دەيدۇ .

نەزمە :

يەتكەندە ئەجەل شۇرغىنى جىسمىڭ كۆچتىن قالۇر ،
خالىغىن يا خالىما ، يەر قوينىغا ئالۇر .

مەشھۇر ئىسكەندەر زۇلقەرنەين شەرق ۋە غەرب مەملىكەتلىرىنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن ، ئۆز مەملىكىتىگە قايتماقچى بولۇپ ، دامغان دېگەن شەھەرگە كەلگەندە ئۆلۈم كېسىلى يېتىپ كەپتۇ . ئىسكەندەر ۋەسىيەت قىپتۇ << : مېنى ئۆلگىنىمدىن كېيىن تاۋۇتقا سېلىپ ، تاۋۇتنىڭ بىر تەرىپىدىن قولۇمنى بوش چىقىرىپ قويۇڭلار ، تاكى جاھان خەلقى كۆرسۇنكى ، پۈتۈن دۇنيانى ئىشغال قىلدىم . مانا ئەمدى كۆرۈڭلاركى ، دۇنيادىن قۇرۇق قولۇم بىلەن كەتتىم >>

ئىسكەندەر يەنە ئېيتىپتۇ<< : ئانامغا ۋەسىيىتىمنى يەتكۈزۈڭلار. ئەگەر روھىمنىڭ خۇشنۇدلىقىنى كۆزلىسە ، مەن ئۈچۈن ھېچ قايغۇرمىسۇن ، ھەسرەت چەكمىسۇن . مۇبادا يىغلاپ - ھەسرەتلىنىپ قايغۇرىدىغان بولسا ، خەلقنى يىغىپ ئىككى تۇرلۇك ئادەم تاپسۇن . ئۇنىڭ بىرى ، ھېچقانداق سۆيۈملۈك كىشىسى ۋاپات بولمىغان بولسۇن ؛ ئىككىنچى بىرى ، ئۆلمەيدىغان ئادەم بولسۇن . ئەگەر مۇنداق كىشى تېپىلسا ، ئانام خالىغىنىچە قايغۇرۇپ ھەسرەت چەكسۇن . مۇنداق ئادەملەر دۇنيادا بولمىسا كېرەك . دۇنيانىڭ ۋە دۇنيادىكى ھاياتنىڭ ئەھۋالى شۇنداق ئىكەن ، ئانام قايغۇرۇپ يىغلىمىسۇن . >>

ئەي ئوغۇل ، ئىنسان ئۈچۈن ئۆلۈم بارلىقىنى ئۇنۇتما . ساڭا ھەسەت قىلغۇچىلارنىڭ ئەھۋالىدىن غاپىل بولما . ھەسەتچىلىرىڭ ۋە دۈشمەنلىرىڭنى تۇرلۇك ھىيلە - مىكىرلەر بىلەن قايغۇغا سالغىن ، تاكى ئۇلار ئۆز ئەھۋالى بىلەن مەشغۇل بولسۇن . ساڭا يامانلىق قىلىشقا ئامالسىز قالسۇن . ساڭا ياخشىلىق قىلغانلارغا سەنمۇ ياخشىلىق قىل . تۆزەلمەس يامانلارغا ياخشىلىق قىلىش ياخشىلىقنى زايا قىلغانلىق بولىدۇ .

دوستۇڭ بىلەن يۇمشاق سۆزلەش . تاتلىق سۆز سېھىردۇر . ياخشى سۆز ئادەمنى باش ئەگدۈرىدۇ . ياخشى - يامان ھەرقانداق سۆز سۆزلىسەڭ ، ئاۋۋال ئويلاپ سۆزلە . ئۆزۈڭ ئاڭلاشنى خالىمىغان سۆزنى كىشىگە سۆزلىمە ، يەنى ئاچچىق سۆزلىمە . بولمايدىغان ، بولمىغان ئىش بىلەن كىشىنى قورقۇتما . سېنى ئۇنداق قىلمەن ، بۇنداق قىلمەن دېمە . قىلماستىن ئىلگىرى بىر ئىشنى قىلمەن دەپ ماختانما >> . خۇدا خالىسا قىلمەن >> دېگىن . ئالدى بىلەن ئىشلىگىن ، ئۇنىڭدىن كېيىن سۆزلە. بىراۋغا تىل ئۇزاتما ، قاچان بولمىسۇن ئۇ ئادەممۇ ساڭا تىل ئۇزىتىدۇ . مۇناپىق) ئىككى يۈزلۈك) بولمىغىن ، ئىككى يۈزلۈك ئادەمگە يېقىن كەلمە . يەتتە باشلىق ئەجدىھادىن قورقما ، ئەمما سۆز توشۇغۇچى مۇناپىقتىن قورق . چۈنكى ، ئىككى يۈزلۈك مۇناپىقنىڭ بىر نەپەستە تۇغدۇرغان پىتنىسى بىر يىلدا تۈگىتىشكە ، تىنجىتىشقا بولمايدۇ . ھەرقانداق ھەيۋەتلىك ئادەم بولساڭ ، ئۆزۈڭدىن

www.intil.cn www.kizzik.cn

ئۇلۇغ ئادەملەر بىلەن بەسلەشمە - مۇنازىرلەشمە ۋە دەۋالاشما . سېنىڭ ھۆرمەت ، ھەيۋىتىڭگە زىيان يەتمىسۇن. ئېھتىمالكى ، مۇنازىرىدە مەغلۇپ بولغايسەن . مەغلۇپ بولساڭ خەلق ئارىسىدا ئەتىۋارىڭ قالمايدۇ . ئەگەر بىر كىشى سەندىن بىر ئەيىب تاپسا ، تىرىشىپ بۇ ئەيىبنى ئۆزۈڭدىن يىراق قىل . ئۆزۈڭنى يۇقىرى چىقىرىپ ، تەكەللۇپلۇق ئورۇنغا ئولتۇرما. ئەگەر باشقىلار كېلىپ تۆۋەن چۈشسەڭ ياراشمايدۇ . بىر كىشىنى كۆپ مەدھىيىلىمە ، كېيىن ئۇنىڭ ھەققىدە سۆزلەش قىيىن بولمىسۇن . بىر كىشىنى كۆپ ھاقارەتلىمە ، يەنەبىر چاغدا مەدھىيىلەشكە ئورۇن قالمايدۇ . ھەر ئىشنى نورمال ئىشلەش كېرەك . دوستۇڭ ، دۈشمىنىڭگە نورمال مۇئامىلە قىلىشىڭ لازىم . ئاجىز كىشىلەرنىڭ ئېغىرچىلىقىنى كۆتۈرگىن . تەكەببۇر ، گەدەنگەچلەرگە گەدەنگەچلىك قىل . بارلىق ئىشىڭدا ئادەمگەرچىلىك يولىنى ساقلا . غەزىپىڭ كەلگەندە سەۋر قىل . دوستۇڭغا ، دۈشمىنىڭگە يۇمشاق سۆزلىگىن . ئۇلۇغ ئالىملار ئېيتقانكى ، 10 خىسلەتنى ئۆزلەشتۈرۈش لازىم (1) : ئۆزۈڭدىن چوڭ - بۈيۈك ئادەملەر بىلەن ئوينىشىما ؛ (2) خىزمەتكارلارغا زۇلۇم قىلما ؛ (3) ھەسەتخور ، كۆزى كىچىك ، كۆڭلى تار ، چىدىماس ئادەم بىلەن سۆھبەتداشىولما ؛ (4) بېخىل بىلەن سۆھبەتداش بولما ؛ (5) نادان - جاھىللار بىلەن مۇنازىرلەشمە ؛ (6) تۇراقسىز كىشى بىلەن دوست بولما ؛ (7) يالغانچى بىلەن مۇئامىلە قىلما ؛ (8) ئۇرۇشقاق - جېدەلخورلار بىلەن ئۈلپەت بولما ؛ (9) ئاياللار سۆھبىتىدە كۆپ ئولتۇرما ؛ (10) سىرىڭنى كىشىگە ئېيتما . ئەيىب ئىزدىگۈچىدىن قاچقىن . ساڭا ھاجىتى چۈشكەن كىشنى خار كۆرمە.

ئەي ئوغۇل ، بىراۋغا بولغان ئاچچىقىڭنى باشقا ئادەمدىن چىقارما ، ئەگەر سېنىڭ ھەققىڭدە بىراۋدىن گۇناھ ئۆتسە كەچۈرگىن ، خىزمەتچىلىرىڭنى ئاسراپ ياخشى مۇئامىلە قىلغىن . چۈنكى ، خىزمەتكار ۋە ئەسكەرلىرىڭ بىر باغچىغا ئوخشايدۇ ، باغچىنى قانچىلىك پەرۋىش قىلساڭ ، شۇنچىلىك مېۋىسىنى يەيسەن . ئەسكەرلىرىڭنى ئۆزۈڭدىن رازى قىلساڭ ، سېنىڭ پەرمانىڭغا شۇنچە بوي سۇنىدۇ . ئەگەر خىزمەتچىلىرىڭ ، ئەسكەرلىرىڭ سەندىن رازى بولمىسا ، ئىشلىرىڭ خاراب بولىدۇ . ساڭا ئىتائەت قىلغان ئەڭ تۆۋەن خىزمەتكارىڭ ساڭا ئىتائەت قىلمىغان ئەلا خادىمىڭدىن ئارتۇقتۇر . بىر ئىشنى ئىككى كىشىگە بۇيرۇما --- ئىككى كىشى ئوتتۇرىسىدا پىشقان تاماق تۈزلۈق ياكى تۈزسىز بولىدۇ . ئىككى خوتۇن بىر ئۆيدە بولسا (ئىككى خوتۇنلۇق بولساڭ) ئۆيۈڭپاكىز ، ساغلام بولمايدۇ . ئەگەر باشلىقىڭ ساڭا بىر خىزمەت بۇيرۇسا شېرىك ئىزدىمە ، ئۆزۈڭ بېجىرگىن . دوستقا ۋە دۈشمەنگە ئۆزۈڭنى قىزغىن ۋە غەيرەتلىك كۆرسەتكىن . خەلقنىڭ ئەيىبنى ئىزدەش بىلەن

مەشغۇل بولما . بار -يوق نەرسە ئۈچۈن خەلقنى ئەيىبلىمە . ئەپۇ قىلىش ، سېخىلىق يولىنى تۇتقىن . شۇنداق قىلساڭ ھەممە تىللار سېنى مەدھىيىلەيدۇ ، ياخشى نامىڭ بىلەن ئاتايدۇ .

---

*مەشھۇر سۇلتانى مەھمۇد غەزنىۋى

www.intil.cn

ئەپۇ قىلىش ۋە جازالاش ھەققىدە

خاتالىق ۋە گۇناھ ئۈچۈن كىشىنى دەرھال تۇتماسلىق كېرەك . بىر كىشى خاتالاشسا ، گۇناھىنى تونۇپ ئۆزرە بايان قىلسا ، خاتالىقى ۋە گۇناھىنى كەچۈرگىن ، چۈنكى خاتالىق ۋە گۇناھ ئۆتكۈزگۈچى ئادەمدۇر . گۇناھ ئەڭ ئاۋۋال ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامدا كۆرۈلگەن ئىدى . بۇزات ھەممىمىزنىڭ ئاتىسى . ئادەم ئەلەيھىسسالام گۇناھىغا پۇشايمان قىلىپ ئىستىغپار ئېيتقان ئىدى ، تەۋبىسىنى ئاللا قوبۇل قىلدى.

www.kizzik.cn

نەزمە

بىر كۈن مەن ئەگەر بارالمىدىم سۆھبىتىڭگە ،
يۈز مىڭ غەم ئارا قالدى كۆڭۈل مېھنىتىڭگە.
ئاۋۋال كىشىكىم قىلدى گۇناھ ئادەمدۇر ،
بىر گۇناھ بىلەن تاشلىما مېنى پۇرقىتىڭگە.

بار -يوق گۇناھ ئۈچۈن كىشىنى ئەيىبلىمە ، يوق گۇناھ ئۈچۈن جازاغا تارتىلمىسۇن . ھەرقانداق سۆز ئۈچۈن ئاچچىقلانما ، ئاچچىقىڭ كەلگەندە غەزەپىنى يۇت . ئاچچىقىڭنى ئاشكارىلىماسلىقىڭنى ئادەت قىل . گۇناھ قىلغان كىشى ئەپۇ سورىسا ئەپۇ قىل . ئەگەر بەندە گۇناھ قىلمىسا خۇدانىڭ ئەپۇسى بولمايدۇ .

گۇناھى بارلارنى ئەپۇ قىلساڭ ، ئۇلۇغلۇق شەرىپىدىن نەسىپدار بولىسەن ، ئەپۇ قىلغاندىن كېيىن مىننەت قىلىپ ئۆزۈڭنى گۇناھكار قىلمىغىن . ئەگەر ئۆزۈڭ خاتالىق ، گۇناھ ئۆتكۈزسەڭ ئۆزرە ئېيتىپ ئەپۇ سوراشتىن نومۇس قىلمىغايسەن ، تاكى دوستلار ئارىسىدىكى دوستلۇق مۇناسىۋەت يىپى كېسىلمىسۇن ، ئەگەر كىشىنىڭ گۇناھىغا قاراپ جازا بەرمەكچى بولساڭ ، گۇناھىغا قاراپ جازا بەرسەڭ ، شەپقەت ،كەڭچىلىك يولىنى ئۇنتىغان بولىسەن . جەمئىيەت ئىنتىزامى ئۈچۈن بىر تەڭگىلىك گۇناھ قىلغانغا يىرىم تەڭگىلىك جازا بەرگەيسەن . شۇنداق قىلساڭگۇناھكارغا جازا بېرىلگەن بولىدۇ ھەم ئادەمگە شەپقەت قىلغانمۇ بولىدۇ . مائاۋىيىۋامانىدا بىر گۇرۇھ ئادەملەر گۇناھ قىلىپتۇ . ئۇلارنىڭ گۇناھى ئۈچۈن مائاۋىيە ئۇلانى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىپتۇ ۋە بىر نەچچىسىنى ئۆلتۈرۈپتۇ . ئۆلتۈرۈش نۆۋىتىبىرىگە كەلگەندە ، ئۇ:

- ئەي مۇسۇلمانلارنىڭ ئەمرى ، بىزگە قانداق جازا بەرسەڭ ، گۇناھىمىزغا نىسبەتەن ئورۇنلۇق ۋە ھەقتۇر ، گۇناھىمىزنى ئىقرار قىلىمىز . لېكىن ، ئىككى سۆزۈم بار ، بۇ سۆزۈمگە ئاللا ئۈچۈن جاۋاب بەرگىن ، _ دەپتۇ

- نېمە سۆزۈڭ بار؟ _ دەپتۇ مائاۋىيە ئۇ ئادەمگە

- سېنىڭ سېخىلىقىڭ ، سالماقلىقىڭ ۋە شەپقىتىڭ ھەققىدە ، _ دەپتۇ ئۇ كىشى، _ خەلق ئارىسىدا ياخشى سۆزلەر بار. لېكىن ، بىزگە مۇنداق ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىۋاتىسەن . ئەگەر بۇ گۇناھىمىز سەۋەبلىك بىزنى شەپقەتسىز ، رەھىمسىز ھۆكۈمرانىڭ ئالدىغا ئەۋەتسەڭ ، ئۇ قانداق جازا ئىجرا قىلاتتى ؟

- ھامان ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلاتتى ، _ دەپتۇ مائاۋىيە.

- ئەگەر مەرھەمەتسىز ، شەپقەتسىز ھۆكۈمران شۇنداق جازا بەرسە ، _ دەپتۇ ئۇ مەھكۇم ، _ سېنىڭ شەپقەت ، مەرھەمىتىڭ بىلەن شەپقەتسىز ھۆكۈمرانىڭ نېمە پەرقى بار ؟ بىزگە سېنىڭ شەپقىتىڭدىن نېمە پايدا يەتتى ؟

مائاۋىيە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ، ئۆزىنىڭ مەجلىسىگە ھازىر بولغانلارغا

- ئەگەر بۇ كىشى بۇ سۆزنى ئالدىن ئېيتقان بولسا ، ھەممىسىنى ئازاد قىلاتتىم . _ دەپتۇ - دە ، قالغان گۇناھكارلارنى ئۆلۈم جازاسىدىن ئازاد قىلىپتۇ

ئەي ئوغۇل ، سەنمۇ گۇناھكارلار كەچۈرۈم ئۆمىد قىلسا ، گۇناھلىرىنى كەچۈرگىن . ئەگەر بىر كىشىنىڭ ساڭا ئېھتىياجى بولسا ، قولۇڭدىن كەلسىلا رەت قىلما ، ھاجىتىنى راۋا قىل ، قۇرۇق قايتۇرما ، سەندىن كۈتكەن ياخشى ئىشەنچىنى بوشقا چىقارما . كىشىلەر سېنى ياخشى كىشى دېمىسە ، ھاجىتىنى ئېيتىپ ئالدىڭغا كەلمەيتتى . ئەگەر سېنىڭ بىر كىشىگە ھاجىتىڭ بولسا ، ئالدىن ئويلاپ كۆرگىنكى ، سەن ھاجەت سوراپ بارماقچى بولغان ئادەم مەردمۇ ياكى خەسىس - بېخىلمۇ ؟

www.intil.cn www.kizzik.cn

ئەگەر ئۇ كىشى مەرد - سېخى بولسا ، ھاجىتىڭنى سورا ، بېخىل ئادەم بولسا ، ئۆزۈڭنى خار قىلما . يەنە كىشىدىن ھاجەت تىلىگەندە ۋاقتىنى بىلىپ تىلە ، يەنى ئۇ كىشىنىڭ تەبىئىتى ئوچۇق ، كۆڭلى خۇش ۋاقتى بولسۇن . ئۇ خاپا ياكى قورسىقى ئاچ ۋاقتى بولمىسۇن . كىشىدىن ھاجەت سورىساڭ ، ھاسىل بولۇشى مۇمكىن بولىدىغان (ئىمكانىيەتلىك) نەرسە ۋە ئىش بولسۇن . شۇنداق بولسا ، مەھرۇم قالمايسەن . كىشىدىن ھاقەت سوراشقا بېرىشتىن ئىلگىرى ئېيتماقچى بولغان سۆزلىرىڭنى ئالدىن ئويلاپ قىلغىن . ئۇ كىشىنىڭ ئالدىغا كىرگەندە ، مۇلايىملىق بىلەن كۆرۈشۈپ ، كۆڭلىنى يۇمشىتىدىغان ۋە تەبىئىتى ياقتۇرىدىغان سۆزلىرىڭنىڭ ئارىسىدا مەقسىتىڭنى ئېيتقىن ، ھاجىتىڭنى تىلە . ھاجەت سوراشتا ياخشى سۆزنىڭ ياردىمى كۆپ بولىدۇ . ھاجىتىڭ چۈشكەن كىشىگە ئۆزۈڭنى تۆۋەن كۆرسەت . ئىنسان - ياخشىلىقنىڭ قۇلى << دېگەن گەپ بار . ھاجىتىڭنى راۋا قىلسا ، ئۇ كىشىگە تەشەككۈر بايان قىلغايسەن . يەنە بىر قېتىم ھاجىتىڭ چۈشكەندىمۇ يولۇڭ ئوچۇق ، يۈزۈڭ يورۇق بولسۇن . ئەگەر بىر كىشى سېنىڭ ھاجىتىڭنى ھەل قىلمىسا ، كىشىلەرگە شىكايەت قىلما . ئەگەر بېخىل ئادەمدىن ھاجەت سورىساڭ ، ئۇنىڭ مەست - كەيپ ھالىتىدە سورىغىن ، چۈنكى ، مەست ئادەم مەرد بولىدۇ.

ئەي ئوغۇل ، ئەمدى ھۈنەر - سەنئەت ، ئىلىم - پەن ئۈستىدە سۆزلەيمەن . بۇ سۆزلىرىمنىڭ ھەممىسنى قوبۇل قىلالمىساڭمۇ ئۆزۈمنىڭ ئاتىلىق ھەققىنى بېجىرگەن بولىمەن . قوبۇل قىلىپ ئەمەلگە ئاشۇرغان يىگىتلەرگە بەخت يار بولسۇن !

<<قابۇسنامە>> يىگىرمە ئىككىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس

ئىلىم ئۆگىنىش ۋە ئۆگىتىش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ،>> ھۈنەر<< دېگىنىمىز دۇكاندا ئولتۇرۇپ ئالماق - ساتماق بىلەن مەشغۇل بولۇش ئەمەس ، ئادەمنىڭ تۇرمۇش مەشغۇلاتى --- ھاياتىغا زۆرۈر ئىشلار >> ھۈنەر << دېيىلىدۇ . مەيلى ئۇ بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرى ۋە ياكى>> ئاخىرەت << ئىشلىرى ئۈچۈن بولسۇن ، ھەممىسى ھۈنەر دېيىلىدۇ . قولۇڭدىكى ئىشلىرىڭنى ياخشى ئۆگەنگىن ، ئۇنىڭدىن بەھرىمان بولىسەن . ئادەم

ئىلىم - ھۈنەردە ئۇستازغا ۋە ئۇستازنىڭ تەربىيىسىگە مۇھتاج بولىدۇ . ئىلىم - ھۈنەر ئۆگەنگەندىن كېيىن غايەڭنى ئىشقا ئاشۇرالايسەن

ئەي ئوغۇل ، ئىلىمىڭنى ۋە ھۈنىرىڭنى تاكامۇلاشتۇرۇشقا تىرىشقىن . ئىلىم - ھۈنەر بەك كۆپتۇر ،ھەممىسىنى بايان قىلىش مۇمكىن ئەمەس . ھەر ئىشنىڭ مەقسىتى ئىككى ھالدىن خالىي ئەمەس : بىرى ، تۇرمۇش مەئىشىتىڭ ئۈچۈن جەمئىيەت سېنى بىر ھۈنەرگە مۇھتاج قىلىدۇ ، ئۇ چاغدا شۇ ھۈنەرنە ئۆگىنىپ سىرلىرىدىن خەۋەردار بولۇشۇڭ كېرەك يەنە بىرى ، ھۈنەرگە مۇھتاج بولماي ئۇلۇغ - مەرتىۋىلىك بولۇشۇڭ مۇمكىن . شۇنداقتىمۇ ئۇلۇغ - مەرتىۋىلىك كىشىلەرگە لازىمكى ، ھەر ئىشنىڭ ئەسلىي ماھىتىدىن خەۋەردار بولۇشى زۆرۈر ، ئەنە شۇنىڭ ئۆزىمۇ بىر ھۈنەر .

ئەي ئوغۇل ، ھەر قانداق ھۈنەر - ئىلىم ئۆگەنسەڭ ، شۇ ھۈنەر - ئىلىمدىكى تۆرلۈك ماھارەتلەرنى بىلمىسەڭ ، پايدىسىنى كۆرەلمەيسەن . مەسىلەن تېۋىپ خەلققە خىزمەت قىلىپ ، تۆرلۈك دورىلار ، شەربەتلەر ، مەجۇنلەرنى ئىشلەشنى ۋە ئىشلىتىش ئورنىنى تونۇشى لازىم . ئەگەر ئاسترونومىيە ئۆگەنسەڭ پلانېتلارنى ، ئەجرامى ساماۋىيە ۋە تەقۋىم - كالېندار ئىلمىنى بىلىشىڭ لازىم . ئاسترونومىيەگە ئائىت پەنلەرنى بىلمىسەڭ ھۆرمەت ۋە پايدىسىغا ئېرىشەلمەيسەن

سۆزىمنىڭ خۇلاسىسى شۇكى ، ئىلىم ئوقۇپ ، ھۈنەر ئۆگىنىپ ، ئورنىدا ئىشلەتمىسە ، دۇنيادا پايدىسى كۆرۈلمەيدۇ

ئەي ئوغۇل ، تىرىشىپ - ئىجتىھات قىلىپ ، تۆرلۈك ئىلىملەردىن خەۋەردار بول . تۆرلۈك ئىلىملەرنى ھاسىل قىلماقچى بولساڭ ، ئالىملارنىڭ ۋە ئىلىم ئەھلىنىڭ ماڭغان يولىغا كىرىپ ، ئۇلاردىن ئۆگەنگىن . كامىل بىر ئۇستازنىڭ خىزمىتىگە) تەربىيىسىگە) كىرىپ ئىلىم ھاسىل قىلىشىڭ لازىم . شۇندىلا دۇنياۋە ئاخىرەتنىڭ دۆلىتىگە ئېرىشكەيسەن . ھەر قاچان ئىلىم ھاسىل قىلساڭ ، باشقا ھۈنەرلەرگە ئېھتىياجىڭ چۈشمەيدۇ . ئىلىم ھاسىل قىلىش يولىغا قەدەم قويساڭ ، ناچار ۋە يامان ئىشلاردىن ئۆزۈڭنى ساقلىشىڭ كېرەك . ھەق -ناھەقنى ، ھالال -ھارامنى ئايرىشىڭ لازىم . تۇرمۇشنىڭ تۆرلۈك جاپا - مۇشەققەتلىرىگە سەۋر قىلىپ ، جاپالىق ھاياتقا قانائەت قىلغىن . كىشىلەردىن تەمە قىلما . ئىلىم -مەرىپەتنىڭ مۇھەببىتىنى كۆڭلۈڭگە مەھكەم ئورناتقىن . پۇل تېپىپ باي بولۇش مۇھەببىتىنى كوڭۇلدىن

چىقارغىن . قىسقىسى ئىلىمگە دوست بولۇپ ، دۇنيانىڭ ۋاقىتلىق ئىشلىرىغا دوست بولمىغايسەن . ئاز ئۇخلاش ، تېزئويغىنىشنى ئادەت قىل . كىتاب ئوقۇشقا ، ئوقۇغان كىتابلاردىن چۈشەنگەنلىرىڭنى ۋە ئۇستازلىرىڭدىن ئۆگەنگەنلىرىڭنى يېزىۋېلىشقا ھېرىس (ئامراق) بول . ھېچقاچان كىتاب ئوقۇش ، يېزىشتىن بوشانما ، ۋاقتىڭ بوش ئۆتۈپ كەتمىسۇن . ئوقۇغانلىرىڭنى تەكرارلا ۋە يادلا . سەن بىلمىگەن ئىلىمنى بىراۋدىن ياكى ئۇستازلىرىڭدىن ئاڭلىغاندا پەملەپ چۈشىنىۋالغىن . ئىلىم ئەھلىگە ھۆرمەت قىلىپ مۇھەببەت باغلا . ئىلىم ئەھلى بىلەن سۆھبەتداش بولغىن . ئالىملار مەجلىسىدە ئولتۇرساڭ ئەدەپ ساقلا . ئىلىم ئۆگىنىشتىن   نومۇس قىلما . ئۇستازىڭ ئۇلۇغلۇقىنى بىل ۋە ھەققىنى ئادا قىل . ھەرقاچان يېنىڭدا كىتاب ، قولۇڭدا قەلەم ، دەپتىرىڭ بىللە بولسۇن . ئاڭلىغان ئىبرەتلىك سۆز ھېكمەتلەرنى يېزىپ قوي . ئىلىم تەلەپ قىلىش ۋاقىتلىرىڭدا ئىلىم ئەھلىدىن بۆلەك نادان ئادەملەر بىلەن ۋە بىھۇدە ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولما . بۇنداق ئۇسلۇبقا رىئايە قىلغان ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى ئەلۋەتتە ئازغىنا زاماندا ئالىملار جۈملىسىدىن بولىدۇ

ئىلىم تەلەپ قىلىپ بولغەن (ئىلىم تەھسىل قىلىۋاتقان)

چاغلىرىڭدا يامان ئىشلاردىن يىراق بولۇپ ئۆزۈڭنى پاك ساقلا . بەدىنىڭ ، كىيىمىڭ پاك بولسۇن . بىر كىشى سەندىن مەسىلە سورىسا ، بىلگەنلىرىڭنىڭ بايان قىلىپ بەر . پىكىر قىلماي ۋە بىلمەي تۇرۇپ مەسىلىگە جاۋاب بەرمە . مەسىلىگە ئۆز پىكرىڭ بويىچىلا جاۋاب بەرمە . بەرگەن جاۋابلىرىڭ ئىشەنچلىك ، توغرا، كىتاب ۋە بۈيۈك ئالىملارنىڭ ئىجتىھات پىكىرلىرىگە مۇۋاپىق بولسۇن . ئەگەر بىر كىشى بىلەن مۇنازىرىلەشسەڭ ، قارشى تەرەپ ئىلىم ئەھلى بولسا ، ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن ئەدەپلىك مۇنازىرە قىلغىن . ئىلمىي كۆچۈڭگە   قاراپ كۆچۈك يەتسە مۇنازىرىلەش . بىلمىگەن مەسىلىدە مۇنازىرىلەشمە . مۇنازىرىدە دەلىل - ئىسپات بىلەن سۆزلە . مەۋھۇم (ئېنىق ئەمەس) مەسىلىنى سۆزلىمە ، دەۋا قىلما . ئەگەر قارشى تەرەپ قانائەت قىلارلىق ئىسپاتلىسا ، كىبىر ۋە سەركەشلىك قىلماي ھەق سۆزنى قوبۇل قىلغىن

ھەي ئوغۇل ، ئەگەر ۋەز سۆزلىگۈچى (تەشۋىقاتچى) بولساڭ ، سۆز مۇنبىرىگە چىقساڭ ، ئۆزۈڭنى مۇستەھكەم تۇت ، خاتا سۆزلىمە ، سۆزۈڭنى پاساھەتلىك (ئوچۇق - ئېنىق تەلەپپۇز بىلەن) باشلا ، ئالدىراپ سۆزلىمە . مەجلىستە ئالدىڭدا تۇرغانلارنى ئىلىمدە ، سۆزدە ئۆزۈڭدىن تۆۋەن تەسەۋۋۇر قىل . قورقماي ، ئۈيالماي سۆزلە . سۆز مۇنبىرىگە چىققاندا بەدىنىڭ - كىيىمىڭ تازا - پاك بولسۇن .

www.kizzik.cn www.intil.cn

سۆزۈڭنى ئاڭلاپ تەسىرلىنىپ يىغلىغۇچىلار بولسا ، سەنمۇ يىغلا ۋە تەسىرات كۆرسەت . ئەگەر سۆزلىگەندە خاتىرەڭدىن سۆز قېچىپ كەتسە ، توختاپ قالماي مۇۋاپىق بىر سۆز بىلەن داۋاملاشتۇرۇپ ئۆتۈپ كەتكىن . سېنى كۆرەلمەيدىغان ھەسەتخورلار ئەيىب ۋە نۇقسان تاپالمىسۇن . مۇنبەر ئۈستىدە ئوچۇق قىياپەتلىك ۋە يېنىك سۆزلۈك بولغىن . سۆزۈڭ ئاڭلىغۇچىلەرغا ئېغىر كەلمىسۇن . ۋەز - نەسىھەت سۆزلىگەندە ھۆرۈنلارغا ئوخشاش ئېرىنىپ ، سۆزۈڭ ئاغزىڭدىن ئايرىلمايدىغان (بوش -سۇس) سۆزلىمە . ئەگەر ئاڭلىغۇچىلار بىلىملىك ۋە ئىنچىكە سۆزلەرنى چۈشۈنىدىغان بولسا ، گۈزەل ، ھېكمەتلىك ، ئىلمىي سۆزلەرنى بايان قىل . ئەگەر ئاڭلىغۇچىلار ئاما بولسا ، ئاممىباب، چۈشىنىشلىك سۆزلەرنى سۆزلە . ھەر كىمنىڭ چۈشىنىشى --- پەمىگە لايىق سۆزلە . پەملىيەلمەيدىغان سۆزلەرنى سۆزلىمە . ئەگەر ۋەز - سۆز مەجلىسىدە بىراۋ سەندىن بىر نەرسە سورىسا ، تولۇق بىلسەڭ جاۋاب بەر، بىلمىسەڭ مۇنداق سۆزلەرنىڭ جاۋابى بۇ يەردە سۆزلەنمەيدۇ ، دەپ رەت قىل . چۈنكى ، ۋەز سۆزلىگەن يەردە سەندىن سۇئال سورىغان كىشىنىڭ غەرىزى سېنى ئاقسىتىش ۋە سۇندۇرۇشتۇر . ئەگەر ئۇنىڭ مەقسىتى مەسىلە بىلىۋېلىش بولسا ، ۋەز مەجلىسىدىمۇ سورىمايتتى . ئۆزۈڭنى يامان ئىللەت ۋە ئارتۇقچە سۆزمەنلىكتىن يىراق تۇت . ئۆزۈڭنى پاك -تەقۋا تۇتساڭ سۆزۈڭ تەسىرلىك بولىدۇ . بازارلاردا ۋە ئاۋام ئارىسىدا كۆپ كېزىپ يۈرمە . يارىماس ئادەملەر بىلەن سۆھبەتداش بولما . ئۆزۈڭ قىلمىغان ئىشنى كىشىلەرگە بۇيرۇما ، ئەمەلىيەتسىز ئالىملاردىن بولۇپ قالما . ھەر نەرسە ئۈستىدە سۆزلىسەڭ ، تەتقىق - تەھقىق قىلىپ ، تولۇق بىلگەندىن كېيىن ياخشى ئىبارە ، ئوچۇق تەلەپپۇز بىلەن ئىپادە قىل . سۆزلىگەندە باشقا تىل لۇغەتلىرى بىلەن سۆزلەيمەن دەپ تەكەللۇپلانما . سۆزۈڭ ھەر قانچە ياخشى بولسىمۇ ، ياخشى ئىبارە بىلەن ئادا قىلمىساڭ سۆزۈڭنىڭ مەززىسى بولمايدۇ . سۆزۈڭدە بەزىدە ئاگاھلاندۇر ، بەزىدە سۆيۈندۈر . ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن خەلقنى ئۈمىدسىزلەندۈرمە ، شۇنداقلا ھەممە كىشىنى جەننەت ئەھلى قىلىۋەتمە . ئاللا رەھمىتىگە ئۈمىدۋارلىق سۆزلەرنى كۆپ سۆزلە

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر ھاكىم ، سوراقچى (ئەمەلدار) بولساڭ ياۋاش ، زېرەك ، پەملىك ، ھەق - ناھەقنى ئايرىغۇچى بولغايسەن . ھەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويدان ئويلاپ ، خەلقنىڭ خاراكتېرىنى تونۇغايسەن . يەنى ئادەملەرنى قىياپىتىدىن ۋە ھەركىتىدىن بىلگەيسەن . ھەر تەبىقە - سىنىپ ، گۇرۇھنىڭ ئەھۋالىنى ھېيلىلىرىنى بىلىشىڭ كېرەك . ھەر بىر مەزھەپكە رىئايە قىلغان ھالدا مۇئامىلە قىلىشىڭ كېرەك . ئەگەر زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى بىر كىشى ئالدىڭغا دەۋالىشىپ كېلىپ قالسا ، ھەقىقەت

www.kizzik.cn www.intil.cn

شۇ زۇلۇمغا يولۇققۇچى تەرىپىدە بولۇپ ، گۇۋاھچىلىرى بولمىسا ، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا ياردەم قىلغايسەن . تەدبىر ئىزدەپ ئۇنىڭ ھەققىنى ئېلىپ بەرگەيسەن . بۇ توغرىدا بىر ھېكايەت بار:

تەبەرىستاندا ئوبۇلئاباس روزى باھارى ئىسىملىك بىر قازى بار ئىكەن ، بۇ زات ناھايىتى ھايا - نومۇسلۇق ، ئادالەتلىك ياخشى ئادەم ئىكەن . بىر كۈنى ئۇنىڭ ھۇزۇرىغا بىر ئادەم كېلىپ ، يەنە بىر ئادەم ئۇستىدىن 100 سەر ئالتۇنىنىڭ دەۋاسىنى قىپتۇ . قازى جاۋابكارنى چاقىرتىپتۇ . ئالتۇن دەۋاسى قىلغۇچىغا قاراپ:

- سېنىڭ گۇۋاھچىلىرىڭ بارمۇ ؟ _ دەپ سوراپتۇ

- تەقسىر _ دەپتۇ دەۋاگەر قازىغا ، _ گۇۋاھچىلىرىم يوق

- بۇ جاۋابكار ئىنكار قىلىۋاتىدۇ ، _ دەپتۇ قازى ، _ ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا قەسەم بۇيرۇشۇم كېرەك.

ئالتۇن دەۋاسى قىلغۇچى يىغلاپ تۇرۇپ

- ئەي قازى ئەپەندىم ، ماڭا ياردەم قىلىڭ ، مېنىڭ گۇۋاھچىم يوق . ئەگەر بۇ جاۋابكارغا قەسەم قىلىشنى ھۆكۈم قىلسىڭىز 90 قېتىم قەسەم قىلىشتىن يانمايدۇ ، ئۇ قەسەم ئىچىشتىن قورقىدىغان ئادەم ئەمەس . _ دەپتۇ

- سەن گۇۋاھ ھازىر قىلسەن ياكى جاۋابكار قەسەم قىلىدۇ . شەرىئەتتە بۇنىڭدىن باشقا قانۇن يوق ، _ دەپتۇ قازى

- ئەي قازى ، خۇدا ھەققى ، _ دەپتۇ دەۋاگەر بىچارە قاتتىق يىغلاپ ، _ ماڭا ياردەم قىلىڭ . ئەگەر بۇ ئادەمدىن ھەققىمنى ئېلىپ بەرمىسىڭىز ماڭا ئۇۋال بولىدۇ . . !

قازى ئالتۇن دەۋا قىلغۇچىنىڭ دەۋاسى ھەقلىق ئىكەنلىكىنى پەملەپ ، ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىپ دەپتۇ:

- سەن بۇ كىشىگە ئالتۇننى قانداق شارائىتتا بەرگەن ئىدىڭ ؟

www.intil.cn www.kizzik.cn

- ئۈنىڭغا جىددى بىر ھاجەت چۈشكەندە بەرگەن ئىدىم ، _ دەپتۇ دەۋاگەر

- جاۋابكار سىنىڭ ئالتۇنۇڭنى نىمە ھاجىتىم بار دەپ ئالغان ؟ _ سوراپتۇ قازى يەنە

- بۇ كىشى كۆپ زاماندىن بۇيان مىنىڭ دوستۇم ئىدى ، _ دەپتۇ دەۋاگەر ، _ ئۇ بىر كىنىزەككە ئاشىق بوپتۇ ، ئۇ كىنىزەكنىڭ باھاسى 150 سەر ئالتۇن ئىكەن . بۇ كىشىنىڭ بارلىق سەرمايىسى 100 سەر ئالتۇن ئىكەن ، كىنىزەكنى سېتىۋېلىشقا ئالتۇنى يەتمەپتۇ . بىر كۈنى بۇ دوستۇم بىلەن باغچا سەيلىسىگە بېرىپ ، بىر يەردە دەم ئېلىپ ئولتۇراتتۇق . دوستۇم مەزكۇر كىنىزەكنىڭ سۈپەتلىرىنى سۆزلەپ يىغلىدى . دوستۇمنىڭ يىغلىغىنىغا ئىچىم ئاغرىپ ، 20 يىلدىن بۇيانقى دوستلۇقىمىز ئالدىمغا كېلىپ : ساڭا مەن 100 سەر ئالتۇن قەرز بېرەي ، كىنىزەكنى سېتىۋال ، بىر ئاي ئۇ كىنىزەك بىلەن كەيىپ - ساپا قىلىپ مۇرادىڭ ھاسىل بولغاندىن كېيىن ، كىنىزەكنى سېتىپ 100 سەر ئالتۇنۇمنى قايتۇرۇپ بەرگىن ، دەپ 100 سەر ئالتۇن بەردىم . ئۇ قەسەمياد قىلىپ تۇرۇپ مەندىن بۇ ئالتۇننى ئالدى . مەن ئالتۇننى بەرگەن يەردە ئاللادىن باشقا گۇۋاھچى يوق ئىدى ، بۇ كىشى ئۇ كىنىزەكنى سېتىۋالدى ، تۆت ئاي ئەيش - ئىشرەت قىلدى كىنىزەكنى ساتمىدى ، ئالتۇنۇمنى بەرمىدى .

- سەن بۇ ئالتۇننى قەيەردە بەرگەن ئىدىڭ ؟ _ دەپتۇ قازى

- باغچىدا ، بىر تۈپ دەرەخنىڭ تۈۋىدە بەردىم ، _ دەپتۇ دەۋاگەر . قازى

- بىر تۈپ دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئالتۇننى بېرىپسەن ، نىمە ئۈچۈن گۇۋاھچىم يوق دەيسەن ، دەرەخ گۇۋاھ ئەمەسمۇ ؟ ھازىر سەن ئۇ دەرەخنىڭ يېنىغا بار ، دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇپ ، دۇرۇت ئېيتقىن ، ئاندىن ئۇ دەرەخكە << : قازى سىنى مىنىڭ گۇۋاھلىقىمغا چاقىردۇ ، مەھكىمىگە بېرىپ گۇۋاھلىق بەر >> دېگىن ، _ دەپتۇ

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ جاۋابكار بىر ئاز كۈلۈپتۇ . قازى ئۇنى كۆرمەسكە ساپتۇ . دەۋاگەر قازىنىڭ ئالدىدىن چىقىپ كېتىپتۇ . ئەمما ، جاۋابكار قازىنىڭ قېشىدا

www.intil.cn
www.kizzik.cn

قاپتۇ . قازى باشقا كىشىلەرگە ھۆكۈم چىقىرىش بىلەن مەشغۇل بوپتۇ . جاۋابكار ھەر خىل ھىيلىلەرنى ئويلاپ ئولتۇرغاندا قازى جاۋابكارغا تۈيۈقسىز خىتاب قىلىپ

- ئەي پالانى ! دەۋاگەر ئۇ دەرەخنىڭ يېنىغا يېتىپ بارغانمدۇ ؟ _ دەپتۇ

- ئۇ تېخى دەرەخ يېنىغا يېتىپ بارمىغاندۇ ، _ دەپتۇ جاۋابكار . قازى يەنە ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بوپتۇ . دەۋاگەر مەزكۇر دەرەخنىڭ يېنىغا بېرىپ

- ئەي دەرەخ ! سېنى قازى گۇۋاھلىققا چاقىرىدۇ . مەن ئۇچۇن گۇۋاھلىق بەرگىن ، _ دەپتۇ.

دەرەختىن ھېچبىر تاۋۇش ، ھەرىكەت پەيدا بولمىغاندىن كېيىن ، بۇ ئادەم ئۈمىدسىزلىنىپ قازىنىڭ يېنىغا كەپتۇ ۋە :

- ئەي قازى ، ئۇ دەرەخكە ئەمرىڭىزنى يەتكۈزدۇم ، ھېچ ئالامەت بولمىغاندىن كېيىن قايتىپ كەلدىم ، _ دەپتۇ

- دەرەخ سەندىن ئىلگىرى كېلىپ گۇۋاھلىق بېرىپ كەتتى ، _ دەپتۇ قازى ۋە جاۋابكارغا خىتاب قىپتۇ ، _ باغچىدىكى مەزكۇر دەرەخ گۇۋاھلىق بەردى ، سەن يالغانچى ئىكەنسەن ، دەۋاگەرنىڭ دەۋاسى راست ئىكەن ، دەرھال ئۇنىڭ ئالتۇننى قايتۇرۇپ بەر!

- مەن مەھكىمىدە ئولتۇردۇم ، _ دەپتۇ جاۋابكار ، _ ئۇ دەرەخنىڭ كەلگىننى ۋە گۇۋاھلىق بەرگىننى كۆرمىدىم

- ئەگەر سەن ئۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئالتۇننى ئالمىغان بولساڭ ، _ دەپتۇ قازى ، _ مەن سەندىن ئۇ ئادەم دەرەخ تۈۋىگە بارغانمدۇ ؟ دەپ سورىغاندا ، مەن ئۇ دەرەخنى بىلمەيمەن ، دېمەي ، تېخى يېتىپ بارمىدى دېدىڭغۇ ، ئالتۇنلارنى دەرەخ تۈۋىدە ئالمىساڭ ، ئۇنىڭ دەرەخ تۈۋىگە يېتىپ بارمىغانلىقىنى نەدىن بىلدىڭ ؟ تېزلىكتە بۇ كەمبەغەلنىڭ100 سەر ئالتۇننى بەر!

قازى ھۆكۈم قىلىپ ئالتۇننى دەۋاگەرگە ئېلىپ بېرىپتۇ . قازى گەرچە بۇ ھۆكۈمنى كىتابتىن ئالمىسىمۇ ، ئۆزىنىڭ ئىلمى ۋە توغرا پىكرى بىلەن ھۆكۈم چىقىرىپ ، ھەقنى ئىجرا قىپتۇ

www.intil.cn
www.kizzik.cn

قازى ، هاكىم ، سوراقچى بولغان كىشى خەلقنىڭ قانداق ئادەم
ئىكەنلىكىنى بىلىپ تەدبىر قوللىنىشى لازىم . ئەگەر مۇشكۇل ، مۇرەككەپ بىر مەسىلە
دۇچ كەلسە ، ئۆز پىكرىڭگە مەغرۇر بولۇپ ، مەن ھەل قىلىمەن دېمەي ، ئالىملارنىڭ
كىتاب ۋە پەتىۋالىرىغا مۇراجەت قىل ، تەجرىبە قىلىنغان مۇئەييەن مەسىلىلەرگە
سېلىشتۇرۇپ بىر تەرەپ قىل . قازى ، ھاكىم ، سوراقچى بولغان كىشى خەلقنىڭ دەۋا
ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلىشتا مۇجتەپەھىد (مۇستەقىل ھوقۇقسۇناس) ، ئالىم ، پاك
بولۇشى كېرەك . خەلقنىڭ ئىشلىرىنى ھەل قىلغۇچىلار قورسىقى ئاچ ۋاقتىدا ،
مۇنچىدىن چىققاندا ، جاپالىق ئىش قىلغاندا (چارچىغاندا) ، تەشۋىشلىك --- خاپا
تۇرغاندا ھۆكۈم قىلماسلىق كېرەك. ھاكىم ، سوراقچى ھۆكۈمنامىنى ئۆزى يازماسلىق
كېرەك. كاتىپقا يازدۇرۇپ ئىمزا قويۇش لازىم . مۇنداق قىلىشتىن مەقسەت ئۆ خېتىنى
قەدىرلەشتۇر . قازى ۋە ھاكىم بولغان كىشى ئالىم ۋە پەرھىزكار بولۇپ ، ھارام ۋە
گۇناھلاردىن ئۆزىنى ساقلىشى لازىم .

>>قابۇسنامه << يىگىرمە ئۆچىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس

تىجارەت قىلىش ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، تىجارەت قىلىش ئۆز دائىرىسىدە بىر ھۈنەر ھېسابلىنىدۇ .
ئەمما ، ھالال تىجارەت قىلىش مۇشكۇل ئىشتۇر . دانالار ئېيتقانكى ، >> تىجارەت بىر
تۈپ مېۋىلىك دەرەخكە ئوخشايدۇ . ئۇنىڭ يىلتىزى نادانلىق (جاھالەت) قا تۇتاشقان
، شاخلىرى ئەقىلگە ئۇلاشقان ، يەنى سودىگەرنىڭ پايدا ئېلىش ئۈمىدى ئەقىلگە
تەۋەدۇر. ئەمما ، پايدا ئالىمەن دەپ بېشىنى ، جېنىنى تۈرلۈك خەتەرلەرگە ئۈچرىتىش
نادانلىقتۇر . لېكىن ، بۇ نادانلىق بولمىسا سودىگەر پايدىغا ئېرىشەلمەيدۇ . چۈنكى ،
نادان - گوللار بولمىسا كىشىلەر ھالاك بولاتتى

بۇ سۆزلەردىن مەقسەت شۇكى ، كىشىلەر پۇل تېپىش كۆيىدا
مەشرىقتىكى مال) تاۋار) نى مەغرىبكە ، مەغرىبتىكى مالنى مەشرىققە يەتكۈزىدۇ . بۇ
جەرياندا تاغۇ تاشلىقلاردا ، دەريا - دېڭىزلاردا كېزىپ يۈرىدۇ . ئوغرىلار ،
قاراقچىلاردىن ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن قورقماي جاھاننى كېزىدۇ . يوللارنىڭ

www.intil.cn www.kizzik.cn

تنچسزلـقدىن خـەۋپلەنمەيدۇ . شۇنچە خـەتـەر ۋە مۇشەققەتلـەر بىلـەن پايدا هاسل قىلىدۇ . ئەگەر سودىگەرلـەر پايدا ئۈمىدىدە مۇنداق قىلمسا (قورقۇپ ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرسا) مەشرىقتىكى نېمەت مەغرىبكە ، مەغرىبتىكى نېمەت مەشرىققە ئۆزى كەلمەيتتى . جاهان ئاۋات بولمايتتى . بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا تىجارەت ئۇلۇغ ئىشتۇر

لېكىن ، سودىگەرچىلىك بىلەن جاهان كېزىپ يۈرۈش ۋە تۈرلۈك خەتەرگە ئۆزىنى ئاتاپ قويۇش ئەقىل كۆزى ئېتىلگەنلەرنىڭ ئىشىدۇر .
سودىگەرچىلىك هەر قاچان ئىككى هالدىن خالىي بولمايدۇ : بىرى ، سودا مۇئامىلىسى قىلىش ، پايدا ئېلىش ؛ يەنە بىرى ، يۇرتىن - يۇرتقا يۆرۈپ مۇساپىر بولۇش . تىجارەت قىلىشنىڭ بىر يولى خەتەرسىز ، يەنە بىر يولى خەتەرلىكتۇر . خەتەرلىك سودىگەر شۇكى ، ۋىلايەتتىن - ۋىلايەتكە ، مەملىكەتتىن - مەملىكەتكە بېرىپ ، تاغ - دەريا - دېڭىزلارنى كېزىپ يۈرۈشتۇر . خەتەرسىز بولغىنى ئۆز يۇرت - شەهرىدە ، مەملىكىتىدە تۇرۇپ تىجارەت قىلىشتۇر لېكىن ، ئۆز يۇرتىدا تۇرۇپ تىجارەت قىلىشتىمۇ ئەرزان ۋە ناچار - ئۆتمەس مالنى ئېلىپ ، ئۈستۈن باها كۆتۈپ تۇرۇشنىڭ ئۆزى خەتەرلىكتۇر . لېكىن ، ئۇ مالغا زىيان بولسىمۇ ،جانغا خەۋپلىك ئەمەستۇر.

سودىگەر ئۆز ئىشىدا باتۇر بولۇشى ، قورقۇنچاق بولماسلىقى لازىم . بېشى ۋە مېلىنى تىكىپ ، كىشىلەر ماڭغان يول بىلەن مېڭىشى لازىم . بۇنىڭدا پايدا كۆرۈلمىسىمۇ ، زىيانغا ، خەتەرگە ئۇچرىمايدۇ . سودىگەر غايەت دىندار ، توغرا ، ئىنساپلىق بولۇشى ، يالغانچى بولماسلىقى كېرەك . ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن باشقىلارغا زىيان كەلتۈرمەسلىكى ، ئالدامچى ، مەككار بولماسلىقى لازىم . ئاددىي ئادەملەر بىلەنمۇ سودا - مۇئامىلە قىلىش ، لېكىن ئالدامچى ، مەككار ئادەملەر بىلەن سودا -مۇئامىلە قىلماسلىقى كېرەك

ئەي ئوغۇل ، مالنىڭ ياخشى - يامىنىنى بىلمەيدىغان ، مال تونۇمايدىغان ئادەم بىلەن ۋە يېقىن دوست ئادەملەر بىلەن ئېلىش - بېرىش قىلما . ئەگەر دوستلىرىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلساڭ ، پايدا ئېلىش ئويىدا بولما . ئەسلىي سەرمايەڭگە رازى بول ، تاكى دوستلۇق بىناسى ۋەيران بولمىغاي . كۆپ كىشىلەر ئازغىنا پايدا ياكى ئازغىنا زىيان ئۈچۈن دوستلۇقنى ۋەيران قىلىدۇ . كۆپ پايدا تەمە قىلىپ ، ۋەدە بىلەن نېسىگە مال بەرمە . چۈنكى ، كۆپ پايدا تەمە قىلىشنىڭ ئۆزى زىياندۇر . قانچىلىك پايدا بولسا ، قانائەت قىلىشىڭ لازىم >> . كۆپ پايدا >> دەپ مەغرۇرلۇق قىلما>> . ئازدۇر - ئۈزدۇر. >> پايدىسىز يەرگە پۇل ئىشلەتمە ، ئىسراپ

قىلما . سودىگەرچىلىكتە ئىسراپچىلىق زاۋال تېپىشتۇر . بايلىقنى تېپىشتىن كۆرە ئۇنى قولدا تۇتۇشنى بىلىش زۆرۈر . مەسىلەن ، بىر ئادەم كۈنىگە بەش تەڭگىلىك سودا قىلىپ ، ئالتە تەڭگە خىراجەت قىلسا ، ئۇنىڭ قولىدا قانداقمۇ پۇل تۇرسۇن ؟ ئاللا ئۆز قۇرئانىدا >> : ئەلۋەتتە ، ئاللا ئىسراپخورلارنى دوست تۇتمايدۇ << دېدى . ئەي ئوغۇل سودا ئۈچۈن مال ئالغاندا ياخشىسىنى ئال . ياخشى نەرسىدە پايدىنىڭ ئۈمىدى بولىدۇ . ئەي ئوغۇل ، ئامما ئوزۇق - تۈلۈك بىلەن تىجارەت قىلىشتىن يىراق بول ، يەنى ئادەمنىڭ يېمەك - ئىچمىكى ، هايۋاناتنىڭ يەم - خەشەكى قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ - سېتىشتىن ئۆزۈڭنى ساقلا . مەسىلەن ، ئاشلىقنى ئەرزان ۋاقتىدا ئېلىپ قويۇپ ، قىممەتلىگەندە ياكى ئاچارچىلىق - قەهەتچىلىك ۋاقتىدا ساتمەن ، دەپ ئاشلىق ساقلىغان ئادەم شەرئەت قانۇنىدا >> بېسىمدار << دېيىلىدۇ . مۇنداق ئادەملەر توغرىسىدا مۇهەممەد ئەلەيهىسسالام >> : ئاشلىق بېسىمدارلىرى ئاللانىڭ لەنىتىگە گىرىپتاردۇر << دېگەن ئىدى . ئۇ بېسىمدارلار يامغۇر ياغمىسا ، ئاشلىق بولمىسا ، قەهەتچىلىك بولسا ئىكەن ، دەپ تىلەيدۇ . ئۇنىڭ بۇ نىيىتى پۈتۈن هاياتلىق ئۈچۈن زىيانلىق - شۇم نىيەتتۇر . شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئۇ پۈتۈن هاياتلىقنىڭ دۈشمىنى بولىدۇ . ئاللانىڭ لەنىتىگە دۇچار بولىدۇ . بېسىمدارلىق قىلىپ پايدا ئېلىشقا يېقىن كەلمە . ئالماق - ساتماقتا هېچقانداق ئادەمگە يالغان سۆز قىلما . يالغانچىلىق خەلقئالەم ئالدىدا ئەيىبتۇر . ئالماق - ساتماقتا يالغان سۆزلەش هارامدۇر . يالغان سۆزلەش هالال مالنى هارام قىلىدۇ . هارامدىن پۇل - مال تاپساڭ قولۇڭدا تۇرمايدۇ . مېلىڭنى نېسى ئېلىپ كېتىشكە ساتما ، كېيىن تەشۋىش ، دەۋاغا قالمىغايسەن . سودا - مۇئامىلىدە تارتىنچاق ، ئۇياتچان بولما . دانالار >> : ئۇياتچانلىق ، تارتىنچاقلىق رىزقنى مەنئى قىلىدۇ << دېگەن .ئىلىم - بېرىم ۋاقتىدا مۇرۇۋۋەتسىز - ئىنساپسىز بولما . باهادا كېلىشكەندىن كېيىن بار - يوقنى باهانە قىلىپ ، تالاش - تارتىش قىلىشما . مۇئامىلىنى يەڭگىل قىل . سودىگەرچىلىكتە سەرمايەڭ ئاز بولسا ، سەرمايەڭنى كۆپەيتىمەن دەپ كىشىگە شېرىك بولما . ئەگەر ئىنساپلىق ، دىندار ، مۇرۇۋۋەتلىك ئادەم بولسا ، شېرىك بولساڭ بولىدۇ . مۇنداق ئادەم پايدا زىيانغا توغرا مۇئامىلە بولىدۇ . ئىنساپسىز ، مۇرۇۋۋەتسىز ئادەم زىيانغا رازى بولمايدۇ ، تالاش - تارتىش ، كۆڭۈلسىزلىكتىن قۇتۇلالمايسەن . سەرمايەڭ ئاز بولسا ،قىممەت باهالىق - ئېغىر مال ئالما >> . بەختىمنى سىنايمەن << دەپ ، ئۆزۈڭ بىلمىگەن - كۆرمىگەن مالنى ئالما . ئەگەر تىجارەت ئۈچۈن سەپەر قىلىپ باشقا يەرلەرگە بارساڭ ، قورقۇنچلۇق ، يامان خەۋەرلەرنى سۆزلىمە ، ياخشى خەۋەرلەرنى سۆزلە . بىراۋنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى سۆزلەش ياخشى ئىش ئەمەس . كىشىلەر ئاڭلىسا خۇشالبولىدىغان

خۇش خەۋەر ، بېشارەت ، سۆيۈنچۈك خەۋەرلەر بولسا سۆزلىسەڭ بولىدۇ . ئەيئوغۇل ، تىجارەت ئۈچۈن يولغا چىقساڭ ھەمراسىز چىقما . سەپەرگە ماڭساڭ ياخشى ھەمرا بىلەن ماڭ ، مەنزىل - قونالغۇلارغا بارغاندا كارۋانلار ۋە ئاممىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشكىن . ئەگەر پىيادە بولساڭ ئاتلىق كىشى بىلەن بىللە ماڭما . ئەگەر يولنى بىلمىسەڭ ، يول ئۈستىدە بولار - بولماس كىشىدىن يول سورىما . چۈنكى ، بۇزۇق - يامان ئادەملەر ساڭا يامان يول كۆرسىتىپ قەست قىلىدۇ . يول ئۈستىدە ئۇچراشقان ئادەملەرگە ئوچۇق چىراي سالام قىل ، لېكىن ئۆزۈڭنى ئاجىز كۆرسەتمە . ھۆكۈمەتنىڭ باجگىرلىرىغا يالغان ئېيتىپ خىيانەت قىلما . ئۇلارغا دوستانە مۇئامىلە قىل . ئۇلارمۇ ساڭا نۇقسان - زىيان يەتكۈزمەيدۇ . ئاز - قىسقا يولغا چىقساڭمۇ ئوزۇقسىز چىقما ، يول مەنزىللىرىدە قونغان جايىڭدا پالانى ئادەم >> دوستۇم << دەپ ئىشىنىپ ، كەلسە -كەلمەس ئادەملەرنىڭ ئۆي - جايىدا قونما . چۈنكى ، كۆپ كىشىلەرنىڭ مېلىنى ۋە جېنىنى ئاشۇنداق >> دوست << لار يوقاتقاندۇر . ئەمما ، دوست دەپ ئۆي - جايىدا قونغان ئادىمىڭ سودا - تىجارەت ئەھلىدىن بولسا زىيىنى يوق.

ئەگەر سۆھبەتلەشمەكچى بولساڭ ، ئۈچ تۈرلۈك ئادەمنى تاللا : (1) مەرد ئادەملەر بىلەن سۆھبەتداش بول ؛ (2) مۇرۇۋۋەتلىك بۈيۈك ئادەملەر بىلەن سۆھبەتداش بول . ئۇلار سېنىڭ موھتاجلىق ۋاقتىڭدا ياردەم كۆرسىتىدۇ ؛ (3) كۆپنى كۆرگەن - يول بىلگەنلەر بىلەن سۆھبەتداش بول . ئۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن يول خەتەرلىرىدىن خاتىرجەم بولىسەن .

ئەي ئوغۇل ، بىر ئىشنى ئۆزەڭ ئىشلەشنى بىلمەك باشقىلارغا ئىشلەتمە . چۈنكى ، زامانە ئادەملىرى سېنىڭ بىر ئىشىڭنى ئىشلىسە ئاجىز ۋە ھىيلە بىلەن ئىشلەيدۇ . سودىگەرچىلىكتە راست ، توغرا سۆزلۈك ، دىندار بول . چۈنكى ، تىجارەتنىڭ زور سەرمايىسى توغرا ، راست سۆزلۈك ۋە توغرا ئىش قىلىشتۇر . ئېلىش - بېرىشتە تېز - تېتىك بولغىن ، خەلق ئارىسىدا ياخشى نام بىلەن مەشھۇر بولغايسەن . مال ئالساڭ ئۈزاقتا ، ئاستا سېتىلىدىغان مالنى ئالما . ئاز پايدا تەگسىمۇ تېز ، كۆپ سېتىلىدىغان مالنى ئېلىشىڭ لازىم . چۈنكى ،ئۇزاقتا ، ئاز سېتىلىدىغان كۆپ پايدىلىق مالدىن تېز سېتىلىپ ئاز پايدا تېگىدىغان مال ياخشى ،ئاز پايدا قىلسىمۇ تېز، كۆپ سېتىلسا يىغىلغان پايدىسى كۆپ بولىدۇ . يەنە ۋەدە بىلەن نېسىگە مال ئالما ۋە نېسىگە مال ساتما . چۈنكى ، پايدىسى زىيانغا تەڭ كەلمەيدۇ . ئەگەر زۆرۈر كېلىپ ۋەدە

بىلەن نېسى مال ئالساق - ساتساق ، ئۈچ تۈرلۈك ئادەم بىلەن مۇئامىلە قىلما : (1) ئاز سەرمايىلىك ئادەم بىلەن ؛ (2) تىجارەتكە يېڭى كىرىشكەن ئادەم بىلەن ؛ (3) دانىشمەن - دانا ئالىملار بىلەن ھەمدە قازى ، مۇپتىلا ۋە بۈيۈك ئادەملەر بىلەن . بۇ ئادەملەر بىلەن سودا - مۇئامىلە قىلىشساق پۇشايماندىن باشقا نەتىجە كۆرۈلمەيدۇ . تونۇشمىغان ۋە سىناپ باقمىغان كىشىلەرنى مەسلىھەتچىگە قاتناشتۇرما . سىنالمىغان ئادەمدىن ئەمىن بولما . بىراۋنى سىناپ كۆرگەن بولساڭ ، سىناپ باقمىغان كىشى بىلەن ئارىلاشتۇرۇۋەتمە . چۈنكى ، بىر كىشىنى سىناپ كۆرۈشكە كۆپ ۋاقىت لازىم بولىدۇ . دانالار ئېيتقانكى ، « سىناپ كۆرۈلگەن شەيتان سىنالمىغان پەرىشتىدىن ياخشىراق » . ئەگەر بىر ئادەمنى سىناپ كۆرمەكچى بولساڭ دىققەت قىلىشىڭ كېرەككى ، ئۇ ئادەم ئۆز ئىشلىرىدا قانداق ؟ چۈنكى ، ئۆزىگە پايدىسى بولمىغان ئادەمنىڭ باشقىلارغا قانداق پايدىسى بولسۇن ؟ تىجارەتتە نەقنى غەنىيمەت بىل « . نېسىدىن نەق ياخشى » « 100 دانە توز قۇشىدەك نېسىدىن بىر قۇشقاچ چاغلىق نەق نەرسە ياخشى . » قۇرۇقلۇق سەپىرىدە بىر ئاقچاك يېرىم ئاقچا پايدا كەلتۈرسە ، دەريا -دېڭىز سەپىرىدە 10 ئاقچا پايدا كەلتۈرسە ، دەريا - دېڭىز سەپىرىگە ماڭما . دەريا -دېڭىز سەپىرى خەتەرلىكتۇر . قۇرۇقلۇق سەپىرىدە بىرەر ھادىسىگە دۇچ كېلىپ پۇل - مېلىڭغا زىيان يەتسىمۇ جېنىڭ سالامەت قالىدۇ . دەريا -دېڭىز سەپىرىدە ھادىسە يۈز بەرسە ، مال -مۈلكۈڭ ھالاك بولۇپلا قالماي ، جېنىڭمۇ كېتىدۇ . دەريا پادىشاھقا ئوخشىتىلىدۇ : پادىشاھ بىر كىشىنى ئاستا - ئاستا ئۆستۈرۈپ ئازغىنا خاتالىقى ، گۇناھى ئۈچۈن يەرگە ئۇرىدۇ ، ئىككىنچى باش كۆتۈرەلمەس قىلىۋېتىدۇ . ئەي ئوغۇل ، دەريا - دېڭىزلار خەتەرلىك ئىكەن ، ئۇنىڭغا كىرىش ئەقىلدىن ئەمەس . ئەمما ، كائىناتتىكى ئاجايىپ - غارايىبلارنى كۆرۈش ئۈچۈن ، ئۆمرىدە بىرەر قېتىم دەريا - دېڭىز بىلەن سەپەر قىلىشقىمۇ بولىدۇ . ئۇلۇغ دانالار : « دەريا - دېڭىزلارغا كېمىلەر بىلەن سەپەر قىلىڭلار ، ئاللانىڭ ئۇلۇغ قۇدرىتىنى تاماشا قىلىڭلار » دېگەن ئىدى .

ئەي ئوغۇل ، ئالماق - ساتماق ۋاقتىدا يالغۇز ئۆز پايداڭنىلا كۆزەتمە ، سېنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلغان كىشىمۇ پايدا كۆرسۇن . ئۆز پايداڭنى دەپ باشقا كىشىلەرگە زىيان كۆزلىمە . ئۆز پايدىسىنى كۆزلەپ باشقا كىشىلەرگە زىيان سېلىش ئىنسانىيەتچىلىك ۋە ئىنساپ ئەمەس . ئۆز ئىشىڭنى ئۆز قولۇڭ بىلەن ئىشلە . باشقىلارنىڭ قىلىپ قويۇشىغا تاپشۇرما . سودا -تىجارەت ئىشلىرىدا ئېلىم - بېرىمنى دەپتەرگە يېزىپ قويغىن . پايدا -زىياننى تەكشۈرۈپ تۇرغىن ، خىيانەت قىلىشتىن

ساقلانغىن . خەلققە يوشۇرۇن ھىيلە قىلما ، ئاقىۋەت ئۇنىڭ زىيىنى ئۆزۈڭگە قايتىدۇ . خەلققە خىيانەت ۋە ھىيلە قىلغان ئادەمنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق بىر ھېكايەت بار :

بىر كىشىنىڭ كۆپلىگەن قويلىرى ۋە بىر پادىچىسى بار ئىكەن . پادىچى قويلارنى بېقىپ سۈتىنى سېغىپ ، ھەر كۈنى خوجايىنىغا سۈت ئېلىپ كېلىدىكەن . خوجايىنى ئۇ سۈتكە تەڭ باراۋەر سۇ قوشۇپ ساتتۇرىدىكەن . بىچارە پادىچى خوجىسىغا نەسىھەت قىلىپ >> : ئەي خوجايىن ، خەلققە مۇنداق خىيانەت قىلما ، بىر كۈنى بۇ قىلمىشىڭنىڭ زىيىنىنى كۆرىسەن >> ، دەيدىكەن . لېكىن ، تويماس خوجايىن پادىچىنىڭ بۇ نەسىھەتكە ئېتىبار بەرمەيدىكەن ، داۋاملىق شۇنداق قىلىۋېرىدىكەن . پادىچى تەكرار نەسىھەت قىلىپ >> : مۇنداق خىيانەت قىلما ، خەلقنىڭ ھەققى ئاقىۋەت ساڭا ياخشىلىق كەلتۈرمەيدۇ >> دېسىمۇ قوبۇل قىلمايدىكەن . قازاراكۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر كېچىسى پادىچى قويلارنى بېقىپ ھەيدەپ كېلىپ قوتانغا سولاپ قويۇپ ، ئۆزى بىر ئېگىز جايغا چىقىپ يېتىپتۇ . ياز پەسلى ئىكەن ، كېچىدە قاتتىق يامغۇر يېغىپ ، بوران بىلەن سەل -قىيان كېلىپ ، قويلارنى پۈتۈنلەي ئېقىتىپ كېتىپتۇ . پادىچى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار بولۇپ ، ئۆزىنىڭ بۇ ھادىسە گىردابىدىن سالامەت قالغىنىغا تەشەككۈر ئېيتىپ ، شۈكۈر قىلىپ خوجىسىنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ . جوجايىن پادىچىنى كۆرۈپ سوراپتۇ:

- ھە ! بۈگۈن نېمە ئۈچۈن سۈت ئېلىپ كەلمىدىڭ ؟

- قويلار قىيان بىلەن كەتتى ، _ دەپتۇ پادىچى ، _ سۈتمۇ بىللە كەتتى .

- قويلار نېمە بولدى ؟

- مەن ساڭا دېمىدىممۇ ، _ دەپتۇ پادىچى ، _ سۈتكە سۇ قوشما ، خەلققە خىيانەت قىلما دەپ . مانا سۈتكە قوشقان سۇلار يىغىلىپ ، سەل - قىيان بولۇپ قويلىرىڭنى ئېقىتىپ كەتتى .

شۇنىڭ بىلەن بۇ ھىيلىگەر خىيانەتچى باي ئۆزىنىڭ خائىنلىقى ، شۈملۈكى تۈپەيلىدىن كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلالماپتۇ . قانچىلىك ئىجتىھاتلىق بولسا ، شۇنچىلىك ساپ -توغرا تۇرمۇش كەچۈرگىن . ھىيلە - مىكىر قىلىشتىن ئۆزۈڭنى ساقلا .

مۇھەممەد ئەلەھەسسالام ئېيتقانكى ، >> ھەر كىم ھىيلە - مىكىر بىلەن تىرىكچىلىك ئۆتكۈزسە پەقىرلىق ، كەمبەغەلچىلىك بىلەن دۇنيادىن كېتىدۇ . >> كىشىنىڭ بىر قېتىم خىيانىتى ئاشكارا بولسا ، خەلق ئۇنىڭغا ئىشەنمەيدۇ . خەلق بىلەن راست - توغرا مۇئامىلە قىلغان ئادەم مەڭگۈ ئىززەتلىك ، دۆلەتلىك بولىدۇ . مۇئامىلىدە خەلققە نىسبەتەن سېخىي ، كەڭ قوللۇق بولغايسەن . بىر ئىشتا ۋەدە قىلساڭ ، ۋەدىگە ۋاپا قىل ، يالغانچى ، ۋاپاسىز بولما . ئالماق - ساتماق ، مۇئامىلىدە مالنى ، پۇلنى قولۇڭغا تاپشۇرالماي تۇرۇپ ھۆججەت بەرمە ، ھۆججەت ئالما . چۈنكى ، كۆپ كىشىلەر بىپەرۋالىق قىلىپ ، مالنى قولغا ئالماي تۇرۇپ ھۆججەت بېرىپ زىيان تارتقان ؛ ھەر يەردە ئېلىم- سېتىم قىلىشساڭ ئىشەنچلىك بىر ئادەمنى دوست تۇتقىن . نادان - ئەقىلسىز كىشى بىلەن سەپەرداش بولما. ياخشى ھەمرا تاپماي تۇرۇپ يولغا چىقما >> . ھەمراھ ھازىر قىلىپ ئاندىن يولغا چىق >> دېگەن گەپ بار . ئەگەر بىر كىشى سېنى ياخشى ئادەم دەپ پەرەز قىلسا ، سەنمۇ ئۇنىڭ ساڭا بولغان توغرا قارىشىنى زايا قىلما (يامانلىق نىيىتىدە بولساڭمۇ كىشىلەر سېنى ياخشى ئادەم دەپ قارىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا يامانلىق قىلما) . بىر شەھەرگە بېرىپ مال ساتساڭ ، شۇ شەھەرنىڭ مال باھاسىنى بىلمەي تۇرۇپ ساتما ۋە ئالما . بىر نەرسە ئالساڭ ، يارىماس قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن ئال . تىجارەتتە ئېغىر - سالماق ، سەۋرلىك بول . ئالدىراپ ئالما ، ئالدىراپ ساتما . قىممەتچىلىك ۋە قەھەتچىلىك كېلىشىنى كۈتۈپ مال بېسىپ قويما ، بۇ ئەڭ يامان نىيەتتۇر . ئەگەر تىجارىتىڭدە زىيانغا يولۇقساڭ ، لايىق تەدبىر ئىزدەپ ئىشلىرىڭنى تۈزەتكىن . ئىسراپخورلۇق قىلما.

>>قابۇسنامه >> يىگىرمە تۆتىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس
تېببىي ئىلىم ھەققىدە

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام >> : ئىلىم ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ . ئۇنىڭ بىرى ، ھىپزى سىھھەت (تىب) ئىلمى ، يەنە بىرى تۈرلۈك دىنلارنى بىلىش ، تەتقىق قىلىش ئىلمى >> دېگەن ئىدى . بۇ يەردە تىب ئىلمى دىن ئىلمىدىن ئىلگىرى بايان قىلىندى . چۈنكى ،ئىنساننىڭ تېنى ساغلام بولمىسا ، دىنىنىڭ ئىبادەتلىرىنىمۇ قىلىشقا قادىر بولمايدۇ .ئىنسان ساق - سالامەت بولسا دىنىنىڭ ئىبادەتلىرىنى ، دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى قىلالايدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن تىب ئىلمى ئىلگىرى قويۇلدى . ئەگەر تېۋىپ بولساڭ ، تېبابەت ئەسلىنى ياخشى بىلگەيسەن . تىب ئىككى

www.kizzik.cn www.intil.cn

قىسىم بولىدۇ. بىرى ، تېببىي ئىلىم (تىب ئىلمىنىڭ نەزەرىيىسى) ؛ يەنە بىرى ، تېببىي ئىلمنى ئەمەلىيەتتە قوللىنىش . بۇلارنى ياخشى تەتقىق قىلىپ بىلىش كېرەك . چۈشىنىش لازىمكى ، ئادەمنىڭ بەدىنىدە بار نەرسىلەر بەدەننىڭ بەرپا بولۇپ تۇرۇشىدىكى ئامىلدۇر ، مەسىلەن ئەقىلگە ئوخشاش . ئەگەر ئادەمنىڭ ئەقلى يوقالسا ، بەدەن ئۆز ھالىتىدە تۇرالمايدۇ ، يىقىلىدۇ . بەدەننىڭ قۇۋۋىتى قان بىلەن بولىدۇ . ئەگەر قان كەتسە بەدەن ئاجىزلىشىدۇ . بەدەن جان بىلەن ھەرىكەتكە كېلىدۇ ، ھالەتتىن - ھالەتكە يۆتكىلىدۇ ، ھەرىكەتلىنىدۇ . جانسىز بەدەن ھەرىكەت قىلالمايدۇ . بۇ ماددىلار تەبىئىيدۇر . ئەلۋەتتە ئادەم بۇ نەرسىلەرسىز تىرىك بولالمايدۇ . ئادەمدە تاشقى تەركىب بولىدۇ . ئۇ بەدەننىڭ تاشقى تەرىپىدىن پايدا ياكى زىيان قىلىدۇ ، ۋاستە بىلەن بولىدۇ . مەسىلەن ، بىر كىشى ئىككىنچى كىشىدىن ئىنتىقام ئېلىش مەقسىتىدە بولسا ، يالغۇز بولغاندا ئىنتىقام ئالالمايدۇ . بولۇپمۇ دۈشمىنى ئۆزىدىن كۈچلۈك بولغاندا ئىنتىقام ئېلىشقا پېتىنالمايدۇ . ئەگەر ياردەمچىسى بولسا ، غەلبە قىلىدۇ . شۇنىڭغا ئوخشاش بۇ ماددىلارنىڭ بىر - بىرىگە مۇۋاپىقلىشى بىلەن بەدەن ھاياتىي كۈچ ھالىتىدە بەرپا بولالايدۇ .

تۆت خىلىت ئىنسان بەدىنىدىكى تەركىب (تۈزۈلۈش) تىندۇر . بۇ تىب ئالىملىرى ئۇسلۇبىدا >> ئىستىقاد ۋە ئاناسۇرى ئەربەئە) >> ئىپتىدا بولغان ماددا) دېيىلىدۇ . ئاناسۇرى ئەربەئە سۇ ، ئوت ، شامال ، تۇپراقتىن ئىبارەت بولۇپ ، ئىنساننىڭ ئىپتىدائىي يارىتىلىشىدا بار ماددا دېمەكتۇر . بۇ ماددىلار ئىنسان مىجەزىگە يېقىن (مۇرەككەپ) دۇر . ئادەمدىكى مىجەز توققۇزدۇر : بىرى ، مۆتىدىل مىجەز ، قالغان سەككىزى غەيرىي مۆتىدىل (غەيرىي نورمال) مىجەزدۇر . بۇ سەككىز خىل مىجەزنىڭ تۆتى يالغۇز ھالەتلىك ، تۆتى مۇرەككەپ (بىر - بىرىگە مۇناسىۋەتلىك) تۇر . بۇنىڭ مەنىسى شۇكى ، ئادەم ئەزاسى خىلىتلەر بىلەن مۇرەككەپتۇر ؛ خىلىت مىجەز بىلەن مۇرەككەپتۇر . مىجەز ئاناسۇر (ئېلېمېنت) بىلەن مۇرەككەپتۇر . ئاناسۇر بەدەننىڭ چوڭقۇر ماددىسىدۇر . بۇنىڭدىن سۇرەت (شەكىل) جىنسقا تەئەللۇق بولغىنى >> قەۋا) >> كۈچ) ، روھ ، پائالىيەتتىن ئىبارەت . قەۋا ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ : (1) نەپسانىي (ھاياتنىڭ زاتى) ؛ (2) ھايۋانىي (ئادەمنىڭ تىرىك بولۇشى) ؛ (3) تەبىئىي .

ھەرىكەت قۇۋۋىتى شۇكى ، ئادەم ئەزالىرىنىڭ تۆر سانى قانچە بولسا ئۇنىڭ سانى شۇنچە بولىدۇ . ئىدراكى قۇۋۋەت ئىچكى ئەزادا بولىدۇ ، ئۇ خىيال ،

پىكىر ، ئەس - يادىغا كەلتۈرۈش . ھايۋانىي تەبىئەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ : (1) قىلىغۇچى ۋە قوبۇل قىلغۇچى ، تەبىئىي مىجەز-- تۇغدۇرغۇچى ، تەربىلىگۈچى ؛ (2( ) پائالىيەت ۋە نەپسانىي مىجەز مىجەزى تەبىئىينىڭ سانى باراۋىرىدە بولىدۇ . چۈنكى ، روھ قۇۋۋەتنىڭ خىزمەتكارى ۋە پائالىيەتنىڭ پەيدا بولۇش ئورنىدا بولىدۇ . پائالىيەت ، قۇۋۋەتنىڭ تەسىرىدۇر . پائالىيەت ھەممىسى بەرپا بولۇپ تۇرۇشنىڭ سانى باراۋىرىدە بولىدۇ . روھ ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ ؛ نەپسانىي ، ھايۋانىي ، تەبىئىي . بۇنىڭغا تەۋە بولىغۇچىلار بەدەننىڭ بىر پۈتۈن گەۋدە بولۇپ تۇرۇشى ، سىباتى ، مەسىلەن سىمىزلىككە ئوخشاش . بۇ ، ئادەم مىجەزىنىڭ سوغۇقلۇقىغا تەۋەدۇر . ئورۇقلۇق ئادەم مىجەزىنىڭ ئىسسىقلىقىغا تەۋەدۇر . ئادەم بەشىرىسى (يۈز - قىياپىتى) نىڭ قىزىللىقى قانغا تەۋەدۇر . يۈز- قىياپىتى ، تېرىنىڭ سېرىقلىقى سەپراغا تەۋەدۇر . تومۇرنىڭ ھەركىتى ھايۋانىي) ھاياتىي) قۇۋۋەتنىڭ كۈچىگە تەۋەدۇر . تومۇرنىڭ شۇك تۇرۇشى قۇۋۋىتى مۇنپىلە) خىجىللىق ، ئۆيتىش . . .) گە تەۋەدۇر . . . بەدەننى بىر ھالدىن يەنە بىر ھالەتكە يۆتكەيدىغان نەرسە زۆرۈرىي سەۋەب دېيىلىدۇ . ھاۋا ، تاماق ، ھەرىكەت ، شۈك تۇرۇش ، ئۇخلاش ، ئويغاقلىق ، تەبىئەينىڭ تۇتۇلۇشى ۋە راۋانلىقى ، نەپسى ناتىقەگە يۈزلىنىدىغان نەرسىلەر ، غەم - قايغۇ ، غەزەپ ، قورقۇش قاتارلىقلار زۆرۈرىي سەۋەبتۇر . مۇنداق دېيىشىمىزنىڭ سەۋەبى ، يۇقۇرقى ھالەتلەر ئادەمگە دۇچ كېلىشتىن ساقلىنىشقا بولمايدۇ . ئۇنىڭدىن ئادەمنىڭ بەدىنىگە تەسىر يېتىدۇ . بۇ نەرسىلەر نورمال بولسا ، ئادەم سىھھەت بولىدۇ . ئەگەر بۇ ھالەتلار بۇزۇلسا ، بەدەندە ئاغرىق پەيدا بولىدۇ . مەسىلەن ، غايەت توقلۇق ياكى ئاچلىق ، كۆپ ئۇخلاش ، غايەت ئۇيقۇسىزلىق ، غايەت خۇشاللىق ياكى غايەت قورقۇش يۈز بەرگەندە ئادەم كېسەل بولىدۇ .

ئەي ئوغۇل ، تىب ئىلمى جالىنوس ئەسەرى شەرھىدە 16 << تۈر << گە بۆلۈنىدۇ . بۇنى ئىقساد بابىدىن ، خىلىت ئىلمىنى16 << تۈر << نىڭ ئىككىنچى ماقالىسىدىن ۋە ئوخشاش ئەزالار بايانىدىن ، دىئاگنوز بابىدىن كۆرۈۋالغايسەن . يەنى تىب ئىلمىدە ماھىر بولۇشنى خالىساڭ ، << كەۋنى ۋە پاسات << كىتابىدىكى مىجەز ئىلمىنى ئۆگەنگىن . ئەجرامى ساماۋى (ئاسمان جىسىملىرى (تەركىبىدە ۋە ئالەمدە نېمىلەر بارلىقىنى ئۆگەنگىن<< . قەۋا << ۋە پائالىيەت - ھەرىكەت ئىلمىنى << كىتابى نەپس << ۋە ھېس ، ھېس قىلىنىغۇچى شەيئىلەر ھەققىدىكى كىتابلاردىن ئۆگەنگىن . ئەزالار ئىلمىنى << كىتابۇلھايۋان << دىن ئۆگەنگىن . سەۋەب ۋە كېسەللىك ھەققىدىكى بىلىمنى<<

سىتتەئەشەرە 16) >> تۆر) نىڭ بىرىنچى ماقالىسىدىن ئۆگەنگىن . بۇ كىتابلارنى ئوقۇپ تەتقىق قىلساڭ ، تىب ئىلمىدە زور ئالىم بولىسەن

ئەي ئوغۇل ، تىبنىڭ ئىلمي قاراشلىرىنى بىر ئاز بايان قىلدىم . ئەمدى تىبنىڭ ئەمەلىيىتىدىن بىر ئاز بايان قىلىشىم لازىم . ئىلىم ۋە ئەمەلىيەت تەن بىلەن جانغا ئوخشاشتۇر . جان تەنسىز بولمايدۇ ، تەن جانسىز بولمايدۇ . ئەگەر بىر كېسەلنى داۋالىماقچى بولساڭ ، ئاۋۋال كېسەلنىڭ ياش ۋە قېرىلىرىنىڭ تائامىنى تەكشۈرۈپ كۆر . ئەگەر كېسەل قېرى ئادەم بولسا ، يېمەك - ئىچمەكلىرى قانداق بولۇشى كېرەك ، ئوتتۇرا ياشلىق ئادەمنىڭ تائامى قانداق بولۇشى كېرەك ، كىچىك بالا بولسا قانداق تائام يېيىش كېرەك ؟ تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن ، كېسەلنى داۋالاشقا كىرىشكەيسەن ، كېسەلنىڭ تائامىنى ۋە كېسەلنى بىلمەي تۇرۇپ داۋالاشقا كىرىشمىگەيسەن . بىلگىنكى ، كېسەل ئۈچۈن ئەسلىي ئىلاج غىزادۇر . داۋالاش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ : بىرى ، كېسەلگە تائام يېگۈزۈش ، ئىچۈرۈش ؛ يەنە بىرى ، يېمەك - ئىچمەكنى مەنئى قىلىش . بۇ ئىشلارنى بېجىرمەي تۇرۇپ داۋالاشقا ئۆتمەسلىك كېرەك . تېۋىپ بولغۇچى كىشى ئالدى بىلەن كېسەلنىڭ بەدىنىدە قانچىلىك قۇۋۋىتى بار ؟ كېسەل نېمە سەۋەبتىن پەيدا بولغان ؟ كېسەل كىشىنىڭ مىجەزى قايسى خىلدا ؟ كېسەلنى داۋالاشقا كىرىشكەن پەسىل يازمۇ ، باھارمۇ ، كۈزمۇ ، قىشمۇ ؟ بۇ مەسىلىلەرنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشى كېرەك . ئۇنىڭدىن كېيىن كېسەلنىڭ تومۇر ھەركىتىگە قاراش لازىم . تېۋىپ شۇنى بىلىش لازىمكى ، كېسەلنىڭ بوھران ئالامەت (بەلگە) لىرى ياخشىمۇ ، يامانمۇ ؟ تىبدە بوھران دەپ ئاتالغان ھالەت شۇكى ، بەدەننىڭ ئەسلىي تەبىئىتى ئىللەت ماددىسى (كېسەل ئېلېمېنتى) بىلەن جەڭ قىلىدۇ . تەبىئەت غالىب كەلسە ، بوھران تامام بولىدۇ ، ياخشىلىنىشتىن ئۈمىد بار . ئەگەر تەبىئەتتىن ئىللەت ماددىسى غالىب كەلسە ناقىستۇر ، يەنى ياخشى ئەمەستۇر . كېسەلنى تەكشۈرگەندە كېسەلنىڭ سەۋەبىنى ، مىجەزىنى ، يېشىنى ، كېسەل كىشىنىڭ قىلغان ئىشىنى ، كېسەلنىڭ خاھىشىنى ، كېسەل بولغان يېرى ۋە قىزىتمىسىنى بىر - بىرلەپ تەكشۈرگەي ۋە تەتقىق قىلغاي.

بىلىش لازىمكى ، ئىسسىقتىن بولغان كېسەلنى قانداق داۋالاش كېرەك ؟ تىب قانۇنىغا مۇۋاپىق داۋالاش لازىم . بۇ ھەقتە تەپسىلىي بايانات بېرىلسە ھەر بابىغا بىر كىتاب كېرەك بولىدۇ . تېۋىپ كېسەلخانىدا كۆپ خىزمەت قىلغان بولۇشى لازىم . ئۇ ، تۈرلۈك كېسەللەرنىڭ شەكلى ۋە كەيپىياتىنى تونۇپ ئالغاي . ھەر قانداق ئاغرىقنىڭ

www.kizzik.cn www.intil.cn

نامنى ، شەكلنى بىلىشى (تونۇۋېلىشى) لازىم . ئەگەر تېۋىپ كېسەلنى تونۇمىسا ۋە نامى (دىئاگنوزى) نى بىلمىسە ، بەكمۇ زور نادانلىق بولىدۇ . تېۋىپ تىبىي كىتابلاردىن ئوقۇپ كۆرگەن ، تەتقىق قىلغان نەرسىلەرنى ئالدى بىلەن ئاغرىق ئادەمنىڭ ئۆزىدە ئۆز ئەينى بويىچە كۆرەلىشى لازىم . داۋالاشتا مۇتەئە سسىپلىك قىلىپ ، مەن بۇ كېسەلنى جەزمەن داۋالايمەن ، دېمە . كىچىك پېئىللىق بىلەن ئۇلۇغ ئالىملارنىڭ كىتابلىرى ۋە ئىلمىي تەجىبىلىرىگە تايىنىپ ئىشلىگەيسەن . تېۋىپ ئۆزىنى يامان ئىشلاردىن ساقلىغاي ، ئۆزىنى ، تېنىنى پاك تۇتقاي ، خۇشخۇي يۈرگەي . كېسەل كۆرگەندە چىرايىنى ئوچۇق تۇتۇپ ، ياخشى سۆزلۈك بولغاي . كېسەلگە قۇۋۋەت بېرىپ سۆزلىگەي . چۈنكى ، تېۋىپنىڭ كېسەل ئادەمگە مەدەت بېرىشى تەبىئىي هارارەت ۋە روھىي كۈچ بېغىشلايدۇ .

ئەي ئوغۇل ، ئېسىڭدە تۇرسۇنكى ، كېسەلنى ئۇخلاپتۇ دەپ گۇمان قىلساڭ ، چاقىرغىنىڭدا جاۋاب بەرمىسە ، سېنى تونۇمىسا ، كۆزىنى پات - پات ئېچىپ يۇمسا ، قولنى هەر تەرەپكە تاشلاپ ئۆرۈلۈپ ياتسا ؛ ئەگەر بىهۇش بولۇپ ، هەر ۋاقىت چاقىرسا ، قولنى تاشلىسا ؛ كۆزىنىڭ ئېقى ئاۋالقى هالىتىدىن ئاقراق ، قارىسى ئاۋالقىدىن قارىراق بولۇپ لېۋىنى يالىسا ؛ يۆتەلسە ، بەلغەم تۆكۈرۈكىنى بىر نەرسىگە ئېلىپ قۇرۇتۇپ ، يۇغاندا ، بەلغەم - تۆكۈرۈكىنىڭ ، رەختتە ئىزى قالسا ، قەي قىلسا (قۇسسا) ، قۇسۇق هەر خىل رەڭدە بولسا ؛ قاتتىق هەسەت ، كۆنداشلىق ياكى قاتتىق غەم - قايغۇ تەسىرىدىن ئاغرىغان بولسا ؛ . . . بۇلارنىڭ هەممىسى يامان ئالامەتتۇر . داۋالىمىغىن ، پايدىسى يوقتۇر . كېسەلدە يۇقۇرقىدەك ئالامەتلەر كۆرۈلمىسە داۋالاشتىن ۋە سەهەت تېپىشتىن ئۈمىد قىل .

ئەگەر كېسەلنىڭ هالىتىنى تەكشۈرمەكچى بولساڭ ، تومۇرنى تۇتۇپ كۆر . كېسەلنىڭ تومۇرى قۇۋۋەتلىك بولۇپ ، بارماقلار ئاستىدىن ئۆتكەنلىكى بىلىنسە قان ئۈستۈن (غالىب) دۇر . ئەگەر تومۇر ئىنچىكە بولۇپ تېز سوقسا سەپرا ئۈستۈندۇر . ئەگەر تومۇر بارماق ئاستىدا ئىنچىكە ۋە سۇس ، بەزىدە يوغان سوقسا ، هۆللۈك بەلغەمنىڭ ئۈستۈنلىكى . تومۇر ئېتىلىپ قوپال سوقسا ، قۇرۇقلۇق سەۋدانىڭ ئۈستۈنلىكى . ئەگەر تومۇر چوڭ - كىچىك ، ئاستا - تېز ، مۇرەككەپ سوقسا دىققەت قىلىپ قايسى تەرىپى ئۈستۈن بولسا ، ئۈستۈن تەرەپكە هۆكۈم قىلغايسەن . بۇ هال ماددىنىڭ مۇرەككەپلىكى ، يەنى قان ، بەلغەم ، سەپرا ۋە سەۋدا ئارلاشقانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر.

www.intil.cn
www.kizzik.cn

تومۇر ھالىتىنى تەكشۈرۈپ بىلگەندىن كېيىن ، كېسەلنىڭ سۈيدۈكىنى شىشىگە ئېلىپ تەكشۈرۈش لازىم . سۈيدۈكنىڭ رەڭگى ئاق ۋە قويۇق بولسا قايغۇ - ھەسرەت ، ئەلەمدىن بولغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر . ئەگەر سۈيدۈكنىڭ رەڭگى ئاق ۋە سۈزۈك بولسا بەدەندىكى خىلىت (ماددا) لارنىڭ خاملىقى - پىشمىغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر . ئەگەر سۈيدۈك كۆكۈش سېرىققا مايىل بولسا ، ئىچىدە قارامتۇل نەرسە بولسا ئۆچەي ئاغرىقى تەسىردۇر . ئەگەر سۈيدۈك سۇ مېيىغا ئوخشاش رەڭدە بولۇپ ، سۈزگەندە تېگىدە سىزىقچە كۆرۈلسە كېسەلنىڭ ۋاقتى يېقىنلاشقانلىقىنى (ۋاپات بولۇش) نىڭ ئالامىتىدۇر . سۈيدۈكىنى شىشىگە ئېلىپ تەكشۈرگەندە ئۈستى سېرىق ، ئاستى قارامتۇل كۆرۈنسە ، كېسەل ئۆپكە ۋە تالدىن بولغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر . ئەگەر سۈيدۈكنىڭ ئۈستىدە قارىلىق بولسا دورا قىلماسلىق لازىم . سۈيدۈكنىڭ تېگى يېشىل ياكى سېرىق بولسا يامان ئالامەتتۇر . سۈيدۈك يېشىل ياكى سېرىق بولسا پات سەھەت تاپىدۇ . ئەگەر كېسەل كىشى جۆيلۈسە ، سۈيدۈكى قىزىل ، قارامتۇل بولسا ياكى قان ئارلاش بولۇپ ئۈستىدە كۆپۈك بولسا ، ئېھتىيات قىلىش لازىم . ئەگەر سۈيدۈك قارا بولۇپ ئۈستىدە قانغا ئوخشاش نەرسە بولسا ، مۇنداق كېسەلگە يېقىن كەلمە (داۋالىما ، ئەھمىيىتى يوق) . ئەگەسۈيدۈك رەڭگى قارا بولۇپ ، ئۈستىدە كۆپۈك بولسا ياكى قانغا ئوخشاش نەرسە بولسا كېسەل كىشى بىلەن رازىلىشىش كېرەك . ئەگەر سۈيدۈك سېرىق بولۇپ ، ئىچىدە قۇياش زەررىچىسىدەك نەرسىلەر بولسا كېسەل قاندىن بولغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر . قان ئالدۇرسا پاتلا سەھەت تاپىدۇ . قان سېرىق بولۇپ ئاق سىزىقلار بولسا كېسەل ئۇزاققا سوزۇلىدۇ . ئەگەر سۈيدۈك سېرىق بولسا تالدىن بولغان بولىدۇ . ئەگەر سۈيدۈك يېشىل قارامتۇل بولسا ئىسسىتما تىبدۇر . ئەگەر سۈيدۈك ئاقۇچ بولسا ، سىركە قۇرتىدەك نەرسىلەر كۆرۈنسە يەللىك بۇۋاسىر (گېموررويى) نىڭ ئالامىتىدۇ

ئەي ئوغۇل تومۇر ۋە سۈيدۈك ئالامەتلىرىنى بىلدىڭ ، ئەمدى كېسەلنىڭ تۈرلىرىنى بىلىشىڭ زۆرۈر . كېسەلنىڭ جىنسلىرى (تۈرى) كۆپ . ئەگەر كېسەلنى تونۇساڭ غىزا بىلەن داۋالاشنى قوللان . ئالدىراپ دورا بېرىشكە كىرىشمە . كېسەلگە سورىغە بېرىشنى رەت قىلما . كېسەل ئېغىر بولسا يەككە داۋا بىلەن داۋالاش لازىم . ھەرگىز كېسەلگە تۆھمەت قىلما . كېسەل كىشىنىڭ قەۋزىيەت بولۇپ قېلىشىدىن ساقلانغىن . كېسەللەر قوبۇل قىلالمايدىغان يېمەكلىك ، داۋانى بۇيرۇما . زىيان قىلىدىغان نەرسىنى يېگەن بولسا ، ئۇنى دەپئى قىلىدىغان داۋا قىلغىن . يەنە تېۋىپنىڭ ئەڭ ياخشى ماھارىتى كېسەلنىڭ تۈپكى خاراكتېرىنى ، ئۇنىڭغا مۇناسىپ

دورىلارنى توغرا ، ئېنىق تونۇشتۇر . تىب ئىلمى ھەققىدە بىر ئاز سۆزلىدىم ، لېكىن بۇلار تېخى تېببىي ئىلىمنىڭ ھەممىسى ئەمەس .

>>قابۇسنامە<< يىگىرمە بەشىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس

ئىلمىي نۇجۇم (ئاسترونومىيە) ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر ئاسترونومىيىنى ئۆگەنمەكچى بولساڭ ، دەسلەپتە ھېساب ئىلمى (ئالگېبرا ، مۇقابىلە ، ئۆلچەم پەنلىرى) نى ئۆگىنىشكە تىرىشقىن . ئۇنىڭ تۈرلىرى كۆپ ، ئۆگىنىش مۇشەققەتلىكتۇر . ئاسترونومىيە كۆپ تىرىشىپ جاپا چەكمىگۈچە ھاسىل بولمايدۇ . ھېساب ئۆگەنمىسەڭ ، ئاسترونومىيە ئىلمىدىن مەقسىتىڭنى ھاسىل قىلالمايسەن ، چۈنكى ، بۇ پەندە خاتا قىلماسلىق دەرىجىسىگە ئېرىشمەك تەس ، بۇ پەننى كۆپ تەجرىبە قىلىش كېرەك . شۇنداق قىلغاندا خاتالىشىشتىن ساقلانغىلى بولىدۇ . ئاسترونومىيە ئۆگەنسەڭ ، تەقۋىم (كالېندار) چىقىرىشقا تىرىش . بىرىنچىلىك ئەھكامىنى كالېندار بىلەن چىقارساڭ ، خاتا قىلماسلىقتا تىرىشىشىڭ لازىم . كالېندار تۈزۈشتە ئۇستاز بولۇشۇڭ كېرەك . كالېنداردا توغرا ھۆكۈم چىقارساڭ ، تەلەي - ئامەت توغرا كېلىدۇ . لېكىن ، ئۆز ھۆكمىڭگىلا تايانما ، كۆپ جاپا چېكىپ توغرا ھېسابلاشنى قولغا كەلتۈر . ھېسابىڭ ھەر قاچان توغرا بولسۇن دېسەڭ ، تەلەي ياكى تۇغۇلغۇچىنىڭ ئىچكى ئەھۋالىنى بىلىشنى خالىساڭ ، يۇلتۇزلارنىڭ ، تەلەي ئىگىسىنىڭ ئەھۋالى ، ھەر بىر بۇرج (پلانېتلار) نىڭ ، ئاي شارىنىڭ سەير (دەۋر) قىلىش دائىرىسى ۋە ھەر دائىرىنىڭ ، يۇلتۇزلارنىڭ مىجەزى ، يۇلتۇزلار ئايغا ئۇچراشسا قانداق ئەھۋاللارنىڭ يۈز بېرىشى قاتارلىقلار ھەققىدە بىلىمىڭ بولۇشى لازىم.

يەنە 12 ئوقنى بىلىۋال ، ئاندىن ئاينىڭ ئەھۋالىغا دىققەت قىل . نەس ۋە بەختنىڭ يۇلتۇزلاردىن قايسىسىغا ھاۋالە قىلىنغانلىقىنى بىلگىن . يۇلتۇزلارنىڭ بىر - بىرىگە قارشى ئۇچرىشىشى ، قايتىشى ۋە بىر - بىرىگە يېقىنلىشىشى ، ئۆز دائىرىسىدىن يىراق بولغان يۇلتۇز ۋە يېقىن تۇرۇشتىن يىراقلاشقان يۇلتۇزلار نېمىلەرنى بىلدۈرىدۇ ؟ سەير قىلىشتىن خالىي يۇلتۇز ۋە يارىماس ھەرىكەتلىك يۇلتۇز قايسى ؟ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىشىڭ لازىم...

www.intil.cn www.kizzik.cn

شېئىر ۋە شائىرلىق ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر شائىر بولۇپ شېئىر يېزىشنى مەقسەت قىلساڭ ، شېئىردا ئىشلەتكەن سۆزۈڭ روشەن بولسۇن ، ئۆزۈڭ بىلسەڭمۇ باشقىلار بىلمەيدىغان يوشۇرۇن - مەۋھۇم سۆزلەرنى ئىشلىتىشتىن ساقلان . يەنى مەنىسىنى ئۆزۈڭ بىلىپ ، باشقىلار بىلمەيدىغان شېئىرنى سۆزلىمە ، چۈنكى سېنىڭ شېئىرىڭ باشقا كىشىلەر ئۈچۈندۇر . شائىر ھېچ قاچان شېئىرنى ئۆزى ئۈچۈن سۆزلىمەيدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ، شېئىرىڭ مەنىسى روشەن ، ئېنىق بولۇشى كېرەك . شېئىرنى ھەر كىم ئوقۇشقا رىغبەتلەنسۇن . شېئىر ھامان ۋەزىن ، قاپىيىلا ئەمەس ، پىكىرسىز ، تەرتىپسىز ۋە سەنئەتسىز شېئىر ئېيتما . مەجنىس ، تېبىق ، زىددىيەت ، ئوخشىتىش ، ئىستىئارە ، مەكىر ، رەدىف قاتارلىق تۈرلۈك سەنئەتلەرنى شېئىردا ئىپادە قىل . ئەمما ، بۇ قائىدە - ئۇسۇللارنىڭ تەپسىلاتى ئارۇز ئىلمى كىتابلىرىدا بايان قىلىنىغان . ئېيتقان شېئىرلىرىڭ خەلقنىڭ كۆزىگە مەغرۇپ ، دىلىغا مەھبۇب بولسۇن دېسەڭ ، سۆزنى ئىستىئارە سۆزلە . لېكىن ، ئىستىئارەنى مەدھىيە شېئىرلىرىدا كۆپ ئىشلەتكىن . بولۇپمۇ مەدھىيلىگەن ئادىمىڭ كامالەت ئەھلى بولسا ، ئىستىئارە ئىشلەتسەڭ مۇۋاپىق بولىدۇ . ئەمما غەزەل يازساڭ شېئىر ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن كۆپ سەنئەتلىك بولمىسىمۇ زەرەر قىلمايدۇ . لېكىن ، غەزەلدە لاتاپەت كېرەك ، قاپىيە زۆرۈر . غەزەل باشتىن - ئاخىر بىر قاپىيەدە بولۇشى لازىم . مەجھۇل قاپىيەدە بولمىسۇن . كېرەك بولمىغان يەردە ئەرەبچە ۋە قىيىن سۆزلەرنى كىرگۈزۈپ شېئىرىڭنى سوغۇق ۋە چۈشىنىكسىز قىلىپ قويما . لىرىك شېئىر ئېيتساڭ ، ئاشىقلارنىڭ سۆپەت ۋەھالىغا كۆرە لاتاپەتلىك (نازۇك مەزمۇندا) ئېيتقىن . شېئىردا گۈزەل ، ياخشى مىساللارنى كەلتۈرگىن ، ھەممە كىشىگە خۇش كۆرۈنسۇن ، شېئىرىڭ شۆھرەت قازانسۇن. شېئىرنى ھەرگىز ئارۇزنىڭ ئېغىر ۋە تەبىئەتكە ياقماس ۋەزنىدە ئېيتما . ئېغىر ۋەزىنلىك شېئىرنى كىشىلەر ئوقۇشنى خالىمايدۇ . نازۇك - ھۇشيار تەبىئەتلىك شائىرلار ئېغىر ۋەزىنلىك شېئىر ئېيتمايدۇ . سەن شائىر ئىكەنسەن ، ئارۇز ئىلمىنى ياخشى ئۆگىنىشىڭ كېرەك . شېئىر ئىلمىدە سەنئەتلىك بېيىتلارنى ۋە ئۇنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ياخشى ئۆگەن . ۋاقتى كېلىپ شائىرلار ئارىسىدا ساڭا قارىتا مۇنازىرە قىلىنسا ياكى ئىمتىھان ئۈچۈن سۇئال قويۇلسا ، جاۋابىدا ئاجىزلىق ھالەتكە چۈشۈپ قالمىغايسەن . ئېيتقان ھەر بىر شېئىرىڭ تەۋھىد ياكى نەئەت ، مەدھىيە ياكى غەزەل ياكى ھەجۋىي بولسۇن ، شېئىرنىڭ ئەنە شۇ تۈرلىرى مۇناسىپ ۋە مەرتىۋىسىگە لايىق بولسۇن . مەدھىيەشېئىردا قارىتىلغان زاتنى ئۆزىگە مۇناسىپ بولمىغان سۆپەتلەر بىلەن مەدھىيىلىمە. ھەجۋىي

قىلساڭ ، ئۆزىدە يوق نەرسىلەرنى يۈكلىمە . ئەگەر مۇناسىۋەتتىن تاشقىرى نەرسە سۆزلىسەڭ ، سۆز (شېئىر) دە زۇلۇم قىلغان بولىسەن . بەزى سۆزلەر بولىدۇكى ، كىشىلەر ئۇنى شېئىر - نەزمىدە سۆزلەشنى ، نەسىردە سۆزلەشنى قەبىھ (يامان) كۆرىدۇ . مۇنداق سۆزلەرنى شېئىر - نەزىم ، نەسىردە سۆزلىمە . چۈنكى ، نەسىر پۈقرا ئورنىدا بولسا ، شېئىر پادىشاھ مەرتىۋىسىدۇر . پۈقراغا لايىق بولمىغان نەرسە پادىشاھقا قانداق لايىق بولىدۇ ؟ ئەگەر تۈركىي تىلدا غەزەل ئېيتساڭ ۋەزنى خۇش ۋە تەبىئەتكە يېقىملىق بولسۇن ، ئاڭلىغانلارنىڭ كۆڭلى يايرىسۇن . بىراۋ ھەققىدە ئېيتساڭ ، ئۇ ئادەمنىڭ مىقدارى ، دەرىجىسىنى بىلىپ ئېيتقىن . ئەگەر ئۇ ئادەمنىڭ مەرتىۋىسىدىن ئاشۇرۇۋەتسەڭ مەدھىيەڭ ھەجۋىي بولىدۇ . يەنى ھەر شەخسنى قانداق مەدھىيىلەش كېرەكلىكىنى بىلگىن . ئۇنىڭدا يوق سۈپەتلەرنى ئۇنىڭغا مەنسۇپ قىلما . مەسىلەن ، ئۆمرىدە پىچاق تۇتمىغان كىشىنى قىلىچتا ئارسلاننى ئۆلتۈردۈڭ دېمە . بىر كىشى ئۆمرىدە ئېشەككە مىنمىگەن بولسا ، سەن ئۇنى دۇلدۇلغا مىنىش ماھىرى ، رەخشىڭ ئەركەك شىرغا ئوخشاش دېگەن سۆزلەر بىلەن مەدھىيىلىمە . بىراۋنى مەدھىيىلىمەكچى بولساڭ ، قانداق مەدھىيىلەش كېرەكلىكىنى بىل ۋە مەدھىيىلەنگۈچىنىڭ ئەھۋالىغا قانداق سۆزلەرنىڭ مۇۋاپىق كېلىدىغانلىقىغا قاراپ مەدھىيىلىگىن .

ئەي شائىر ، ھىممەتسىز ، غەيرەتسىز ، ھەقىر (خورمىجەز) بولما ، ئۆزۈڭنى خورلىما . قەسىدە ، شېئىرلىرىڭدا مەدھىيىلىگەن شەخسنى پەلەككە كۆتۈرۈپ ، ئۆزۈڭنى خورلاپ >> مەن سىنىڭ قۇلۇڭ<< ، >> چاكىرىڭ<< دېگەندەك رەزىل سۆزلەرنى قىلما . شۇنداقلا كىشىنى ھەجۋىي قىلىشتىن ھەزەر قىل . ھەر قانداق كۈيتىكى سۆ تامامەن ساپ بولمايدۇ ، ئادەمدە ئەيىب - نۇقسان بولىدۇ . ئەگەر سەن بىراۋنى ئەيىبلەپ ھەجۋىي قىلساڭ ، يەنە بىر غەيرەتلىك كىشى چىقىپ سېنى يەرگە ئۇرۇپ ئىنتىقام ئالىدۇ . مەرسىيە ، تەۋھىد ، نەئىتلەردە قانچىلىك كۆچۈك يەتسە شۇنچە مۇبالىغە قىلساڭ راۋادۇر . ئەي شائىر ، يەنە شېئىرىڭدا يالغاننى سۆزلىمە . گەرچە شېئىردا مۇبالىغە ۋە يالغان سەنئەت بولىسمۇ ، لېكىن ئۆلچەمگە لايىق بولۇشى كېرەك . دوستلىرىڭ ۋە مەھبۇبەڭ ھەققىدە مەرسىيە ئېيتىشنى ئۆز مەجبۇرىيىتىم دەپ بىلگىن ، خەلق سېنىڭ دوستلۇقۇڭغا رىغبەتلىنىدۇ . غەزەل ۋە مەرسىيە ئېيتساڭ مەلۇم ئۇسلۇبتا ئېيتقايسەن . يەنى غەزەل ۋە مەرسىيەلەر بىر - بىرىنىڭ ئەكسىدۇر . مەدھىيە ۋە ھەجۋىي ھەم بىر - بىرىنىڭ ئەكسىدۇر . مەسىلەن ، بىر كىشى ھايات ئىكەن ، ئۇنىڭ ھۆسنىنىڭ كامال تاپقانلىقىنى مەدھىيىلىسەڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئېيتقايسەن . ئەگەر

www.kizzik.cn www.intil.cn

شېئىرىڭدا كۆڭۈللەرگە ئەسەرلىك سۆزلەرنى ئىشلەتمەكچى ئىكەنسەن ، ئۆز سۆزۈڭنى ئىشلەتكىن. باشقا شائىرلارنىڭ سۆزىنى قەرز ئېلىپ ئىشلەتمە . يەنى ھەر بىر سۆزنى ئۆز پىكرىڭدىن چىقىرىپ سۆزلىگىن . باشقا ئەدىب - شائىرلارنىڭ سۆزىنى ئوغرىلىما . چۈنكى ، باشقىلارنىڭ سۆزىدىن سۆز ، مەزمۇن ئالماي ئادەتلەنسەڭ ، تەبئىتىڭ كۈشادە ، زېھنىڭ ئۈستۈن بولىدۇ ، سۆز مەيدانى ساڭا كەڭ بولىدۇ . ھەر قاچان ۋەزىنلىك ، سەنئەتلىك شېئىر ئېيتىشقا قۇدرەت تاپساڭ ، ھەر لۇغەت (تىل) نىڭ مەنىلىرىنى بىلىپ ، مەقسەتكىدەك ئورۇنغا كەلتۈرۈپ ئىشلەت . ئەگەر بىر تىلنىڭ مەنىسىنى ئېنىق بىلمەي تۇرۇپ ئۆزۈڭچە بىر نىيمگە بېغشلاپ ئىشلەتسەڭ ، ئۇنىڭ مەنىسى باشقا بولسا ، خەلق ۋە   ئەدىب - شائىرلار ئىچىدە سېنىڭ ئورۇن ۋە قەدىر-قىممىتىڭ قالمايدۇ . شېئىردا پەن ، سەنئەتلەرنى ئىشلىتىشكە قادىر بولساڭ ، ئىلمي ئارۇز بەھرىلىرى ۋە ۋەزىنلىرىنى تولۇق بىلىشىڭ تەلەپ قىلىنىدۇ . شېئىردا يات سۆز ، مەزمۇنلارنى ئاڭلىساڭ ، ئۇ ساڭا   خۇش كەلسە ۋە شۇ سۆز ، مەزمۇنلارنى ئىشلەتمەكچى بولساڭ ، ئۆز ئەينى بىلەن ئىشلەتمە ئۇنىڭغا باشقا سۈرەت ، شەكىل بېرىپ ئېلىشىڭ لازىم . باشقىلارنىڭ سۆزى ئىكەنلىكى مەلۇم بولمىسۇن . مەسىلەن ، بىر مەزمۇننى مەدھىيىدە كۆرسەتسەڭ ، ئۇنى ھەجۋىيدە   كەلتۈرگىن . ھەجۋىيدە ئاڭلىغاننى مەدھىيدە كەلتۈرگىن . غەزەللىرىڭدىكىنى مەرسىيىدە   ، مەرسىيىدىكى مەزمۇننى غەزەلدە ئىشلەتكىن.

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر بىر كىشىنى مەدھىيىلەشكە بارساڭ ، ئەسكى كىيىم بىلەن بارما . يۈزۈڭ ئوچۇق ، كىيىملىرىڭ پاكىز ، خاتىرەڭ خۇش بولسۇن ، تاكى ئۇ يەردە خۇشاللىق بەخش بولغاي . ئەگەر مەدھىيە ئوقۇشقا باشلىساڭ ، رىيا قىلغۇچىلار ھالىتىدە بولما . سۆزلەيدىغان سۆزلىرىڭ يادلانغان بولۇش بىلەن بىللە مەدھىيە مەجلىسىدە ھېكايەت ئورنىدا سۆزلىگەيسەن.

<<قابۇسنامە>> يىگىرمە يەتتىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس

مۇزىكچى ۋە غەزەلخانلارنىڭ قائىدىلىرى ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر مۇزىكچى ۋە ناخشىچىلىقنى ھەۋەس قىلىپ ئۆگەنسەڭ ، خۇش خۇلق ۋە خۇش تەبىئەتلىك بولغايسەن ، دائىم تاتلىق سۆزلۈك

www.intil.cn
www.kizzik.cn

بولغايسەن . مۇزىكچى ۋە ناخشچىلار گەرچە ئەر بولىسمۇ ، ئەمما بارلىق ھەركەتلىرى >> زەنانە) >> ئاياللارچە سىلىق - مۇلايىم) بولۇش كېرەك . نەغمە سۆھبىتىگە كىرسەڭ يەڭگىل - لەرزان ئاۋاز بىلەن ، يەنى يەڭگىل كۆي بىلەن باشلا . ئەگەر ئېغىر كۆيلۈك بولسا ،مەجلىستە ئولتۇرغانلارنىڭ تەبىئىتى - مىجەزى ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن بىرىگە خۇش كەلسە ، يەنە بىرىگە خۇش كەلمەيدۇ . مۇزىكا ئۇستازلىرى بۇ جەھەتتە بىر تەرتىپ بەلگىلىدى : تۆرلۈك تەبىئەتتىكى ئادەملەر بىر يەرگە يىغىلسا ، ھەممىسىگە خۇش كەلسۇن ئۈچۈن دەسلەپتە چېلىنىدىغان ساز خۇسرۇۋانە (شاھەنە) يېنىك - لەرزان پەدىدە ئىجادقىلىنغان ئىدى . كېيىنرەك يېنىك ۋە ئېغىر پەدىلەر ئىجاد قىلىندى . بۇ پەدىلەر ھەر كىشىنىڭ تەبىئىتىگە مۇۋاپىق كەلدى . يەنە مۇزىكا ئالىملىرى شېئىرى لاتاپەتلىك) نازۇك - لىرىك مەزمۇنلۇق) ۋە ۋەزنى يېنىك ، زىل ئاۋازلىق بىر كۆي كەشپ قىلىپ، ئۇنى>> كۆڭۈل ئاچقۇچى >> دەپ ئاتىدى . يەنە بىر كۆينى ياشانغان كىشىلەر ئۈچۈن ئىجاد قىلىپ ، ئۇنىڭغا>> ئاھ >> دەپ نام قويدى . بۇ كۆينى ياشانغانلار ۋە دىلى تەسىرلىك ، پىغانلىق ئادەملەر ياخشى كۆرۈپ ئاڭلايدۇ . ھەممە ئادەم ياشانغان ۋە دىلى تەسىرلىك بولمايدۇ . شۇڭا ، يىگىتلەر ئۈچۈن بىر كۆي كەشپ قىلدى . بۇ كۆيگە شېئىرلىرى يېنىك ۋەزىنلىك مۇقام تەييارلاپ ، >> يېنىك مۇقام >> دەپ نام قويدى . ھەر بىر كۆي - مۇقامدىن كېيىن يېنىك كۆي ، يەنى تەرز) تەز) ، سىلىق كۆينى چېلىش لازىم . شۇنداق ئورۇندالغان مۇزىكا ۋە ئېيتىلغان ناخشىلار ياشانغانلار ۋە يىگىتلەرگە ھۇزۇر بېغىشلايدۇ . كىچىك باللار ۋە ئاياللارغا يېنىك - نازۇكراق ، لەرزان كۆينى چېلىش بىلەن بىر ئاز ئويۇن - چاقچاق ، قىزىق ناخشىلارنى ئېيتىشنى ئىجاد قىلدى . چۈنكى ، باللار ۋە ئاياللارنىڭ تەبىئىتى شۇنى ياخشى كۆرىدۇ ۋە ھۇزۇرلۇق ھاسىل قىلىدۇ . مۇزىكچى ، ناخشچى بىر سۆھبەت) ئولتۇرۇش) كە كىرسە ، بىر ئېغىز ئاھاڭ ئېيتىپ ، ئۇنىڭدىن كېيىن يېنىك ئاھاڭنى ئورۇنداش لازىم . ئۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇرا ھال كۆينى ئورۇنداش لازىم . مۇنداق ئوينالسا ، ياشانغانلار ، ياشلار بەھرىمان بولىدۇ . ئەمما بۇ ئاھاڭلاردىن باللار ۋە ياش قىزلار راھەت - لەززەتلىنەلمەيدۇ . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ تەبىئىتى تۆۋەن ، پەمى ئاجىزدۇر . ياش باللار ۋە ياش قىزلار ئۈچۈن ئۇستازلار يېنىك كۆي ، ئاستا ئاۋازلىق كۆيلەرنى ئىجاد قىلدى .

ئەي ئوغۇل ، مۇزىكا ئۇسۇلى ۋە چالغۇ ئويۇنلىرىدىن ھەم خەۋەردار بولۇشۇڭ كېرەك . چۈنكى ، تۆرلۈك مىللەت كىشىلىرى ۋە تۆرلۈك تەبىقىلەرنىڭ ئولتۇرۇشلىرى ، يىغىلىشلىرىغا كىرسەڭ ، سېنىڭ نەغمەڭدىن ھەممە ئادەم بەھرىمان

بولسۇن . مۇزىكا - نەغمە ئارىسىدا قىسقا ھېكايىلەرنى سۆزلەشنى ئۆگىنىپ ، ھېكايىلەرنى يادلاپ ئالغايسەن . مۇزىكا چېلىپ چارچىغاندا ھېكايە سۆزلەش بىلەن بىر ئاز راھەتلىنىسەن . ناخشا ، شېئىر ئېيتىشلاردا ئۆزۈڭنىڭ شېئىرى بولسا ، يالغۇز ئۆز شېئىرىڭنى ئېيتىشقىلا مەشغۇل بولما . باشقا شائىرلارنىڭ شېئىرىنىمۇ ئېيتىشىڭ كېرەك . چۈنكى ، ئۆز شېئىرىڭ ئۆزۈڭگە خۇش كەلگەن بىلەن باشقىلارغا خۇش كەلمەيدۇ . مۇنداق ھالەتتە مەجلىس) ئولتۇرۇش) ئەھلىگە ئېغىر كېلىسەن . ئەگەر دامكا - شاھمات ئويۇنلىرىنى بىلسەڭ ، مەجلىستە بەزى كىشىلەر دامكا - شاھمات بىلەن مەشغۇل بولسا ، سەنمۇ ئۇلارغا ئەگىشىپ سازىڭنى قويۇپ دامكا - شاھمات ئويناشقا قاتناشمىغىن . چۈنكى ، ئولتۇرۇشقا قاتناشقانلار ۋە ساھىبخان سېنى سازەندىلىككە تەكلىپ قىلغان ،، قىمارۋازلىققا چاقىرغان ئەمەس . مۇزىكىدىن بىلگەنلىرىڭنى خەلقنىڭ ئىرادىسىگە دىققەت قىلمايلا مەجلىستە ئوتتۇرىغا قويۇۋەرمە . خەلققە ياقماي سوغۇقچىلىق ۋە لەززەتسىزلىك كېلىپ چىقىشتىن ساقلان . ھەر قانداق شېئىر - غەزەل ئۆگەنسەڭ ، ۋەزنىسىز ۋە ئۇسسۇلسىز) ئەسلىسىز) ئۆگەنمە . تىلىڭنى ، ئاۋازىڭنى سازىڭغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتقايسەن. شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى ، سازەندىنىڭ قولى بىر تەرەپتە ، ئاغزى يەنە بىر تەرەپتە بولۇپ قالماسلىق كېرەك . ئەگەر دىققەت قىلماي ياكى بىلمەي قولى بىر تەرەپتە ، ئاغزى يەنە بىر تەرەپتە ساز چېلىپ - ناخشا ئېيتىلسا ، سازەندە ۋە ناخشىچى ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئارتۇق ئەيىب بولمايدۇ . ھەر بىر مەندە ساز ۋە ناخشا ئېيتىشىڭ لازىم . مەسىلەن ، بەزىدە گۈزەللەرنىڭ ھۆسن - خۇلقىغا ئائىت شېئىر بىلەن ناخشا ئېيتساڭ ، بەزىدە مەھبۇب ۋىسالىغا ئۈمىد باغلاش شېئىرىنى ، بەزىدە پىراق - جۇدالىق ھەققىدە ، بەزىدە مەھبۇبنىڭ ۋاپاسىغا ئائىت شېئىرلارنى ، بەزىدە مەھبۇب - گۈزەللەرنىڭ جاپاسىنى كۆيلەيدىغان شېئىر - بېيىتلارنى كەلتۈرگەيسەن . سېنىڭ سۆھبەت ، مۇزىكا ، ناخشا مەجلىسىڭگە قاتناشقانلار تەسرات ئالسۇن . بەزىدا پۇرقەتنامە (جۇدالىق) ، بەزىدە مەھبۇب ۋىسالىغا يېتىشتىن خۇش خەۋەر ، بەزىدە ئىتاب (كايىشلىق) ، رەت قىلىش ، بەزىدە قوبۇل قىلىش ، خۇشاللىق ۋە بەزىدە شىكايەتلەر مەزمۇن قىلىنغان شېئىرلارنى ئوقۇشۇڭ كېرەك ، شۇنداق شېئىرلارنى يادلاپ ئېلىشىڭ زۆرۈر . ھەرقايسىسىنى ۋاقتىغا قاراپ ئوقۇغايسەن . يەنە ھەر قايسى پەسىلدە نېمە ئوقۇش كېرەك ۋە قانداق مۇزىكا چېلىش كېرەك ؟ بىلىۋېلىشىڭ لازىم . مەسىلەن ، ياز ۋاقتىدا يازغا مۇناسىپ شېئىر ئېيتىش كېرەك . ئولتۇرۇشقا قاتناشقان ئادەملەرنىڭ تەبىئىتىگە مۇۋاپىق ۋە يىل ، مەۋسۇم - پەسىللەرگە مۇۋاپىق شېئىرلارنى ئېيتمىساڭ ، شۇنداق مۇزىكىچالمىساڭ ھەر قانچە ئۇستا بولساڭمۇ خەلققە لايىقلاشمىغانلىقىڭ ئۈچۈن ماھىر مۇزىكانت ۋە ماھىر

ناخشچىلىق دائىرسىدىن چىقىپ كەتكەن بولسەن ، ھەر قانداق سۆھبەت - ئولتۇرۇشقا بارساڭ مەجلىس ئەھلىگە دىققەت قىل . ئەگەر مەجلىستە ئالاھىدە ئادەملەر بولۇپ ، مۇزىكا ۋە مۇقامدىن خەۋەردار كىشلەر بولسا ، خۇش ناۋا ۋە يېقىملىق ئاھاڭ ، تەرتىپلىك مۇقاملارنى ئېيتىش زۆرۈر . ئەگەر ئاۋام ۋە تۈرلۈك ئادەملەر بولسا ، ھەزلىيات (ئويۇن - كۈلكىلىك) ۋە گۈزەللىك ، مەي - ئىچكۈلۈك توغرىسىدا شېئىر- بېيىتلارنى ئوقۇپ ، مەجلىس ئەھلىنىڭ تەبىئىتىگە مۇناسىپ ھۇزۇر - پەيزبەخش ئېيتىشىڭ كېرەك . لېكىن ، ئەدەپ - ئەخلاق دائىرسىدىن چىقماسلىق كېرەك . ئەگەر ئۇ مەجلىستە ئەمەلدار ، ھەربىي ، سىياسىي ئادەملەر بولسا ، رۇبائىيلار ۋە باتۇرلۇققا دالالەت قىلىدىغان شېئىر بېيىتلارنى ئىجرا قىلىش لازىم . شاراب - ئىچكۈلۈك مەجلىسلىرىگە بارمىغايسەن ، مۇبادا ئىلاج يوقلۇقتىن بېرىپ قالساڭ ، مەجلىس ئەھلى مەست بولسا ، ھەربىرىنىڭ تەبىئىتىنى بىلىپ ، مۇناسىپ - مۇۋاپىق سۆزلىگەيسەن . چۈنكى ، ئۇ مەستلەرھايايسىزلىق قىلىپ سېنى شەرمەندە قىلمىغاي.

دېمەك ، مۇترىپ - مۇزىكانت ، ناخشچىنىڭ ئەڭ بۈيۈك ماھارىتى مەجلىس ئەھلىگە قاراپ ، ئۇلارنىڭ تەبىئىتىنى بىلىپ ، ساپا (خۇشاللىق - پەيز) بەخش ئېيتىشتۇر . مۇزىكانت ، ناخشچى مەجلىس - ئولتۇرۇشلاردا بولغاندا ھاراق - شاراب ئىچمەسلىك لازىم . چۈنكى ، ئۇنىڭ مەجلىس - سۆھبەت - ئولتۇرۇشلارغا تەكلىپ قىلىنىشى ئۆز ھۆرمىتىنى ساقلاپ ، مەجلىس ئەھلىنى خۇشال قىلىپ ، خەلق ئارىسىدا نام - ئابرۇي قازىنىشقا سەۋەبتۇر ، ھاراق - شاراب ئىچىشكە چاقىرىلغان ئەمەس . ئەگەر مەجلىس ئەھلىنى خۇشال قىلىپ ساپابەخش ئېيتەلمىسە (شاراب ئىچىپ مەست بولۇۋېلىپ ، خەلقنىڭ كۆڭلىدە كۆدۈرەت - تۇتۇقلۇق ۋە رەنجىش پەيدا قىلسا) ، ئاممىنىڭ نەزەر ئېتىبارىدىن يىراقلىشىپ ، كېرەكسىز ئادەمگە ئايلىنىدۇ . ئەگەر مەجلىستە بىرەر كىشى سېنى مۇزىكىدا مەدھىيىلىسە بۇنىڭغا كۆپ تاۋارۇ (كەمتەرلىك) كۆرسىتىپ ، ئاما خالىغان نەغمە -مۇزىكا ، كۈيلەرنى ئادا قىلغايسەن . سېنى كۆرمىگەن ئادەملەرمۇ ساڭا رەھمەت ئېيتىپ ، ھۆرمەت ئابرۇيۇڭ تارقىلىدۇ . ئەگەر سېنىڭ نەغمە - مۇزىكىلىرىڭنى مەست ئادەملەر مەنسىتمەي ، ياراتماي ۋاقىراشسا ، ئېغىرلىق - سالماقلىق بىلەن سەۋر قىلغايسەن . خاپا بولمىغايسەن . مۇزىكانتنىڭ بىر ماھارىتى ئەقلىدىن ئازغان مەستلەرنىڭ جەبىر - جاپاسىغا سەۋر قىلىش . يەنە بىر ماھارىتى شۇكى ، مۇزىكانت ۋەناخشچىلار >> گاس ، كور ۋە تىلسىز بولغاي . << مەجلىس - ئولتۇرۇشلاردا كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىنى

تاشقىرى چىقىپ سۆزلەپ يۈرمىگەي . بۇ خىل خۇسۇسىيەتلىك مۇزىكانت ، ناخشىچى ھەممە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا قوبۇللۇق ۋە مەدھىيىلەشكە سازاۋەر بولىدۇ .

www.kizzik.cn www.intil.cn

<<قابۇسنامە >> يىگىرمە سەككىزىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس

دېھقانچىلىق ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، دېھقان بولساڭ ، دېھقانچىلىق ئىشلىرىنى ۋە ئۇنىڭ ئىلمىي - سانائەتلىرىنى بىلىشىڭ لازىم . جۈملىدىن دېھقانچىلىقنىڭ پەسىل - ۋاقتىنى ياخشى بىلىشىڭ زۆرۈر . ھەر نەرسە تېرىساڭ ۋاقتىنى ئۆتكۈزمە ، كېيىنگە سۈرمە . زىرائەتنى 10 كۈن ئىلگىرى تېرىغىنىڭ ياخشى . ھەر قاچان دېھقانچىلىق سايمانلىرى --- سوقا) بۇقۇسا) - ساپانلىرىڭ ياراملىق ، تۈزۈك بولسۇن . ئات ، ئۆكۈزلىرىڭنى ياخشى ئاسرىغىن . سېمىز ، ئوبدان باقىقىن ، ئىشقا يارامىلىق بولسۇن ھەمدە ئات ، ئۆكۈزلەرنىڭمۇ ياخشىسىنى ئال . ھەر قاچان ئىككى - ئۈچ ئات ياكى ئۆكۈزۈڭ ھازىر تۇرسۇن . يەم - خەشەك ، بوغۇزلىرىنى مول ، توق بېرىپ باقىقىن . مۇبادا

كۆتۈلمىگەندە بىرى ئاغرىپ قالسا ، يەنە بىرىنى ئىشلەتكەيسەن . دېھقانچىلىقتا كېرەك بولىدىغان بارلىق نەرسىلىرىڭ ئامبىرىڭدا نەق - تەييار تۇرسۇن . دېھقانچىلىق پەسلى --- تېرىقچىلىق ۋاقتى يېتىپ كەلگەندە تەييارلىقسىز تەمتىرەپ قالما ، دېھقانچىلىق ئىشلىرىڭ ئارقىدا قالمىسۇن . بۇ يىلقى دېھقانچىلىق ئىشلىرىڭنى ئىشلەپ بولساڭ ، يازلىق ، كۆزلۈك مەھسۇلاتلىرىڭنى يىغىپ بولساڭ ۋاقتىنى بوش كەتكۈزمەي كېلەر يىللىق دېھقانچىلىق ئۈچۈن يەر ، ئۇرۇق ۋە سايمان - جابدۇقلارنى تەييارلاشقا كىرىشكەيسەن ، يەرنى تۈزەپ تېرىغايسەن . شۇندىلا زىرائەت تەكشى ئۈنۈپ ، مەھسۇلات كۆپ بولىدۇ . مولچىلىق بىلەن راھەت كۆرىسەن . ئومۇمەن دېھقانچىلىق ئىشلىرىنى ھەر تەرەپلىمە ئويلاپ ، بىر -بىرىگە راۋان ئۇلاپ ئورۇنلاشتۇرغىن

دېھقان بولساڭ ياخشى قويلارنى ، سىيىرلارنى ئاسراپ بېقىشىڭ لازىم . ئەگەر دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا قوشۇپ كىيىم ، دوپپا ، تۇماق ، ئاياغ كىيىملىرىنى تىكىش . . . قاتارلىق ھۈنەرلەرنى ئۆگىنىشنى خالىساڭ ، ئوبدان ئۆگىنىپ تېز ئىشلەيدىغان ، يىنىك قوللۇق ، ساپ - پاك نىيەتلىك بولۇپ ، كىشلەرنىڭ تەلىپى - ئارزۇسى بويىچە ئىشلەپ بەرگەيسەن . ياخشى ئىشلەپ بەرگىنىڭ ئۈچۈن خەلق سېنى مەدھىيلىسۇن ، ساڭا ئىش بۇيرۇغىچىلار كۆپ بولسۇن . ھەر قاچان خەلققە ئىشلەپ بەرگەن ئىشلىرىڭ ئەلا ، ياخشى بولسۇن . ئىش ھەققىنى كۆپ تەلەپ قىلىپ خەلقنى نەپرەتلەندۈرمە ، خەلقنى ئۆزۈڭدىن سەسكەندۈرمە . ياخشى ئىشلەپ بېرىپ ، ئىش ھەققىنى ئىنساپ بىلەن ئالساڭ ، خېرىدارلىرىڭ كۆپ ، رىزقىڭ مول بولىدۇ . ئاز پايدا ، ئاز ئىش ھەققىگە قانائەت قىلساڭ ، خەلق سەن بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا خۇشتار بولىدۇ . شۇنىڭدەك ساڭا ئىش ئېلىپ كەلگەن كىشلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلغىن ، ئوچۇق يۈزلۈك بولۇپ ، خەلقنى قېرىندىشىم دەپ بىلگەن ھالدا مۇئامىلە قىلغىن ، كەمتەر بول . خەلق بىلەن مۇئامىلىدە ساپ دىل ، توغرا ، ئىنساپلىق بولۇپ ھەرگىز يالغان سۆزلىمە ، بېخىللىق ، تەكەببۇرلۇق قىلما. باشقىلار سەندىن ھۈنەر ئۆگىنىشنى تەلەپ قىلسا ئۆگىتىپ قوي ، دېھقانچىلىق ئىلمى ۋە ھۈنەر - سەنئەتتە سەندىن ئۈستۈن كىشىلەرگە كەمتەرلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىپ تاۋازۇ كۆرسەت ، ئۆگىنىۋېلىشقا ئىجتىھات قىل ، تەكەببۇرلۇق قىلما . ئاجىز ، غېرىبلارغا ياخشىلىق كۆرسەت ، ئۇلاردىن پايدا ئالىمەن دېمە . ئۆز ۋەتىنىڭگە ، ھۆكۈمىتىڭگە خائىنلىق قىلما . ئەمەلدارلارغا ، ھەربىي مەنسەپدارلارغا ۋە ئەسكەرلەرگە ئارىلاشما. جامائەت ۋە ئەھلى - ئايالىڭغا بىر نىيەتلىك ، بىر كۆڭۈللۈك مۇئامىلە قىل ، ئىككى كۆڭۈللۈك بولما . يولداشلىرىڭغا خىيانەت ، ساختىلىق قىلما . رىيا سۆز * دىن ساقلانغىن . يالغان ئىشلار ئۈچۈن

قە سەمياد قىلما . ئىككى يۈزلىمىلىك ، مۇناپىقلىقتىن ھەزەر قىل . ھەر قاچان بىر دىللىق - بىر تىللىق (دىلىڭدا نېمە بولسا ، تىلىڭدا شۇنى سۆزلە) بول . كىشىلەرنىڭ ئالدىدا بىر خىل ، ئارقىسىدا بىر خىل بولما . ئېلىم - بېرىم مۇئامىلىسىدە قاتتىقلىق قىلما . ئەگەر بىر كەمبەغەل ئادەم ساڭا قەرزدار بولۇپ قالسا ، ئۇنى قىستاپ ، قورقۇتۇپ تەلەپ قىلما . قاتتىق - ئاچچىق سۆز قىلىپ كۆڭلىنى رەنجىتمە . ھەر كىم بۇ پەزىلەتلەرگە رىئايە قىلسا ، خەلق ئارىسىدا ھۆرمەتلىك بولغاي .

---

* رىيا سۆز --- دىلىدا باشقا نىيەتلىك بولسىمۇ ، ئاغزىدا يالغانچىلىق قىلىپ ، كىشىلەرنى ماختاش ، قىلالمايدىغان ئىشنى قىلىمەن دەپ يالغان ۋەدە قىلىش .

<<قابۇسنامە >> يىگىرمە توققۇزىنچى باب

مۇئەللىپى: شەمسۇلمائالى قابۇس
جاۋانمەردلىك ھەققىدە

ئەي ئوغۇل جاۋانمەردلىك دېگەن نېمە ؟ ئادەمدە ئۈچ سۈپەت بولىدۇ ، جاۋانمەردلىك شۇ سۈپەتلەردىن تۇغۇلىدۇ. بارلىق خەلق شۇ سۈپەتلەر بىلەن ئىپتىخارلىنىدۇ ، ماختىنىدۇ . ھەر بىر ئادەمدە بۇ ئۈچ سۈپەت بولسىمۇ ، ئۇنى ئىجرا قىلغۇچىلار ئاز تېپىلىدۇ . بۇ ئۈچ سۈپەتلەر : (1) ئەقىل ۋە ئەمەلىيەت ؛ (2) توغرىلىق ۋە راستلىق ؛ (3) مۇرۇۋۋەتلىك . بۇ ئۈچ سۈپەتنىڭ سەرمايىسى ۋە ئۇلۇغى ئەقىلدۇر . ھەممە ئادەم بۇ ئۈچ سۈپەت مەندە بار ، دەپ دەۋا قىلىدۇ. ئەمما ، ھەقىقەت نەزىرى بىلەن قارىساڭ ، ئەمەلىيەتتە ئۈچ سۈپەت ھەر كىمدە ئۆز ھالىغا يارىشا بولسىمۇ ، لېكىن ، بەزىسى ئۇنى پۈتۈن ئىجرا قىلىشقا قادىردۇر ، بەزىسى پۈتۈن ئىجرا قىلىشقا قادىر ئەمەس ، ئۇنىڭغا خىلاپ ھەرىكەتتە بولىدۇ . ئۇنىڭ ھېكمىتى شۇكى ، تەڭرى ئادەم بەدىنىنى بىر مەجمۇئە (يىغىندا) گە ئوخشاش يارىتىپ ، جاھاندا كۆرۈنگەن تۆرلۈك نەرسىلەرنى ئادەم ئەۋلادىنىڭ بەدىنىدە پەيدا قىلغان . ئۇنىڭغا قارىتا ئىنسانىنى >> ئومۇمىي ئالەم<< دېيىشكە بولىدۇ ، ئالەمنىڭ بىرقىسمى دېيىشكىمۇ بولىدۇ . كۆرمەمسەنكى ، ئالەمدە نېمە بولسا ، ئادەمدە شۇ نەرسىلەر بار : ئالەمدە بولغان تەبىئەت ماددىلىرى ، مەسىلەن ئىسسىق ، سوغۇق ، قۇرۇق ، ھۆللۈك

ئادەملەردە بار . يەنە ئادەم ئاسمانغا ئوخشاش بىر ھالدىن يەنە بىر ھالغا ئۆزگۈرىدۇ . ئاسماندا يۇلتۇزلار بولسا ، ئادەمدىمۇ يۇلتۇزغا ئوخشاش ئىككى كۆز بار>> . ئانا سۇر ئەربەئە<< ، يەنى سۇ ،ئوت ، شامال ، تۇپراق ماددىلىرىمۇ ئادەمدە بار . بۇ ماددىلارنىڭ تەسىرى بولغان سەپرا ، بەلغەم ، قان ،سەۋدا ئېلېمېنتلىرى بار سۆزنىڭ قىسقىسى ، ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ ماددىسى ئادەمنىڭ سۇرىتى ، ھاياتىي زاتى ، ئەقلى— بۇلارنىڭ ھەر بىرى ئۆز ئورنىدا بىر ئالەمدۇر . ئادەمنىڭ تۈزۈلۈشى بۇ ئالەملەردىن بىرىكىپ بەرپا بولغان. ئەمما ، ئاللا بۇ بارلىق ۋۇجۇدنى بىر - بىرىگە باغلىق قىلدى ، بىر - بىرىدىن ئايرىلمايدىغان ۋە ئايرىلسا ئىنساننىڭ ھاياتى بەرپا بولمايدىغان قىلدى . كۆرۈپ تۇرۇپسەنكى ، بۇلارنىڭ ھەر بىرى ئايرىم - ئايرىم جەۋھەر ۋە باشقا تەبىئەتتۇر . ئەمما ، بۇلار جىنسىيەت بىر - بىرىگە باغلىقتۇر . بىر-بىرىگە قارمۇ قارشىلىقى ياكى مۇناسىۋەتسىز ئىكەنلىكى بىلىنمەيدۇ . مەسىلەن ، ئوت سۇ بىلەن قارمۇ قارشى ماددىدۇر ، ھاۋا (شامال) تۇپراق بىلەن قارمۇ قارشىدۇر . ئۇنىڭ تەبىئەتتىكى ئورنىمۇ شۇنداق . ئوت ئىسسىق ۋە قۇرۇقتۇر ، يەنى قۇرۇق ئىسسىقتۇر . سۇ ھۆل سوغۇقتۇر . ھاۋا (شامال) ئىسسىق ھۆلدۇر . تۇپراق سوغۇق قۇرۇقتۇر . تەڭرى بىر - بىرىگە قارمۇ قارشى بۇ تۆت نەرسىنى بىر يەرگە توپلاپ ، ئۇنىڭدىن تەبىئەت تۈزمەكنى ئىرادە قىلىپ، تۇپراقنى ئوت بىلەن سۇنىڭ ئارلىقىدا ۋاستە قىلدى . قۇرۇقلۇق سەۋەبى ئوتقا مايىل قىلىپ ، سوغۇقلۇق سەۋەبى بىلەن سۇغا مايىل قىلىپ ، تۇپراق ۋاستىسى بىلەن بىر - بىرىگە باغلىنىش ھاسىل قىلدى. بۇلار پەلەككە ئۇلىشىپ مۇناسىۋەت ھاسىل قىلدى . تۇپراق قۇرۇقلۇقى بىلەن ئوتقا ، سوغۇقلۇقى بىلەن سۇغا باغلاندى . سۇ سوغۇقلۇقى بىلەن تۇپراققا ، ھۆللۈكى بىلەن ھاۋاغا باغلاندى . ھاۋا ھۆللۈكى بىلەن سۇغا ، ئىسسىقلىقى بىلەن ئوتقا باغلاندى . ئوت ئەسلىي ماددىسىنىڭ يېنىكلىكى بىلەن قۇياشقا باغلاندى . قۇياش يۇلتۇزلار ۋە پەلەكلەرنىڭ پادىشاھىدۇر . قۇياش يۇكسەكساپلىقى بىلەن نۇرغا باغلاندى . چۈنكى ، قۇياش تۆت ئېلېمېنتتىن بولماي ، مۇستەقىل بىر ماددىدۇر . قۇياش بەشىنچى بىر>> ئۇنسۇر << دېيىلىدۇ . ئۇ ، بىر جەۋھەرگە باغلاندى . جەۋھەر سۈرەتكە ، سۈرەت نەپس (شەيئىنىڭ زاتى) كە ۋە نەپس ئەقىلگە باغلاندى . بۇلارنىڭ ھەممىسى تەبىئەتلەرگە ۋە تەبىئەتلەر ماددىغا ، ماددا قۇۋۋەتكە ، قۇۋۋەت غىزاغا (ئوزۇقلۇققا) باغلىنىپ ، ئىلاھىي قۇدرىتى بىلەن بىر - بىرىگە باغلىق بولدى . ئەگەر تەبىئەت بىر -بىرىگە باغلىنىشلىق بولۇشى سەۋەبلىك ماددا ئوزۇقلۇقتىن قۇۋۋەت ئالمىسا ، ھەممىسىگە نۇقسان (يىمىرىلىش) كېلىپ ، ھالاك بولۇشقا سەۋەب بولاتتى . بۇ باغلىنىشلارنىڭ بىر - بىرىگە يېتىشىپ تۇرۇشلىرى بىلەن قۇۋۋەت ،

مۇستەھكەملىكلىرىگە غىزا (ئوزۇق) ھاسىل بولىدى . شۇنداقلا بەدەن ئوزۇقتىن ، ئوزۇقلىنىش ماددىدىن ، ماددا تەبىئەتلەردىن ، تەبىئەتلەر ئاسمان جىسىملىرىدىن ۋە ئاسمان جىسىملىرى ھەر بىر شەيئىنىڭ جەۋھىرىدىن ، جەۋھەر نەپس (زات) تىن ، نەپس ئەقىلدىن ئوزۇقلىنىپ قۇۋۋەتكە ئىگە بولىدۇ

ئەي ئوغۇل ، بۇ بايان قىلغانلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ تەۋەلىرى بولۇپ ، ئۆز مۇناسىۋەتىدىكى باغلىنىشتىن باشقىغا تەۋە بولمايدۇ ۋە مۇۋاپىقلاشمايدۇ . مەسىلەن ، ئادەم قىياپىتىدىكى ئاقىلىق ۋە قارىلىق ئېلېمېنتلارنىڭ بىرىگە تەئەللۇق بولۇپ شۇنىڭ تەسىرىدۇر . ئادەمدىكى سۈرەت ۋە ھايات ، قۇۋۋەت ۋە ھەرىكەت پەلەكتىن يىغىلىدۇ. يەنە << بەش تۈرلۈك قۇۋۋەت (1) : << كۆرۈش ؛ (2) سېزىش - ئاڭلاش ؛ (3) تېتىش ؛ (4) پۇراش ؛ (5) تۇتۇپ - سىلاپ تۇيغۇ ھاسىل قىلىش ھېسسىي ئەزالىرىنىڭ كۈچىدۇر . بىر ئادەمنىڭ بەدىنىدىكى ھېسسىي قۇۋۋەت سېزىش بىر كۈچكى ، تاشقى جەھەتتىن بىر نەرسە ئاشكارا بولسا ، تۇيۇپ - سېزىپ دەرھال ئەقىلگە خەۋەر بېرىدۇ ، ئەقىل كۆڭۈلگە خەۋەر بېرىدۇ ، كۆڭۈل جانغا خەۋەر بېرىدۇ ، جان خەۋەر ئېلىش بىلەن پۈتۈن بەدەن ئەزالىرى خەۋەردار بولىدۇ . بۇ بەش قۇۋۋەت >> تاشقى بەش ئوچۇق قۇۋۋەت >> دەپ ئاتىلىدۇ . ئېغىزغا بىر نەرسىنى سېلىپ چايناپ ، ئاچچىق ، چۈچۈك ، تاتلىق تەمنى بىلىش قۇۋۋىتى --- بۇ ھېسسىي قۇۋۋەتلەر جەۋھەردىن يىغىلىدۇدېيىلىدۇ . جەۋھەر بىلەن سۈرەت (شەيئىنىڭ شەكلى) مەسىلىسىدە ھۆكۈما (پەيلاسوپ(لار ئىختىلاپ قىلىشقان ئىدى . بەزىلىرى ، جەۋھەر ۋە سۈرەت ھامان بىر جەۋھەردۇر ، باشقا ماددا ئەمەس ، دەيدۇ . بەزىلىرى ، جەۋھەر ھەر بىر جانلىق بولغان سۈرەتتە بولىدۇ ، دەيدۇ . يەنى بىر نەرسىنىڭ ھاياتى بار ئىكەن ، ئۇنىڭ جەۋھىرى (ماددىسى) بولىدۇ . قاچانكى ئۇ ئۆلسە جەۋھەر سۈرەتتىن ئايرىلىدۇ، دەيدۇ . بۇنىڭدىن مەلۇم بولدىكى ، جەۋھەر سۈرەتنىڭ زىننىتىدۇر . قاچانكى ، سۈرەت بۇزۇلسا ، جەۋھەر ئايرىلىدۇ ، سۈرەتنىڭ رەنەقى قالمايدۇ (بۇ توغرىدا ئەھلى كالام تەرىپىدىن قىلىنغان ئېتىرازلارنى ئاڭلايمىز) . يۇقىرىدا سۆزلەنگەن تاشقى ھېسسىي قۇۋۋەتتىن باشقا يەنە بەش تۈرلۈك ھېسسىي روھانىي بار . بۇ ئادەمنىڭ ئىچكى ئەزالىرىدىن بولۇپ ، تاشقى مۇھىتتىن ئالغان خەۋەرگە سۈرەت بېرىپ خەۋەر قىلىدۇ . ھېسسىي روھانىي : (1) ھېسسىي مۇشتەرەك (ئورتاق ھېس) ؛ (2) خىيال ؛ (3) پىكىر ؛ (4) پەم ؛ (5) خاتىرە كۈچى . بۇنىڭ بېشى نەپستىن ھاسىل بولىدۇ . ئەمما ، بۇ بارلىق سۈپەتلەر ئەزىز ۋە ھۆرمەتلىك سۈپەتلەردۇر . ھەر قانداق بولار - بولماس ئادەمدە بۇ سۈپەتنىڭ ھەممىسى تېپىلمايدۇ . بىز بۇ بابنىڭ

مۇقەددىمىسىدە بايان قىلىنغان ئۈچ سۈپەت --- سېخىيلىق ، ئىلىم ، ساداقەت ئەقىلدىن ھاسىل بولىدۇ . ئەمما ، بۇ ئۈچ سۈپەتنىڭ ئەك پىشۋاسى --- تاللانغىنى مەرپەتتۇر . چۈنكى ، بۇ ئالىي ئالەمدىن دەسلەپتە كامالەت ئەقىلگە يېتىپ ، ئادەمنىڭ بەدىنىگە كېلىدۇ . بەدەن جان بىلەن بەرپا بولىدۇ . جەن نەپس بىلەن نەپس ئەقىل بىلەن بەرپا بولىدۇ . بۇلار بىر - بىرىنىڭ بارلىقىغا دەلىل (ھۆججەت) دۇر ، يەنى ھەرىكەت قىلغۇچى بىر جىسمنى كۆرسەك ، ئۇنىڭ جېنى بارلىقىغا دەلىلدۇر . ئەگەر ئۇ مەنپەئەتنى سۆزلىسە نەپس بارلىقىغا دەلىلدۇر . ئەگەر ئۇ زىيانلىق نەرسىنى دەپئى قىلىشقا سالسا بۇ ئۇنىڭ ئەقلى بارلىقىغا دەلىلدۇر . بۇنىڭغا كەلتۈرگەن مىسال شۈكى ، مەجنۇن (ساراڭلار) نىڭ ئەقلى بولمىغنى ئۈچۈن تەلىپى ھەم يوقتۇر

ئەي ئوغۇل ، سېخىيلىق ، ئىلىم ۋە ساداقەت تەبىئىي ھەر بىر ئادەمدە مەۋجۇتتۇر . لېكىن ، بەدەن بىلەن جان ئارىسىدا بىر ئىللەت ھاسىل بولۇپ ، بىرىدىن - بىرىگە ئۆتۈشىدىغان باغلىنىشلار ئاجىزلىشىپ كەتسە ، بەدەنگە جاندىن كېلىدىغان ، مەقسەت بولغان نەرسە تولۇق يەتمەيدۇ . چۈنكى ، مەجنۇنلۇق نەپس بىلەن جان ئارىسىدا پەردە بولۇپ ، نەپستىن جانغا تولۇق ماددا ھاسىل بولمايدۇ . شۇنىڭ بىلەن نەپس بىلەن ئەقىل ئارىسىدا جاھالەت (بىلىمسىزلىك) قاراڭغۇلۇقى پەردە (توسالغۇ) بولسا ، ئەقىلدىن نەپسگە ماددا يېتىشمەيدۇ . بۇ ھالدا پىكىر - تەدبىر ۋە ساخاۋەت ، ساداقەتتىن ھېچ نەرسە ھاسىل بولمايدۇ . شۇنداق ئىكەن ، ھەقىقەتتە مەرپەت (بىلىم (جاۋانمەردلىك ، مۇرۇۋۋەت ، ساداقەت ھېچ كىشىدە بولمايدۇ . لېكىن ، ھەقىقىي پەيز بەخش ئەتكۈچىدىن كەلگەن پەيز مەرپەت يولى جاھالەت ئىللىتى بىلەن باغلانسا جاننىڭ يۈزىدە پەردە ھاسىل بولىدۇ . ئەمما ، ھەر بىر كىشى يەنىلا ئۈچ سۈپەت (سېخىيلىق ، ئىلىم ، ساداقەت) نىڭ ئۆزىدە بارلىقىنى دەئۋا قىلىدۇ . لېكىن ، ئەمەلىيەتتە ۋۇجۇدقا كەلتۈرەلمەيدۇ.

ئەي ئوغۇل ، سەن ئېھتىيات قىل ، ئۇلارغا ئوخشاش مەئناسىز بولما . ئىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەنلەرگە ئوخشاش مەئنا ئىگىسى بولغىن . يارىماس ، ئۆتمەس دەۋا قىلما ۋە ئالىي ئالەمدىن يۈزلەنگەن ئىلىم نۇرىنىڭ يولىنى ئېچىشقا تىرىشقىن . ئالىي ئالەمدىن يۈزلەنگەن ئىلىم نۇرىنىڭ ئېچىلىشى ئوقۇش ، ئىلىم ئۆگىنىش ، بىلمىگەننى بىلگەنلەردىن سوراپ بىلىش بىلەن بولىدۇ . بۈيۈك ھۆكۈمالار ، پەيلاسوپلار جاۋانمەردلىك ، سېخىيلىق ۋە ساداقەت بىر مەنىلىك دەيدۇ . ئەمما ، ئېيتىلىشىدا ئايرىمدەك بىلىنىدۇ . يەنە بۈيۈك ئالىملار << : ئادەمنىڭ بەدىنى

مۇرۇۋۋەتتىن ، جىېنى ساداقەت - توغرىلىقتىن ، مەرىپەت ھېسسىياتىدىن مۇرەككەپ بولۇپ ، ئۇلار ئىچىدە ساپلىقتىن مەنە بولىدۇ ، ئۇ ھەممە كىشىدە تولۇق بولمىغانلىقتىن ، بىر گۇرۇھ كىشىلەرگە تەن ۋە جان كېرەك بولسا ، يەنە بىر گۇرۇھ ئادەملەرگە تەن ۋە جان ، ھېسسىي ۋە مەنىئى سۈپەتلەر نېسىپ بولغان . بەزى ئادەملەرگە تەنگىنا (گەۋدىلا) نېسىپ بولغان بولۇپ ، ئۇلار ھەييار - ھىيلىگەرلەر ، ئوغرىلار ، ھەربىي ئەمەلدارلار بازىرىدىكى ئېلىم - سېتىم قىلغۇچىلاردىن ئىبارەت . بۇنىڭ ئەكسىچە تەن ۋە جان نېسىپ بولغانلار ئاشكارا مائارىپتىن خەۋەردار بولىدى . بۇ خىل ئادەملەر تەقۋادار، شەرىئەت شوئار ۋە سوپى- دەۋرىشلەردۇكى ، خەلق ئۇلارنى<< دىندار >> ۋە زاھىد* لار دەپ ئاتايدۇ .

تەن ، جان ۋە ئۈچ ئۇلۇغ خىسلەتلىك سۈپەت نېسىپ بولغانلار ھۆكۈما) پەيلاسوپلار ، ئالىملار ، پازىل - پەزىلەتلىك زاتلار) دۇر . خەلق ئۇلارنى ئۆلىما ۋە فۇزۇلا (ئالىملار ، پەزىلەتلىك بۈيۈك كىشىلەر) دەپ ئاتايدۇ . يەنە بىر گۇرۇھتىكىلەرگە تەن جان ۋە ھېسسىي خىسلەتلەر مەنىئى نېسىپ بولدى . ئۇلار روھانىيلاردىن مالائىكە (پەرىشتىلەر) دۇر . ئىنسانلاردىن بولسا پەيغەمبەرلەربولۇپ ، ئادەم ئەۋلادىنىڭ ئەڭ تاللانغانلىرىدۇر . ئەمدى كىمگە جاۋانمەردلىك نېسىپولدى ۋە كىم جاۋانمەردلىكنىڭ ئەسلىنى بىلدى ؟

ئەي ئوغۇل ، جاۋانمەردلىكنىڭ ئەسلىي ئۈچ نەرسە : بىرى ، سېخىيلىق . يەنى بىر ئىشقا كىرىشسەڭ ئۇنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشىڭ لازىم . بىر سۆزنى سۆزلىسەڭ ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرغايسەن . يەنە بىرى ، ساداقەت - توغرىلىقتۇر . ھەر قانداق شارائىتتا توغرا - راست سۆزدىن بۆلەك (يالغان) سۆزلىمىگەيسەن . ئۈچىنچىسى ، ھەر ئىشتا سەۋرچان ، بەرداشلىق ، ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرگۈچى بولۇشنى ئادەت قىلغايسەن . ھەر قانداق سۈپەت سېنىڭ قەلبىڭگە تەئەللۇق بولغان بۇ ئۈچ سۈپەتتىن كەلگەن .

ئەي ئوغۇل ، ئەگەر سەن مېنىڭ شۇنچە بايانلارنى سۆزلىگىنىمدىن بۇ ئىشلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ بىلەلمىسەڭ ، ساڭا تەپسىلىي ھالدا يەنە بايان قىلاي . جاۋانمەردلىكنىڭ سۈپەتلىرى ناھايىتى كۆپ ، ھەممىسى بۇ ئۈچ سۈپەتنىڭ بۆلەكلىرىگە ئوخشاشتۇر . بۇ ئۈچ سۈپەتنىڭ بۆلەكلىرىدىن بىرى شۇكى ، ئىسراپخور ، بەتخەج بولمىغايسەن ، مال -مۈلۈكنى ، پۇلنى خىراجەت قىلغۇچىلار ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ : بىرى ئۆز ئورنىغا خىراجەت قىلىدۇ . مۇنداق كىشى سېخىي ، يەنى

جاۋانمەردتۇر . يەنە بىرى ، ئورنىغا خىراجەت قىلمايدۇ . بۇنداق كىشى ئىسراپخوردۇر . جاۋانمەرد ئادەم پۇلنى ئۆز ئورنىغا خىراجەت قىلسا >> سېخىي << دېيىلىدۇ . ئىسراپخور ئادەم ئەگەر 1000 ئاقچىنى ئورۇنسىز يەرگە بەرسە ، هامان ئىسراپخور بولىدۇ . ئۇنى هېچكىم>> جاۋانمەرد << دېمەيدۇ . چۈنكى ، ئورۇنسىز يەرگە ئاقچا بېرىش روزا تۇتقان كىشىگە سۇ بېرىشكە ئوخشاشتۇر . روزا تۇتقان كىشىگە سۇ بېرىش ئۇنى روزىسىنى بۇزۇش گۇناھىغا ئىگە قىلسا ، سۇ بەرگۈچى روزىنى بۇزدۇرغان ئېغىر گۇناھقا ئىگە بولىدۇ . هېچكىم ئۇنى >> ئۇسسۇغان كىشىگە سۇ بېرىپتۇ ، ياخشى ئىش قىلىپتۇ << دېمەيدۇ . دانا ۋە هوشيار ، ئۇلۇغ كىشىلەر ئالدىدا شۇنداق ئادەمنى جاۋانمەرد دەپ ئاتايدۇكى ، ئۇنىڭ بىر قانچە هۈنەر - بىلىم ، پەزىلەتلىرى بولۇش بىلەن يۈرەكلىك ، مەردانە بولىدۇ . هەر ئىشتا سەۋرلىك - چىداملىق ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلغۇچى ، ئىپپەت - نومۇسلۇق (ئۆزىنى يامان ئىشلاردىن ساقلىغۇچى) ، قەلبى - كۆڭلى ساپ بولىدۇ . ئۆز پايدىسى ئۈچۈن باشقىلارغا زىيان كەلتۈرۈشنى خالىمايدۇ . هەتتا خەلقىنىڭ ۋە دوستىنىڭ پايدىسى ، خەترى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ زىيىنىغا رازى بولىدۇ . ئەسىرلەرگە قول ئۇزاتمايدۇ ، يەنى ئۇلارنىڭ نەرسىسىنى ئېلىۋالمايدۇ ، ئۇلارغا ئازار بەرمەيدۇ . هەتتا دۈشمەنلىرىگىمۇ خەير خاھلىق قىلىدۇ . زالىم - مۇستەبىت بىر مەزلۇم) زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى) غا زۇلۇم قىلسا ، زالىمغا يول قويمايدۇ - قارشى تۇرىدۇ ، سۆزى ۋە ئىشىدا توغرا بولىدۇ . هالال - توغرا كەسپ بىلەن هايات كەچۈرىدۇ . كىشىنىڭ ياخشىلىقىغا يامانلىق قىلمايدۇ . خوتۇنلارنىڭ سۆز ، قىلمىشلىرىنى ئەرلەر ئارىسىدا سۆزلەشتىن نومۇس قىلىدۇ . ئەگەر ھەقفانىيەت ئۈچۈن بېشىغا بالا - هادىسە كەلسە راهەت بىلىدۇ .

قىسقىسى ، ئۆزىدە سېخىيلىق ، ئىلىم ، ساداقەت سۈپەتلىرىنىڭ خىسلەتلىرى تېپىلغان ئادەم جاۋانمەرد دەپ ئاتىلىدۇ.

ئەي ئوغۇل ، شۇنىمۇ بىلگىنكى ، ئۆزىنى>> سوپى << ، >>دىن ئەهلى << ، >> ئەهلى تەقۋا<< ، >> شەرىئەت ئىگىسى << ، >>دەۋرىش << دەپ ئاتىغانلارنىڭ جاۋانمەردلىكى ئوغرىلاردىن ، سىپاهلاردىن ۋە بازارچىلاردىن ئارتۇق بولۇشى كېرەك . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ تەڭرىدىن ئالغان نېسىۋىسى >> تەن << ۋە>> جان < < دۇر . ئۇلارنىڭ جاۋانمەردلىكى شۇ بولۇشى كېرەككى ، ئۇلار ئۆزىنى >> زاهىد << دەپ سۆزلەشكە مۇۋاپىق بولۇپ ، هاياتىنى ئۆز گېپىگە لايىق ئۆتكۈزسۇن . رىيادىن (كىشىلەرنى ئالداشتىن) يىراق بولسۇن ، كىشىلەر بىلەن

جەڭگى - جېدەل قىلىشمىسۇن ۋە خەلققە دىن ئىشلىرىدا دەخلى يەتكۈزمىسۇن ، كىشىلەرگە ئۆز نەپسىنى دەپ ھەر خىلبولمىغۇر پەتىۋالارنى ئۆگەتمىسۇن . كىشىلەرگە زىيانلىق پەتىۋالارنى ئۆگىتىش خەلققە ياۋۇزلۇق (يامانلىق) قىلغانلىق بولىدۇ . ھىيلىگەرلىك بىلەن يالغان قەسەم قىلمىسۇن ، دىن مەسىلىرىنى توغرا - ھەققىي بىلىپ خەلققە تەمەسىز ئۆگەتسۇن ، ئەمما دىنىنىدۇنياغا ساتمىسۇن . پاسىقنى پىسىق سەۋەبى بىلەن مالامەت قىلمىسۇن . مەيلى گۇناھى بار ، گۇناھى يوق بولسۇن ، بىر كىشىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىگە پەتىۋا - ھۆكۈم چىقارمىسۇن . چۈنكى چىقىرىلغان پەتىۋا - ھۆكۈملەرنى تۈزىتىشكە بولىدۇ . ئەمما ، ئۆلۈمنى تۈزەتكىلى بولمايدۇ . ئۆز مەزھىپىنى (كۆز قارىشىنى) قوللاپ كۆچەيتىش ئۈچۈن يەنە بىر مەزھەپنى ھاقارەتلەپ ، باشقا مەزھەپ ئەھلىنى >> كاپىر << دېمەسلىكى لازىم . چۈنكى ، >> كاپىر << دېمەك سەن ئىسلام دىنىدا ئەمەس دېگەنلىكتۇر . قۇرئان كەرىمدە ياكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە >> مەزھىپى باشقا بولغانلارنىڭ دىنى باشقا (ئىسلام دىنىدا ئەمەس) دېگەن << ھۆججەت يوق . ئاللاغا يېقىنلىشىش ۋە رەھمىتى ئىلاھىيە ھەققىدە ئۆزى بىلمىگەن بىر ئىلمنى ئاڭلىسا بىلمەي تۇرۇپ ئىنكار قىلمىسۇن . خەلقنى ئاللا رەھمىتىدىن نائۈمىد قىلماسلىق لازىم . يەنى گۇناھكارلارنى بەزىدە ئازاب بىلەن قورقۇتسۇن ، بەزىدە رەھمەت - مەغپىرەت بىلەن ئۈمىدۋار قىلسۇن . بايان قىلىنغان بۇ سۈپەتلەر مۇپتى - قازىلار ، ۋەز سۆزلىگۈچىلەر ، ئۆزىنى ئىشان - ھەزرەت دەپ يۈرگەنلەرنىڭ جاۋانمەردلىكىدۇر . سوپىلارنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىنى ئەبۇلقسىمى >> ئەدەبۇل رەسائىل << دېگەن كىتابىدا ۋە شەيخ ھەسەن قۇددىسى >> كىتابى ساپا << دېگەن كىتابىدا ، شەيخ ئەبۇ مەنسۇر دەمەشقى>> ئەرىمەتۇللا << دېگەن كىتابىدا ، شەيخ ئەلى تەۋھىدى >> كەشپۇلئايات << دېگەن كىتابىدا بايان قىلىنغان . سوپىلار ئەنە شۇ زاتلارنىڭ تەلىمىگە ۋە كۆرسەتكەن ئەدەپ - قائىدىلىرىگە ئەمەل قىلسا ، توغرا يولغا ماڭغان بولىدۇ ، ئاللاھنىڭ ۋە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ رازىلىقىغا ئىگە بولالايدۇ . سوپىلار ئىككى خىل بولىدۇ : ئۇنىڭ بىر خىلى>> خاس سوپىلاردۇر<< دۇر . يەنە بىر خىلى سوپىلاربىلەن ھەمسۆھبەت بولغانلاردۇر.

ئەي ئوغۇل ، سوپى - دەۋرىشلىك دېگەن نېمە ؟ ئۇنى بىلىش كېرەك . دەۋرىش شۇنداق كىشىدۇركى ، ئۇ مۇجەررەد (يالىڭاچ) بولىدۇ . يەنى دۇنيالىقتىن ھېچ نەرسىسى بولمايدۇ . بۇلارنىڭ ھالىغا مۇناسىپ مۇنداق بىر ھېكايەت بار :

ئىككى دەرۋىش بىللە سەپەرگە چىقىپتۇ . بىرىنىڭ بىر تىيىنمۇ پۇلى يوق ئىكەن . يەنە بىرىنىڭ بەش سەر ئالتۇنى بار ئىكەن . پۇلى يوق دەرۋىش خەۋپ - خەتەرسىز يول يۈرۈپتۇ . بەش سەر ئالتۇنى بار دەرۋىش خەۋپتىن خالىي ئەمەس ئىكەن . ئاخىر ئىككىسى قۇدۇق سۈيى بار بىر يەردە قونۇپتۇ . بۇ يەرنىڭ ئەتراپى خەۋپلىك ئىكەن . پۇلى يوق دەرۋىش تىنچ - راھەتتە سۇ ئىچىپ بىر بۇلۇڭغا بېرىپ يېتىپتۇ . ھېلىقى ئالتۇنى بار دەرۋىش ئۇخلىيالماي ئاھ - ۋاھ قىلىپ ، ئەھۋال قانداق بولار ؟ . . . دەپ قايغۇرۇپتۇ . پۇلى يوق دەرۋىش ئۇنىڭ ئاھ - ۋاھ چېكىپ بىئارام بولغىنىنى كۆرۈپ سوراپتۇ :

— ئەي بۇرادەر ، ساڭا نېمە بولدى ؟

— مېنىڭ بەش سەر ئالتۇنۇم بار ئىدى ،— دەپتۇ ئىككىنچى دەرۋىش ، — ئوغرىلار كېلىپ ئالتۇنىنى ئېلىۋالارمىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن.

— ئەي دەرۋىش ، — دەپتۇ پۇلى يوق دەرۋىش ، — بۇ ئالتۇنۇڭنى ماڭا بەر ، تەشۋىشتىن قۇتۇلىسەن ، سەنمۇ ماڭا ئوخشاش خاتىرجەم ئۇخلايسەن

شۇنىڭ بىلەن بۇ دەرۋىش بەش سەر ئالتۇنىنى ھەمراھىغا بېرىپتۇ . ھەمراھى ئالتۇنىنى ئېلىپ شۇ يەردىكى قۇدۇققا تاشلىۋېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا

— ئەي دوستۇم ، ئاھ - ۋاھ تارتىپ تەشۋىشلىنىشتىن قۇتۇلدۇڭ ، ئەمدى تىنچ - راھەتتە ئۇخلا !— دەپتۇ .

ئەي ئوغۇل ، ماشايىخلار ، ئالىملار ئېيتقان ئىكەن ، ھەقىقىي دەرۋىشلىك دۇنيانىڭ ئىشلىرىدىن << تەجرىد >> ، يەنى دۇنيانىڭ لەززىتىدىن ، مال - مۈلكىدىن قولىنى تارتىشتۇر ، << تەستىق >> ، يەنى ئاللاغا رازى بولۇپ بويسۇنۇشتۇر ۋە ھەقتائالا يولىدا دۇنيادىن ئۈزۈلۈپ تەنھا ۋە يوقسۇل ئۆتۈشتۇر . ھەقىقىي سوپى - دەرۋىش شۇدۇركى ، پالانى مەندىن ئارتۇق بولامدۇر دەپ ، قەلبىدە ھەسەت - كۆڭداشلىق ، مەنمەنلىك قىلمايدۇ . ئۇنىڭ نەزىرى دۇنيانىڭ لەززەتلىرىدىن ، راھىتىدىن كېچىپ ئۆزىنى ئاللاغا تاپشۇرۇشتا ۋە يەككە - يېگانە ھالدا ئاللادىن ئىبارەت مەھبۇب ئىشقىدا كېچە - كۈندۈز يېنىپ ، ساداقەت بىلەن ھايات ئۆتكۈزۈشتە

www.intil.cn
www.kizzik.cn

ھەقىقىي سوپى - دەرۋىش ھېچ نەرسىگە ئىگىلىك نەزىرى بىلەن قارىمايدۇ ، خەلققە نىسبەتەن گۇمان ، خاتا پىكىردە بولمايدۇ ، ھەر نەرسىگە ئادىل - توغرا قارايدۇ .

ئەي ئوغۇل ، ساداقەت دېگىنىمىز ، كۆزگە كۆرۈنىدىغان ، قول بىلەن تۇتقىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس ، ساداقەتنى ئادەم كەسىپ قىلىپ ئۆگىنىۋالىدىغان نەرسە ئەمەس ، بەلكى ئاللانىڭ ئىنايىتىدۇر . سوپى - دەرۋىش شۇكى ، ھەر نەرسىگە توغرىلىق - ساداقەتلىك بىلەن قارايدۇ ، ھېچقاچان ئۆزىگە ھايۋانلىقنى كەسىپ قىلمايدۇ .

سوپى - دەرۋىش بولغان كىشىلەرگە لازىمكى ، ھەر قاچان ئاللانىڭ رازىلىقىنى ۋە دىدارىنى ئىزدىسۇن ، ئاللانىڭ ئەمرىنى تۇتسۇن ، شەرىئەتكە تەۋە بولسۇن . دىلى ۋە تىلى پاك بولسۇن ، كىشىگە تەئەددى ۋە زىيان - زەخمەت يەتكۈزمىسۇن ، كىيىملىرىنى ئۆزى يۇيۇپ كىيسۇن . نانىنى ياخشى كۆرگەي . خەلق يىغىنلىرى - مەجلىسلىرىگە بارسا ، نەدە ئورۇن بولسا شۇ يەردە ئولتۇرغاي . ھەر ئىش قىلسا خەلق ئارىسىدا ئاشكارا قىلغاي . بىر كىشىنىڭ خاتالىقى بولسا ، ھاقارەت قىلىپ سۆكمىگەي . مەجلىسلەردە تولا گەپقىلمىغاي .

ئەي ئوغۇل ، ھەر ئىش قىلساڭ شۇ ئىشنىڭ ئاخىرىنى ئويلاپ قىلغايسەن ۋە جاۋانمەرد - غەيرەتلىك بولغايسەن . خەلق ئارىسىدا ياخشى نامىڭ قالسۇن . قايسى كىشىگە يېقىنچىلىق مۇناسىۋەتتە بولساڭ ئىشەنچلىك ، ساداقەتلىك بولغايسەن . خىيانەتكارلىق ، مۇناپىقلىقتىن ئۆزۈڭنى ساقلىغايسەن . كۆزۈڭنى ، تىلىڭنى ۋە قولۇڭنى ھارامنى كۆرۈشتىن ، سۆزلەشتىن ، تۇتۇشتىن ساقلىغايسەن . ئىشىكىڭنى ، داستىخىنىڭنى ۋە قولۇڭنى دوستقا ، دۈشمەنگە ئوچۇق تۇتقايسەن . بىر كىشى سەندىن بىر ھاجەت تىلىسە ، ياردەم تەلەپ قىلسا ، ئۇمىدىنى يەردە قويمىغايسەن . ئىمكانىيىتىڭنىڭ يېتىشىچە ياردەم قىلغايسەن .

ئەي ئوغۇل ، جاۋانمەردلىك شۇكى ، ھەر زامان - ھەر قاچان ئۆز مۈلكۈڭ ئۆزۈڭگە بولسۇن . خەقنىڭ مال - مۈلكى ، ئەھلى ئايالىغا تەمەگەر بولمىغايسەن . خەلققە خىيانەت ، ھىيلىگەرلىك قىلمىغايسەن . خەلققە ياخشىلىق قىلالمىساڭمۇ يامانلىق - زىيانكەشلىك قىلما ، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىقتا سازاۋەر بولۇپ ، ياخشىلىق ۋە ياخشى نام بىلەن يادلانغايسەن .

www.intil.cn
www.kizzik.cn

ئەي ئوغۇل ، مەن ئۆمرۈمدە نېمىنى ئادا قىلدىم ۋە نېمىنى بىلدىم ؟ بۇنى ساڭا سۆزلىدىم . تارىخىي ھىجرىيىنىڭ 473- يىلى (مىلادىيە 1080- يىلى) بۇ قابۇسنامىنى يېزىپ تاماملىدىم . بۇ كىتابتا ئىنسانلارنىڭ تۇرمۇش -ھاياتى ، ئىجتىمائىي ئەخلاقى ، ئىلىم - مەرىپەت ، ھۈنەر - سانائەت قاتارلىق ئىشلىرىدىكى زۆرۈر بولغان مەسىلىلەرنى بايان قىلدىم . ئەگەر سەن مەن بايان قىلغان ئەخلاقتىن ياخشى يول تاپساڭ ، مەندىن ھەم ئارتۇقراق بولىسەن . سېنىڭ ئىجتىھات - غەيرەت بىلەن ئىرىشىپ مەرىپەت ھاسىل قىلىپ ، مەندىنمۇ ياخشىراق ئادەم بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىمەن

----

*زاھىد --- تەقۋىرىگە ئىبادەت قىلىش يولىدا دۇنيانىڭ لەززەت - راھىتىدىن كەچكۈچى

تامام

www.kizzik.cn www.intil.cn